MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

1

Verseghy Ferencz

A természetes ember

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkesztette és bevezetésekkel ellátta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

I. KÖTET

GRÓF KACZAIFALVI LÁSZLÓ

avagy

A TERMÉSZETES EMBER

Irta

VERSEGHY FERENCZ

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1911

Verseghy Ferencz

GRÓF KACZAIFALVI LÁSZLÓ

AVAGY

A TERMÉSZETES EMBER

EGY IGEN MULATSÁGOS TANÚSÁGOKKAL BŐVELKEDŐ TÖRTÉNET

IRTA

VERSEGHY FERENCZ

KŐSZEGHY-WINKLER ELEMÉR RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1911

Franklin-Társulat nyomdája.

Mikszáth Kálmán, a «Magyar Regényírók» szerkesztője meghalt, mielőtt a vállalat befejeződhetett volna. Úgyszólván utolsó munkája volt a gondoskodás erről a vállalatról, a melylyel nagyon szeretett foglalatoskodni. Az összes kötetek sajtó alá rendezésével még el tudott készülni, úgy hogy a kötetek, bár halála után, de teljesen az ő szerkesztése szerint jelennek meg. A bevezető életrajzokat azonban már nem készíthette el. Verseghybe belefogott, csaknem teljesen meg is írta; ezt a töredékét, mely a nagy írónak legutolsó kézirata, közöljük e kötet élén, kiegészítve a szükséges pótlással. Eötvös Józsefhez, Gyulai Pálhoz, Gárdonyi Gézához, Werner Gyulához, nem különben Mikszáth Kálmánhoz *Schöpflin Aladár* írja a bevezetéseket.

VERSEGHY FERENCZ.

1757—1832.

Verseghy nemes családból származott. Hogy az akkori nemes családok milyen karban voltak, az jelezte, hogy milyen pályára léptek a fiaik. A gazdag ember katona lett, hogy új fényt szerezzen a czímernek, vagy esetleg még egy ágat hozzá. A normális vagyonú fi esküdtségen, aljegyzőségen kezdte a megyénél. Pap pedig csak a szegény lett, a ki feláldozta magát a nőtelen életre, hogy többi testvérein valami jó papi stallumon segítsen.

Hogy a mi Verseghynk klerikus lett, mutatja vagyontalanságát. 1757-ben született Szolnokon, hol apja sótiszt volt. Félénk természetű, könyveket búvó szelid fiú volt s jeles bizonyítványokat hordozgatott haza korán megözvegyült s újból férjhez ment anyjának. Huszonegy éves korában a Pálos barátok közé lépett és a mária-nostrai klastromban tölté újoncz éveit, mialatt folyton tanult és tanult. Nincs az ismereteknek az az ága, a melybe ő bele nem kóstolt. Hozzá fogható politikai irodalmunkban csak Brassai Sámuel volt. A magányt, az elvonultságot kereste s viszontagságteljes, hányatott pályában volt része, nem olyanban, mint egy baráté, de olyanban, mint egy zsoldos katonáé.

Életéből mintegy azt a tanuságot lehetne levonni, hogy «nem jó sokat tudni». A sok tudása rontotta meg életét s akadályozta diadalmas sikerekben. Csupán a nyelvekből jól írt és beszélt latinul, németül; munkái is maradtak ezeken a nyelveken, jártas volt továbbá a görög és zsidó nyelvben, folyékonyan beszélt angolul és horvátul. (Mondják: egy hét alatt képes volt valamely nyelvet megtanulni.) Azonfelül minden tudományt művelt a mathézistől kezdve az éneklésig s a hárfa pengetésig.

A «bolygó papban» (így nevezték pályatársai) nem az a bohém állhatatlanság lakozott, a mi Csokonaiban vagy Csermákban, nem a vesania bizonyos neme, többnyire a körülmények ereje szakítá meg külömböző foglalkozásait, mielőtt azokba belemelegedhetett volna.

Pappá szenteltetvén, ügyelő lett a nagy-szombati konviktusban, a szerzetbeli növendékeket pedig a görög és zsidó nyelvre tanította.

1782-ben Pestre került s ha már itt volt, fecske röptében elvégezte a bölcsészetet is. Majd megint Pozsonyba küldték ügyelőnek, a hol a zene művelésére adta magát, különösen az akkori édeskés idők legkedvesebb hangszerén, a hárfán jeleskedett.

A következő évben visszahítta szerzete Pestre, hol a Pálosok egyházában az akkori híres predikatorral, Kissel, vasárnaponkint felváltva tartottak szent beszédeket. Verseghy szónoki talentuma nagyban hódított; a templom, ha ő beszélt, a zsufolásig megtelt *magyarokkal*, holott akkor Pest és Buda

együttvéve sem adott ki egy templomnyi magyart; vidékről jött be bricskákon, hintókon a nemesség, egész szekértáborok támadtak a templom táján.

E közben eltörülték a szerzetét, mire a tábori lelkészetre adta magát s a budai tábori papfőnök mellett mint titkár indult új pályának. Változatos élete sok mindenféle környezetbe viszi. Mint a méh, mely minduntalan más-más méhesbe jut, sok rétnek sokféle virágjából szedi a mézet. A falombok meséket súgnak neki az Ó-Buda fölötti kis-czelli katonalakban, a levegőben melódiák és füttyök röpködnek, mint szárnyas giliszták. Verseket ír, zenét költ, sőt énekel is. Nincs a művészi és a szellemi foglalkozásnak az az ága, a melylyel ne próbálkoznék s ezzel forgácsolja el erejét.

Első versei 1787-ben a bécsi «Magyar Muzsában» jelentek meg, de nem igen tettek jelentékenyebb hatást. Úgy látszik, maga se bízott bennök, mert csak a kezdő betűit írta alájok. A nyelv határozottan könnyebb, simább, folyamatosabb és pallérozottabb, mint elődei verseiben, de nem sok gonddal vannak írva. Uszkál ugyan bennök egy-egy szép gondolat vagy valamely elmésség, de vannak egészen lapos versek is. Válogatás nélkül szedi rímbe, a mi eszébe jut. Nem irtózik a sikamlós themáktól sem; *Lekvári Örzse* pl. annyira obscén verses történet, hogy mindeddig nem lehetett lenyomatni.

1790-ben «A világnak közönséges történetét» írja le Millot után. Szindarabokat fordít Kotzebuetól. Széptani értekezést «Mi a poézis és ki az

igazi poéta?» czimen ír. A magyar nyelvről és annak dialektusairól latin munkát ad ki Pesten 1793-ban. Valóságos lázzal dolgozik s már-már figyelmes kezd lenni reá a közönség, midőn 1794 decz. 10-én éjjel elfogják mint részest a Martinovics összeesküvésben. Fővétke, hogy a Marseillaiset magyarra fordította s egy izgató horvát dalt muzsikára tett át.

A királyi és a hétszemélyes tábla halálra itélte, de csakhamar kegyelmet kap s mintegy kilencz évet tölt el részint Kufsteinban, részint Grátzban és Brünnben a börtönben. Ezalatt is folyton tanul, jegyez és új műveket ír. Egy egész sereg *börtönben született* munkával szabadul ki a fogságból. «Rikóti Mátyás», «Magyar Aglája», továbbá «Nagynevezetű és nagytekintetű Kolomposi Szarvas Gergely úrnak mostoha ükömről kedves urambátyámnak vig élete és nevetséges vélekedései».

*

A «Kolomposi Szarvas Gergely» 1805-ben jelent meg; komikus regény, laza szerkezetben, de sok jó komikai vonással. Csakhamar utána, 1808-ban egyszerre két regényszerű művel lépett elő. Az egyik a «Báró Külneki Gilméta kisasszony és Aranypataki György. Eggy érzékeny történet a legújabb időkből». A másik a «*Gróf Kaczaifalvi László avvagy A természetes ember.* Eggy igen mulatságos tanúságokkal bővelkedő történet» Ez utóbbit kapja az olvasó e kötetben. Külföldi hatások alapján, külföldi minták nyomán készült művek, a XVIII. szá-

zad franczia irodalmának, főleg Rousseaunak és Voltairenek eszmeköréből, de — különösen a *Természetes Ember* — sok tekintetben önálló gondolkodásmóddal, a mely Bessenyeiékhez képest jelentékeny haladást jelent irodalmunk önállósodása felé. 1812-ben *Vak Béla* királyunkról adott ki egy «románczos rajzolatot», a mely azonban nem mérhető előbbi regényeihez. Mint regényírót nem méltatta őt érdeme szerint sem kora, sem az utókor s csak legújabban kezdenek az irodalomtörténetírók figyelmet fordítani munkásságának ez irányára, a melyben ha nem alkotott is maradandót, korának magyar szinvonalát mindenesetre meghaladta.

Életének vége keserű nyelvészeti polemiákban telt el, melyeket Révaival és híveivel folytatott. Egyébként elvonultan élt budai házacskájában. 1822-ben halt meg.

1.

Az öreg gróf remete akar lenni.

Nem, nem, szent Természet! felkiáltott egyszerre az öreg gróf Kaczajfalvi János, szemeit az égre emelvén; itt a te együgyű és gyönyörködtető szépségeidnek csak egyikét se idomatlanítsa meg a szemfényvesztő mesterség; és ha az egész világon senki sem szentel neked oltárt, szentelek én itt egyet e kies magányosságban. Itt választok magamnak a te öledben lakást, távol azoktól a szörnyektől, a kik magokat embereknek nevezik.

Így szólott a gróf, s ledőlvén egy hantos halomra egy régi tölgynek árnyékában, érzékeny szemmel tartotta kis fiát, ki egy lepke után szaladozott, mely körülötte repdesvén, minekutána egy darabig már ide, már amoda csalta maga után, végtére sebesen felemelkedett, s a hegyek közé eltünt. Utána nézvén komor tekintettel egy ideig a gyermek, azután atyjához fordult, s kis kezével arra mutatván, a merre a lepke elrepült, annak a kis madárnak, mondá, nincs esze!

Olyanok a világnak örömei, mondá az atya. Körülöttünk lebegnek szüntelen, már erre vonnak bennünket maguk után, már meg amarra, s mikor utánuk kapunk, elenyésznek, s elhagynak bennünket minden reménység nélkül.

Meredt szemmel hallgatta atyját a gyermek, s azt gondolta magában, hogy csak megfogná ő még is azt a kis madarat, ha visszajönne.

Az öreg Kaczajfalvi, gazdag gróf létére, nagyon szerencsétlen ember volt. Barátjai megcsalták, egyenesszívűségével tudta nélkül némely alacsonyságokra visszaélvén. Egy szerencsétlen, kit ő a nyomorúságnak iszonyú mélyéből feleségestől, gyermekestől kiragadott, hamis hitet tett le ellene, s csak egy hajszálon múlt, hogy jótevőjét becsületétől és minden jószágától meg nem fosztotta. Testvéröccse, kit fia gyanánt szeretett, meg hagyván magát venni ellene, esküdt ellenség gyanánt dolgozott czinkostársaival végső romlásán. Elkeseredvén tehát, letette ragyogó tisztségét, s jószágára költözvén, egy gyönyörű, de szegény kisasszonynak hitves karjai közt hamar elfelejtette az áruló világnak alacsony bosszúságait. Ez neki László fiát szülte, mire ő viszontag hitvesét szép jövedelmű özvegyüléssel megajándékozta, szentül fogadván, hogy kívánságainak legkisebbikét sem hagyja teljesítés nélkül. Ezen asszonyság, kinek megelégítése a grófnak legbuzgóbb gondja volt, hű és érzékeny férjét gyalázatosan elhagyta. Elszökött ő egy gazemberrel, egy franczia lovászszal, ki országunkban egy elszegényedett Marquisnak neve alatt majd idegen nyelveket, majd jövevény tánczokat tanítván, végre a grófnak házába mint nevelő becsúszott. Alacsonyságait azzal fejezte be az asszony, hogy magát a világ előtt szépíteni akarván, férjének nevét még ocsmány rágalmazásokkal is megmocskolta.

Átok! kiáltja vala a gróf keserves bosszúságában, mikor feleségének gonoszságát meghallotta, iszonyú átok annak a fejére, a ki gunyhóját legelőször más ember gunyhója mellé építette. Bezárkozott azután, s mély magányosságban töltött egy egész hónapot, a nélkül hogy házából kilépett volna. A hónap végével megjelent ugyan ismét a faluban, de csak keresztül menvén rajta jószágá-

nak legvadabb erdejébe, hol mellében az embergyűlölést naponkint nevelgette. Itt egyszer idestova tébolyogván, végtére egy völgybe jutott, mely három magas hegy között feküdt, melyeknek bérczei sűrű fákkal és még sűrűbb bokrokkal voltak benőve. Titkos borzadással lépett ő be ennek a völgynek hűs homályába, s letelepedett a patakocskához, mely a meredek kősziklától tiszta kristály gyanánt lerohanván, s minden akadálynál híg gyöngyökből álló bokréta gyanánt felszökvén, végre a laposon tovább andalgott. Végén a völgynek szorosabban vonódtak össze a hegyek, melyek között feküdt, s egy kősziklához ragaszkodtak, mely meredeken és magasan nyúlt fel az égbe. Ama fél keréknek tetején, melyet e hegyek formáltanak, felette vastag tölgyfák állottak, melyeknek ágai egymásba fonódván, szép, magas és hűs ernyőt képeztek. Ezen ernyő alatt a mohos kősziklára könyökölt a gróf, s mellette folyván a csörgő patakocska, elméjét a múlt időkről való csendes álmodozásba szenderítette.

Elválok, egészen elválok ezektől az utálatos emberektől, mondja vala ezen szempillantásban teli kedvetlenséggel, s tekintetét egyszersmind erre az elzárt völgyre függesztvén. Minekutána figyelmesen megvizsgálta minden részét, végre lassacskán felkelt és szemeit újra majd a két felül álló meredek hegyre, majd a völgy végén álló kősziklára, majd a felette függő ernyőre vetegette. Itt, úgymond végtére, itt akarok meghalni. Ezt a pusztaságot a természet az én számomra alkotta, megcsalatkozott szerencsétlen szívemnek menedékhelyül. Itt akarok meghalni!

Ezzel haza szaladt, munkásokat fogadott és két hónap alatt a házat felépíttette. Tisztességes volt ez és igen alkalmas, csak egy contignatióra, hátul a völgyben a magas kősziklánál. Szobái kevesek,

külső falai pedig részint lúggal, részint jó illatú szulákkal voltak befedve. A kellemes kert, teli árnyékos és tekervényes ösvényekkel, teli virágokkal és balzsamos illatú növényekkel, teli lombernyőkkel és kedvesen zöldelő csemete-házacskákkal, a völgynek déli részén vonódott le a három hegynek nyílásáig. Közepén folyt keresztül kerengősen a patak egy nagy és mély víztartóba, melyet friss vízzel megtöltvén, egymásba nőtt bokrokból álló födél alatt elvégre a völgyből kiosont.

Az egyik szobában könyvek voltak és egy kulcs-czimbalom; a másikban a gróf lakott kis fiával; a másik kettő hálószoba volt, az egyik pedig a szolgáé. Egy mulatóház a kertben, egy tekeasztal a házban, kőboltozatok köröskörül a völgyben, melyek a kert felé oszlopokon állván, nyitva voltak: ezekből állott az egész készület a grófnak magányos életére. A völgynek északi részén egy szép mezőt szabott ki egy pár tuczat juh számára legelőnek. Feltette azonkívül magában, hogy egy pár agarat is tart, melyekkel nyulászni lehessen. Embergyűlölése pedig arra bírta, hogy a hegyeknek teteiét köröskörül teli plántáltatta kökénynyel, csipkével, galagonyával és mindenféle tövissel, melyekből eleven és áthathatatlan sövény lett. A völgynek ajtaját sűrű ágbogak takarták el, melyhez az összenőtt ágak alatt tekervényes ösvény vezetett, s mely szüntelen be volt zárva. Egy csengőcske, melynek drótja az ajtón kívül függött, adott a grófnak mindenkor jelt, mikor vele jobbágyainak valamelyike beszélni kívánt.

E készületek megtétetvén, összehivatta még egyszer falujának lakosait és jószágainak árendásait. Én titeket elhagylak, mondja vala az utólsóknak; de jaj annak közületek, a ki jobbágyaimnak valamelyikét nyomorgatni merészeli. A legkisebb igazságtalanságot úgy fogom nézni, mint gyilkosságot.

Azután jobbágyaihoz fordulván, ti pedig, úgymond, éljetek békességben és feljebbvalóitoknak úgy engedelmeskedjetek, mint nekem. Közel van hozzátok jövendőbeli lakásom; ha valakinek közületek panasza lesz, jőjjön hozzám, csengessen a kert ajtaján, s atyát fog bennem ezentúl is találni. Bármily kicsiny legyen is a rövidség, melyet nektek árendásaim okoznának, folyamodjatok hozzám fiúi bizodalommal. Eltökélt akaratom, hogy boldogok legyetek, ha mindjárt uratok nem boldog is.

Ezt mondván, kihozta kastélyából három esztendős fiát s új lakásába vitte. Jobbágyainak könyhullajtásai és szíves áldásai követték magányosságába. Az Úr Isten áldja meg a mi jó Urunkat! kiáltják vala utána a magasabb helyekről be a kertbe. Lassan-lassan csendesség támadván a gróf körül, s a magányosságban való gyönyörködést mélyebben kezdvén érezni, térdre esett, s felemelvén kezeit: Szent természet! úgymond, a te kebeledben akarok én itt élni és halni, messze azoktól a szörnyektől, kik magukat embereknek nevezik. E rövid igékből elegendőképen ki lehet venni az öreg grófnak eltökélt szándékát. Feltette ő magában, hogy a világtól egészen elválik, melyet legiszonyúbb zavarnak, legrettenetesebb mélységnek tartott. Feltette magában azt is, hogy egyetlen egy fiából természetes embert nevel, semmivel sem ösmerkedtetvén meg, a mit a városi társaságok kigondoltak. Magányosságban akarta a gyermeknek szívét és eszét formálni. Természet! így szóllott ő magában reggelenkint, tégedet tisztellek én ezentúl, mint egyetlen anyánkat, dajkánkat és vezérünket. Ezt pedig azért mondotta magában minden reggel, hogy magát feltett szándékában naponkint megerősítse, mely kiváltkép oda czélozott, hogy ama parányi környékből, melyben lakott, a mesterségnek mindennemű szüleményeit egészen számkivesse.

II.

A természetes nevelés.

Tömve lévén a grófnak feje az újabb filozófusoknak amaz elmefuttatásival, melyekkel az emberi nemzetnek természetes állapotját, minekelőtte polgári társaságokba összevonódott volna, lerajzolják; valamint a régi poétáknak agyaskodásaival is, melyekkel az emberi nemzetnek gyermekkorát mint legboldogabb aranyidőket magasztalják; könnyű volt neki arra a gondolatra jutni, hogy fiának természetes nevelést adjon, mely nélkül nevedéke, az ő itélete szerint, boldog nem lehetett. Meg nem gondolta ő, hogy az embernek természetéhez tartozik a tökéletesedésre való hajlandóság és ama sorsának jobbítására késztető ösztön, mely őtet az oktalan állatoktól megkülönbözteti és hogy erre nézve az emberi nemzet soha az úgynevezett puszta természetes állapotban nem élhetett, sem együgyű gyermekkorában örökké meg nem maradhatott.

A nevedék grófocskának első gyermekesztendeiben tűrhetőképen ment a dolog még a faluban a természetes neveléssel; mirenézve a gróf erősen feltette magában, hogy a völgyből, melybe most átköltözött, a nagyvilágban szokott módosságot és udvariasságot egészen kiirtja. Első reggel, mely neki e magányosságban világított, behívta magához és imígy szólította meg Istók nevű régi szolgáját: Hallod-e Istók! ezen szempillantástól fogva meg-

szűnik köztünk az úr és a szolga. Nekem erre fontos okaim vannak és te engemet felette nagyon lekötelezel, ha egészen elfelejted, hogy urad vagyok. Érted-e Istók?

A mint parancsolja gróf uram, felelé Istók egy főhajtással.

Én tetőled sem a gróf uram nevet nem akarom hallani, sem a főhajtást látni. Érted-e Istók?

Az öreg embernek ismét a nyelvén volt már ama felelet: a mint parancsolja gróf uram! és feje ismét előre kezdett hajlani. Amazt elnyelte, a kezdődő főhajtásból pedig testét sem előre, sem vissza nem merte mozdítani.

Értetted-e Istók! a mit mondtam? Te itt az vagy, a mi én vagyok. Kis fiam még gyermek és így nekünk engedelmeskedni mindaddig köteles, míg mi neki szolgálatot tenni kénytelenek vagyunk. Ezen szempillantástól fogva nem vagy szolgám és én tégedet minden kötelességtől felszabadítalak. Érted-e Istók?

Értem! felelé a szolga piruló orczával, mivel a gróf uram név, melyhez nagyon hozzá volt szokva, ismét nyelvére akart jönni.

Ülj tehát ide mellém, Istók! együk meg együtt a reggelit.

Az öreg ember sokáig vonakodván, a grófnak egynehány kénytelenítése után leült, s azt kívánta magában, hogy bár inkább sánczmunkán a számkivetésben volna. Izetlenebben soha sem evett még egész életében.

Hallod-e Istók! az én nevem Kaczajfalvi, a tiéd Istók, a fiamé Laczi. Valamint én neked azt mondom: Te! úgy te is nekem azt mond: Te!

Istóknak verítéke nagy csöppekkel tolódott ki homlokából.

No s hát Istók! mondd meg, mi nekem a nevem?

Az úrnak a neve — kezdé felelni az öreg szolga.

Ostoba! mondá viszontag hevesen a gróf, *a te neved!* így beszélj velem, nem pedig: az úrnak a neve. *Te* vagyok én neked, valamint te viszontag nekem.

Az öreg Istók szégyenletében elpirult s nem mert a grófra egyébkép, hanem csak oldalvást és lopva tekinteni.

Istók! meg ne haragíts! Azt akarom én, hogy te itt szintolyan úr légy, mint én. Ne hadd magadnak a dolgot ezerszer mondani. A te akaratod itt szintúgy teljesedjen, mint az enyém! Lemondok ezentúl fogva minden uraságról, melyet nekem magadra adtál. Nem akarok náladnál több lenni, és így átlátod, hogy te engemet szintúgy illethetsz te névvel, mint én tégedet.

Erre Istók minden bátorságát összekaparítván: Gróf uram tehát engem ezentúl semmire sem akar kényszeríteni? és én azt cselekedhetem, a mit akarok? kérdezi vala halk szózattal

Kezded már egyszer a dolgot érteni? Akarj, cselekedj, a mit tetszik! Szabad vagy vele.

Én tehát ezen szempillantástól fogva *gróf uramnak* akarom az urat nevezni, nem pedig te névvel illetni.

Takarodj szemeim elől, balgatag ember! mondá hevesen a gróf.

Soha Istók gyorsabban nem engedelmeskedett, mint ennek a szónak. Felugrott azonnal és kiszaladt a konyhába.

Az öreg gróf megfontolván a dolgot, könnyen átlátta, hogy ha szolgájának teljes szabadságot akar adni, arra sem kényszerítheti, hogy őtet úgy ne híjja és nevezze, a mint neki tetszik. Más módokról gondolkodott tehát, melyekkel Istókból természetesebb embert faraghasson. Saját házától nem

messze építtetett neki egy módos és szép házacskát, csináltatott bele szinte oly együgyű és jó házi eszközöket, mint az övéi voltak, s neki ajándékozta a völgynek felével együtt pecsétes írás által. A mint tehát a házacska elkészült, bevezette szolgáját a gróf és kezébe adta az írást, melyben még tőkepénzt is ajándékozott neki a végből, hogy szabadságát állandó lábra emelje. Istók az írást olvasván, saját szemének is alig tudott hinni, s könyes tekintetét majd a papirosra, majd a grófra függesztette. Hallod-e, Istók uram! mondá végtére a gróf; látod ebből, hogy a sors minket szomszédoknak tett. Megengeded-e, hogy némelykor meglátogassalak? Istók meg nem tudván választani, ha szivéből beszél-e a gróf, vagy csak csúfolja? minden felelet helyett az asztalra vetette az írást, és a grófot az új házacskával együtt ott hagyván, előbbeni szobájába ment. Csak nagy nehezen vehette a gróf arra, hogy az új lakást ajándékban elvegye; ezt pedig végbe vivén, nagyon remélette, hogy Istók a szolgát lassankint elfelejtvén, úgy fog vele élni és bánni, mint jó barátjával.

A grófnak egyéb igyekezetei, melyekkel az emberektől, kiket gyűlölt, egészen elválni és a puszta természetnek állapotjába visszatérni iparkodott, szinte oly hevesek, és többnyire szinte oly czélhibázók voltak, mint az első. Szerencséjére az szolgált, hogy szíve egyenes és esze derült volt, és hogy igyekezetei, melyek magukon az embergyűlölésnek bélyegét viselték, akkor történtenek, mikor fia még nagyon ifjú volt, kinek tehát nem árthattak úgy, a mint egy korosabb nevedéknek ártottak volna. A mi ruháját illeti, ez közönséges volt és fiáétól, sőt még Istókétól is semmiben sem különbözött. Rövid hajuk természetesen lebegett fejük körül, és együgyű táplálékuk majdnem csak gyümölcsből, zöldségből és felette kevés húsból,

italuk pedig tejből, vízből és néha-néha egy pohárka jó és tiszta borból állott. Istóknak egész kötelessége a főzés volt. Haszontalanok voltak minden ellenkezései, melyekkel magát a grófnak asztalától el akarta vonni. Megesküdött ez, hogy minden segítség nélkül örökre elhagyja, ha ebben szót nem fogad. Hozzá szokott lassankint Istók a grófnak különösségeihez. Ez őtet meg-meg látogatta hajlékocskájában, ő pedig a grófot, míg a gyermek a völgyben ides-tova szaladozott, úgy mulatván magát, a mint lehetett. Így múlt el az egyik esztendő a másik után. Kaczajfalvi és Istók egészségesebbeknek és vidámabbaknak érezték magukat; a gyermek pedig gyors lett, mint a virgoncz őzecske, szép, mint a kis Ámor, erős és bátor, mint egy férfiú.

Reggelenkint, mihelyt a nap felkelt, kiugrott bőrágyából, kiszaladt a kősziklához, melyből a szép forrásvíz görgött, s megfürösztötte fejét, mellét és vállait. Lerepült azután a kertbe, megöntözte virágait, s a legmagasabb fákról reggelit szedett. Maga jól lakván, vitt atyjának és Istóknak is egy-egy kosárka gyümölcsöt szobáikba. Visszament végre ismét a kertbe a víztartóhoz, hol magát úszással mulatta, vagy elment az ebekkel a hegyekre nyulakat kergetni. Az atyját a kertben megjelenni látván, elébe szaladt nagy örömmel s elbeszélte neki reggeli munkáját és előkerült kis eseteit. Segített azután atyjának vetni és plántálni. A mit ez ásott, azt ő begerebelte, vagy gyomlált, vagy ifjú fákat kötözött, vagy atyjától ojtani tanult, még a nap feljebbre emelkedett. Összeültek azután egy lugas alá s az öreg a gyermeket tanítgatta.

Ama szükség, mely őtet arra kénytelenítette, hogy fiát oktassa, arra is kényszerítette egyszersmind, hogy jól megfontolja, mit akar tulajdonképen a természetes neveléssel? Én ugyan az emberektől

Ifjú fákat kötözött, vagy atyjától oltani tanult.

egészen el akarok válni, mondá magában ; de bezzeg a fiam, ha majd egyszer megnő? Erre a gondolatra ránczba vonódott a homloka, melyet kezével kedvetlenül meg-megdörgölt; mire fejét hevesen megrázván, azon boszankodott, hogy az ő legkedvesebb gondolatja és igyekezete fiára semmikép sem illik. Mi legyen a gyermekből, ha egyszer felnő? így kérdezgette magától ezerszer és szinte annyiszor kénytelen is volt magának azt felelni, hogy e völgy az ő fiának örök lakása nem lehet. Ezerféle tündéreknél tündérebb eszközök tüntek eszébe, melyekkel a lehetetlenséget lehetségesnek tehetni vélte. Egy kis leányt akart a völgybe hozatni, hogy azt fia számára felnevelje. Majd meg azután azt tette fel magában, hogy a gyermeknek a szerelemről soha semmit sem szól. Így habozván, ezerféle dolgot akart és ismét nem akart elkövetni, hogy a gyermeket örökre a völgyhöz csatolhassa s az egyik módot végtére sikertelenebbnek és haszontalanabbnak találta a másiknál. Egész estéket töltött háza előtt gondolkodással, fontolással és elmélkedéssel s esténként habozóbb lett az iránt, mit tévő legyen e fontos állapotban?

Érezte ő, hogy a természetesen nevelt gyermek vaktában zuhan majd be a világba és így még atyjánál is szerencsétlenebb lesz. A sok gondolkodás után csak abban az egyben tudott megállapodni, hogy a gyermeknek a vele született szabadságot egészen meghagyja. Sohase tanulhassa ő meg, úgymond, mit tesz parancsolni és mit tesz engedelmeskedni. A szabadsághoz való hajlandósága megutáltatja majd vele az embereket, kik váltólag már uralkodnak, már szolgáskodnak. Kénytelen lesz, magányosan élni, hogy szabad lehessen. A szabadságnak e szeretete még ama bilincseket is szét fogja törni, melyeket szívének az asszonyi furcsaság koholand. Szerelmet fog keresni és szerelmet nem

találván, visszarepül a magányosságba, hol e veszedelmes indulatot hiuságnak ismervén, unalommal és undorodással fog alacsony csalárdságaira visszatekinteni. Egyenes és józan legyen az esze! Neked fogadom, Istenem! felemelt kezeimmel, hogy csak tiszta igazságra tanítom. Semmi előitélet, semmi babona meg ne homályosítsa elméjét. Így azután az embereknek ezerféle nevetséges vélekedései minden bizonynyal visszavezetik őtet e völgybe, hol szabadon gondolkodhat mindenről, a mit megfoghat. Ezt mondván, a ház ajtajának felébe azonnal felírta nagy betűkkel e két szót: *Igazság és Szabadság*, hogy soha el ne felejtse azt a nagy czélt, melyet magában a kis Grófnak nevelésére nézve feltett.

Az öreg Kaczajfalvinak valaha magyar ugyan, de csupán csak tudós nevelője volt, kitől felette sok és messze terjedő tudománybeli kincseket gyűjtött, melyeknek számát azóta, hogy magányosságban élt, nagyon megszaporította. Szeretett ő amaz emberek módjára, kikben a tudosság a bölcsességet elfojtja, elmefuttatásaival az igaz világból a felhők közė repülni és ott magának egészen új világot alkotni. Ezt cselekedte ő fiának nevelésére nézve is, melynek módjáról nagy enthuziasmussal agyaskodott. Fejét mindazáltal ezen indulatos gondoskodás soha még eddig oly nagyon meg nem zavarta, mint most, mikor magával az iránt tusakodott, mivel kellene fiának oktatását tulajdonképen kezdeni? Még a tudományokban is talált ő ezen alkalmatossággal előitéleteket, tévelygéseket, hipotheziseket, sőt még tárgyatlan vélekedéseket is. Százféle könyveket olvasván, szemébe tünt most neki mindenütt, a mit eddig észre nem vett, hogy a tudományok, melyekben eddig maga is oly annyira büszkélkedett, végtelenül szoros szövetségben állanak a különféle nemzeteknek szokásaival és véle-

kedéseivel és hogy következendőképen fiának az olvasás a természetes nevelésre nézve semmi hasznot sem hozhat, sőt hogy egy könyvet sem talál, melyet e nevelésbeli igyekezetének veszedelme nélkül kezébe adhatna. Próbálgatta ő egynehányszor ezen akadályoknak elmellőzését és csak könyv nélkül mutogatott a gyermeknek valami keveset a tudományokból. De a kis Grófnak kérdései azonnal meggyőzték őtet az iránt, hogy az együgyü természet, a minőnek ő azt magában képzelte, nem igen képes sok tudományt elviselni.

Eltökélte végtére magában, hogy azokat a tudománybeli dolgokat mind elmellőzi, melyeknek valóságát meg nem lehet egyenesen az érzékenységeknek tapasztalásából mutatni. A mathézist, a természetnek históriáját, a mechanikát és az experimentális fizikát kezdette tehát vele gyakorolni, melyek a gyermeknek egész elméjét elfoglalván, eszének élességet, egyenességet és természetességet adtak, szívének pedig az igazsághoz oly határtalan szeretetet, hogy még az atyja is kénytelen volt a tanulásban serénykedni, hogy különféle kérdéseire sikeresen megfelelhessen.

A kézimunka vette el még most is a napnak legnagyobb részét. Az öreg gróf vele már esztergályozott, már gyalult, már ácsolt, már kőfalat rakott s végtére tízféle mesterembert fogadott fel, hogy fiát a völgyben kézi munkákkal mulassák. Az öreg úr mindenkor jelen volt, hogy az ártalmas beszélgetéseket meggátolhassa és a mesterembereknek erős parancsolatot adott előre, hogy a gyermeknek vélekedését meg ne tántorítsák. A gyermeket ezen embereknek a völgyben való megjelenése egyenesen ama kérdésekre vezette ugyan: hogy honnan jönnek? és hová mennek? de gyermekes tudatlanságát könnyü volt az öregnek ily feleletekkel megelégíteni: Ők is olyan völgyekben laknak,

fiam! mint mink. Szükölködvén sok olyas nélkűl, a mi nekünk van, látod, hogy ők minket építeni s különféle szerszámokat és házi eszközöket csinálni tanítanak; mi pedig ezért nekik virágokat adunk és ifjú fákat, melyek nélkül ők szükölködnek s melyekkel völgyeiket ők is be akarják ültetni.

Az efféle foglalatosságok a kis grófnak testi tehetségeit kétség kívül nagy tökéletességre vitték és az öregnek szinte dobogott a szíve örömében, mikor a tizenkét esztendős gyermeket szép karcsú testével és bátor, derült, de mindazonáltal mégis illendő tekintettel maga előtt állani, vagy a kertben sétálni látta.

III.

A természetes nevelést maga a természet megjátsza.

Régi hibának tartom én azt a tudós nyelvekben, hogy a mesterségest a természetesnek átellenébe helyezik. Hisz az emberi természetnek fő tulajdonsága az, hogy mesterségeket űzzön s ez által sorsát megtökéletesítse. Az olyan embert tehát, a ki minden mesterség nélkül a vad magányosságban él, inkább fél embernek kell tartanunk, hogysem természetesnek. A természet arra ösztönözvén bennünket, hogy eszünkkel mindennemű boldogságunknak gyarapítására és előmozdítására éljünk, annál természetesebbnek kell az embert neveznünk, mennél tökéletesebb. Meg fogjuk azonnal a kis grófban látni, mikép vezeti őtet maga a természet arra, hogy vadállathoz illő magányosságából józan eszének segedelmével kiüssön és emberhez illő jobb sorsra törekedjen.

Megtanította őtet az öreg gróf a muzsikára is, melyben oly szép előmenetelt tett, hogy a fekvő sípot mesterül fújta. De minekutánna ebben a mesterségben sem talált tanulni való új dolgokat, végtére oly kérdéseket tett, melyek atyját megrezzentették. Egyszer, amint Istóknak az öreg gróf valamit parancsolt és amaz elment, hogy a parancsolatot teljesítse, betolván a kis gróf a földbe az ásót, mely szinte kezében volt: hallod-e, úgymond atyjának, nekem egy kérdésem van! Mikor te Istók-

nak azt mondod: hozd ide az öntöző edényt, Istók megcselekszi. De azt soha sem hallom, hogy Istók teneked mondaná: hozd ide az öntöző edényt és amint én tégedet ismerlek, te meg sem cselekednéd, ha mondaná is. Mondd meg nekem Atyácskám, honnan van ez?

Az öreg gróf nem tudott hamarjában mit felelni. De végtére csak arra fakadt mégis: Ha Istók nekem mondaná, én is megcselekedném.

— Úgy-e? mondá erre a gyermek. De Istóknak csak többet kell mégis cselekedni, mint nekünk. Némelykor, mikor a nap süt, mi az ernyők alá megyünk az árnyékba és nyugszunk, Istók pedig dolgozik. Láttam én sokszor, hogy ő is örömest elment volna nyugodni, de rád tekintvén, csak megmaradt mégis a munkánál. Pedig ő nem oly erős, mint te vagy. Ha én Istóknak volnék, gunyhómban maradnék és saját kertemben dolgoznék, a tiédet pedig rád hagynám. Mond meg nekem, miért nem cselekszi ő ezt?

A gróf elmosolyogta magát. Hallod-e Laczi! Istók tud ásni, plántálni, vetni, de fákat ojtani nem tud. Nem tudja, mikor kell plántálni és a magot nem ismeri. Mindezekre én tanítom; ő pedig nekem ezért dolgozik. Ha nekem dolgozni nem akar, én őtet semmire sem tanítom és akkor azután felkopik az álla.

— Azért tehát, mivel te többet tudsz, mint Istók — mondá a gyermek — így hát, mivel én is nemsokára tudok már ojtani és a magokat ismerem, Istók nekem is kénytelen lesz dolgozni?

— Ha okosabb leszel, igenis!

— Azután pedig, ha egyszer annyit tudok, a mennyit te, neked sem dolgozok többé?

Az öreg gróf nem tudta, igennel feleljen-e erre, vagy nemmel?

— De még egyet akarok tőled kérdezni! Te

engem megtanítasz arra, a mit tudsz. Hát tégedet ki tanított?

— Az atyám.

— Tehát te is kicsiny voltál, mint én?

— Kétség kívül! — Hallod-e, a tengeri nyulak megrongálták amott virágos ágyaidat.

— Úgy-e, a virágoknak az nem sokat árt. Vajjon mily kicsiny voltam én eleinte?

— Ily parányi.

— És honnan jöttem ide, édes Atyácskám? Már ez nekem sokszor eszembe jutott. Hiszen csak kellett valahonnan kinőnöm, mint a palántákat is a földből látom kiserdülni. Ezt mondd meg most nekem.

— Ezt én nem tudom, felelé az öreg gróf komor tekintettel.

— Kár! — De azt legalább tudod még, hol láttál meg engemet legelőször?

— Arra, hogy ezt neked elbeszélhessem, sok idő kívántatik.

A gyermek messze elhajítván ásóját: van időnk, mondá, elegendő s ezzel letelepedett az atyja lábaihoz, hogy beszédjét annyival figyelmesebben hallgathassa.

— Másszor, fiam! másszor, — mondá az öreg gróf s felkelvén, elsompolygott. Mély gondolkodásba merült azután az iránt, micsoda jó útonmódon felelhetne meg a gyermeknek efféle kérdéseire, a nélkül, hogy eszének vagy szívének ártson. Érezte ő, hogy a gyermeknek ismereteiben rések vannak, melyeket oktatás által kell helyre hoznia, ha azt nem akarja, hogy azokat maga a gyermek veszedelmes képzések által kipótolja. Eltökéllette tehát magában, hogy ezen oktatást oly kiméléssel, a minővel csak lehet, lassanként elkezdi. Egynehány nap múlva azt beszélte a gyermeknek, hogy az egész föld teli van oly völgyekkel, mint az övék;

de elhallgatta ezen alkalommal mindazokat, a mik a gyermeknek, bár ha csak messziről is, értésére adhatták volna az embereknek és a polgári rendeknek külömbségét. Mindenik völgybe egy pár házacskát helyeztetett, olyant, mint az övék, melyeknek lakosait mind jó és dolgos embereknek tette, ismét elhallgatván mindazon igyekezeteket, melyekkel az ész és a szerénység a természetet megszépítette. Az embernek eredetéről végtére egy szép mesét mondott, mely a gyermek képzésének legkisebbet sem árthatott; az oktatásnak terjedtebb folytatását pedig egyáltalában későbbi időkre halasztotta.

Gondoljunk magunknak egy született vakot, kinek a jótevő Istenség egyszerre megadja szemevilágát. Amaz álmélkodás, melylyel ő a körülötte levő dolgokat csodálná, hasonló volna a kis grófnak álmélkodásához. Ezer kérdést tett egyhuzamban ezen emberekről, mindenik kérdését azzal az óhajtással fejezvén be: bárcsak ezeket a szép völgyeket és a benne lakó embereket maga megláthatná. Szemei szüntelen azokon a magas bérczeken jártak, melyek a völgyet bekerítették. Munkáját megszüntetvén, virágjai hervadoztak s legkedvesebb viola-ágyait a szapora gyom egészen ellepte. A víztartó mellett ülvén, ébren álmodozott s hol egyik, hol másik kezére támasztotta fejét. A kérdések, melyeket atyjának tett, valahányszor meglátta, elegendőképen elárulták, micsoda gondolatokban foglalatoskodik. A völgyet elvégre úgy nézte, mint fogházát. Fél napokat töltött a kertnek rostély ajtajánál, kinézvén a sűrű galyasokra, melyekkel a hozzá vezető út be volt kerítve s melyek neki sokkal zöldebbeknek, illatozóbbaknak és kellemetesebbeknek látszottak lenni a kertnek legszebb galyasainál. Nekiment elvégre s átmászott rajta; de félénkebb volt mégis, hogysem a völgytől messzebb mert volna menni.

Visszatért tehat és csak tekinteteivel hatott ki messzebb a völgyből ama helyekre, melyeket messziről látott. Az ajtótól nem örömest távozott. Kívánságainak csak egyike sem mulatott már a völgynek szűk korlátai közt; mind kitörtek belőle és csak képzelt szomszédságaiban andalogtak. A többi embereknek gunyhóiban találta fel gondolatjával azt a boldogságot, melyet neki az atyja saját hajlékában hasztalan igért. Ama rajzolatok, melyeket neki a szomszéd völgyekről az öreg gróf szóval csinált, az ő képzésében sokkal ragyogóbbak voltak. Rózsaszínű fényben úszott mindenike s gunyhóik teli voltak gyönyörű élettel és édes örömmel. Buzgó szívvel és könnyező szemmel kivánkozott ki az emberek közé. Saskeselyü tekintetekkel nézegette a magas hegyeket, melyek a völgyet bekerítették s naponként feljebb és feljebb mászott oldalaikon, a nélkül, hogy tetejökre fel mert volna menni.

E közben csengetett egyszer valaki a kert ajtaján. Kimondhatatlan örömmel repült a kis gróf a rostély ajtó felé, fennszóval kiáltván ama szavakat: Csenget valaki! Az öreg gróf kinyitván az ajtót, két jobbágyot talált előtte, kik vele szólani akartak. A kis gróf melléjük kullogott s nagy figyelmetességgel hallgatta szavaikat. Az öreg Úr megigérte nekik, hogy maga elmegy velök; a mi legottan meg is történt, mihelyt felkészült és fiának, valamint Istóknak is, megparancsolta, hogy a házra szorgalmatosan vigyázzanak. Alig ment el, hogy a kis grófban ellenállhatatlanul fellobbant ama gondolat, hogy a hegynek legmagasabb tetejére felmászszon. Felrepült tehát oda, a hol a fák legsűrűebben állottak. Ezek közül egy kopárságról nagy gyönyörűséggel nézett le a völgyre, mely kies rajzolat gyanánt látszott alatta feküdni. Végre felért a hegy tetejére, amaz áthatlan eleven sövényhez, melylyel az öreg gróf a völgyet bekeríttette. E mellett menvén, egy résre

akadt és ezen magát hevesen áttörte. Nem érezte ő a szurásokat, melyekkel a tövisek arczát és kezeit felszaggatták. Tovább hatott bátran, meredt tekinteteit szüntelen az előtte álló tárgyakra szögezvén. A csemeték végre megritkulván előtte, még egy halomra kellett felmennie, honnan telhetetlen szemei egy átláthatatlan térségbe merültek, mely lábai alatt különféle kellemetes és eddig nem látott tárgyakkal díszeskedett. Azt gondolta örömében, hogy le kell neki ugrani e gyönyörűségeknek tengerébe. Szökdösött, sírt, tapsolt, kurjongatott, mintha megbódult volna.

Még eddig tekintetei a tárgyakat egymástól meg nem különböztették. Gyönyörű zavar gyanánt úsztak szemei előtt a vegyült szépségek. Csak lassan-lassan kezdte a tárgyakat egyenként vizsgálni. Amott emberek foglalatoskodtak valamiben a mezőn. Örömbe merült szívének sebes dobogásával nézte őket. Itt meg szénával rakott négylovu szekér kezdett szemei előtt mozogni. Ezek lovak! mondá fennszóval; óh! minden bizonynyal lovak. Amott meg sok házat látott együtt és közöttük tornyot. Kinyújtván kezét, egyik ujjával a falura mutatott mosolyogva s azt mondá: áh! ott az emberek laknak! Mily nagy az ő völgyük! Mily szépek és magosak a házaik! Az atyjának a faluja volt, melyet látott. Majd azután megsejdített egy folyóvizet, mely a napnak sugáriban a térségen keresztül hömpölygött. Mosolyogva nézett rá sokáig, megmegrázván fejét; de ki nem tudta tanulni, mi legyen az, a mi oly szépen ragyog? Így vizsgálta ő meg egyenként a térségnek minden tárgyait, nagy örömmel tapsolván mindenikének. Vagy kétszer felemelte volt már lábait azzal a szándékkal, hogy ebbe az ismeretlen nagy völgybe lerepül, de az atyjától való tartás és egy bizonyos félelem, melynek okát maga sem tudta, csak visszavonta őtet mégis e szándéktól.

Szaladni kezdett.

Egy tompa hang, melyet nem messze magától véletlenül meghallott, figyelmessé tette őtet ama tájékra, a honnan érkezett. A kolompok hangja volt, melytől megrezzent. Lebukott tehát egy bokor mögé és szemeit a gyanús tájékra meresztette. Tehenek voltak, melyek a hegynek tetején legeltek. Eleinte megijedt tőlük és amint feléje jöttek, hátra kezdte magát vonni. De miután szinte meredvedve megvizsgálta volna termeteiket, megismerte ama rajzolatokból, melyeket az öreg gróf tanulásnak okáért elébe terjesztett. A tehenek után a pásztor érkezett. Az embernek tekintete rettentőbb volt neki az állatokénál. Szaladni kezdett. Állj meg te! kiáltja vala utána a pásztor. Ő pedig még gyorsabban futott. Szerencsére föltalálta a tövissövényt, átütött rajta és a tövisek újra megszaggatták arczát és kezeit. A napnak nyugtával leért a völgybe és egyenesen Istóknak karjai közé vetette magát, hangos szóval mondván: Áh! mit nem láttam én, Istók! mit nem láttam én mindent!

Istók azalatt kimondhatatlanul kínlódott. Sokáig kereste a gyermeket és fel nem találhatta; míg végre véletlenül felemelvén szemeit, a hegynek tetején megsajdította. Eleget kiáltott neki, a mint csak kiálthatott; de sokkal távolabb volt tőle, hogysem csak szavával is elérhette volna. Áh! mit mond majd az öreg úr, ha itt nem találja? Így sóhajtozott magában minduntalan az öreg ember. Végre még a hegyre is fel akart mászni, hogy a szökevényt haza vezesse; de alig ment egynehány lépést felfelé, azonnal átlátta, hogy ezerszer kitöri a nyakát, mielőtt a bérczre feljut. Mily nagynak kellett tehát örömének lenni, mikor a kis grófot ismét melléhez szoríthatta, vizsgasága miatt ápolgató fenyegetésekkel megdorgálhatta s kiváltkép, hogy neki elég korán megparancsolhatta, hogy atyjának e veszedelmes igyekezetről egy szót se szóljon.

— De miért ne szóljak? — kérdezé a kis gróf álmélkodással.

— Azt én legjobban tudom, — mondá viszontag Istók.

Atyjának megérkezése után fél óráig hallgatott az ifjú gróf, de tovább lehetetlen volt magát tartóztatnia. Atyám, úgymond, én lovakat láttam.

— Hol? — kérdezé az öreg Kaczajfalvi álmélkodással, a mint az ifjúnak tüzes szemeit észrevette.

— Istók nem akarja, hogy ezt neked megmondjam.

Erre a gondos atya egynehány kérdéssel kivette fiából az egész titkot, azután pedig gondolatokba merült. Az emberek után való esdeklés természetes volna benne, mondá magában, megrázván fejét és a port az asztalról letörülvén. Fiának igyekezetére tehát sem jót, sem rosszat nem mondott. Másnap estefelé két eleven vérű és szép ló legelt a völgyben a kert ajtaja előtt. Az ifjú gróf összecsapta álmélkodásában kezeit, a mint a lovakat meglátta s örömében felkiáltván: lovak, lovak! úgymond, karjánál fogva oda rángatta az atyját. Ennek parancsolatjára megfogták az őrök a lovakat s egyikére az öreg gróf ülvén, a másikra pedig az ifjú, együtt lovagoltak egy darabig a völgynek síkabb részein. Ezen új foglalatosság kiverte egy-két hónapra az ifjú grófnak fejéből a hegyeken túl fekvő nagy völgyet. De azután meghülvén vére a lovagláshoz, kiváncsisággal teljes tekintetei ismét csak a hegyeknek tetején mulatoztak.

IV.

A természetesen nevelt ifjú kitör a nagy világba.

Az öreg gróf kezére támasztván fejét, gondolkodni kezdett, mi móddal lehetne fiát legkönnyebben arra bírni, hogy a völgyben önként megmaradjon? Tusakodásának egész foganatja csak az volt, hogy elkerülhetetlenül szükségesnek ismerte, hogy fiának erre teljes szabadságot engedjen. Az öreg Istók gondolatokban látván ülni a grófot, megkérdezte mély elmélkedésének okát, melyet előle a gondos atya el nem titkolt. Most őtet, így szólott azután hozzá Istók, csak a vizsgaság készteti ezekre: de mikép lesz majd akkor a dolog, ha más egyéb is elkezdi késztetni?

És ez mi volna? kérdezé a gróf.

Az ifjú már most tizenöt esztendős, mondá viszonlag Istók, és így, azt tartom, a vére is lassankint felhevül. Ő most engemet, ha magamat kaphat, különféle dolgokról felette buzgón kérdezget.

És te mit felelsz neki?

Ugyanaz a bökkenője, hogy nem tudok neki mit felelni. Az ember csak nem arra való, hogy magányosságban éljen.

Az igaz! mondá a gróf, megdörzsölvén homlokát. Behivatta azután az ifjút s azt beszélte neki, hogy vannak a világon ama sok jó emberek között, kik az övékhez hasonló völgyekben laknak, olya-

nok, kik noha egyébiránt okosan beszélnek, oly esztelenek mégis, hogy maguk sem tudják, mit akarnak? s kikről azt lehet mondani, hogy szíveik eszükkel, cselekedeteik itéletükkel szüntelen ellenkeznek. Némelyek közülök megfodrosítják hajukat és liszttel behintik; némelyek egészen elvágják, csak tarajt hagyván belőle fejük tetején. Némelyek szakállaikat egészen leberetválják; mások pedig zsineget hagynak belőle füleiktől fogva állaikig, vagy szájuk körül szőrkoszorút. Vannak, kik magas kőházakban lakván, egész életükben semmit sem tesznek egyebet, hanem csak élnek. Mások éjjel-nappal csak azon vannak, hogy másoknak keresményeit álnokság által vagy erőszakosan magukévá tehessék. Az ifjú gróf majd meghalt nevettében, hogy az emberek oly esztelenek lehetnek, a minőknek őket az atyja rajzolta.

Ebből a magányosságból ki fogsz menni, fiam! így fejezte be beszédét az öreg Kaczajfalvi, de most még nem. Szívednek előbb erőre kell jutni, hogy az álnok tekintet el ne csábíthassa; eszednek jól meg kell érni, hogy az emberek bolondságainak és gonoszságainak ellenállhasson. Az ifjú gróf azt gondolta magában, hogy arra valóban kevés ész kell, hogy az ember a bolondot bolondnak ismerje, s mikor e beszélgetés után az atyja őt melléhez szorította és megcsókolta, ő viszont az atyját arra kérte, hogy próba gyanánt vezesse el most legalább egyszer az emberek közé. Ezt az atyja megígérte és az ifjú éjjel-nappal mind csak az emberekről és bolondságaikról álmodozott.

Az öreg gróf valóban eltökélte volt magában, hogy fiát a világgal lassankint és oly vigyázva, a mint az ifjúnak természetes érzeményei megkívánják, megismerkedteti és hogy végtére az emberek közé egészen kivezeti. Ámde hogy erre a szükséges készületeket megtehesse, kénytelen volt a

völgytől egynéhány napra búcsút venni. Alig ment eí a faluba, hogy Istók az ifjú grófot szemmel tartván, úgy követte mindenfelé, mintha árnyéka lett volna. Látván az ifjú, hogy minden lépését nyughatatlan tekintettel vizsgálja, észrevette, hogy az öreg ember attól fél, nehogy ismét oly igyekezetre vetemedjen, a minő a minapi volt. Ezt tehát fel is tette magában, s mivel Istóktól semmikép meg nem szabadulhatott, a völgynek egyik szélétől a másikához oly sebesen kezdett idestova szaladozni, hogy a szegény szolga kénytelen volt az ifjút szabad kényére hagyni. Az öreg gróf nyilván meghagyta neki, hogy meg ne éreztesse vele, hogy valamiben gátolni akarja.

Szabadságban látván magát az ifjú gróf, gomolyogva rohantak gondolatai amaz édes igyekezetre, hogy a hegy tetejére ismét felrepüljön. Felmászván a bokrok között, megint feljutott a magasra, de a völgynek másik részén. Mosolyogva nézte ő Istókot, hogy a völgyből mindcsak az átellenben lévő hegyre tekintgetett, hasztalan keresvén szemeivel az ifjú szökevényt ama bérczeken, melyekre a minap feltörekedett volt. Átütvén végtére a tövises sövényen, feljutott ugyan a hegy tetejére, de semmit sem láthatott, mivel az egész környék felette sűrű erdőből állott. A hegy tetején idestova járt egy darabig, de nyílást sehol sem találhatott. Szemeit a sűrű erdő mindenütt meggátolván, hogy az ismeretlen völgybe le ne láthassanak, leosont egy keveset félénk lépésekkel a völgy felé s visszatekintgetett időnként a hegyre, hogy útját ismét meglelhesse.

Egynéhány legelő nyájon kívül semmi egyébre nem akadt. Az erdő széléhez jutván, egyszerre egy kies térséget látott maga előtt elterülni, mely falvakkal teli volt. A térség elején közel a hegyhez, melyről lejött, Rósafi Pál viczispán úrnak a

faluja és gyönyörű kastélya tűnt szemébe. Lassú lépésekkel közelített ő ehhez a kis bokrok között, melyek az erdő szélén voltak. Egyszerre vizsga tekintettel megállott, mert maga előtt egy széles és mély vizet látott, mely az erdő és a falu között folyt. Mindjárt a vizen túl kezdődött virágos ágyakkal a kert, melyek között imitt-amott kőképek állottak. Szeme legelőször is a kertnek jobbik részén repült keresztül, mivel közel a kastélyhoz embereket látott, kik benne sétálgattak. Meredve függtek ezeken tekintetei. Örömest közelített volna hozzájok, ha a nélkül, hogy észrevegyék, megtörténhetett volna. E godolattal tusakodván, megsajdított a kertnek széle körül egy bokros helyet, melybe magát elrejthesse s fejével egyet hunyorítván, onnan könnyen visszaszaladhatsz, úgymond magában. Erre mosolyogva nekiszalad a folyónak s egy nagy szökéssel beleugrik. Mikor éppen a levegőben volt, hasító kiáltás tünt fülébe. Kiütvén tehát fejét a habok alól, gondosan átnézte a vidéket, melyből a szózat érkezett; de semmit sem látván, a mi őt a visszatérésre birhatta volna, átúszott a másik partra, felment vigyázó lépésekkel a kertbe s felkereste tekintetével a bokros helyet, melybe magát elrejthesse.

Bal felé indulván, egyszerre megijedt és szinte megmeredvén, megállapodott; mert három lépésnyire egy emberi termet állott előtte, mely hasonlóképen megijedt volt. Ruházatából asszonyi személynek ismervén, félelme azonnal elenyészett. Az örülő vizsgaság volt, mely szívét helyette elfogta. Meredt tekintettel vizsgálván termetét, meg nem nyerhette magától, hogy örömében ne mosolyogjon, valahányszor szeme közé nézett. Átjárta szemével már ábrázatát, már nyakát, már kezeit. Öltözetéből nem tudott mit csinálni. Az öreg grófnak gúnyoló rajzolásai jutottak eszébe. Fején a

bandzsal kalap felette nagy és bokrétás volt, dereka nagyon rövid, szoknyájának hátulsó része oly hosszú, hogy a földet söpörte. Mosolyogva vizsgálgatván mindezeket egy darabig, egyet hunyorított végtére fejével s azt mondta magában: az atyám igazat mondott!

Ki vagy te vakmerő? kérdezé elvégre az asszonyi termet szelíd, kellemetes és hízelkedő szózattal.

Erre az ifjúnak szeme felderült; de feleletével késett, mivel a kellemetes szózatnak folytatását várta. Fájt neki, hogy elnémult. Én, úgymond, Laczi vagyok.

A leányzó elnevette magát. Laczi? De tulajdonképen mi vagy?

Most meg a legény nevette el magát. Én, úgymond, legény vagyok.

A leányzó elhallgatott egy szempillantásig és a csöpögő ifjút vizsgálgatni kezdte. Ruhája együgyű volt ugyan, de mégsem volt parasztos, a mint messziről vélte; beszéde pedig még ennél is kevesebbet hasonlított a parasztokéhoz. Szóejtése hibátlan és tiszta, szózata pedig szép hangú volt.

De hát te vajjon ki vagy? kérdezé már most az ifjú.

A leányzó nem felelt, mivel nézésébe merült volt.

Ki vagy? mondom, kérdezé újra az ifjú s egy nagy lépéssel közelebb ment hozzá.

A leány két lépésnyire hátra vonván magát, mit akarsz te itt? mit keresel e kertben? mondá viszont egy kevés félénkséggel.

Amott azt akarom megnézni, felelé az ifjú s odamutatott barátságos tekintettel a házra, a kőképekre és a sétáló emberekre.

A leányzó erre fejét egy keveset megrázván, honnan jöttél ide? úgymond.

Amonnan a völgyből! De mondd meg már egyszer, hogy hívnak? Már harmadszor kérdezem.

Én Rósafi Pál viczispánnak a leánya vagyok, a kihez e falu tartozik.

Hát neved nincsen?

Engem Manczinak neveznek, mondá mosolyogva a kisasszony.

Manczi! jó Manczi! ne tedd magadat, kérlek, oly bolondnak, mondá az ifjú, boszankodó tekintettel mutatván bokrétás kalapjára.

A szegény kisasszony nem tudta mit gondoljon s azon igyekezett, hogy a kastélyhoz közelebb juthasson. Ha ezeket a dolgokat, úgymond, meg akarod nézni, jer velem, megmutatom.

Szívesen, mondá az ifjú, s a mint a kisasszony mellett elment, oldalról szüntelen ránézett és mosolygott. Hallod-e Manczi! így szólította meg végtére, mondd meg te nekem, ha igazán asszonyi személy vagy-e?

Az vagyok.

Leány?

Az.

Hány esztendős vagy már?

Tizenhat, felelé Manczi remélő tekintettel.

Hát ez a tarka lepedő minek takarja be ezt a szép fehér ruhádat? s ezt mondván, megfogta szélét ama képtelen nagy keszkenőnek, mely hátul majd földig ért.

A kisasszony elpirult s féltében sietni kezdett.

Ne szaladj oly nagyon, Manczi! Hallod-e! mutasd meg nekem egyszer a lábadat.

Boldog Isten! sóhajtá csendesen Manczi, garádicsonként növekedvén félelme. Laczi pedig megkapta ruháját és egy keveset félre vonta, hogy lábát megláthassa. A mint az atyám mondja! Hegyes papucs, bocskorszíjjal felkötve. Kár, hogy te is viseled.

Manczi úgy sietett, hogy majd lélekzetéből is kifogyott.

De minek szaladsz oly nagyon, lyánka! Menjünk lassabban; s ezt mondván, megfogta kezét és tartóztatta. Manczi elkiáltotta magát. Mi bajod, hogy úgy kiáltasz? kérdezé az ifjú, s megrezzenvén, eleresztette a kezét. A leány oly sebesen szaladt, mint a megijedt őzecske; ő pedig utána sietvén, szüntelen arra kérte, hogy ne szaladjon. Manczi végtére háromszor pihegvén ezen igéket: Hála Istennek! beomlott egy rundélába, a hol felette sok urak és asszonyságok ültek.

Most már a sor az ifjún volt, hogy megijedjen. Átrepülvén tekintetével környöskörül az egész társaságon, a kerek épületnek küszöbén megállott. Manczi orczájából és ama tekinteteiből, melyeket az ifjú grófra vetett, kiki láthatta, hogy ettől ijedt meg. Kérdezték, ugyan mi baja? de lélekzete nem volt még annyi, hogy felelhetett volna. Csak az ujjával mutatott az ifjúra, ki szemeit azonban egy pár gyermekre függesztette, kik a rundéla közepén játszottak. Nagyon barátságosan mosolygott reájuk. Ezek gyermekek? kérdezé végtére, ujjával reájok mutatván. Vizsga tekintettel néztek reá mindnyájan. Majd azután szemeit meg-meg Manczira vetette, ki egy ifjú embernek karjára akaszkodott volt s minekutána rámosolygott volna, ismét a gyermekekre nézett.

Most már Manczi képes lett elbeszélni, a mi vele történt. Ez a legény, úgymond, a víznek túlsó partján állván, különösen mosolygott magában s egyszerre a vízbe ugrott. Én magamat elkiáltottam. Azután megállott előttem s különféle bolondságokról kérdezősködött. Azt tartom, hogy — — Itt ujjaival saját homlokára mutatván, értésére adta a társaságnak, hogy az ifjút esztelennek tartja. Kiki közülök Laczira fordította szemeit, az asszony-

ságok pedig elvonódtak félénken egész a rundélának túlsó ajtajáig.

Hallod-e, ki vagy te? kérdezé egy ifjú legény, egypár lépéssel közelebb menvén Laczihoz. Ez pedig rávetvén szemeit, átvizsgálta nyírt fejét és aranyzsinóros ruháját és nem felelt.

Kicsoda vagy te? Öcsém! kérdezé tőle Rósafi Pál a viczispán.

Én Laczi vagyok, mondá az ifjú viszont és szemeit egyszersmind Manczira fordította.

S hát itt mit keresel?

Nézni jöttem. — Ezek gyermekek? kérdezé újra s leült a földre a fiúgyermek elejébe, ki reá hasonlóképen figyelmes lett. Alighogy ezt mosolyogva ápolni kezdette, odajött hozzá a kis leányka is, kit ölébe vett. Már az egyikre nézvén, már a másikra, könnybe borultak szemei örömében.

Szereted a gyermekeket? kérdezé egy ifjú úr, gúnyoló tekintettel közelítvén hozzá.

Okosabbak náladnál, mondá viszont Laczi, reátekintvén a földről.

És te ezt honnan tudod?

Nézd csak meg a ruhádat s ezeknek a ruháit; nyírt fejedet s ezeknek a haját. A gyermekeknek el nem volt vágva a hajok.

Kár ezért az ifjú emberért, suttogta egymásnak egynéhány asszonyság. Termete nem rút.

Megsajdítván ismét Manczit, felkelt és hozzá ment. A kisasszony hátralépett előle. Manczi! mi rosszat cselekedtem én neked? kérdezé tőle érzékeny szózattal. Úgy szeretlek, hidd el, mint az édes atyámat.

Erre a társaságnak tekintetei felderültek. Némelyek még nevetésre is fakadtak. Kit szeretsz még mást közülünk? kérdezé tőle egy valaki.

Szelíd mosolygással a gyermekekre mutatván, ezeket! úgymond. Szeretném, ha az enyémek volnának és ha Manczi volna az anyjuk.

Manczi elpirult és az egész társaság kaczagásra fakadt.

Manczi tehát neked tetszik?

Manczi nekem tetszik. Csak azt nem szeretem benne, hogy kopasz. Levette tudniillik a kisasszony a fejéről a kalapot, mihelyt a rundélába beért. Mondd meg nekem, kedves Manczim! így folytatta beszédét az ifjú, miért nem hagytad lefüggni szép vállaidra hajfürteidet, mint én? És ebben a hosszú farkú ruhában hogy tudsz járni?

Manczi elpirult és hallgatott.

Most már az ifjún kiki csodálkozni kezdett. Vajjon ki lehet? kérdezé kiki a mellette állótól.

Ehetnél-e? Laczi! mondá neki az egyik ifjú legény és megkinálta egy tányér piskótával.

Szomjan is vagyok, felelé Laczi, és így jobb, ha gyümölcsöt eszem, mint kenyeret.

Gyümölcsünk nincsen.

Hisz amott tele vannak vele a fák. Ezt mondván, madár gyanánt felrepült egy fára s legkarcsúbb ágairól körtét szedett. Megtömvén velök zsebeit, oly sebesen mászott le róla, mint reá fel, s a legszebb körtékkel megkinálta Manczit; azután mindenik gyermeknek adott egyet s a többit magának tartotta, Manczi mosolyogva vette el tőle az ajándékot és elpirult.

V.

Gróf Kaczajfalvi László a nagyvilágnak társaságában.

Alig ette meg az ifjú gróf az első körtét, hogy a kisasszonyt igéretére megemlékeztetvén, Manczi! úgymond, te nekem meg akartad mutatni amott azt a magas kőkunyhót. Jöjj tehát velem! Hidd el, nem bántalak; mert én jó vagyok. Ezt mondván, kezével megkínálta.

Manczi az atyjára nézett; ez pedig nevetve intett neki, hogy tegye meg, a mit tőle az ifjú kíván. A kisasszony tehát kezet adván neki, kivezette a kertből. Utánuk ment az egész társaság.

Óh! kedves nagyságos uraim! mondja vala hangos szózattal a kert ajtaján egy koldus.

Mi bajod? kérdezé Laczink, szemeit a koldusra meresztvén.

Hat gyermekemmel nincs mit ennem, kezdé panaszolni a szegény.

Micsoda? mondá viszontag az ifjú gróf nagy ámúlással. Hát teneked nincs házad, kerted, szántóföldeď, melyből élhess?

Semmim sincs, kedves úrfim! Az utolsó szót csak nagy nehezen és azért adta feleletéhez, mivel látta, hogy kisasszonyt vezet.

Manczinak kezét eleresztvén Laczink, nincs házad, úgymond, nincs kenyered és szegény öreg ember létedre hat gyermeked van?

Némelyek a vendégek közül az öreg embernek azonban alamizsnát adtak.

Hallod-e, öreg! mondá neki végtére az ifjú rebegő és érzékeny szózattal, eredj hamar és hozd ide gyermekeidet. Siess és térj vissza mennél hamarább. Az atyám völgyébe vezetlek velük együtt; ott ellakhattok a mi gunyhóinkban mindaddig, míg a tiéteket felépítjük. Van nekünk kenyerünk, gyümölcsünk, tejünk és borunk; eleget ehetsz és ihatsz gyermekeiddel együtt. Ezt mondván, megcsókolta az öreg koldusnak a kezét s könyörületes mosolygással nézett még egyszer reá. Hajad már ősz, mint Istóknak, a mi jó Istókunknak és mégis éhezned kell! Ezt én meg nem foghatom. De miért nem panaszoltad előbb valakinek szükségedet?

Óh Istenem! hányszor panaszoltam én azt? De a szívek, kedves úrfim, az emberi szívek nagyon kemények.

Hazudsz, öreg! kiáltá erre hevesen és meredt tekintettel az ifjú. Úgy-e Manczi, hogy hazudik? Ezt mondván, Manczira tekintett és szemeit könnyezni látván, minden bizonynyal hazudik, úgymond, mert Manczi sír. De ezt az öreget, édes Manczim! és gyermekeit, akármit csinálsz, neked nem hagyhatom. Tekörülötted sok is az ember; mi pedig völgyünkben csak hárman vagyunk.

Hát a gyermekekkel mit csinálsz majd az atyád völgyében? kérdezé Laczinktól egyik a vendégek közül, ki az egész jelenést érzéketlen mosolygással nézte.

Megismerkedtetem őket a palántákkal és az állatokkal. Megtanítom őket a földmérésre. Elbeszélem nekik, mikép támad az eső, a hó, a villámlás, a mennydörgés? Nem únják ők el magukat azt fogadom. Megtanítom őket még sípolni is.

Az egész társaság elbámult s egymásra nézett. Fúvod te a sípot? és kottákból? kérdezték egyszerre

egynehányan. Azalatt, hogy egy travért hoztak, az öreg koldushoz fordulván Laczink, eredj, úgymond, jó öreg és hozd el azonban gyermekeidet. Majd azután alsó ajakára fektetvén a sípot, egynehány természetes járásokat fújt; végre pedig kottákból ezen az eszközön oly gyönyörűen, oly kellemesen és oly érzékenyen játszott, hogy nem győztek elegendőképen sem reá nézni, sem rajta csodálkozni.

Manczi erre kihozta a hárfáját s a mint rajta egynéhány akkordokat kezdett játszani, az ifjú grófnak keze a síppal együtt lassankint lelankadt. Énekelni kezdvén a hárfához a kisasszony, égő tekintettel vizsgálta Laczink s egy székre melléje lebocsátkozott. Lehetetlen volt az áriának végét kivárnia. Egyszerre megölelte, a hárfával együtt magához szorította s érzékeny tűzzel felkiáltott: Manczim, édes Manczim! A kisasszony elsikoltván magát, felugrott és édes anyjának karjai közé szaladt. Laczi utána indúlt; de egy ifjú legény, a házi gazdának messziről való atyafia, mellénél megkapta, e szókat dörögvén szeme közé: állj meg! egy tapodtad se próbálj tovább menni! Az ifjú gróf rámeresztvén szemeit, beteg vagy-e, úgymond, vagy más valami bajod van? s ezt mondván, felette könnyen elvette melléről a kezét és félre lökte. Erre a heves legény a grófot öklével mellbe taszította s azonnal ismét neki szögezte öklét, hogy másodszor megtaszítsa. A grófnak vére arczába emelkedett. Mit cselekedtem én neked, úgymond, te gonosz ember, hogy engemet öklözöl? Ezt mondván, a második taszítást felfogta és a legényt oly sebesen lekanyarította maga mellé a földre, hogy esni is alig látták. Közelebb menvén azután Manczihoz, kedves Manczim! úgymond, te némelykor előlem elszaladsz. Nem szeretsz talán úgy engemet, mint én tégedet?

Most már a társaság át kezdte látni, hogy az

ifjú grófnak helyén van az esze és csak azt nem tudta megfogni, mikép jutott légyen ily különösségekhez? A sok kérdések után kivették végtére belőle, hogy ő gróf Kaczajfalvi Jánosnak a fia, ki tizennégy esztendő előtt a világot három esztendős fiacskájával elhagyván, a magányosságba vonult. Majd azután új kérdések által elég hihetőképen kitanulták azt is, hogy fiának az öreg gróf különös nevelést adott. Ezek meglévén, arra akarták venni, hogy a Viczispán házánál háljon, mivel a nap már alkonyodni kezdett; de erre mindaddig rá nem állott, míg meg nem igérték neki, hogy Istóknak hírt adnak, kinek miatta való aggódásait átlátta. Manczi végtére egy pár jó szóval és egy pár szives tekintettel rábírta, hogy édes atyjának, a Viczispánnak kérését teljesítse.

Könnyen meggondolhatjuk magunkban, hogy este elég okot talált még Laczink arra, hogy az embereknek bolondságain nevessen és hogy elég okot adott viszontag arra is, hogy őtet a társaság megnevesse. Az asztalnál Manczi mellett ülvén, nem győzött elegendőképen az ételeknek sokaságán csodálkozni, melyeket az asztalra tettek s melyeknek legnagyobb részét ehetetlennek találta. Felkelvén tehát, hozott magának egy asztalkáról gyümölcsöt, melyhez kenyeret evett és egy kevés borral vegyitett vizet ivott. Alig ült az asztalnál fél óráig, hogy sok nevetése után felugrott s egyiket a szolgák közül megszólítván, én már jól laktam, úgymond; most ülj le te és egyél. Az inas majd elkaczczantotta magát; a gróf pedig erővel oda tolta, a hol üres helyet hagyott és minden bizonnyal rá is kényszerítette volna a leülésre, ha mindnyájan egyenlő szózattal nem bizonyították volna, hogy az inas már evett. Megkerülgette azután az asztalt s mosolygással nézte a pompát, mely rajta ragyogott.

A viczispánnak kérdésére, mikép tetszenek neki

mindezek? Ti, úgymond, valóban unalmas emberek vagytok és ha Manczi nem volna, már én régen az én öreg Istókomhoz visszatértem volna. Édes Manczim! így szólt ismét a kisasszonyhoz, megczirógatván arczát: mikép lehetsz te oly balgatag, mint ezek az emberek? Ha én neked volnék, tudod-e, mit csinálnék?

Nos, mit csinálnál tehát? kérdezék egyszerre többen, míg Manczi csak lopva nézegetett reá.

Felkelnék, oda vetném a fejemről ezeket a czifraságokat, testemről ezt a csodálatos öltözetet, kezemet oda nyújtanám Laczinak s elmennék vele az ő atyjához, az ő szerencsés völgyébe.

— És hát ott azután mit csináljon? — kérdezé egy faunus ábrázatú, vastag és vén legény, Potrohosi Péter, Manczi anyjának a bátya.

Mit csináljon? felelé a gróf; okosabb dolgokat, mint te egész életedben csináltál. Halljad csak Manczi! mily boldog volna nekünk ott életünk. Reggel, minekutánna én a forrásnál megfürdenék, felköltenélek egy szép áriával a sípomon, hogy te is megfürödj. Azután együtt mennénk a kertbe. Te nekem virágokat öntözni segítenél; én pedig az egész völgyből összeszedném számodra a legszebb gyümölcsöt. Egész nap muzsikálnánk, dolgoznánk és énekelnénk. Este legszebb darabjaimat fújnám a sípon, míg el nem aludnál.

Nagy kaczagásra fakadt az egész társaság, Manczi pedig elpirulván, lesütötte szemeit és magában nagyon bosszankodott, hogy a mit Laczi mond, azt a társaság mind nevetségesnek találja.

Még az asztalnál feltették volt magokban némelyek, hogy Laczit oly ruhába öltöztetik, melyet a nagyvilágnak szokása szépnek tett. De bármennyit fáradoztak is, rá nem bírhatták mindaddig, míg Manczi egy esedező tekintetet nem vetett reá. Elvezették tehát egy mellékszobába s felöltöztették

egy huszárhadnagynak katona ruhájába. Visszaérkezvén vele a társaságba, a dámák részint barátságos főhunyorítással, részint pislogó tekintettel, részint kellő mosolygással fogadták.

Manczi felette nagyon elpirúlt s mikor első tekintetét rá vetette, égni érezte arczát. Nemes egyenességgel állott előtte a karcsú, magas és izmos ifjú. Hosszú barna hajának fodrai szép rendetlenséggel folytak le vállaira. Egyik kezével a kardot tartván, jobbját oda nyújtotta Manczinak, kire nagy és tüzes szemei barna szemöldökeik alól szeliden mosolyogtak. Lehetetlen volt, hogy a legényre sokáig nézzen. Szemérmes szemeit a földre sütötte. Manczim! édes Manczim! Ezen igékkel közelített hozzá, feléje nyujtván kezét. Oda nyujtotta kezét Manczi is, a nélkül, hogy tudta volna, mit cselekszik? Azonban másik karjával átfogta Manczinak a derekát s magához vonván, arcza elébe hajtotta le arczát, hogy közelről nézhessen szeme közé. Manczi még vissza sem vonhatta arczát az övétől, a mint Potrohosi, ki a tréfát nagyon szerette és sógoránál magának, mivel Manczit örökösének választotta, mindent megengedett, nagy kaczagással felkiáltott: brávo lányka! Engem úgy segéljen, mindnyájunk láttára megcsókolja a legényt! Ettől az ifjú vitéztől vegyetek magatoknak példát, legények! Ez ért ám igazán az ostromhoz.

Manczinak szemei könnybe borulván: Urambátyám engemet ok nélkül kínoz, mondá Potrohosinak, a ki szinte tele torokkal nevetett.

— Kicsoda? — kérdezé Laczi; ez a dagadt ember kínoz tégedet? Egy pár könnyecskét látván Manczi arczán legörgeni, még sírsz is miatta? úgymond s Potrohosit megfogván hirtelen kezénél, egész az ajtóig forgatta maga előtt s végtére széles hátának szögezvén mind a két kezét, megfoghatat-

lan gyorsasággal tolta ki az ajtón a szobából, azután pedig a kapun a mezőre és kizárta. Nyerítő kaczagás kisérte ki Potrohosit s egészen elnyomta szitkait, melyeket fél nevetve és fél bosszankodva pökdösött az ifjúra. Így múlt az este kaczagás és szüntelen nyájaskodás között. Csak Manczi lett mindenik szempillantással komorabb és csendesebb. Valahányszor Laczit kinevették, mindannyiszor ő elpirult és a nevetés tárgyára lopva tekintgetett. Bármily gorombául kínozta is bátyja, kinek végtére Laczink a visszajövetelt megengedte, csak rajta kapatta magát mégis vagy tízszer ezen este az ifjúnak gondatlan és egyszersmind bámuló vizsgálásain.

Laczinak olyan ágyat vetettek, a minőt maga kivánt s mely hasonló volt ahhoz, melyhez völgyében szokott. Lefeküdvén, két egész óráig nem hagyták aludni képzésének ingerrel teljes rajzolatjai: elszenderedvén pedig, gyönyörű álomképek lebegtek körülötte. Valamint virrasztásában, úgy álmaiban is, Manczi volt a fő kép. A hajnalnak első sugara nyitva találta már szemeit s egész életében ma történt legelőször, hogy ébren lévén, az ágyban maradt. Könyökére támasztván fejét, átvizsgálta a múlt napnak történeteit, s majd nevetett, majd elkomorodott, majd könnybe borúltak szemei, a mint képzése ennek vagy amannak a tárgynak megújításába merült. Áh! sóhajtott fel végtére fennszóval: ma már Manczit el kell hagynom! Erre Potrohosi felébredt, ki magának kikérte volt, hogy Laczinkkal egy szobában hálhasson. A tréfás vén legény közt és a mi természetes ifjú grófunk között csakhamar fontos beszélgetés támadt, melyben Laczink minden tartóztatás nélkül megvallotta, hogy Manczit jobban szereti, mint kedves Istókját, sőt még mint saját atyját is. Természetes kifejezései amaz indulatoknak, melyeket Laczi magában érzett,

Potrohosit megfoghatatlan gyorsasággal tolta ki az ajtón a szobából.

Potrohosit jó kedvre ingerelték. Máris gondolkodni kezdett ő ama lepcsességekről, melyeket vele űzni fog és ama szégyenítésekről, melyekkel Manczit kínozni fogja, kit csúfságból szent Viczlipuczlinak nevezett, mivel kétes értelmű beszédjeire teli torokkal nevetni nem akart. Azt várta ő még este Laczinktól, hogy nem könnyen hagyja majd magát Manczitól elválasztani; a mi neki sok alacsony tréfára adott volna alkalmat. De meg kellett volna neki azt gondolni, hogy a természetes ember nem szemtelen. Mert ha a természet az oktalan állatoknak tökéletesebb épületü nemeit a szemérmetességgel felékesítette, a mint a nőstény majomban és az elefántnak mind a két nemében tapasztaljuk, miképp volna lehetséges azt magunkkal elhitetni, hogy e szép erkölcsöt az embertől megtagadta? Csak a romlott nevelésü városi ember fosztja meg magát e kellemes adománytól, ki még gyermekségében a sok rossz példa által természetlenségekre ragadtatik.

VI.

A két szerelmes a kertben, Potrohosi pedig a lesben.

Potrohosi ezeket meg nem fontolván, arra akarta Laczinkat bírni, hogy menjen be Manczihoz, mielőtt felkel. Bezzeg Laczi, úgymond, nem volna ám bolondság, Manczit felverni s ezt mondván, öltözködni kezdett.

Manczit felverni? felelé az ifjú. Van-e neked eszed, te eleven bálvány? Hisz azonkívül, hogy ez nem illik, Manczi is felijedne és reám méltán megharagudna.

Ne légy oly balgatag, kérlek! mondá viszontag Potrohosi. Ha én veled vagyok, az illendőséget meg nem sérted. A mi pedig a felijedést illeti, nem szükséges, hogy nála lármát üss. Költsd fel csendesen és hívd el magaddal a kertbe.

Potrohosinak az volt egyedül a szándéka, hogy ezen ártatlan költésből okot vehessen húgának kínzására. Laczink tehát hamar felöltözött és Potrohosi után csendesen Manczi ajtajához lappangott, mely be volt zárva. A vén legény, nem akarván igyekezetével felhagyni, különféle kulcsokat hordott össze, melyek közül az egyik a kisasszony szobáját végre megnyitotta. Csendesen vitte ő ezt végbe s Laczinkat betolván, az ajtót utána ismét bezárta. Az ifjú a lebocsátott kárpitok miatt homályosnak lelvén a szobát, azt pedig, hogy Potrohosi be nem ment vele, illetlen csalárdságnak nézvén, az ajtótól szólít-

gatta Manczit egynehányszor, hogy felkelvén jőjjön vele és vastag bátyjával a kertbe. Szavát mindenik felszólításnál feljebb és feljebb emelvén, Manczitól pedig semmi feleletet nem vehetvén, végtére fennszóval szólította meg, a min Potrohosi az ajtón kívül nem győzött eleget nevetni. Ennek biztatására elment azután az ágyhoz és Manczinak hűlt helyét találta. Sok édes álmodozásai után, melyeknek fő tárgya az ifjú Kaczajfalvi volt, korán felébredvén, oly teli volt szíve, hogy a szűk szobában nem maradhatott. Felkelt tehát s éjjeli köntösére egy könnyű palástot vetvén, kiment az illatozó kertnek szabad levegőjébe és ott egy galyfödél alatt a hantszófára dőlt.

Hallván Potrohosi, hogy Manczi a szobából már kirepült, kieresztette a grófot, ki megvetéssel tekintvén reá, te, úgymond, nekem rossz embernek látszol lenni. Ha Manczimnak bátyja nem volnál, én többé, azt tudd meg, rád sem néznék. Nekem megígérni, hogy velem bejösz és kint maradni, sőt még az ajtót is rám zárni!

Legyen eszed, mondá viszontag Potrohosi. Mihelyt Manczi szavát hallottam volna, bementem volna hozzátok én is. Ő már minden bizonynyal a kertben van a munkásoknál. Jőjj velem, keressük fel!

A kertben nekem nem kellesz. A munkások, a kik ott Manczival vannak, náladnál jobb emberek. Eredj, feküdj le és hortyogj! a kertben nekem nem kellesz. Ezt mondván, leszaladt a kertbe; Potrohosi pedig utánna lappangott s hugának kedves galyfödelét ismervén, közelebb úton a hantszófa mögé vette magát a sűrű galyak közé, melyek miatt őtet sem huga, sem Laczink észre nem vehette. Manczi könyökére támasztván fejét, a madarak csevegésénél a hűsben szintén elszenderedett. Laczi lábhegyen közelített hozzá. A legszebb és leg-

gyönyörűbb paradicsomnak látása el nem ragadhatta volna úgy szemeit, mint az alvó Manczinak tekintete. Megállott, mintha a földhöz lett volna bűbájolva s mosolygó a czával vizsgálta kellemetességeit. Alig mert lélekzetet venni. Az egész legény csupa szem volt. Kezei lecsüggödtek, szemei a szerelemtől szinte csillogtak, arczái úgy megpirultak, hogy egy pár nyílt rózsának gondoltad volna lenni, tagjain pedig egy gyenge remegés futott keresztül. Így állott ő egy darabig lelketlen kép gyanánt, mely az emberre . meredt szemmel néz. Az élet végtére vissza kezdett szívébe térni. Egynéhány ismeretlen indulatok zűrzavar gyanánt gomolyogtak fel mellének mélyéből. Leereszkedett Manczi előtt egyik térdére, s megcsókolta kinyujtott lábára lecsüggő kezét, ily szókra fakadván: édes szép Manczim! A kisasszony felijedvén, rá meresztette szemeit. Jó reggelt, Manczim! mondá Laczi s odanyujtotta kezét örvendetes és érzékeny tekintettel. Manczi el akarta magát kiáltani, de az álmosság, mely megkábította és az ijedtség, hogy maga előtt ily véletlen vendéget látott, elfojtották mellében a szózatot. Ajkai megnyíltak ugyan, de hangot nem adhattak.

Mily szép vagy, édes Manczim! kezdette ismét Laczink s mily nagyon szeretlek! E szókkal egy pár könnyecske forrott ki szép szeméből s legördült mosolygó ajkára. Szívéhez vonta azután csendesen Manczi kezét s melléhez szorította.

Manczi visszavonván karját, mit akar itt a gróf? úgymond komor tekintettel. Menjen dolgára! E két szót nyughatatlan keménységgel ejtette ki.

Laczi ellenben felemelvén összetett kezeit s oly tekintetet vetvén reá, mely szívébe hatott, édes Manczim! úgymond, ki nem mondhatom, miként szeretlek. Engedd meg, hogy nálad maradjak. Hidd el, úgy szeretlek, mint magad magadat. Oly szép

vagy, Manczim! mint — — sokkal szebb, mint az egész világnak legszebb virágjai!

De mit akarsz itt, kérlek?

Fel akartalak az ágyból verni, hogy jönnél le velem ide a kertbe. Te engem megelőztél. Oh Manczi! alig alhattam miattad valamit. Egész éjszaka láttalak, de úgy, szakasztott úgy, a mint most látlak. Óh Manczi! az én mellem oly teli volt, hogy majd megszakadt. Sírnom kellett. Jobb kezeden feküdtél álmomban és bal kezed — — itt bal kezét megcsókolván, óh Manczi! úgymond, ha tudnád, miként szeretlek!

Ezen igék félénken jöttek ki szorúlt melléből és könnybe borúlt szemei kérlelő szelídséggel függöttek Manczi szemein, kinek kezét majd melléhez, majd ajkaihoz szorítgatta. A kisasszony semmikép végbe nem tudta vinni, hogy a legényre megharagudjon. Eredj, jó Laczi! úgymond, eredj! Menj amoda a munkásokhoz; én azonban felmegyek a szobámba és felöltözködök.

Elmegyek veled én is.

Ezt meg nem engedhetem, mert az illendőséget megsértené.

De mond meg hát nékem előbb, hogy szeretsz-e te is viszontag engemet?

Erre sem felelhetek meg.

S miért nem?

Ha nemmel felelnék, gorombaság volna tőlem; ha pedig igennel, az illendőséget sérteném meg.

Az illendőséget? De akkor csak nem sértenéd meg mégis, ha igazat mondanál?

Még akkor is. Kelj fel térdeidről, jó Laczi! menj a munkásokhoz és légy nyugodt szívvel. Ezt mondván, a mint Laczinknak karjait megfogta, hogy térdeiről felsegítse, arcza amannak arczához oly közel esett, hogy a hátul leselkedő bátyja csókra gondolta a legényhez lebocsátkozni. Brávó! dere-

kasan! kiáltotta ez a galyak közül, te kis boszorkányka! Régen jövendöltem már én ezt a mi szent Viczlipuczlinkról. Ihol karjai között a szép legény! Korán reggel úgy megcsókolgatja, mint hímjét a gerlicze! Ha ide nem hozott volna az eset, tudj Isten!

Ah, hogy bánhat urambátyám velem ily igazságtalanúl? Én ártatlan vagyok! ezt mondván, elfakadt sírva.

Ártatlan? brávó, szent Viczlipuczlim, brávó!

De mit sírsz te megint Manczi! mondá Laczi. E miatt a vastag ember miatt? Azután Potrohosira tekintvén, ez, úgymond, nevet, Manczi pedig sír. Mondjátok meg nekem, miért? Manczi, gyere te velem sétálni. Ez a hízott ember, a ki tégedet minduntalan megríkat, maradjon itt.

Potrohosi erre oly hangosan kezdett kaczagni, hogy nemcsak a munkások, hanem még azok is meghallhatták, a kik a kastélynak azon a részén háltak, mely a kert felé volt.

Ah édes urambátyám! az egész házat felveri szavával az álomból. Gondolja meg, mily veszedelembe ejti jó híremet és nevemet.

Az ifjú gróf Manczira tekintvén s fejét megrázván, azt akarod, úgymond, hogy a kastélyban az embereket felköltse? Azt én mindjárt magam megcselekszem.

Maradj! rikkantotta Potrohosi kaczagva. Mi a manó jut eszedbe, hogy te az embereket álmukból felverd? Hallod-e Laczi? mond meg nekem igazán, ha tégedet Manczi valóban megcsókolt-e?

Laczink tetőtől fogva talpig megvizsgálván Potrohosit: Neked, úgymond, vastag ember, a mint látom, egy csöpp eszed sincs. Eredj dolgodra! Manczi sír! Eredj, mondom, jó szerével. Manczi velem maga akar lenni.

Már az más! mondá Potrohosi; így hát csak el

kell mennem; s betakarván magát hálóruhájába, menni kezdett.

Az Istenért! vigye magával, urambátyám, óh! vigye el magával, kérem.

Alkudjunk, hugomasszony! felelé Potrohosi. Valld meg itt nekünk igazán, hogy szereted. Akkor azután elviszem magammal.

Urambátyám! az egekre kérem, mit gondol?

Egyébiránt itt hagyom, és — —

Manczi látván, hogy bátyja menni akar, megkapta a kezét.

De mit parancsolgatsz te, gonosz ember! ennek a szép leánynak? kérdezé komor tekintettel Laczink. Megmondja ő azt nekem nálad nélkül.

Annyival jobb, mondá Potrohosi, s kirántván Manczi markából kezét, elsietett.

— Szeretem, édes urambátyám! szeretem; csak vigye el magával amazon az úton.

Már most megelégszek veled, és ezen szempillantástól fogva nem vagy szent Viczlipuczlim, hanem édes húgom. Eredj a szobádba és öltözködj. Te pedig, Laczi, gyere velem amarra haza.

Laczink nem ment volna el vele, ha Manczi szépen nem kérte volna, ki szobájába szaladván, az ágyra dőlt és mérgében sírt. Bementek szobájokba a férfiak is, hol Laczink az ablakba ülvén, gondolatokba merült, Potrohosi pedig felöltözvén, húgához ment. Hallod-e Manczi, én az egész esetet eltitkolom és így legkisebb okod sincs sírni. De mondd meg nekem minden tréfa nélkül, ha ez a természetes legény tégedet el akarna venni, elmennél-e hozzá? Ne légy Viczlipuczli, hanem igazán felelj.

Édes urambátyám, az ifjú gróf az ő tökéletlen nevelése miatt mindenben hátra van.

Nem igaz, hogy te őróla ebben a vélekedésben vagy! Minek pirultál el tehát, mikor kérdeztelek?

Hogy ti lányok az ily dolog körül úgy kerengetek a felelettel mindig, mint a macska a forró kása körül! Mindent láttam én, mindent hallottam, a mit a kertben mondottál és cselekedtél. Felelj egyenesen, elmennél-e hozzá?

Manczi lesütötte szemét, és újjaival egy selyemszálacskát ki s be sodorgatott. Ösmerte bátyját és tudta, hogy az ily dolgoknak kinyomozásában nagyon járatos.

Öltözködj fel, Manczi! Meglássuk, mi lehet a dologból? Én nekem ez a legény magamnak is sokkal jobban tetszik, mint azok az aranyzsinóros, ezüstgombos, nagy kalapú, széles kardú, nyirott hajú széltömlők, a kik egyebet nem tudnak, hanem tanúlt főhajtással fogat mutatni, mint a hamis kutyák, s vigyorogva egy-két complementumot mondani, melyek puszta levegőmozgásból állanak. Ezzel Potrohosi elment.

Manczi a dologról mélyebben kezdvén gondolkodni, megvallotta magának, hogy Laczihoz, mikor az uniformisban látta, nem volt érzéketlen. Szerelmének bizonyításait azonkívül oly igazaknak és szembetünőknek találta, hogy méltán háladatlannak tartotta volna magát, ha azt viszontag való szerelemmel meg nem jutalmazná. A tükörhöz ülvén, maga sem tudta, mikép történt, hogy ma oly együgyűen öltözködött fel, a mint csak lehetett. Ha bátyjának csúfolásától és önnön magának áruló pirulásától nem tartott volna, semmit sem vett volna magára olyast, a mit Laczink rajta megnevetett. A tükörbe tekintvén, elijedt magától, oly piperétlen volt. Hajtaraját tehát felemelte még egy keveset, csak hogy a módinak kedvezni tessen, és lement kávézni. Öltözködésével annyi időt vesztett, hogy a früstöknél utolsó volt.

VII.

Laczink az atyjához visszatér.

Szinte édesdeden nevetett Laczink azon, hogy az emberek fekete vízbe fehér tejet töltenek, és ezt a vegyületet früstökül iszszák, a mint látván, hogy minden ember az ajtóra tekint, megfordúlt és Manczit együgyű ruhájában bejönni megsajdította. Ah az én Manczim! úgymond fenn szóval, az én kedves Manczim! Be szeretem, hogy itt vagy egyszer. Alig győztelek már várni. És ah! mily szép, mily gyönyörű vagy ma! Tedd le, kérlek ezt a kalapot! s ezt mondván, fejéről a bandzsal kalapot maga levette. Úgy! No most nézzétek már meg ezt a gyönyörű leányt!

A földbe bújt volna szégyenletében a kisasszony, mikor a kaczagást hallotta, melylyel a vendégek fogadták.

De ma reggel, folytatá szavait barátságos csevegéssel a mi természetes Laczink, sokkal szebb, ezerszer szebb voltál a kertben a galyfödél alatt. Ah! mikor ott oly szépen feküdtél — —

Manczi elhalaványodott, Potrohosi pedig mértékletlen hahotára fakadván: Akármi legyek, úgymond, ha a természet ezerszer nem alkalmatlanabb a titoktartásra, mint a hiúság!

Nosza erre a vendégek, és kivált az ifjú legények, körülvették azonnal Manczit, ki azt sem tudta bosszúságában, hová üsse le szemeit? Laczink

megfogta kezét; de ő kiragadván magát haragosan, kiszaladt az ajtón. Laczi utána repülvén, megfogta, s melléhez szorította ily kérdéssel: haragszol talán, Manczim? Légy jó, édesem, és ne haragudj!

Azonban utánok érkeztek a szobából a vendégek is, Manczi pedig nagy háborodással kiragadván magát karjából, s haragos tekintetet vetvén reá, takarodj, úgymond, és ne jőjj nekem többé szemem elejébe. Ezt mondván, felszaladt a garádicsokon szobájába.

Laczi meredt tekintettel nézett utána; azután pedig lassan megfordúlván, a földre sütötte szemeit, összeránczolta vagy kétszer homlokát, megrázta fejét, s jószívű keseredéssel azt mondotta: Szegény leányka! Az atyám igazat mondott. Erre nagy elevenséggel feltekintett, mondván: ah, az atyám! E szavak után pedig nyíl gyanánt repült ki a kastélyból a kertnek, beugrott a vízbe, átúszott a túlsó partra, a legsűrűebb bokrok és csipkék között felmászott a hegyre, s két óra múlva meglátta atyjának kellemetes völgyét, melybe örvendetes kiáltások között sebesen leszaladt. Istóknak örömkiáltásai hírül adták azonnal az öreg grófnak, hogy az elveszett ifjú visszatért. Hamar kitörölvén szemeiből a könyeket, elejébe sietett kedves fiának az érzékeny atya elég nyugodt tekintettel. Laczi sebes és hangos örömkiáltással karjai közé vetvén magát, ah, édes atyám! úgymond, Manczit láttam, az én szép Manczimat láttam.

Az öreg gróf ellappangott vele egy galyfödél alá, a hol egy rövid beszélgetés által, mely hidegvérűnek és indúlat nélkül valónak lenni látszott, egyenes szivű fiából az egész esetet kivette. A természetes nevelésnek plánumai egyszerre füstbe mentek. Majd azután az öreg gróf mély gondolkodásba merülvén, átérezte, itt lenni már az ide-

jét annak, hogy fiát a nagy világba kivezesse. Átlátta azt is, hogy Rósafi Pálnak Manczi kisasszonya mélyen behatott Laczi szívébe; mely vélekedésében őtet az ifjú is minduntalan megerősítette. Egyenesen megvallotta ő, hogy Manczit az egész világon legjobban szereti, és amaz ellenvetések, melyeket neki az öreg gróf Manczinak öltözetéről, nyírt hajáról és magaviseletéről tett, oly erőtlenek voltak előtte, hogy csak hideg mosolygással hallgatta. Az öreg Kaczajfalvi tehát szükségesnek találta, hogy fiával az emberi nemzetet és annak történeteit úgy ismertesse meg, a mint magokban vannak. Elővette vele a históriának filozofiáját, melyből ő a nemzeteknek különbféle religióit, kormányait és szokásait a cultúrának nevekedésével együtt álmélkodva tanúlta. Anyanyelvén kívül a németet, francziát, olaszt és angolt rész szerint beszélvén, rész szerint értvén, többféle könyveket olvasott e nyelvekben az emberi nemzetnek tetteiről, és így nem csak a száraz históriát, mely puszta nevekből, esztendő számokból, s egymástól elszakasztott esetekből áll, hanem a történeteknek okait, következéseit és belső összefüggését is megtanulta. Már nevetett, már sírt, már szökdösött örömében, már meg reszketett rémületében, a mint a különféle jelenéseket olvasta, melyek között az országok a világ kezdetétől fogva habzottak.

Meghallván édes atyjától, hogy őtet a sors egy-két száz szegény embernek urává tette, megduplázta serénységét a különféle tanulásokban, hogy jobbágyait annyival könnyebben megboldogíthassa. Fáradság nélkül átlátta ő tudniillik amaz arany igazságot, melyet édes atyja naponkint elejébe terjesztett, hogy az olyan földes uraságok, melyek mindent másokra bízván, idegen szemmel látnak, idegen füllel hallanak, idegen kézzel írnak, idegen észszel okoskodnak, mind magoknak, mind jobbá-

gyaiknak iszonyú rövidségeket és helyrehozhatatlan károkat okoznak. Arra ugyan, hogy oly ruhába öltözködjön, a minőt a hozzá hasonló ifjak viselnek, nagy nehezen ráállott az ifjú gróf, de haját lenyírni teljességgel nem engedte.

Az öreg Istók véghetetlenül örült, mikor e változásokat látta, s az nap, hogy a gróf a völgyet fiával együtt legelőször elhagyta, térden állva köszönte az Istennek, hogy a természetes nevelésnek végét szakasztotta, melyből soha semmi jót nem reméllett. Laczink felette édes egyszersmind és szívszorongató reménységekkel ment atyja mellett a völgynek sűrű erdején keresztül, s a mint a gyönyörű térség szemébe tünt, örömében elpirúlt és megtüzesedett, lépései pedig úgy meggyorsúltak, hogy édes atyja alig győzött utána sietni.

Elérkezvén végtére Kaczajfalvára, hátúl mentek be a kerten a pompásan épült palotába. Ehhez bejutván, az öreg gróf csengetett, s azonnal mindenfelől összeszaladtak cselédjei, s mély tisztelettel megállván előtte, parancsolatait várták. A gróf szemmel tartotta fiát minden jelenésnél, hogy láthassa, minémű érzeményeket okoznak benne? Nyissátok meg fiamnak a zöld szobákat, mondá a gróf. Egy inas megnyitván az ajtót, mely e szobákba nyílt, mély alázatossággal megállott mellette. Ezek a te szobáid, fiam! ezek pedig inasaid! Ezt mondván, három emberre mutatott, kiknek egyike élemetes, ketteje pedig ifjú volt. Laczi megvizsgálván őket tetőtől fogva talpig, alázatos állásaikat mosolygással nézte és a szobába bement.

Első tekintete ama képekre esett, melyek Hogárth rajzolásai után rézre metszve a szobában függtek. A rajtok lévő szatirás carricatúrákat meg nem foghatván, szüntelen csak fejét rázta. Megnyitotta azután az ablakot, s kinézett az udvarra, hol éppen sok ember gyűlt össze, mivel az öreg

gróf összehivatta jobbágyait, hogy fiát velök megismertesse. Laczinknak fejében annyiféle gondolatok támadtak, hogy egynél sem tudott megállapodni. Megnyitott még egynehány szobát, melyek az első mellett voltak, s álmélkodva nézte a pompát, mely a viczispán szobáinak pompáját messze túlhaladta.

Egy inas kávét hozott, s letette az asztalra. Nekem ez nem kell, mondá Laczink mosolyogva, nem tudván igazán, mikép bánjon az inassal, s egyáltalában, mikép viselje magát? Hogy hínak tégedet? kérdezé elvégre az inast.

Jánosnak, nagyságos uram!

Hallod-e János! nem tudod te, mit jelentenek ezek a képek?

Nem tudom. Ő méltósága, az öreg gróf, fogja tudni.

Laczi semmit sem mert többé tőle kérdezni. Azonban az öreg gróf elérkezvén, levezette fiát az udvarba, hol jobbágyai már sorban állottak. Íme! gyermekeim, mondá nekik a jó úr, ismét nálatok vagyok, s hozzátok hozom fiamat is. Nektek neveltem én őt. Ha én egyszer meghalok, ő szinte oly jó és kegyes uratok lesz, mint én vagyok. Igyekezzetek rajta, hogy szeretetét megérdemeljétek. Ő a tiéteket meg fogja érdemelni.

Az úr Isten áldja meg a mi jó urunkat, felkiáltottak erre a jobbágyok. Áldja meg a fiát is, utána vetette egy öreg ember, és tegye oly jó és kegyes úrnak, a minő az atyja!

Laczi csendes tekintettel és ránczolt homlokkal vizsgálta őket.

Nézd jövendőbéli jobbágyaidat, fiam, mondá azután Laczinak az atyja. Nincs sziveden semmi, a mit nekik mondani akarnál?

Laczi még egyszer áttekintvén őket, s a legöregebbiket megszólítván, hány esztendős vagy? úgymond, s egyszersmind kezet adott neki.

Kilenczven esztendős vagyok, kedves édes urfim! mondá az öreg ember, Laczi kezét ajaka felé emelvén, hogy megcsókolja.

Minek akarod te az én kezemet megcsókolni? kérdezé Laczi, s az öreg embernek kezét egyszersmind szívéhez szorítá.

Szereted-e ezeket az embereket, fiam? tudakozá tőle az atya.

Hogy szerethetném őket, mikor nem ismerem? felelé az ifjú gróf fennszóval.

Akarsz-e velök, ahol lehet, jót tenni?

Hogy is tehetsz ily csodálatos kérdést? mondá erre álmélkodva Laczink s elfordulván, bement a palotába. Szobájának közepén megállván, megrázta fejét egynéhányszor és gondolkodásba merült. Mily különös ma, mondá magában, az én atyám!

VIII.

A természetes ember szeret vigadni s vigasságában másokkal jót tenni.

Egyszerre muzsika kezdett zengeni az udvarban. Az öreg gróf oda rendelte előre a szomszéd mezővárosból a czigányokat. Laczink majd nyakát törte, úgy repült le a garádicsokon s a falunak mind a két nembéli ifjúságát egy nagy diófa alatt tánczoló félben találta. Hozzájuk sietvén, még messzirül csodálta a falusi leányokat könnyű ruhákban csoportonkint állani s amint odaért, épen tánczolni kezdettek. Bámuló szemmel vizsgálta a tánczolókat, mosolygott, a kurjongató legényekkel el-el rikította magát s végre közéjük ugorván, egy ifjú szép leánynak kezét megragadta s a lejtőt úgy járta vele, amint tudta. A táncz után melléhez szorítgatván a szemérmes leányt, nem győzte ápolgatni s amint az új tánczot a vidám párok elkezdették, hevesen megforgatta tánczosnőjét ő is és öröme oly zabolátlan lett, hogy szüntelen kurjongatott. Elfáradván, maga mellé vonta a leányt egy padra s érzékeny ápolgatások között beszélgetni kezdett vele. A leány elpirulván, már elfordult tőle, már fejét mellére sütvén nevetett, már meg üléséről felszökött. A gróf ellenben meg-meg kapván, vissza vonta a padra és nyájaskodását megujította.

Jó vagy-e hozzám? leányka! Szeretsz-e? kérdezé tőle minduntalan. A leány pedig semmit sem felelvén, le-le sütötte fejét és nevettében mind csak

czinczogott. Végre egy falusi legény elejükbe állván, így szólította meg a grófot: Nagyságos uram! Margitnak énkívülem senkit sem szabad szeretni, mert ő nekem jegyesem. Margit! Jöszte velem! Még rossz hírbe is hozza utoljára nagyságod a leányt! Gyere Margit!

A te jegyesed? kérdezé a gróf meredt tekintettel. Az annyit tesz, hogy feleséged legyen?

Annyit, nagyságos uram!

Hát miért nem teszed feleségednek?

Mert az atyám nem engedi.

Az atyád? Mi köze ahhoz az atyádnak?

András a grófnak mondását helyesnek találván, amott áll az atyám! mondá mosolyogva. Ha egy jó szót akarna neki nagyságod érettünk adni!

A gróf hozzá menvén: Hallod-e, úgymond, te öreg ember! mi közöd neked ahhoz, ha a te fiad házasodni akar?

De nagyon is nagy hozzá a közöm, nagyságos uram! mondá viszontag az öreg ember. Azt a leányt ő nekem el nem veszi, ha a fejére áll is; mert látja nagyságod, az egész leánynak, amint előttünk áll, semmije sincs, hanem ami rajta van.

Rendes! De hát ha a fiad őtet úgy akarja feleségének tenni, amint előttünk áll?

De én ám nem akarom, hogy akarja.

Nagy álmélkodással nézett a gróf az öreg emberre; azután pedig megfordulván és a leányt megsejtvén: Mondd meg nekem öreg! úgymond, mi hijával van ez a szép leány?

Legalább kétszáz forint hijával, nagyságos uram!

Az én atyámnak van-e kétszáz forintja? kérdezé a gróf és hallván, hogy még több is van, felszaladt az atyjához és kétszáz forintot kért tőle. Az öreg gróf minden kérdés nélkül kezébe adta. Visszaszaladván tehát, már messziről kiáltotta Andrásnak: Házasodj, itt a kétszáz forint!

Körülvették azonnal a grófot a falusi legények s amint András kezéhez vette a pénzt, felemelte azt s örömében idestova szökdösött vele, mint az őrült. A gróf végre megfogván, arra kérte, hogy házasodjon meg tüstént.

Szivesen, felelé András, ha a prédikátor nem ellenzi.

Hol van a prédikátor? kérdezé a gróf. Gyere, vezess hozzá. Hát neki e dologhoz mi köze van? Ő ád bennünket össze.

Hisz azt én is megtehetem. Gyertek ide!

Megértvén, hogy erre csak a prédikátornak van hatalma, megfogta az új párnak kezeit s magával a prédikátor háza felé hurczolta. A tánczolók nézőikkel együtt mind utánuk mentek. Az öreg gróf az egész esetet látta és szivesen nevette. A prédikátor házához látván közelíteni egy ifjú úrnak vezérlése alatt a sereget, nem győzött rajta csodálkozni. Meghallván cselédjeitől, hogy a seregnek vezére maga az ifjú gróf, elébe ment és sok főhajtások között örvendezni mondotta magát közéjük való érkezésén; de ez ki sem hagyván őtet beszélni, hagyj te most békét ezeknek, jó öreg, úgymond. Ime egy pár jegyest hozok hozzád, kik össze akarnak házasodni. Azt mondják, hogy csak te csinálhatsz belőlük férjet és feleséget. Add hát őket össze mindjárt!

A prédikátor elbámult; de hallván, hogy a dolog nem tréfa és hogy maga a méltóságos gróf, ki kétszáz forintot adott reá, a helyben való összeadást kéreti s az új pár elejébe állván, az agyendábul olvasni kezdett. De Laczink hozzá lépvén, olvass másszor, úgymond és tedd meg most e párral, amire kértelek. A prédikátor erre megharagudván, keményen nézett a grófra és semmit sem felelt, hanem az olvasást tovább folytatta. Egy gazdaember megsúgván a grófnak, hogy épen ezen

olvasás által adatnak össze a jegyesek, ez amannak szeme közé mosolygott és félre vonván magát, csendes gondolkodásba merült. A prédikátor attól tartván, hogy a gróf ismét megtámadja, majdnem hideg veritéket izzadott. Eljutván pedig amaz igékhez, hogy az Úristen az első embert a paradicsomba helyeztette, a gróf tovább nem hallgathatott. Az első embert? úgymond? Óh édes öregem! honnan tudod te ezt? Az első embernek bővebb történeteit nagyon szeretném tudni.

A prédikátor még nagyobb haragra gerjedvén: Ahha! úgymond nagy buzgósággal, ne háborgassa gróf uram az Úrnak szolgáját, mikor hivatalában foglalatoskodik!

A gróf ezt át nem értvén, kérlek, úgymond, ne haragudgy, hanem beszélj nekünk még többet az első emberről!

Hozzá kullogván erre öregebbik szolgája, kérem nagyságodat, úgymond, várakozzon kérdéseivel mindaddig, míg a czeremóniának vége nem szakad. Szót fogadott a gróf és a prédikátor nagy szívszorongatások között összeadta az új párt. Jött ugyan még egynehányszor kedve a grófnak a kérdezgetésre azok iránt, amiket olvasni hallott, de meggyőzte magát még is. Csak mikor az első emberre szállott átkokat hallotta tőle, el nem tűrhette azokat szó nélkül, mivel abban a vélekedésben volt, hogy azokat a prédikátor az új párnak fejére mondja. Eredj, úgymond, jó öreg! a te csodálatos zsémbeskedéseddel. Ne töviseket, ne bojtorványokat, hanem szép tiszta búzát teremjen nekik szegényeknek az ő szántóföldjük. A prédikátor nagy elégedéssel mosolygott, mikor az Ament kimondhatta s a szobából azonnal kitakarodott. A gróf utána sietett ugyan s különféle kérdésekkel ostromolta; de a prédikátor el nem tudván magával hitetni, hogy ezt ő jó szívből és tudományra való

vágyakodásból cselekszi, a feleleteket különféle kifogásokkal mind elmellőzte.

Az egész sereg visszasietett a gróf udvarába a félbeszakadt mulatságnak folytatására, melyet az ifjú gróf oly véletlenül és oly hamar lakodalommá változtatott. Ama vidám háladatosság, melyet neki az új pár nem annyira szóval, mint bizodalmas ápolásokkal mutatott, szívében szelíd és édes érzéseket okozott. Rendre járta a falunak legényeit s azt kérdezgette tőlük, ha nem akarnának-e megházasodni? Jó akaratját megköszönvén, ma már erre későnek mondották az időt. Igy mult el öröm, táncz és nevetkezés között az egész este.

Másnap reggel Laczink az ifjú párhoz szaladt. A menyecskét szinte férjének karjával átölelve találta, kivel egy hantpadon ülvén, édesen nyájaskodott. A szerelemnek ezen ingerlő enyelgését egy ideig mosolygó tekintettel nézvén, oly ragyogó fénynyel támadt fel fejében egyszerre Manczi képe, mint a derült éjszaka után a nyári nap. Szíve dobogott, arczai felpirultak, karjai önként előre nyultak, mintha a levegőt akarta volna megölelni. Végre egy mély fohászkodása elárulta jelenlétét a figyelmetlen ifjú párnak. Nem győzték ezek neki a boldogságot, melyhez őket oly kegyesen segítette, sem köszönni, sem rajzolni, s az ifjú férjnek nyájaskodásai és a menyecskének szemérmes öröme úgy behatottak szívébe, hogy végtére ily szókra fakadt: András! én is oly boldog akarok lenni, mint te; és így még ma elmegyek Manczihoz és feleségemnek tétetem. Ezt mondván, az atyjához sietett. Atyám! úgymond, engedd meg, hogy én is oly boldog lehessek, mint András, Manczit én elveszem és ide hozom.

Az öreg gróf maga mellé vonván fiát a szófára, hosszas oktatások után figyelmessé akarta tenni arra, hogy e lépés felette fontos, mivel tőle függ

jövendőbéli egész életének boldogsága vagy boldogtalansága. Ösmered-e Manczit elegendőképen, édes fiam? Tudod-e bizonyosan, hogy szíve jó? Laczink e kérdésre elámult, s mivel sem igennel, sem nemmel nem tudott reá hamarjában felelni, mély álmodozásokba merült. Ő ugyan Manczi jóságáról nem kételkedett, de csupán csak a végből, hogy ez iránt édes atyját is meggyőzhesse, különféle módokról gondolkodott, melyekkel azt, hogy Manczinak jó szíve van, nyilván megmutathassa.

Másnap reggel sietve ment az atyjához, ki még az ágyban feküdt. Hallod-e, édes jó atyám! menjünk mi ma Manczihoz. Az öreg grófnak nem volt ideje. Fia tehát azonnal felült a lóra s az öreg Istókkal, ki alig győzött utána nyargalni, Rósafi Pál úrnak falujába sietett.

IX.

A természetes ember szerencsétlen embertársához könyörületes.

Az olyan állatok, melyeknek testépületében inak is vannak, érzéseiket és indulataikat bizonyos hangokkal szokták kinyilatkoztatni, melyek az efféle állatoknak mindegyik neménél más-másfélék. Ily czikkelyetlen hangokkal árulja el indulatait az ember is, elsikoltván magát, mikor megijed, kaczagván, mikor az öröm véletlenül meglepi, nyögvén, mikor szenved. Az indulatoknak e nyelve, valamint az állatoknál, úgy az embernél is haszontalan volna, ha a többi állatokat, melyek egy és ugyanazon nemhez tartoznak, részvételre nem kényszerítené.

Alig bődíti el magát az elrémült bornyú, azonnal odasiet az anya és ellenségével harczra kel. Alig kezdi szerelmes nyögését a nőstény gerlicze, azonnal ott terem ápolására a hím is.

Ezen állati nyelvnek az emberben is oly nagy az ereje, hogy az elrémült szerencsétleneknek kiáltása még az olyan hidegvérű embert is hirtelen megragadja, kinek szívét a veszedelemnek bármely hathatós rajzolásai soha el nem rémíthetik. A városi nevelésű embert, kit az idegen nyomorúságnak semminémű festései meg nem érdekelhetnek, könyörületességre indítják a szenvedőknek nyögései, ha azokat saját füleivel hallani kényteleníttetik. A természetes embert pedig annyival hathatósabban

megragadja az emberek ezen állati nyelve, minél mentebb úgynevezett finom nevelésnek amaz útálatos mérgétől, mely az emberi szívet megérzéketleníti.

Példáját adta ennek gróf László, a viczispán falujába belovagolván, a mint fülébe az első házaknak egyikéből kellemetlen sikoltás tűnt. Megállítván lovát, meredt tekintettel nézett a házra, melyből a jajgatás minden szempillantással erősebben hallatott kitolódni. Végre kibukott a háznak ajtajából egy férfi, kezénél fogva hurczolván maga után egy síránkozó asszonyt, kit az utczára taszított. Itt ordíts a mennyit akarsz, de a házba vissza ne próbálj jönni, kiálta utána a kegyetlen, a síró asszonyt egy görcsös bottal fenyegetvén. Alig ment a férfi vissza a házba, kirohant belőle édes anyja után egy tizenöt esztendős leányka bozontos hajjal, szilaj tekintettel és takaratlan mellel, mivel a férfi hajánál fogva vetette ki a pitvarba, szinte mikor fésülködött, mely alkalmatossággal nyakáról a kendőt is elvesztette. Jajgató anyjához sikoltva érkezvén, karjai közé omlott ily szókkal: Oh szegény szerencsétlen anyám! Gróf László hozzájuk nyargalván, nyil gyanánt leugrott a lóról s az egyiket egyik karjával, a másikat másikával megölelvén, mi bajotok? úgymond; kicsoda az, a ki benneteket bánt?

Az egész beszédből, melylyel kérdésére a szerencsétlenek zokogva és hosszasan feleltek, semmit sem értett egyebet, hanem hogy a leánynak atyja az uraság erdejében egy szarvast lőtt és hogy e miatt őket a házból kivetik, minden vagyonkájuktól megfosztják és kenyér nélkül hagyják.

Van-e annak az embernek esze? mondá erre nagy álmélkodással a gróf s beszaladván a házba, megragadta karjánál fogva az uraság hajduját, kivonta a házból minden legkisebb szó nélkül egész

a síránkozó asszonyig és onnan úgy elkanyarította, hogy az utcza közepére bokázott. Ezen ismeretlen ifjúnak megjelenése, szótalansága és merészsége, melylyel a hajdut megragadta s a házból kivetette, úgy megkábította ennek az eszét, hogy semmikép sem tudta magát összeszedni.

Azalatt a gróf az asszonyt leányával együtt a házba visszavezette, erősen igérvén, hogy őket el nem hagyja. A szobában térdre estek előtte a szerencsétlenek. A leány megragadván kezét, csókolgatta és melléhez szorítgatta, mely a könnyhullajtásoktól egészen nedves volt; mig az anya érzékeny kifejezésekkel köszönvén jóakaratát, további pártfogásáért esedezett. A gróf nem tudván velök mit kezdeni s nemes érzéseitől elragadtatván, hasonlóképen térdreesett, s mivel őket felemelni hasztalan próbálgatta, térdenállva ápolta és vigasztalta már a leányt, már az anyját. A könyörülés hamar megszülte szivében e jelenésnél a szeretetet, mely azonnal maga is nagyra nevelkedett.

A hajdu azonban eszére térvén az utczán, meggondolta, hogy csak gyerkőcze és tudja Isten! micsoda jöttment legény az, a ki őt hivatalának végrehajtásában gátolni akarja. Beugrott tehát a házba s térdepelni látván az asszonynyal és a leánynyal a grófot is, még nagyobb merészségre kapott. Hallja kelmed, úgymond a grófnak, ki adott kelmednek arra hatalmat, hogy az igazságot meggátolja?

A gróf felugorván, hidegvérrel és tudakozó szívvel kérdezé tőle: Hát te vagy talán az igazság?

A hajdu e kérdést csúfságosnak vévén, nekirohant a leánynak s kezénél megragadván, takarodjatok ki, úgymond, tüstént, semmirevaló kaczérok! De egy hathatós öklöt érezvén hátára mennykő gyanánt esni, eleresztette a leányt azzal a szán-

dékkal, hogy a grófnak fordul, kitől a keserves ütést származni helyesen gondolta. Meg nem várta ezt a gróf, hanem átfogta karjaival az egész hajdút, liszteszsák gyanánt kivitte a házból s magától nagy erővel messze elvetette. A hajdú, míg karjai között csüngött, majd kiadta a lelkét, mivel a gróf nagyon magához szorította volt. A ház előtt pedig káromkodott ugyan egy darabig, de visszamenni nem mert.

A gróf újra elbeszéltette magának az egész dolgot, mely miatt őket a hajdu oly kegyetlenül üldözi. Eleinte el nem tudta magával hitetni, hogy az embernek jussa ne legyen akármely vadállatot agyonlőni; de minekutána a síránkozó leány ezt igaznak lenni bebizonyította, a történetnek előadásán megnyugodott. Értekeztek még együtt e tilalomnak okairól, a mint Potrohosi, kinek karjáról kutyaűző nagy korbács csüggött, egynéhány inassal hozzájuk érkezett.

Hallod-e vastag! így szólította meg őt még messziről a gróf, mit csinál az én Manczim? Potrohosit meglátván az asszony, leányával együtt rettenetes sírásra fakadt, míg amaz ellenben a grófot megsejtvén, hangos kaczagásnak eredt. Tégedet talállak én itt Laczi! úgymond. Mi ördögöt keresel te e háznál?

Az igazságot megvertem, mondá viszont a gróf, s most ezeket a síránkozókat vigasztalom. Ezzel a leányhoz fordult és kegyesen megölelvén, kérte, hogy nyugodt elmével legyen. Majd azután Potrohosit szólítván meg, jer velem, úgymond, Manczihoz!

Mentsen meg előbb bennünket, édes úrfim! mondá a leány a grófnak kezét megcsókolván.

Hallod-e vastag! maradj te addig itt és ha az igazság ide találna jönni — — Ezt mondván, szemébe tünt az inasok mellett álló hajdu. Nézzed

Hallod-e vastag! maradj te itt addig.

csak kérlek! Amott áll megint az a gonosz ember, a ki ezt a szegény asszonyt saját házából kivetette, mivel férje szarvast lőtt.

Azt ő az én parancsolatomra cselekedte.

A te parancsolatodra? Hát te már nem tudsz egyebet a világon, hanem csak szép lányokat ríkatni? Vastag! teneked, látom, egy csöpp eszed sincs. De ennek a leánynak és az anyjának hagyj békét, azt javaslom. Ezt mondván, a leány elejébe állott háttal s már Potrohosira, már a hajdúra fenyegető tekintettel nézegetett.

Akármi legyek, ha ő az egész világgal meg nem vína! mondá Potrohosi kaczagva. Jöjj velem, Laczi! a te kedvedért megbocsátok most egyszer ezeknek az embereknek. Ez a legény a szerencsétek! mondá azután az asszonynak és a leánynak, a grófra mutatván.

A hajdú mormogva elkullogott, a gróf pedig még egyszer megölelvén a felvidult leányt, elment Potrohosival a kastélyba, hová Istók a lovakat utána vezette.

X.

A városi és a természetes ember felette nehezen értik meg egymást.

A szoba ajtaja megnyilván, Manczinak repült a gróf és elragadtatása kimondhatatlan volt. Sem örömkiáltásai meg nem szünhettek, sem kézcsókolásai. A szegény kisasszony erőtlen prédája volt indulatának, ápoló ajakinak és ölelő karjainak. Hasztalan igyekezett e galambocska azon, hogy karjai közül magát kifejtse s rokoninak hangos hahotáit hallván, megharagudott ugyan, de azért szíve mégis a gróftól el nem idegenkedett. Ápolásait édeseknek találta s öleléseit emelkedő mellel fogadta, jóllehet védő kezeivel mind ezeket, mind amazokat bajnokné gyanánt ellenzette. A grófnak első szélvészes öröme elvégre lecsillapodott és Manczi egy székre, mint a lakodalom után való reggel a menyasszony, szemérmesen leülvén, lesütötte szemeit s a grófot szemtelennek, dühösnek, gorombának nevezte, de oly lassú morgással, hogy szavait senki sem érthette.

Azalatt Potrohosi elbeszélte a grófnak vitéz cselekedetét s végtére azt kérdezte tőle, mikép jutott legyen e csatához? A gróf oly természetesen s egyszersmind oly indulatosan adta elő e kis történetet, hogy a hallgatóknak már nevetniök kellett rajta, már meg hozzá tiszteletre gerjedniök. Míg beszélt, addig Manczi szüntelen szemmel tartotta, de csak lopva. A nemesszívűség, a mely testállá-

sából és arczvonásaiból kiragyogott, a bátorság, mely homlokán ült, szabad tekintetei s az embereknek kegyetlenségéről és bolondságairól való merész jegyzései! Ezeket látván és hallván, lehetetlen volt, hogy Manczi hozzá jó ne legyen.

A mint hallgatói nyilvánvaló magasztalására fakadtak, a kisasszonyhoz fordulván: Manczi! úgymond, nekem veled sok beszédem van; de csak magaddal akarok szólani, mert az a vastag ember megint megrikatna. Jer velem a kerbe.

Portrohosi ezt hallván, már is kaczagásra fakadt; mire Manczi sértettnek mutatván magát: Gróf uramtól, úgymond, én semmit sem akarok négyszemközt hallani.

Kérlek Manczi! hagyd el te nekem azt a gróf uramat, mikor velem beszélsz. Tőled ez nekem nagyon fáj. Mondd: te! és nevezz Laczinak.

Potrohosi a többieknek intvén, a szobából egymás után mindnyájan kimentek. Utánuk indult Manczi is. Ne ereszd ki Laczi! mondá hangos szóval a bátyja. A gróf szomorú szemmel tekintvén Manczira és kezét szeliden megfogván, nem cselekszem! úgymond. Kényszeríteni nem akarlak. Ha magadnál szívesen nem látsz, ismét haza lovaglok. Azt gondoltam, hogy szeretsz.

Manczi nem tudta, mit tévő legyen? s a földre tekintvén, a grófnak kezét meg találta nyomni. Szeretsz, édes Manczim! mondá egyszerre a gróf, minden bizonnyal szeretsz, mert kezemet nyomod.

Potrohosi elkacczantotta magát, Manczi pedig elpirult és kezét a gróf kezéből kiragadta. De szűnj már meg egyszer nevetni, te kobak ember! mondá Potrohosinak a gróf haragosan. Gyere velem Manczi! a kertbe; ott kezemet annyiszor nyomhatod, a mennyiszer akarod.

Menjen az úr, a hová tetszik, gróf uram . . .

Ezt Manczi bosszankodva mondotta s egyszerre meggondolva magát, félbe harapta szavait.

Gróf uram szép legény! azt akarod mondani, úgy-e! kérdezé nevetve Potrohosi.

Manczi az ablakba ment és rákönyökölt, a gróf pedig majd az egyikre, majd a másikra tekintett. Végre Potrohosi is elosontott.

Édes Manczim! mondá a gróf hízelkedő szózattal, most már magunk vagyunk. Manczi körülnézte magát s a gróf mondását igaznak találván, elpirult. Hallod-e, Manczi! én tegnap Andrásnál voltam s ifjú feleségével egy hantpadon találtam. Édesen apolgatták egymást és senki sem nevette ki őket, mert házasok. E jelenetnél eszembe jutottál s azonnal feltettem magamban, hogy feleségemmé teszlek. Elmentem az atyámhoz s megmondtam neki, hogy én elveszlek.

Manczi rátekintett, de azon szempillantásban ismét az ablakra fordította szemeit. Én tégedet, Manczi! nagyon szeretlek, mondá továbbá a gróf, melléhez szorítván a kisasszony kezét; jobban szeretlek, hogysem szóval megmagyarázhatnám.

Manczi ismét rá tekintett és szemeit könnybe borulni látván, megnyomta kezét. S mit felelt . . . mondá hirtelenében és szavát azonnal félben szakasztotta.

Az atyám? kérdé a gróf. Oh ő sokat, felette sokat felelt és olyast is, a mit egészen át nem érthettem. Tudod-e, azt mondá a többi között, ha tégedet Manczi szeret-e, vagy sem? Ösmered-e a szívét? Ha ő rossz szivű volna, akkor hozzá való szereteted a házasságban megszünne és így boldogtalan lennél. Ezekhez odafüggesztette azt is, hogy azon esetben, ha rossz volna a szíved és anya lennél, — a kisasszony itt kezét a gróf kezéből kivonta — még gyermekeinket is gonoszaknak, vagy legalább bolondoknak nevelnéd.

Hallgass, kérlek! mondá erre Manczi. És te az atyádnak ezeket mind elhitted?

Nem hittem el, Manczi! hanem idejöttem, hogy megkérdezzelek, ha olyan vagy-e, vagy sem? Mondd meg hát nekem minden egyéb előtt, édes Manczim! ha szeretsz-e?

Hogy szeretnélek? Hisz én tégedet szinte oly keveset ismerlek, mint te engemet.

Én jó legény vagyok, Manczi! Ezt nemes egyenességgel mondván, szívére tette kezét. Én tégedet sohasem bántalak meg. Gyermekeink . . .

Óh! hallgass, kérlek! mondá viszont Manczi, a gróf ajakira nyomván tenyerét. Ne beszélj nekem ilyeneket, kedves Laczim! Nagyon ifjú vagyok én még a férjhezmenésre, valamint te is a házasodásra.

Azt az én atyám nem mondotta és ő, kedves Manczim! ezeket a dolgokat mind tudja. Azért hát ne vonakodj, kérlek, hanem mondd meg egyenesen, akarsz-e feleségem lenni, vagy sem?

Manczi eleinte egy-két szempillantásig hallgatván, e szókra fakadt: Rendes ember! melyek után ismét elhallgatott s fejét vagy kétszer megrázván, majd a grófra tekintett, majd meg az ablakra. Nem tudta egyszóval, mit feleljen? Végre a grófhoz imígy szólott: ha az atyád akarja, az én atyámmal eziránt beszélni fog, s akkor azután majd meglássuk!

Manczi! te engemet nem jól értettél. Az én atyám nem akar házasodni; úgyszintén a tiéd sem. Tégedet, Manczi! tégedet akarlak én elvenni. Édes Manczim! mondd meg nekem, szeretsz-e? E kérdéssel fejét Manczi vállára eresztette. Manczi pedig csak egy sóhajtással felelt. Mit fohászkodsz, édes Manczim? Ha talán mást jobban szeretsz nálamnál, mondd meg nekem egyenesen.

Manczi a grófot átfogta és egy keveset magá-

hoz szorította, a nélkül, hogy észrevette volna, mit cselekszik? Ezt cselekedte a gróf is, szinte magán kívül ragadtatván. Apolgatásai tüzesek és majdnem szilajak voltak. A grófnak hevessége Manczit is elragadta. Viszonozni kezdte már a grófnak apolásait, a mint ennek szemeiből szilaj tüzet lövődni látván s karjait reszketni, mellét pedig magasra emelkedni érezvén, egy homályos érzeménytől megborzadott s magát a grófnak karjai közül kiragadta. Laczi! úgymond törött szózattal, s ezt mondván, a szobából kirepült.

A gróf az ablakra támasztván homlokát, ismeretlen édességet érzett mellében habzani, új életet minden tagjaira terjedni. Ő engemet, látom, nem szeret! mondá végtére hosszas gondolkodás után s egynéhány könny híg gyöngyök gyanánt görgöttek ki szemeiből. Manczi engem nem szeret! mondá még egyszer s nedves tekinteteit a földre függesztette. Az ajtóra nézett azután egy darabig azzal a reménységgel, hogy Manczi ismét visszatér. Az ajtó megnyilt és Manczi helyett Potrohosi lépett be hozzá.

XI.

A természetes leánykérő.

Te itt egyedül magad? Laczi? kérdezé Potrohosi; és oly szomorúan? Mi a manó! még sírsz is. Mondd meg nekem, ki bántott?

Manczi engem nem szeret, mondá a gróf fejét rázván. Elszaladt tőlem; pedig én őt kimondhatatlanul szeretem.

Potrohosi az egész esetet könnyen kicsalta belőle. Szegényke! mondá azután, most már magam is látom, hogy Manczi téged nem szeret. Melléhez szorított, apolgatott, reszketett s végtére elszaladt. Lehetetlen, hogy szeressen.

A gróf e gúnyolást igazságnak vette, leült egy székre és sírt. Manczi pedig azonban a kertnek legsűrűbb gallyasában ült és Laczija után fohászkodott. Potrohosi a grófot, a ki azonnal lóra ülni, menni akart, alig tudta arra birni, hogy maradjon. Légy te békességes tűréssel, mondá Potrohosi, ki magában eltökélte volt, hogy a legényt oltalmába veszi; Manczi a te feleséged legyen.

A nélkül, hogy szeressen? kérdezé a gróf. Te némelykor úgy beszélsz, mintha egy csöpp eszed sem volna. Én búbánatomban meg tudok halni, de azt sohasem engedem, hogy Manczi arra kényszeríttessen, a mit nem akar. Erre Potrohosi megtudakolta tőle érezhetetlenül, hogy az öreg gróf tudja-e Manczihoz való szerelmét vagy sem? s

megértvén, hogy tudja, azt találta tőle kérdezni, hogy az atyja e szerelmet helyben hagyja-e?

Az én atyámnak több esze van, felelé a gróf, mind mindnyájotoknak. Azt mondja ő, hogy a szerelmet sem kényszeríteni nem lehet, sem akadályoztatni. Magától kell neki támadni, magától elenyészni.

Annál jobb! mondá Potrohosi és Manczi atyjához menvén, elbeszélte neki az egész dolgot. Rövid tanácskozás után eltökéllették magokban, hogy ezt a szövetséget gróf Kaczajfalvi házával, mihelyt annak rendje szerint fog ajánltatni, elfogadják. Potrohosi azután a kertbe szaladt és Manczit felkereste. Manczi! mondja tetetett ijedéssel, a mi szegény Laczink!

Manczi elhalványodván, felugrott és ülésére ismét visszarogyott.

Leányka! mondá tovább a bátyja, ha a haláltól meg akarod menteni, szaladj.

Manczi a gallyasból kirohanván, egyenesen a grófnak karjai közé omlott, ki könnyező szemmel szinte a gallyasba lépett. A gróf megijedt; Manczi nem külömben. Mi lelt, Manczi? Mi az oka, hogy oly halavány vagy? A kisasszony viszont a gróf halaványságának okát nem merte kérdezni.

Jertek ide, gyermekek! mondá Potrohosi; üljetek mellém, hadd segítselek ki benneteket álmodozástokból. Minekutána jobbjára Manczi, baljára pedig a gróf leültek, így szólította meg húgát: Neked Manczi! azt javaslom, hogy most ne légy viczlipuczli, hanem igazszivü, derék és jó hugocskám. Az atyád tudja, a mit cselekszel. Azután a grófhoz fordulván: Hallod-e Laczi! úgymond, te ezt a leányt szereted és azt kivánod, hogy feleséged és gyermekeidnek anyja legyen, ugy-e?

Azt! felelé a gróf. Én még tégedet, a mint látom, megszeretlek.

Ezt magam is remélem, mondá viszont Potrohosi. Neked pedig, jó húgocskám! volna-e kedved ily tisztességes kivánságnak teljesítésére? Azért el ne pirulj! mert én ezt az illendőségnek szokott törvényei szerint értem.

Kedves urambátyám!

Akkor azután gyermekeid engemet nagybátyjoknak neveznének. Laczi nekem azt beszélte, hogy te őtet gyülölöd, mivel melyedhez szorítván, reszkettél, apoltad s végtére féltedben elszaladtál. Így hát Manczi! akarsz-e gyermekeinek anyja lenni?

Kérem édes urambátyámat — —

Engem ne kérj, hanem mondd meg egyenesen, akarsz-e vagy sem? Ha nem akarsz, ez a szilaj legény felugrik a lóra és másutt keres magának Manczit. Akkor azután a sok rivástól-sirástól a házban meg nem maradhatunk. Tudjuk, édes gyermekem! jól tudjuk mi a te begyednek minden titkait. Ha a minap itt a kertben meg nem lestelek volna benneteket, tudja! mit nem sugtál volna mindent a gróf fülébe. Azért hát mondd ki szaporán, akarsz-e vagy sem?

Manczi elpirulván, odanyujtotta kezét a grófnak és szemeit lesütötte. A gróf megragadván kezét, sirva fakadt. Hát csak boldogtalan legyek, míg élek? kérdezé törött szózattal.

Manczi álmélkodó tekintetet vetett hirtelen reá, Potrohosi pedig mentéjének csúcsát megragadván: Van-e neked eszed? Laczi! úgymond. Hát nem hallod, hogy feleséged akar lenni. Kérlek, Manczi! nyisd meg ajakidat és rágd a szájába, hogy akarsz. Ő vele oly értelmesen kell beszélni, mint az ujságok szoktak.

Manczi végre megnyitván ajkait: Én, úgymond, tégedet szeretlek.

Erre a gróf odabukott térdeire a kisasszony elejébe, azután pedig ölbe fogván, melléhez szo-

rította, felkiáltott, kurjongatott, sirt örömében és észre nem vette, hogy karjain Manczi elhalaványodott. Magához térvén ez, feltekintett a grófra most nézvén legelőször egyenesen szeme közé. Majd azután elpirult és oly kellemetesen mosolygott reá, hogy maga Potrohosi e szókra fakadt: Irigylem ennek a szilaj fattyúnak ezt a gyönyörü tekintetet. Szeressétek egymást, édes gyermekeim! s legyetek egymás által boldogok. Ezt mondván, a grófot megölelte; ez pedig őtet átfogván oly hevesen és oly erősen szorította magához, hogy Potrohosi elbődítette magát és aznap százszornál többször kérdezte Manczitól, mikép tudja ennek az erős legénynek öleléseit kiállani?

A megelégedett szerelemnek első szélvésze elmulván, bővebben kezdette tudakozni Potrohosi, mikép engedte meg neki az öreg gróf, hogy Manczit szeresse? E kérdésre Laczink mély gondolkozásba merült, melyből a szorgalomnak felette eleven jeleivel felébredvén: Manczi! úgymond, kérlek, felelj meg nekem előbb, de igazán, ezekre a kérdésekre: hogy jó vagy-e, hogy nem vagy-e gonosz szivü? és hogy gyermekeidet oly okosan akarod-e nevelni, hogy balgatagságok után ne induljanak, a minőket én e napokban még te rajtad is . . .

Manczi ki nem hagyta beszélni, hanem ajkait tenyerével hamarjában befödte.

A gróf Potrohosihoz fordúlván, annyit tesz-e ez, úgymond, hogy okosan akarja nevelni?

Annyit, mondá Potrohosi viszont, édesen nevetvén.

Jösz-e tehát velem Manczi? mondá a gróf és a kisasszonyt maga után vonta. Mentekben át-át fogván s erősen magához szorítván, vitte inkább, mint sem vezette. Bejutván a kastélyba, Potrohosi hangos szóval hirdette a győzedelmet, mire Manczinak szülői s egynehány rokona összeszaladtak.

Most már kérd meg a leányt annak rendje szerint, mondá Potrohosi a grófnak. Ime! a leánynak az atyja előtted áll. A gróf a viczispánra meredt szemmel tekintvén, azután pedig Potrohosihoz fordulván: Mit mondtál, úgymond, hogy cselekedjek?

Manczi atyjának mondd meg, hogy leányát kivánod.

Ugy-e? Azután a viczispánhoz fordulván, így szólott a gróf hozzá: Manczi az én feleségem lesz, mert ő engemet szeret. Azért tehát menjünk a paphoz, hadd adjon bennünket össze.

Ez a legény még mindnyájunkat elbolondít, mondá Potrohosi kaczagva. Hallod e Laczi! ez a dolog nem megy ám oly hamar, a mint gondolod.

Szeretném tudni, mi mehetne nálánál hamarabb? mondá viszont a gróf. A pap egy kis fertály óráig elénkbe olvas egy könyvből, s az egész dolog megvan.

Akármi legyek, ha ez a legény mindenkor igazat nem mond, valahányszor csak száját feltátja, mondá Potrohosi csendesebben azoknak, a kik mellette állottak.

Ezzel a jelenlévők között nagy vetekedés támadt; de a gróf egyáltalában senkinek sem akart engedni. Az ő legfőbb oka az volt, hogy Manczi rá állott. Manczi szülői pedig azt vitatták, hogy lehetetlenséget kiván. A gróf erre felhevülvén, okokkal kezdette megmutatni, hogy az, a mit ő kiván, felette könnyen meglehet s az ellenkező résznek okait kinevetvén, ama bolondságok közé tartozni mondotta, melyekkel magokat a mindennapi emberek nevetségesekké teszik. Végtére Manczi kezét megragadván: Mondd meg nekem Manczi! úgymond, szeretsz-e engemet? Manczi e kérdésre egy érzékeny tekintettel felelt. Ha tehát szeretsz, gyere velem a paphoz.

Ugy de látod, kedves Laczim! hogy az édes atyám velünk jönni nem akar.

Ha nem akar, hagyd itt, felelé a gróf, a kisasszonyt kezénél fogva az ajtó felé vonván. Erre közönséges zaj támadt. Potrohosi nevetett, Rósafi Pál úr nagy lármával jegyjószágot, özvegyülést, pecsételt kontraktust kivánt, a viczispánné fontos okokkal megmutatta, hogy koszoru és új selyemruha nélkül az összeadást végbe vinni nem lehet, a többiek közül az egyik ezt, a másik amazt vitatta. A sokféle szózatból végre nagy lárma lett, melyet a gróf az ő hangos szavával egészen lenyomván, esdekelve kérte Manczit, hogy senkire se hallgasson, hanem menjen vele a paphoz. Manczi ellenben teljes erejével azon volt, hogy kezét a gróf kezéből kifejtse. Eleresztette végre a gróf önként és elhallgatott. Elcsendesedtek utána lassankint a többiek is; mire meg-meg egyszerre mindnyájan hangos hahotára fakadtak, mely egynehány időperczig tartott. Csak Manczi és a gróf voltak egyedül, a kik a dolgot nevetségesnek nem találták.

A gróf komoran körültekintvén magát, így szólította meg végre hathatós szózattal a kisasszonyt: Manczi! te nekem azt mondottad, hogy szeretsz és hogy feleségem akarsz lenni. Itt áll az atyád, itt állok én. Válassz! kinek akarsz közülünk engedelmeskedni?

Manczi két lépéssel közelebb menvén hozzá: Én a tied vagyok, mondá szépen hangzó szózattal; még egyszer mondom, hogy a tied vagyok és hogy karjaid között boldog életet remélek. De az édes atyámnak karjai között tizenöt esztendőt töltöttem már oly boldogságban, melyért elegendő hálát soha sem adhatok. Édes atyámnak gondviselése nélkül már régen nem volnék. Az ő szeretete volt, mely engemet ezerféle veszedelemből kiragadott.

Laczi! én neked igéretem szerint, mint jegyesemnek, szerelemmel, de édes atyámnak ellenben hozzám való szeretetéért szeretettel és engedelmességgel tartozok. Ezt mondván, térdre esett édes atyja előtt az érzékeny szivü kisasszony s atyai kezeit csókolta és könyhullajtásival áztatgatta.

Meredt szemeit a falra függesztvén a gróf, gondolatokba merült. Egyszerre Rósafi Pál urnak térdeihez rohant Manczi mellé ő is és kezét megcsókolván: Bocsáss meg! mondá felette szivreható érzékenységgel, bocsáss meg nekem Manczimnak édes atyja! Ha nekem az én atyám azt parancsolná, hogy Manczit el ne vegyem, én neki engedelmeskedném. Ezt mondván felkelt, s egy székre leülvén, nyugodt elmével kérdezte, mikor fog a pap a könyvből elejekbe olvasni? Kevés idő mulva, felelének neki, ha egyébiránt az öreg gróf Kaczajfalvi nem ellenzi. Egy darabig gondolkodván a gróf, egyszerre felugrott és Manczihoz lépvén, Manczi! úgymond, a te szived jó. Engemet szeretsz és édes atyádnak engedelmeskedsz. A te szived valóban jó!

XII.

A jó ebéd és az éhezők.

Nagyságos uraim! mondá az inas, az asztalon az étel! A nevetés, melynek okát a gróf át nem tudta látni, lassankint elenyészvén, az urak végtére az asztalhoz ültek. A gróf a feltett különféle ételeknek neveit megkérdezvén, egy jó tányér zöldséget megevett, a többieket pedig mind megköszönte. Egy kérdés adta elő azután magát a természetnek tudományából, mely a beszélgetőket több hasonló kérdésekre, sőt még a mathezisnek mélységeibe is elvezette. A gróf ezekről oly helyesen értekezett, hogy mindnyájan csudálták. Ha pedig oly dolgokról volt a beszéd, melyek ő előtte ismeretlenek voltak, oly okos kérdéseket, oly sikeres és világos ellenvetéseket tett, hogy egy orvos, a ki szinte csak ebéd előtt érkezett, nem győzött rajta elegendőképen álmélkodni és csupán csak azért, hogy szép elméjében gyönyörködhessen, különféle tárgyakról mélyebb és mélyebb értekezésekre csábította. Helylyel-közzel mosolygásra is adott a gróf alkalmatosságot, mikor egy pár szavával a szokásba vett convenientiát feltaszította.

Sült szarvashus tétetvén az asztalra, a gróf ennek az ételnek a nevét is tudakolta. A feleletet hallván, szarvashus! úgymond halkan és komoran s rövid gondolkodás után felugrott a székről, kirepült az ajtón s a garádicsokon lerohant a faluba.

A szarvashus eszébe hozta neki ama leányt, kinek atyja szarvast lőtt s kit szülőjével együtt az igazságnak karjaitól megszabadított. Nem emlékezeit ő meg elég világosan ezen esetnek végéről és attól tartott, hogy ne talán az igazság az őgörcsös botjával e szerencsétleneket ujra megtámadta.

Nagy buzgósággal rohant be a házba, hol a leányt anyjával együtt egy férfinak karjai közt találta, kinek orczáját ezek apolták és könnyeikkel áztatgatták. A leánynak az atyja volt, a ki szinte rejtekéből, melyben félelemből tartózkodott volt, visszaérkezett. A mint a gróf a szoba ajtaját kinyitotta, felkiáltott háladatos örömmel a leány: ihol itt jön éppen a mi őrző angyalunk; s ezt mondván, elejébe repült. Az anyja és atyja e kiáltásra megfordulván, a grófnak lábaihoz borultak. A férfi megragadta egyik kezét, csókolta és könnyeivel mosogatta.

Mi bajotok, kedvesim? kérdezé komoran a gróf. Én szinte azt akartam látni, hogy nem jött-e megint hozzátok vissza az igazság?

Uram! édes uram! elkezdé a férfi törött szózattal s érzékeny hálódatossággal, az Ur Isten fizesse meg az úrnak! Ezt az ártatlan gyermeket feleségemmel együtt az éhségnek halálától mentette meg az úr. Az Isten látja lelkemet, hogy tolvaj nem vagyok. Az éhség kényszerített reá. Nem volt miből élnünk. Még e nyomorult hajléknak a fele sem az enyém már; pénzt kellett felvennem reá. Ezt is elköltvén, puskát kértem kölcsön s alig hogy egy szarvasra elsütöttem, rajta kaptak s el kellett szöknöm. Régi időtől fogva ma eszünk legelőször főttet Manczi kisasszony kegyelméből.

Mancziéból? kérdezé derült mosolygással a gróf és könnyes szemeit megtörülte. De mondd meg te nekem, apjok! mért nem dolgozol? Hisz, a mint látom, erő nélkül nem szükölködsz.

Miért nem dolgozom? Van nekem, Istennek

hála! egy pár egészséges karom, melyekkel dolgozhatnék; de négy hónapi betegségem minden szerszámomtól s ezekkel együtt kenyeremtől is megfosztott. Szántóföldecskémet is el kellett végre a szomszédomnak zálogosítanom. E nyomorult háznak a fele még, a mit sajátomnak mondhatok.

Csak ennek a háznak a fele? kérdezé a gróf, összecsapván kezeit. Hát miért nem panaszoltad el eddig Manczinak?

Panaszkodni nem szabad, vagy legalább nem tanácsos; mert az uraság koldust a faluban meg nem szenved. A gróf felemelvén könnyező szemeit s a mély könyörületességnek éles tekintetével az égre nézvén: Istenség! úgymond, nincs kenyerök, nincs munkájok, hogy kenyeret kereshetnének! Egy pár könnyecske legördülvén arczain: mennyi pénzre volna úgymond, szükséged?

Ha kétszáz forintom volna, mindenemet visszaválthatnám s azonban, mig munkám hasznot hozna, élhetnék is belőle.

Hídd el ide azt a gazdát, a kinek adósa vagy. Hadasi György nagy örömmel átszaladt a szomszédjához és egynéhány időpercz után megjelent vele. Hallod-e, így szólott hozzá a gróf, te ennek visszaadod a földjét és szerszámait, én pedig megadom neked a pénzt, melylyel tartozik.

Szivesen! mondá erre a szomszéd. Ő nekem száznyolczvan forintommal adós.

Jól van! Én holnap neki kétszáz forintot hozok és ő neked az adósságot lefizeti.

Holnap? Hát az úr kicsoda?

Én gróf Kaczajfalvi László vagyok.

Gróf Kaczajfalvi János úrnak a fia?

Az!

Nagyságos uram! mondá a szomszéd, nem akarna nekem egy kis irást adni arról, hogy nekem száznyolczvan forintommal adós?

Minek? Én irni nem tudok.

Irni nem tud? És én gróf Kaczajfalvinak tartsam? mondá a szomszéd, fejét rázván. Mihelyt Hadasi György kezembe adja a pénzt, én is visszaadom neki minden jószágát. Ezzel elment.

A gróf át nem tudta látni, miért nem hisz szavának e gazda? de azt csak látta mégis, hogy a dolog nincs külömben. Visszament tehát komoran a kastélyba s belépvén az ebédlő szobába, így szólította meg Potrohosit: Hallod-e, Manczi bátyja! adj te nekem kétszáz forintot.

Két ezret, ha akarod, édes öcsém! Mire szándékozod fordítani?

Annak az embernek, a ki a szarvast meglőtte, nincs több fél házánál; annak adom.

Potrohosi azonnal kezébe adta a kivánt summát; ő pedig visszaszaladt vele Hadasihoz s az egész házat felvidámította. Körülvették mind a hárman, kezeit csókolták, őrző angyaluknak nevezték és jóakaratát zokogó szózattal köszönték. A gróf sirva fakadván örömében, kezet adott Hadasinak és azt mondotta neki: most már serényen dolgozz, hogy új bajba ne ess. Azután Veronkát, Hadasinak leányát megölelvén és magához szorítván, nemsokára, úgymond ismét meglátogatlak benneteket. Ezzel a házból kisietett. Fenn szóval küldötték utána a romlástól megmentett szegények háládatos áldásaikat.

Bemenvén könnyes szemmel a viczispánnak ebédlő szobájába, hol a vendégek még mindnyájan együtt voltak, fel s alá járt egy darabig. Szemei szinte csillogtak és egész tekintetéből ki lehetett venni, hogy mellében nagy dolgokat forral. Végre megállván a szoba közepén: azt, úgymond, ki kell tudakoznom! Ezzel az ajtó felé indult. Hová akarsz megint menni? kérdezé Potrohosi, útját elállván; meg Manczi felugorván a székről, kezénél fogva tartóztatta.

Eressz el, édes Manczim! haza kell mennem, felelé a gróf komoran. Kaczajfalván is lehetnek oly boldogtalan szegény emberek, mint itt Veronkának az atyja.

Hisz arra, mondá Potrohosi, holnap is elegendő időd lesz.

Gondolod? Mentél-e te már egyszer éhen az ágyba, mióta a világon vagy? Én, édes Manczim! mindaddig nem maradhatok, még meg nem tudom, hogy az atyám falujában nincsen-e valaki, a ki éhezik? Ezzel kiment és lovát megnyergeltette. Az öreg Istók alig tudta magát meggondolni, mikor a gróf már tartotta neki a kengyelt, hogy a lóra szokása szerint felsegítse. Maga is felvetvén azután paripájára magát, sebesen haza nyargalt.

Istenemre mondom! ezen ifjú emberhez nem győzök elegendő tisztelettel viseltetni, mondá Manczinak az orvos, megcsókolván kezét. Manczi köszönetet mosolygott szeme közé e vallásért, s a grófnak jó szivéről az orvossal sokáig beszélgetett.

XIII.

A halál és a prédikátor.

Azalatt a gróf Kaczajfalvára érkezvén, a falu végén leszállott a lóról, Istókot haza küldötte, maga pedig bement az első házba és a gazdát cselédjeivel együtt a vacsoránál találta. Nektek van, látom, mit ennetek! mondá örömmel, a mint a szobába belépett. A vacsorálók azonnal felkeltek s elejébe menvén, megköszöntötték. Minekutána megértette volna tőlük, hogy van miből élniök, azt kérdezte a gazdától, hogy van-e a faluban valaki, a ki éhséget szenvedne? Éhséget? mondá a gazda. Istennek hála! a mi méltóságos öreg grófunknak pedig szives köszönet! az egész helységben csak egy sincs.

A gróf az égre emelvén csillogó szemeit, az én atyám ő! úgymond érzékeny örömmel. Sebesen kiszaladt azután a házból és haza sietett, hogy édes atyjának lábaihoz borulván, háládatosságát ezen emberségért kinyilatkoztassa.

Útjában egy másik ház előtt nagy sírást-rívást és jajgatást hallván, bement. Elébe repűlt a házból szinte magánkívül egy menyecske, s még az udvaron megölelvén a grófot, oda vagyok! úgymond, óh, örökre oda vagyok! A gróf e kiáltásra megborzadván, besietett a szobába, hol az ágyon egy halvány férfiút talált, kinek szemei szinte homályosodni és meredni kezdettek. Ágyánál egy kesergő

öreg ember és egy siránkozó öreg asszony állott, kikbe három síró gyermek kapaszkodott volt.

Mi történik itt? kérdezé a gróf hevesen. Óh! a fiam haldoklik, úgymond az öreg ember zokogva. Haldoklik? kérdé a gróf s e jelentést, mely ő előtte még ismeretlen volt, látni akarván, az ágyhoz közelébb tolódott. Meredt szemmel nézte egy darabig a beteget s meg-megborzadott. A beteg kezére tévén kezét, álmélkodva tapasztalta, hogy hideg verítéket izzad. Kérdéseket tett neki, de feleletet egyikre sem vett.

A haldoklónak hörgései erősödni kezdvén, a menyecske ismét berohant a szobába, s elhalaványodván, reszketve nézte a beteget. Anyicska! mondá elég hangos, de törött szózattal a haldokló. A menyecske odasietvén, a betegre borúlt és rettenetes jajgatásra fakadt. Az öreg ember imádkozott, az öreg asszony pedig, kinek szemeiből a könnyek egymást űzték, haldokló fiának homlokáról a verítéket törülgette. A beteg végre egyszer vagy kétszer megrázkódván, kinyújtotta tagjait és meghalt.

Az úr isten adta, mondá zokogva az öreg ember, az úr isten el is vette! Áldasson az Úrnak neve! Ezt mondván, összekulcsolta kezeit, s előre görnyedvén, könnyező szemeit a földre függesztette. A két asszony azonban a gyermekekkel együtt hangos sírásra fakadtak; a gróf pedig reszketni és halaványodni kezdvén, végre elájult és a halottra lerogyott.

Mikor ájulásából ismét magához tért, már akkor a szoba tele volt emberrel, a kiterített holttest a deszkán feküdt, az öregek sírtak, az ifjú özvegy pedig egybekulcsolván feje felett kezeit, rájok sem hallgatott azokra, a kik vigasztalni akarták. Oh istenem! mondá egynehányszor, hová legyek e három neveletlen árvával? Végy magadhoz, teremtőm minket is, ha táplálónkat elvetted!

A gróf el nem tűrhetvén tovább e szomorú jelenést, kitolakodott az emberek közül az utczára, s felemelvén összetett kezeit könnyező szemeivel együtt az égre: mennyei bölcsesség, úgymond, ne hagyj még engem meghalni. Hadd élni Manczit is édes atyámmal együtt! Oh, mily rettenetes dolog a halál! Érzem, kegyelmes istenem, érzem magamban, hogy könyörgésemet meghallgattad!

Ezzel haza sietvén, édes atyjának karjai közé rohant azzal a kérdéssel, ha egészséges-e és ha nincsen-e valami baja? Egész este csak a haldoklóról beszélgetett és tekintetében csak a mély szomorúság uralkodott. Az öreg grófnak sokáig kellett vele bajlódni, míg belőle azokat kivehette, a mik ma vele és Manczival történtek.

Másnap a halálnak képe emlékezetéből lassanként elenyészvén, Manczié pedig feléledvén, édes atyja elé terjesztette forró kivánságát, melylyel Manczit feleségének tenni óhajtja, valamint amaz akadályokat is, melyeket e kivánságának Rózsafi úr vetett.

Az öreg gróf legkisebbet sem ellenezte ugyan ezt a házasságot, mivel a tudósításokból, melyeket Manczi kisasszonyról az egész környékből összeszedett, bizonyos lett a felől, hogy Manczit minden ember jó szívű, szép eszű és nemes erkölcsű kisasszonynak tartja. De az ifjú grófnak szerelmét nem nézvén egyébnek futó gerjedelemnél, attól félt, hogy soha ebből oly szeretet nem támadhat, melyre állandó barátságot kell építeni azoknak, a kik a házasságban boldog életet viselni kivánnak. Az ifjú gróf erősen bizonyította ugyan atyjának, hogy Manczi őtet szereti, hogy ő viszont Manczit örökké fogja szeretni, és hogy Manczi jó leány; de az öreg gróf megmutatta neki ellenben, hogy ezek mind igazak lehetnek és ő mégis rettenetes veszedelembe ejthetné mind magát, mind Manczit, ha e házassággal sietne.

Erre nézve esdekelve kérte, hogy halaszsza még el egy kevés időre az egybekelést, a mit édes atyjának meg is igért. Szeretni fogom, mondá azután az öreg gróf, ha gyakran oda jársz. Adja isten édes fiam, hogy meg ne csalódj. Erre az ifjú gróf csak mosolygással felelvén, azt kivánta viszontag az atyjától, hogy nézze meg Manczit maga; a mire magát az öreg úr azonnal le is kötelezte.

Egynéhány napot azzal töltött el azután az ifjú gróf, hogy házról-házra járván, maga megtudakozta, hogy nincsen-e a jobbágyok között oly szegény, a ki éhezik? E mellett pedig, bárhová ment, oly buzgón ajánlotta segedelmét és a hol kellett, oly bőven mutatta meg cselekedettel jó akaratát, hogy a jobbágyoknak szeretetét egészen megnyerte, a szegényebbeknek pedig oszlopa és reménye lett. Minden embertől megtudakozta, miben foglalatoskodik? micsoda mesterséget űz? micsoda hivatalt visel? s ez által sok olyas dolgokat megtanúlt, melyek előtte mindeddig ismeretlenek voltak.

Elment a prédikátorhoz is és megtudakozta tőle, hogy van-e neki miből élnie? Feleletéből hallván, hogy tisztességes jövedelmei vannak, a foglalatosságokat akarta tudni, melyekért e jövedelmeket veszi. Útnak indúlván, az ajtó küszöbében eszébe jutott neki a haldokló, kinek halálánál maga jelen volt, s visszafordulván a prédikátorhoz, de miért nem vigasztaltad tehát a minap azt a szegény aszszonyt, a kinek a férje meghalt?

— Az özvegy engem nem hivatott.

— Nem hivatott? Imént jövök egy embertől, a ki nekem azt mondta, hogy ő a falunak éjjeli őrzője, kinek kötelessége azt hozza magával, hogy mihelyt tüzet lát, azonnal lármát üssön. Ezt is tehát, mikor a ház már ég, hivatni kell előbb, hogy lármát üssön?

— Az éjjeli őrnek ez kötelessége.

Hiszen te is azt mondtad, hogy a szomorúaknak vigasztalása hivatalodhoz tartozik. Pedig, hallod-e, ha én azt az asszonyt megvigasztalhattam volna, nem adtam volna a te egész jövedelmedért. Ezzel megrázta fejét és elment. A prédikátor hálát adott az istennek, hogy az ifjú grófnak oktalan kérdéseitől megmenekedhetett.

Otthon a gróf az atyját kérdezte meg ez iránt és nagyon megörült, mikor hallotta, hogy másnap a templomban a prédikáczióból maga megitélheti, ha tetszik, miből áll a népnek oktatása? Az atya másnap a templomba menvén vele, arra kérte előre, hogy a prédikátort, míg a népet oktatja, meg ne szólítsa, mint az új párnak összeadásánál. Ezt az ifjú gróf megigérte, s beült az atyjával az uraságnak zárt székébe a prédikáló székek átellenében.

A zsoltárnak lassú és pompás éneklése, melyet az öreg gróf versenként elébe olvasott, kimondhatatlanúl megillette. Szemei könnybe borúlván, oly tiszteletre gerjedett, hogy tudta nélkül térdeire bocsátkozott. A lelki pásztor a prédikáló székben megjelenvén, az ifjú gróf felállott és vizsga szemeit reá függesztette. Ezt a prédikátor látván, elpirúlt, mivel a minapi összeadásnál tett kérdései emlékezetébe tüntek. Majd azután elhalványodván, reszketni kezdett, az éneknek pedig vége szakadván, meredt és vad tekinteteket vetett majd az ifjú grófra, majd a községre. Az ifjú gróf halaványodni és reszketni látván, még meredtebb szemeket függesztett reá és háborodását majd az ájulásig űzte. Elkezdette végtére beszédjét reszkető szózattal; de valahányszor az ifjú grófra tekintett, mindannyiszor beszédjének fonalát elvesztette. Attól félt minden szempillantásban, hogy az ifjú gróf megszólítja. Így az, a mit beszélt, összefüggés nélkül való zavar lévén, akadozni kezdett; a mi belső szorongatásait megszaporította. Kimondhatatlanúl megháborodott

tekintetét az ifjú grófra szögezvén, végre elhallgatott.

Rosszúl van szegényke! mondá az ifjú gróf elég fennszóval Istóknak, a ki szinte mellette állott. A prédikátor meghallván mondását, elővette keszkenőjét és arczát törülgetni kezdette. Istók a papnak baját jól átlátván, az ifjú grófnak mondását pedig színfogásnak vévén, elkérte az öreg gróftól ama kis üvegecskét, melyben magánál illatos párát hordozott, felsietett vele a prédikátorhoz s átadván neki szagolásnak okáért, megsúgta egyszersmint azt is, hogy az ifjú gróf minden bizonynyal meg nem szólítja, míg prédikál, mivel ezt az atyjának szentűl megigérte.

A prédikátor a párából egynéhány csöppet keszkenőjére öntvén s orrához értetvén, magához tért és beszédjét újra elkezdte. Ebben ő sikeresen megmutatta, hogy tökéletes és jámbor életet kell viselnünk, ha igaz keresztény ember módjára félelem nélkül akarunk meghalni. Beszédje az ifjú grófot úgy megillette, hogy a prédikáczió után karja közé szorítván a lelki pásztort, megcsókolta és bizonyossá tette a felől, hogy egész életében úgy fogja e szép oktatásért tisztelni, mint édes atyját.

XIV.

A szerelemféltés.

Egynéhány nap múlva ismét Manczihoz lovagolt az ifjú gróf, de senkit sem találván otthon, egy darabig a kertben sétálgatott, azután pedig Veronkához ment. Az egész házat együtt lelte. Egynéhány apolások után, melyekkel Veronkát heves ifjú módjára megköszöntötte s melyeket a leány szemérmes érzékenységgel fogadott, Hadasival mélyebb beszédbe ereszkedett. Hadasi, míg ifjabb volt, a török háborúban katonáskodott. Egyik szó a másikat szülte. A gróf oly feszült figyelemmel hallgatta Hadasit, mint a ki a berbitélő bűbájosra elbámul; Hadasi pedig oly tűzzel s oly eleven színekkel rajzolta elébe a hadi eseteket, a minőket az afféle katonától csak várni lehet, a ki több ütközetekben szerencsésen forgott. Így múlt el a reggel. Hadasi nagyon örült, hogy a hadi eszközöknek magyarázását reggel elvégezhette, alig várván, hogy délután az ütközeteknek bővebb rajzolásához foghasson, melyekben saját kezével sok törököt levagdalt.

A gróf a nélkül, hogy tartóztatták volna, náluk ebédelt, s Hadasiné leányával együtt minden erejét megvetette, hogy jótevőjöket tehetségük szerint megvendégeljék. Az asztalnál a gróf Veronka mellett ült és a paradicsomban vélte magát lenni, oly nagy volt öröme. Hadasi majd minden ételnél újabb dolgokat beszélt a tábori életről és ama tartományok-

nak szokásairól, állatairól és növényeiről, melyekben táborozott. Ebéd után lerajzolta a grófnak azokat, a mik az ütközetben történni szoktak: az ágyúknak szüntelen ropogását, a szörnyű mészárlást, mikor a dolog egyszer kardra kel és a törököknek kegyetlenségét, kik még az elevenen elfogott és sebeikből könnyen kigyógyíthatandó katonáknak fejét is leriszálják. A gróf, ki Veronkát térdére ültetvén, ölébe vette, hogy e szörnyű eseteket vele együtt hallgassa, már álmélkodott, már borzadott, már meg fejét Veronka vállára bocsátotta, mintha el akarta volna tekintetét ama jelenésektől fogni, melyektől irtózni elegendőképen nem győzött.

Azalatt a viczispánnak egész háza megérkezett, s ama hírre, hogy az ifjú gróf Kaczajfalvi a kastélyban volt és lovát az istállóban hagyván, ismét elment, Manczi egy szempillantásra szobájába repűlt és onnan leorozkodott a kerten keresztül a faluba, Hadasi házához. Nem ok nélkül gyanította ő, hogy a grófot itt találja. Még messziről meghallván szavát, közelebb lappangott s meg akarván a grófot lepni, maga lepődött meg ama különös jelenéstől, mely vizsga szemébe tünt. Az ablakhoz jutván tudni illik, szinte akkor rejtette fejét Veronka mellére, hogy tekintetét ama mészárlástól elfordítsa, melyet Hadasi lerajzolt. Manczi ezt látván, szinte megmerevedett. A leány az ölében? az ő feje pedig a leány mellén? E gondolatra elhalaványodott és azon szempillantásban ismét elpirúlt.

Manczi kisasszony! mondá fennszóval Hadasiné, az ablakra mutatván.

Manczi? kérdezé hevesen a gróf.

A kisasszony azalatt az ablak mellett sebesen elment a kastély felé.

A gróf félszemmel megsejvén, utánna repűlt. Manczi! Manczi! gyere ide, itt vagyok!

A kisasszony, mintha a grófot nem is hallotta

volna, tovább sietett. A gróf tehát utánna rugaszkodott, elérte s egyik kezét megragadta. Mit akar a gróf? kérdezé Manczi haragosan. Ereszszen el! Ezt mondván, kicsavarta kezét a grófnak kezéből, ott hagyta és útját tovább folytatta.

A gróf egy-két szempillantásig megállván, ismét utánna szaladt s megfogván kezét, édes Manczim! úgymond érzékeny szózattal és kérlelő tekintettel.

— Menjen a gróf, a hová tetszik, én magam akarok maradni, mondá Manczi hevesen s kezéből kiragadván magát, elsietett. A gróf egy ideig utánna nézett, azután pedig Hadasihoz visszatért. A kisasszony szinte akkor talált hátra tekinteni, mikor a gróf a ház ajtaján belépett s ajakit harapdálván, nagy méreggel haza ment.

A gróf ismét leülvén székére, magához vonta Veronkát és az ablakra vetvén tekintetét, hát azután, úgymond, hogy volt?

Hadasi az ütközetnek rettenetes rajzolását nagy tűzzel folytatta; de a gróf ellenben sem meg nem borzadott többé, sem Veronkát magához nem szorítgatta. Közepén a legiszonyúabb rajzolásnak felkelvén, hadd el, úgymond, a többit holnapra! Nyughatatlan elmével búcsút vevén, a kastélyba ment. Manczi, a mint a grófot bejönni látta, szobájába ment és bezárta magát. Sem kéréssel, sem parancscsal rá nem vehette a bátyja, hogy szobájából kijöjjön. A gróf majdnem sírva fakadt, hogy Manczit egész este nem láthatta. Baját még csak messziről sem gyanítván, betegnek vélte.

Másnap reggel előtalálván, szíves sajnálkozással imígy szólította meg: Édes Manczim! mi bajod volt néked tegnap? A kisasszony ellenben semmit sem felelvén, oly hidegséget mutatott hozzá, hogy magaviseletében a jelenvalók közül kiki megbotránkozott. Manczi bátyja össze akarta őket békéltetni, de a gróf a kisasszony elébe állván, nyers szózattal

és férfias tekintettel imígy szólította meg: Reám te, a mint látom, neheztelsz. Mondd meg nekem, mivel bántottalak meg?

— Semmivel sem! legkisebbel sem! — mondá viszontag Manczi, a grófnak tekintetétől egy keveset megijedvén.

— Miért haragszol tehát reám, ha meg nem bántottalak?

Manczi erre meggörbítvén szép száját: Hm! úgymond, tartozok tán a grófnak cselekedeteimről számot adni?

A gróf feszült szemmel nézett egy darabig reá. Azután mind a két kezét szemével együtt az égre emelvén: Jól mondta az atyám, úgymond fennszóval, hogy megcsalatkozol! Egy könyörű tekintetet vetett még egyszer Manczira és szemei könnybe borúltak. Oly szép, mondá elkeseredve, és oly csalárd! Isten hozzátok! Ezt mondván, lassú lépésekkel lováért, az istállóba ment.

Potrohosi Manczihoz közelebb menvén: Lányka, úgymond, neked nincs eszed.

Manczi sírva fakadt s kezeivel arczát eltakarta.

— Haza lovagol, mondá tovább a bátyja és soha sem látod többé. Eredj, javaslom és békülj ki vele. Ahol, nézd! kivezeti már az istállóból a lovat. Fogadj szót, lányka! s enyhítsd meg. Ezzel a legénynyel, látod, nem lehet játszani. Ő a te labdád soha sem lesz.

Manczi részint erőltetésből, részint jó szerével kiment a kapu elé, hol a gróf a lovára akarván felülni és paripájának nyakát simogatván: Csak tudnám, úgymond elég fennszóval, úgy hogy Manczi meghallotta, csak azt az egyet tudnám, mit vétettem neki?

— Laczi! — mondá erre félénk szózattal a kisasszony, hát csak elmégy?

A gróf megfordulván, meglátta a könnyező

Laczi! — mondá erre félénk szózattal a kisasszony.

Manczit s visszament hozzá. A kisasszony elébe nyújtotta kezét; ő pedig megfogta, megcsókolta és könnyeivel megáztatta. Potrohosi érezhetetlenűl felemelvén Manczinak másik kezét, a gróf nyakára tette és a kisasszonyt karjai közé lökte. Alig nézhettek egymás szemébe, máris egymás ölében voltak. Egy pár szempillantás alatt megújult köztük a békesség. A grófhoz mutatott hidegséget mentegetni akarván Manczi, azt találta mondani, hogy a feje fáj. A gróf tehát minduntalan összenyomogatta két kezével a fejét, szíves szorgalommal bizonyítgatván, hogy ez a főfájás ellen nagyon foganatos.

A kertben sétálván a gróffal, csak el nem tűrhette mégis a kisasszony, hogy meg ne kérdezze, mit csinált tegnap Hadasi házánál? Ő nekem, felelé a gróf, rettenetes dolgokat beszélt a hadakozásról. Óh édes Manczim! jó, hogy eszembe hoztad. Ezeket neked is meg kell hallgatnod. Jőjj velem, menjünk együtt hozzá! Ezt mondván, Manczit kezénél fogva maga után vonta.

Alighogy új vetekedés nem támadt köztük, mivel Manczi e sietségről egynehány szöges mondásra fakadt. De meggondolván végtére magát, délután, úgymond, elmegyek veled.

Ebéd után tehát Hadasihoz mentek. Veronka nagy örömmel szaladt jótevője elé s karjai közé rohanván, óh az én kegyes grófom! úgymond. De a mint a gróf megett Manczi kisasszonyt megsajdította, hamar kifejtette magát a grófnak karjaiból. A kisasszony erősen feltette ugyan magában, hogy nyugodt elmével fogja nézni a grófnak Veronkával való magaviseletét, de a leánynak öröme, melylyel a grófot fogadta, feltett szándékából egyszerre kiforgatta. Elfelejtvén, hogy a gróf jelen van, oly büszke és gúnyos tekintetet vetett Veronkára, mint egy megbántott királyné. Veronka ezt látván, félre vonta magát reszketve és szemeit lesütötte.

A gróf azt gondolván, hogy ismét az uraság hajdúja van görcsös botjával a háznál, a kitől szegény Veronka úgy retteg, körűl nézte magát, s véletlenűl meglátta, hogy Manczi e szegény leányra mérges tekinteteket vet. Manczi! tán megint fáj a fejed? kérdezé a gróf, gyanakodva rázván a fejét. Jőjj ide, jó Manczi! ne légy oly komor! Ezzel a gróf leülvén, s a kiasszonyt térdére akarván vonni, ülj ide! úgymond, a másik térdemre pedig üljön Veronka.

— Én Veronkával nem osztozok, mondá boszankodva Manczi. Neki engedem az egész űlést.

— Mily csodálatos vagy te, Manczi! Már miért nem akarsz te itt Veronkával ülni?

— Én olyan leánynyal, a kivel jót teszek, osztozni nem akarok.

Veronka e szóra sírva fakadt; az atyja pedig megszólalván: A jótéteményt elfogadni nem szégyen, kedves kisasszonykám! Hiszen maga a király is Istennek jóvoltából él.

A gróf majd az egyikre, majd a másikra tekintvén: Van-e nektek eszetek? mondá boszankodva. Ülj le Manczi, a hová akarsz. Te pedig Veronka, jőjj ide és légy vidám. Mondd meg nekem, ki bántott? Hát te apjok, mit állasz ott oly komoran, mintha a török vágott volna meg? Manczi, megbántottad talán ezt az öreg embert? Manczi az ablakba könyökölvén, kinézett és nem felelt. Ulj le apjok és beszélj nekünk valamit a török háborúról; Manczi is akarja hallani.

— A kisasszony nekem soha sem bocsátaná meg, ha jelenlétében leülnék.

— Neked apjok, nincs eszed, ha te azt gondolod, mondá a gróf, kinek igyekezetei, hogy a hadakozásról való beszélgetést folyamatba hozza, mind foganatlanok voltak. Manczi majd az ablakon nézett ki, majd pedig lopva Veronkára tekintett, ki a fal mellett állván, titkon sírdogált.

— Már ma apjok, a mint látom, mibelőlünk semmi sem lesz. Jőjj Manczi! menjünk haza. Jer velünk Veronka te is!

Veronka azzal mentegette magát, hogy dolgai vannak; a gróf pedig ránczba vont homlokkal Hadasiéktól elbucsúzott. A kastély udvarán keresztül a kertbe jutván Manczival, ki mellette lesütött szemmel és komor tekintettel ment, imigy szólította meg emezt: Hallod-e, Manczi! én téged szeretlek; de az öreg Hadasi jobb náladnál.

S Veronka is, ugy-e?

Veronka? — Veronka tégedet meg nem bántott; te pedig őtet sirásra fakasztottad.

— Óh a sirás nagyon illett neki. Kétszerte szebb volt, mint egyébkor.

— Azt jól mondod. Én ránéztem, mikor sirt és nyilván láttam, hogy neki a sirás jobban illett, mint neked a te ránczolt homlokod. De a sirás neki szegénykének fájt. Manczi! tik szátokban hordozzátok szüntelen az Istent. Az Isten gazdag is, jó is. Te gazdag vagy; de jó vagy-e egyszersmind? Mit vétett neked az a szegény leányka?

A társaság, mely szinte a kertben mulatott, hozzájuk érkezvén, Manczi lecsillapodott. A grófnak érzékeny apolásai hamar elszélesztették azután a szerelemféltő buzgóságot, mely Manczi szivében habozott és így a gróf kevés idő mulva ismét a szerelemnek és az elragadtatásnak gyönyörü karjai között csüggedezett.

Estefelé ellovagolt. Manczi a hosszú kerten keresztül leszaladt az ország útjáig, mely Kaczajfalvára visz, hogy még egyszer rákiálthasson, ha majd a kertnek kerítése mellett ellovagol. Egy borostyánbokor megé állván, kinézett az utra, mely a faluból kijött, de a grófot nem győzte kivárni. Még egy egész fertály óráig leselkedett és a gróf még sem jött. Erre ama fekete gondolat emelke-

dett fel gyanakodó mellében: Veronkánál van! Kiszökvén tehát a bokrok közül, felszaladt a mulató házba, mely egy dombon állott, s melyből az egész faluba be lehetett látni s megsajdítván Hadasi háza előtt a grófnak paripáját, ott van a semmirevaló! úgymond; s belappangott szilaj tekintettel a kastélyba és szobájába bezárkózott.

XV.

Az irigységnek fondorkodása.

Hazafelé lovagolván a gróf, az egész úton csak Manczinak csodálatos magaviseletéről gondolkodott, minduntalan megrázván fejét, mivel e kellemetlen jelenésnek okát ki nem tanulhatta. Nem ösmerte még ő a szerelemféltésnek alacsony indulatát; de ha ösmerte volna is, Veronkával való társalkodása oly ártatlan volt, hogy előbb elhitetett volna magával akármit egyebet, mintsem azt, hogy ez adott volna Manczinak okot a versengésre.

Haza érkezvén, mind egy szálig elbeszélte az atyjának, a mi vele történt és arra kérte, hogy oldja fel neki e dolog iránt való kételkedéseit. Az öreg gróf könnyen átlátta, hogy a szerelemféltés birta Manczit azokra, a miket cselekedett; de fiának eszét ez iránt fel nem világosította, mivel bizonyosan nem tudhatta, hogy nem adott-e helyes okot arra, hogy Manczi reá megneheztel jen? Csak arra kérte tehát egyedül, hogy itéleteivel e dologban ne hirtelenkedjen.

Manczi azalatt szobájában ült és sirdogált. Bátyjának leginkább szemébe tünt ama hidegség, melyet a grófhoz mutatott. Mihelyt tehát vele négyszemközt szólhatott, szorgalmasan megtudakolta tőle neheztelésének okát. Hosszas vonakodások után megvallotta neki Manczi az egész dolgot s félelméből sikeres gyanut, gyanujából pedig bizo-

nyos valóságot koholván, megmutatta: hogy Hadasiék a tapasztalatlan grófot el akarják tőle Veronka számára halászni. Végre bátyjának azért esedezett, hogy Veronkát, a ki neki útjában van, valahová elszuszakolja.

Beszédjének a szerelemféltés oly szivreható erőt, gyanakodásainak pedig oly nagy hihetőséget adott, hogy maga Potrohosi imigy fejezte be a tanácskozást: Jól mondod, Manczi! azt a fityfiirity lánykát el kell utadból takarítani.

Ide járult még az is, a mit Potrohosi még azon este az egyik inastól hallott, hogy Hadasiné összetalálván veszni szomszédjával, ezt a grófnak pártfogásával fenyegette, úgymint a ki az ő leányát szereti és ennek kedvéért meg nem szenvedi, hogy szülőit valaki bántsa. Csipőire szögezvén kezeit az asszony, imigy szólott elvégre szomszédjához: nem sokára majd másképp fütyül kelmed, ha egyszer Veronkám talán még grófné is lesz. Igaz ugyan, hogy az inas, a ki ezt Potrohosinak besugta, majd felényivel megnagyobbította a dolgot, de az is igaz, hogy Hadasiné ebben nem volt egészen bűntelen. Naponkint tapasztaljuk, mily türhetetlen büszkeséggel néznek minden emberre még a legalábbvaló csürhék is, a kik nagy uraknál szolgálnak, vagy magokat egyébkép kegyelmeikben lenni gondolják.

Potrohosi, ki a grófot szerette, ki hugának a gróf kezét jószágával együtt szivből kivánta, ki a vadászatot majdnem oly nagyon kedvelvén, mint hugát, Hadasinak a szarvaslövést megbocsátotta ugyan, de el nem felejtette s ki azonkivül Hadasiékat már most abban sántikálni hitte, hogy Manczit a grófnak kezétől megfoszszák, felette nagyon megharagudott s húgához menvén, Manczi! úgymond, a te gyanusításaid helyesek. Hadasiék valóban a gróf keze után leselkednek és Veronka neked nagyon utadban van. De majd adok én ennek

a gaz népnek ily magasra kapaszkodni! Elvagdalom, azt hidd el, minden órán elvagdalom büszke körmeiket. Erre elbeszélte Manczinak, a mit az inastól hallott. Manczinak feje szinte szédelgett bele s egy szempillantásban százféle plánum repült át szivén, melyekkel Hadasiékon boszut állhasson.

Hadasi az utolsó szarvast szükségből lőtte ugyan le, de katona létére a vadászatnak egyébkép is nagy barátja volt. Most a grófnak pártfogásában bizakodván, a tilalmas helyekre is be-becsuszott, mikor puskájával madarakra ment. A vadászok tehát erős parancsot kaptak, hogy minden lépésére vigyázzanak. Még maga is a kisasszony jó jutalmat igért annak, a ki Hadasit valamin rajta kapja.

El lehet gondolni, hogy Hadasit az igért jutalom kevés napok alatt tőrbe kerítette. Kötözve hozták be a tilalmas erdőből a kastélyba. Merészen lépett ő biró elejébe, de a buzgóság, melylyel vádolói ama régi károkat, melyeknek tevői ki nem bizonyosodtak, szemtelenül ráfogták, a jelenvalót pedig képtelenül megnagyobbították, annyira megdöbbentette, hogy reszketni kezdett. Hasztalan esedezett ő engedelemért, hogy az ifju gróf Kaczajfalvihoz folyamodhasson. Nagy kegyelemnek kiáltották mindnyájan, hogy az uraság csak a faluból űzi ki örökre büntetésül.

Felesége és leánya erővel betörtek az uraság elejébe a nélkül, hogy őket az inasok visszatartóztathatták volna, kiknek kemény parancsolatjuk volt, hogy őket be ne ereszszék.

Ah! Nagyságos uram! mondá Hadasiné, ne űzzön el bennünket születésünk helyéből. Idegen vidéken felemészt bennünket a nyomoruság. Hisz az Isten is irgalmas. Könyörüljön meg rajtunk nagyságod is.

Takarodjatok szemem elől! mondá Potrohosi, ki

attól félvén, hogy szive meg ne lágyuljon, az esedezőkre tekinteni nem mert.

Oh! könyörögjön érettünk, édes szép kisasszonykám! mondá Hadasiné, Manczi előtt térdeire esvén.

Manczi Veronkára bámult volt, ki távolabb állván, könyező szemeit kötőjével törülgette. A kisasszonynak, mikor őtet Hadasiné megszólította, szinte a grófnak ama szavai jutottak eszébe: Veronkának jobban illett a sirás, mint neked a te ránczolt homlokod! s Veronkáról el nem fordítván szemeit: Én rajtatok, úgymond, nem segíthetek.

Nem segíthet! Oh hát segítsen rajtunk az Isten, édes gyermekem! mondá az elkeseredett anya, leányához fordulván. A kisasszony rajtunk nem segíthet! Hallottad-e Veronka? Koldulással kell tehát szegény öreg atyádat táplálnunk. Oh szegény férjem! Oh szegény gyermekem!

Veronka nemes bosszankodással megfogván zokogó anyjának kezét: Jöjjön anyámasszony; úgymond; itt a mi könyörgésünk foganatlan. Jöjjön! Ő minket el nem hágy.

— Istentől, embertől elhagyott szegények hová legyünk? kiáltá Hadasiné, ki leányának szavait nem hallotta.

— Ő minket, mondom, el nem hágy. Ne sirjon anyámasszony! Kisegít ő minket e bajból is. Lehetetlen, hogy ki ne segítsen.

Veronka e szókra részint azért fakadt, mivel a grófnak nemesszivüségét ismerte, részint pedig azért, mivel magában érezte, hogy itt őket készakarva nyomják. Az elhagyott nyomorultnak végső bizodalma szólott ki belőle, mely még egy segedelmet tud.

— Ugy-e? mondá erre Manczi! kellemetlen nevetést böffentvén ki meggörbített ajkaiból. Ez a reménység is megcsalhat tégedet, balgatag leányka!

Veronka elpirult. Manczinak úgy látszott, mintha Veronka ajkain mosolygást vett volna észre. Oda sietett tehát bátyjához s fülébe egy pár szót sugott. Potrohosi ránczba vonván homlokát, megfontolta magában röviden a dolgot s Hadasinét leányával együtt a hajdu által elvitette a kastélynak egyik szobájába azzal a parancscsal, hogy onnan ki ne bocsássa. Majd azután megnézette az uraság könyveiben Hadasi vagyonának egész értékét, megbecsültette hamarjában mindenét, egész jószágának árát Hadasinak letette, feleségestől, leányostól feltetette egy szekérre, a nélkül hogy könyörgéseikre többé figyelmes lett volna s egy pár hajdunak őrzése alatt kivitette a faluból, erősen megparancsolván ezeknek, hogy őket csak a szomszéd vármegyének határain tegyék le, Hadasiéknak pedig, hogy semminemü szinfogás alatt meg ne mutassák többé magokat e környékben, ha pórul járni nem akarnak.

Hm! mondá Potrohosi ránczolt homlokkal és komor tekintettel, minekutána Manczival maga maradt, kifizettem a gazembernek minden jószágát, vegyen magának mást. A leánykát sajnálom. Gyönyörű gyermek.

Manczi kiduzzasztván ajakát: Rátartó fakép! úgymond, ki én miattam bizvást itt maradhatott volna, ha az apja, mint megrögzött vadtolvaj, ezt a büntetést meg nem érdemlette volna.

— Ha úgy van a dolog, utánok küldök és visszahozatom őket, mondá Potrohosi haragosan az ajtó felé indulván. Manczi megdöbbent, elhalaványodott, meg-meg elpirult s azon szempillantásban megfogta bátyjának karját mind a két kezével. Potrohosi tehát visszafordulván utjából hozzá: Hogy te, úgymond, attól a tekervényes járástól el nem szokhatsz! Tudod, hogy én előttem az egyenes és nyilt sziv legszebb tulajdonság. Azonban légy nyu-

godt elmével! Tettem én jó rendelést, hogy az a friss ajaku és tüzes szemü leányka vissza ne jöhessen.

Valóban gondja is volt Potrohosinak nem csak erre, hanem még arra is, hogy Hadasiék a grófhoz ne folyamodhassanak. A melléjök rendelt hajduk közül volt az egyiknek a szomszéd vármegyében Rósafi Pál úr testvérének falujában háza és gazdasága, melyet sógora árendában birt. Feküdt e helység Manczi szülőinek lakásától majd husz mértföldnyire. Az uton a hajdu oda ajánlotta e vagyonkáját Hadasinak s mindaddig dicsérte és magasztalta, míg ez vele alkura lépett. Ez köztök hamar meglett, mivel a hajdunak Potrohositól parancsa volt, hogy ne sokat alkudjon, hanem engedje oda neki, a mint kéri, visszaérkezvén pedig, jelentse magát nála. Ő nemcsak kárát szivesen kipótolja, hanem még azonfelül meg is jutalmazza. Vitt a hajdu ezek után levelet is a viczispán testvéréhez, kit Potrohosi arra kért, hogy Hadasiéknak kedvezzen. Hadasi uj lakásába érvén s a gazdaságot egynéhány nap alatt rendbe szendvén, hamar elfelejtette előbbeni lakóhelyét. Ha Veronka olykor a grófot nem emlegette volna, Hadasi a viczispán falujának még nevét is elfelejtette volna.

Még a szerelemféltés Veronka fejére e szélvészt hozta, a gróf otthon napról-napra jobban megismerkedett mind jobbágyaival, mind a jó földes uraságnak kötelességeivel. Már a mezőn volt a szántóvető gazdáknál, már a majorokban a gazdasszonyoknál, már a pásztorokhoz szaladt ki a legelőre, már a kertekben mulatott a falunak gyermekei között s valamerre ment, segítő angyal gyanánt hagyta maga után mindenütt jótévő szivének kellemetes nyomdokit. Az öreg grófnak tudniillik teljes igyekezete azon volt, hogy fiát a szegényekhez való irgalmasságban kiváltkép gyakorolja,

jól tudván, hogy e kötelék uraikhoz a jobbágyokat legbizonyosabban és legkellemetesebben odakapcsolja. Egy napnak sem kellett elmulni a nélkül, hogy az ifju gróf valamely háládatostól egy ɹǝ́p köszönő könnyhullajtást ne lásson, vagy szives kézszorítást ne vegyen.

Megtanulta e mellett lassankint a polgári rendeknek, sőt még az egyrendü embernek külömbségeit is a nélkül, hogy szivének érzékeny jósága, vagy józan eszének egyenessége legkisebb fogyatkozást szenvedett volna. Egynehány látogatások, melyekkel gróf Kaczajfalvy megtiszteltetett, s melyekkel ő is viszont a szomszéd uraságokat fiával együtt megtisztelte, lecsillapították ezeknek vizsgaságát s e természetesen nevelt hires uri legényhez sziveiket mély tiszteletre gerjesztették.

Az ifju gróf a látogatásoknak alkalmatosságával sok és különféle kisasszonyokat látott s jólehet némelyeknek közülök azt mondotta: te majdnem oly szép vagy, mint az én Manczim! csak Manczi volt mégis az ő szivének állandó királynéja.

Eljött végre a nap, hogy Mancziját ismét meglássa. Oda nyargalt tehát Rósafi urnak falujába. Manczi majdnem megőrült örömében, nem annyira hogy ismét látta, hanem olyannak tapasztalta, a minő oly kevés idő alatt lett. Ama különös módosság tudniillik, mely nem a könyv nélkül megtanult köszöntésekből és tánczmesteres komplementumokból állott, hanem egyenesen és egyedül csak szivének jóságából származott s mely már most naponkint jobban szembe tünt, mivel naponként kevesebbek lettek amaz ismeretlen tárgyak, melyek mindaddig még előtte ujak voltak, gyermekes álmélkodásra ragadták; úgy szinte ama derült egyenesség és nemes nyiltszivüség, mely majdnem finom büszkeségig emelkedett, mivel magát másokkal összehasonlítván, jóságát és derekasságát érzeni

kezdette; a józan ész azonkivül, mely már most belőle nyiltabban kiragyogott, mivel kevesebb alkalmatosság adta elő magát, melylyel tudatlannak kellett játszania s végre ama kellemetes elmésség és nyájasság, mely természetességéből eredett, minden embernek szivét hozzá vonta, Mancziét pedig egészen megbájolta.

Az első örvendezésnek buzgásai lecsillapodván, Hadasiról és Veronkáról kivánt Manczitól a gróf tudósításokat. Manczi félvállról, de elég nyájasan, azt felelte neki, hogy Hadasi elhagyván cselédestől előbbeni lakását, más vármegyébe költözött, hol magának olcsó pénzen szép gazdaságot vett.

— Kár! mondá erre a gróf. Veronka szép leány és jó is egyszersmind. Oly jó, édes Manczim! mint a jótevő nap. Én őtet tiszta szivemből szeretem.

Manczi alig tudta a komorságot, mely orczáján támadni kezdett, erőltetett mosolygással elborítani. A mely ifju, mondá viszont Manczi, mégis rossz leány biz ő. Te őtet ismered. Balgatag czevere létére már szeretői vannak.

Hiszen szeretőd, Manczi! neked is van.

Manczi elpirult és a beszédet más tárgyra fordította. A gróf ugyan elkezdett még vagy kétszer Hadasiékról szólani, de Manczi jó móddal ismét elvonta róluk figyelmét. Végre azt kérdezte, micsoda helységbe költöztek? mire a kisasszony azt felelte, hogy a helységnek nevét nem tudja, de azt bizonyosan hallotta, hogy negyven egynéhány mértföldnyire fekszik.

A gróf végtére eldicsekedett Manczinak először azzal, hogy az atyja őtet nem sokára egy nagy városba vezeti, azután pedig azzal, hogy Manczit és a viczispánt e napokban meglátogatja. Egy vagy két nap magát Manczi társaságában kedvére és kellemetesen mulatván, édesatyjához és jobbágyaihoz Kaczajfalvára ismét visszatért.

Manczi a nemes szivü öreg gróf előtt piruló hajnal gyanánt állt.

XVI.

A jó atya.

Egynehány nap mulva megjelent az öreg gróf fiával együtt Rósafi Pál urnak és asszonyának tiszteletére. A kertnek hátulsó ajtajánál leszállván a lovakról, rövidebb uton mentek gyalog a kerten keresztül a kastélyba, hogy ennek urát véletlenül meglepjék. Az ifjú gróf bevezette atyját ama szobába, a hol Rósafiék nappal együtt mulatni szoktak volt. A viczispán és a hozzá tartozandók üléseikről felkelvén, elejébe mentek a grófnak. Az ifju grófnak szemeiből diadalmas öröm ragyogván ki, oda sietett Manczihoz s megölelvén, elvezette az öreg grófhoz, kit imígy szólított meg: Ime! Atyám, ez az én Manczim! Nézze meg jól, hogy nem oly szép-e, mint a most nyiló rózsa. Látod-e mily szépek szemei, mily szelidek tekintetei? Manczi! mutasd meg az atyámnak egyszer gyönyörű szemeidet!

Ezeket mondván, már atyjára mosolygott, már meg Manczira, ki a nemes szívű öreg gróf előtt piruló hajnal gyanánt állván, rá nem merte szemérmes szemeit vetni. Szólani akart valamit, de az igék mellében elhalván, csak ajkait mozdította meg vagy kétszer kellemesen.

— És jó is egyszersmind, édes atyám! folytatá dicséreteit az ifjú gróf. Oly jó, mint én vagyok. Ö neked megigéri, hogy ha egyszer anya lesz — —

— Oh hallgasson a gróf, kérem! mondá erre kegyesen fenyítő tekintettel a kisasszony.

— Aludni láttam egyszer. Oh akkor ő oly szép volt, hogy ki nem mondhatom. Amott a vastag bátyja tudja. Ezt mondván, Potrohosira mutatott. Így magasztalta ő Manczi tökéletességeinek már egyikét, már másikát, a mint eszébe jutottak úgy, hogy sem az atyja, sem Potrohosi, sem Manczi szülői szóhoz nem juthattak.

Az öreg gróf megfogván végre a kisasszonynak kezét: Manczi! úgymond kellemetes férfi szózattal, az én Lászlóm nemes szivü ifju, ártatlan és szép tehetséggel oly teljes, mint maga a természet, melynek keblében neveltetett. Neked, édes leányom! nagyon nemesen kell gondolkodnod és érezned, ha szivét birni akarod. És ha jó vagy, oly tiszta szivből jó vagy, mint ő, vedd atyai csókomat atyai áldásommal együtt. Ezzel Manczit megcsókolta, ki hangos zokogásra fakadván, érzékeny csókot tüzött az öreg grófnak kezére. Szólani akart, de ajkai nem mondhattak egyebet, hanem csak e szócskát: Atyám!

Már most a többiek is szóhoz jutottak. Az öreg grófnak együgyü módossága, mely nemes büszkeségétől kellemesen meglelkesíttetett, úgy meghódította mindnyájokat, hogy még a vidám Potrohosi is zabolát vetvén elméskedő jó kedvének, oly komor tisztelettel állott előtte, mint mestere előtt a növendék ifjú. Az uj pár eltünvén közülök, az öreg gróf önként elkezdett fiának Manczihoz való szerelméről szólani.

Potrohosinak vélekedése az volt, hogy az ifju párnak boldogságát nem kell sokára elhalasztani. A viczispán sem talált az ellenzésre semmi legkisebb okot; de annyival többet az öreg gróf. Uraim! mondá ez, én nekem semmikép sem szándékom fiamnak kivánságát elfojtani, igyekezetét

meggátolni és kedvét szegni. Szabad ember ő; cselekedjen, a mint neki tetszik. Ámde mivel tudom, hogy szabad ember létére csak gyarló ember mégis, atyai kötelességemnek tartom arra vigyázni, hogy választásában meg ne csalatkozzon. Ő azt szerelemnek nézheti, a mi nem egyéb a természetnek gerjedelménél. Manczival szinte úgy lehet a dolog. Én tehát jónak tartom azt, hogy az összeadással egy keveset késedelmeskedjünk, ne talán két olyan szivet kapcsoljunk össze, melyek egymást a helyett, hogy boldogokká tegyék, keserü nyomoruságba ejtenék. Ha szabad az uraknak az igazat úgy megmondanom, a mint szivemen fekszik, én László fiamat ismerem és azt tartom felőle, hogy roszszabbnak kell neki előbb lenni, mint a micsodás, ha azt akarjuk, hogy magát még a legjobb és legnemesebb szivü kisasszonynak karjai között is boldognak érezhesse.

— A mi Manczink, méltóságos gróf uram! mondá Potrohosi, a magyar kisasszonyoknak igazi dísze.

— Én erről nem kételkedek, felelé a gróf. Amit mondottam, azzal csak azt akartam mondani, hogy az én fiam természetesen van nevelve és hogy a természet nem könnyen hagyja járását meggátolni. Hibáztam én talán, hogy fiamnak szívét ettől a közönséges anyától oly nemesnek, oly egyedül egynek nevelni engedtem. De a mi sok esztendő alatt épült, azt egyszerre veszedelem nélkül lerontani nem lehet. Én már egyszer mellében ezen ifjúnak, kinek bizodalma minden emberhez határtalan, gyanakodást vettem észre Manczi jósága ellen. Kivánnám, hogy ez többször ne történjen. Koczkára veti viczispán uram kisasszonyának boldogságát, ha fiamnak kezébe adja minekelőtte nem bizonyos, ha e szerelmesek egymáshoz illenek-e, vagy sem? Az én fiam minden tartóztatás nélkül elhagyná hitvesét, mihelyt méltatlan lenne arra, hogy hitvese legyen.

— E nyiltszívűséggel tett jegyzéseket, méltóságos gróf uram! úgy vegyük-e, mint annak tekervényesen előadott jelét, hogy e házasságot atyai szíve helyben nem hagyja? kérdezé a viczispán.

— Semmikép sem, kedves viczispán uram! Én senkitől sem félek a világon; nincs tehát okom arra, hogy tekervényes utakon járjak. Itt egy leányka lakott, a mint hallom, Hadasi Veronka, ki fiamnak rajzolása szerint ártatlan és kellemetes alkotmányka lehet. Ez már nincs a faluban, úgy-e?

— Én szinte oly egyenes és nyiltszívű ember lévén, mint méltóságod, mondá Potrohosi, tartóztatás nélkül megvallom, hogy mi ezt a leányt innen eltakarítottuk.

— Nekem úgy látszik, hogy az én fiamnak hajlandósága Veronka között és Manczi kisasszony között fel volt osztva.

— Ugyanezért takarítottuk el láb alól.

— Ugyanezért inkább itt kellett volna hagyni. Veronka próbaköve volt ama szerelemnek, melyet fiam Manczi kisasszonyhoz mutatott.

— Igaz! De hátha Veronka lett volna a nyertes, akkor is szabad akaratára hagyta volna méltóságod az ifjú grófot?

— Egy-két esztendeig elhalasztottam volna egybekelésüket és ha ezen időnek elfolyása után is szerették volna még egymást, Veronka hitves társa és jószágimnak holtom után örökös asszonya lett volna.

— Méltóságodnak tréfálni tetszik.

— Én sohasem tréfálok, mikor a kérdés fiamnak egész boldogságát illeti; és ez hathatós bizonyság gyanánt szolgálhat arra is, hogy fiamnak Manczi kisasszonynyal való egybekelését nem ellenzem. A juhpásztornak leányát, ha fiam szeretné, szinte oly atyai szívességgel ölelném meg, mint akármelyik herczegét. Higyjék el az urak, hogy én ama magányos életben, melyet szerencsés völgyem-

ben több esztendeig viseltem, tökéletesen meggyőződtem arról, hogy az igaz erkölcs egyedül az, a mi e világon az embert valóban megboldogíthatja. Én fiamnak boldogságát sohasem fogom akadályoztatni; de lépéseit ellenben úgy vezérlem, hogy valaha belső meggyőződéssel mondhassa: boldog vagyok!

Ezzel a gróf a viczispán elejébe terjesztette feltett szándékát, hogy előbb fiát a nagy világgal akarja megösmerkedtetni. Elviszem magammal, úgymond, a főbb városokba. Tanulja meg ott nevetni és megvetni az emberi agyvelőnek fondorkodásait, utálni az emberi szívnek alacsony gonoszságát, hogy annyival hamarább visszakívánkozzék a völgybe, melyben neveltetett, önként megvallván magának, hogy ezen kívül a nyugodalmat és az igazságot hasztalan keresi. Ha egyebütt leányt nem talál, a kivel boldogabb életet remélhetne, mint Manczi kisasszonynyal, maradjon ennek szomszédságában egy egész esztendeig, hogy tapasztalásai által megnyilandó eszével még ezen egybekelést is bővebben megfontolhassa. Ha ezen időnek elfolyása után ismét megkinálja szívével és kezével a kisasszonyt, akkor viczispán uramnak gyermekét minden szorgalom nélkül úgy ölelem meg, mint leányomat s mint jószágaimnak örökös asszonyát. Földi paradicsomnak fogom társaságát nézni, mivel bizonyosan fogom tudni, hogy karjai között fiam földi mennyországot lelt.

A grófnak okait könnyű volt átlátni és így viczispánék is könnyen ráállottak, hogy e házasság még egynéhány esztendeig halasztassék.

Míg az öregek között ezen alku végrehajtatott, addig az ifjú gróf különféle majd örvendetes, majd szomorú kifejezésekkel megbeszélte Manczinak, hogy tőle hat hónapra elbúcsúzik. Elmegyek az atyámmal, úgymond, a nagyobb városokba.

Manczi eleinte nem hitte, azután pedig sírva fakadt. Szomorú sorsukat panaszolván egy darabig egymásnak, végre Manczi a grófot arra kérte, hogy hozzá hű maradjon. A gróf ezt nem értette s Manczi által a hűséget megmagyaráztatván magának, megigérte neki, hogy őt minden bizonynyal ezerszer jobban fogja szeretni, mint a nagy városokban lakó kisasszonyokat. És írj nekem mindennap, édes Laczim! mondá azután Manczi; egyébiránt búmban meg kell halnom.

Oh kedves Manczim! én írni nem tudok, felelé a gróf. Taníts meg rá, kérlek.

Ezt Manczi megint nem hitte s elpirulván, arra kérte a grófot, hogy ezt meg ne mondja senkinek. A gróf pedig újra azt kivánta tőle, hogy tanítsa meg írni. Felszaladtak tehát együtt Manczi szobájába. Manczi egy árkus papirost vevén, rárajzolta neki az első betűt. Utána rajzolta ezt azonnal a gróf is. Ezt cselekedték a többi betűkkel is. Majd azután silabákat s végre egész szavakat iratott vele. Valahányszor a gróf a kimondott szót helyesen kiírta, mindannyiszor neki Manczi a jó tanulásért apolásokkal fizetett. Egypár óra alatt a gróf írni tudott, Manczi pedig örömében majd megbódult.

A firkálásnak már most nem volt vége. A gróf felírta Manczi nevét. Manczi ezt előle elkapván s a szobában vele őrült gyanánt idestova szökdösvén, oly nagy lármát tett, hogy az öregek alul nem tudták, mit gondoljanak. Felmentek tehát hozzájuk s az egyiket a tanításban, a másikat pedig a tanulásban serényen foglalatoskodni látván, megörültek, hogy a szerelem oly hamar kigondolta s oly könnyen végbe is vitte azt, a mi az ő viszontag való szövetségüknek fentartására és táplálására oly elkerülhetetlenül szükséges volt s a min a fejüket az öregek szinte azon órában alul haszontalanul törték.

Már most az öregek is segítették az oktatást s másnap egy vászonfalnak egyik részén az egyik, a másikon pedig a másik ülvén, rövid leveleket írtak egymásnak, melyekben szerelmüket érzékeny kifejezésekkel kinyilatkoztatták s hűségüket nagy igéretekkel pecsételték. Összehajtván azután levélkéiket, áthajították egymásnak a vászonfalon, mely mögül minduntalan kiszaladtak, hogy egymást jutalmul megöleljék. Így mulattak együtt egynéhány napig.

Eljött végre az óra, hogy egymástól elváljanak. Megölelvén egymást, egyik a másiknak karjai közül ki nem tudta magát fejteni. Isten hozzád Laczi! Isten hozzád Manczi! kiáltották felváltva. Azután ismét megölelvén egymást, zokogtak s egymástól újra elbúcsúztak. Végtére Potrohosi kiragadván a grófnak karjai közül hugát, azzal fenyegette, hogy erővel a szobába viteti, ha a grófot mégegyszer megöleli. A gróf a lóra felülvén, könnyező szemmel és csak lassú lépésekkel hagyta el édes atyjával ama kedves helységet, melyben Manczija lakott.

XVII.

Az ifjú gróf a városban.

Még azon este megtétetett minden rendelkezés az útra és másnap reggel az öreg gróf kedves fiával együtt elindult Pestre. A mezővárosokat, melyekre útjukban akadtak, csak a nagyságban találván az ifjú gróf a faluktól különbözni, türelmetlenséggel várta, hogy a fővárosba beérjen. Ötödnapra estefelé feljutván a pesti részen a czinkotai látóhegyre, egyszerre szemébe tünt egész Pestnek és Budának pompás tekintete. A kocsi szögletéből, melybe ledőlt volt, felemelvén fejét, átnézte szótalan álmélkodással vagy kétszer ennek a nagy lakóhelynek hoszszát. Esze felséges gondolatokra emelkedett, szíve pedig gyorsabban dobogott. Majd azután a szőke Dunának széles vizét szent Gellért hegyétől Csepel felé pompásan folyni, mellette pedig a Sashegy alatt fekvő térséget Budaörs felé kiesen kinyúlni megsejtvén, mosolyogva emlékezett meg a sík mezőről, melyet gyermekkorában ama hegynek tetejéről legelőször meglátott, mely nevelésének helyét a többi világtól elkülönözte.

Minekutána ama nagy képet, mely e két várost környékeivel együtt elejébe terjesztette, egészen átvizsgálta volna, különös részeire és szembetünőbb épületeire függesztvén figyelmét, vizsga kérdésekkel kezdette iránta az öreg grófot ostromolni, ki

oktató egyszersmind és gyönyörködtető feleleteivel fiának szívét egészen megbájolta. Végre beértek a városi életnek e gyönyörű paradicsomába, hol a büszke gazdagságok a vajudó szegénységgel, a vásott gyünyörűségek a rettenetes nyomorúsággal, a fellengző filozófia a babonás ostobasággal, a legnemesebb jóságos cselekedetek a legiszonyúbb gonoszságokkal együtt uralkodnak.

Másnap reggel az első órákat az ablaknál töltötte az ifjú gróf, melytől elvonni lehetetlen volt. A számtalan emberek, a kik a vendégfogadó előtt az utczán idestova tolakodtak, a hintóknak, kocsiknak és szekereknek szünetlen zörgése, a magas és pompás házak új jelenségek voltak előtte, melyek képzelő tehetségét kellemesen mulattatták. Majd azután az öreg Istókkal betolakodott a piaczon a nép közé, mely ott a hetivásárra összegyült s melynek zajgását már messziről hallotta. Ez itt nekem tetszik, mondá egynéhányszor Istóknak, a mint vele a szekerek közt, a boltok közt vagy a kofák, molnárok, mészárosok és kertészek között fel s alá járt. De mihelyt olyan utczákba jutott, a hol kevesebb nép volt s melyekből a nagy házak miatt a szabad mezőre ki nem nézhetett s még az égből is csak egy darabkát láthatott, meg-megfordult Istókhoz és azt mondotta neki: Én ezek közt a falrakások közt a világért sem lakhatnék. Minduntalan azt gondolom, hogy fogságban vagyok.

Hazaérkezvén, arra kérte az atyját, hogy mivel a nélkül is feltett szándéka a vendégfogadóból valamely polgári házba költözni, fogadjon inkább a külső városban olyan szállást, mely mellett kert is van.

Az öreg gróf rendeléseket tett, hogy fiának kivánsága beteljesedjen. Az új szállásra költözvén, az ifjú grófnak első kérdése, melyet a gazdasszonynak tett, az volt, ha van-e kertje? Azok között a

kőrakások között én tovább nem maradhattam volna, úgymond. A szabad térség, asszonyom! a szabad térség, a mi nekem legjobban tetszik.

— Ezt nagyságod az én kertemben feltalálja, azt fogadom, mondá a gazdasszony s elvezette a kertbe.

Az ifjú gróf egy tekintettel átnézvén a kertet s a gazdasszonyhoz fordulván: Te minden bizonynyal soha életedben nem láttál még szabad térséget, úgymond.

A gazdasszony mosolyogván és kezét a gróf vállára tevén: Nemde szép és nagy kert? úgymond. Ebben nagyságod mindennemű mezei szépséget feltalál.

Ah kedves asszonyom! mondá viszont a gróf, az ilyen kert jobb volna, ha inkább nem is volna. A fák benne szintolyanok, mint az idevaló emberek. Nincs bennök sem elegendő épség, sem elegendő nedvesség.

A gazdasszony meggörbítette a száját.

— De semmi! folytatá szavait a gróf. Te ennek oka nem vagy. Szép városi kert lehet. Idővel még talán meg is szeretem.

Az ifjú grófnak kedve napról-napra jobban komorodott, a mint a várossal és ennek lakosaival naponkint jobban és jobban megismerkedett. Könnybe borultak többnyire szemei, valahányszor sétálásairól hazatért, melyeket vagy az atyjával, vagy az öreg Istókkal, vagy Mályvási kapitánynyal, az öreg grófnak régi barátjával tett, mivel valamerre ment, mind csak nyomorúságra akadt, melynek elegendő segedelmet nem nyujthatott, kesergést hallott, melyet meg nem enyhíthetett, könnyhullajtásokat látott, melyeket meg nem vigasztalhatott. Keserűségében annyira ment, hogy felét a városnak őrültnek, felét pedig gonosznak mondotta. Ellenben pedig az ő falujáról, kertjéről, Manczijáról és gyönyörű völgyéről, melyben neveltetett oly indu-

latosan beszélt, hogy az öreg Mályvásit sokszor egészen elbájolta.

E próbált és érdemes vitéz, ki Pesten penziójából és vékony ősi vagyonából élt, az ifjú grófot úgy megszerette, hogy végtére szüntelen körülötte volt. Egészen akaratára hagyta ő e különös ifjút és csak imitt-amott intette meg, hogy vigyázzon magára, mivel jó szívével egy-két gazember már visszaélt volt.

Az első pénteken reggel a budai várat akarván megnézni, valamerre tekintett, csoportonkint látta a rongyos koldusokat házról-házra járni. Az elsőknek pénzt adván, hozzácsődültek a többiek is, a kik adakozását még messziről megsajdították. Az egész váron keresztül menvén, alig látott egyebet koldusnál és pénze egészen elfogyott. Ez történt vele másnap Pesten is. Hogy van az, édes bácsim, mondá Mályvásinak, hogy e gazdag városokban annyi szegényt látni, holott a mi szegény falunkban egy sincs?

— Egy sincs? kérdezé álmélkodva a kapitány, s minekutána neki a gróf bizonynyal mondotta volna, hogy az első koldusokat e városokban látta, nem tudott neki egyebet felelni, hanem hogy a kis helységben könnyebb a szegényeket mind számba venni, mind segíteni, mintsem a nagyobb városokban. Az atyja neki otthon e kérdésre imígy felelt meg: A mi falunkban, édes fiam, kevesebb ugyan a nép és így a szegény is; de csak járnának koldulni némelyek mégis, ha azt a rendelést nem tettem volna, hogy mindaddig, míg a szegény dolgozhat, munka nélkül ne maradjon; a többieknek gyámolítására pedig a templomban zárt persely tartassék, melybe kiki annyit tegyen, a mennyi tőle ünnepenkint kitelhet. Ehhez az uraság annyit ád, a mennyi szükséges az erőtlen szegényeknek tisztességes eltartására.

— Ezt a nagy városokban végbevinni lehetetlen,

mondá a kapitány. A szegények institutuma nem győzi őket tartani.

— Elhiszem, felelé az öreg gróf; mert a házról-házra kolduló szegényeknél sokkal több az olyan, a ki dolgozni nem akarván, vagy munkát nem kapván, a házi szegénynek neve alatt az alamizsnához fúrja magát, nem annyira hogy szükségeit megenyhítse, mintsem hogy jobban élhessen. Én jobbaknak tartanám a műházakat, melyekbe a házról-házra járó koldusokat egybe kellene gyüjteni s melyekből még a házi szegényeknek is munkát lehetne adni. Fő törvénynek pedig azt tenném, hogy az egészségesek közül az vegyen több segítséget, a ki többet dolgozik.

— Már akkor, tudom, fele is elenyészne a házról-házra járó koldusoknak, mondá a kapitány; mert sok van közöttük olyan, a ki egész héten kofáskodik, vagy könnyű munkából jól él és pénteken vagy szombaton rongyokba öltözködvén, a külső városból bejön és koldul. Sokan közülök jobban élnek, mint mesterembereink.

— Tudok én a külső országokban olyan műházakat, folytatá szavait az öreg gróf, melyekben még a legerőtlenebb személyeknek is tudnak munkát adni. Egyikben olyan masinát láttam, melyet egy ülő öreg ember saját terhével hajtott, mint a vasgolyóbis, mely a nyársat forgatja. Minden második órában más öreg embert ültetnek egy födeletlen ládába s vele együtt jó magasra felvonják. Az ilyen műházak külső segítség nélkül nem szűkölködvén, az alamizsnát, mely a templomokban összegyülne, mind az ispitályoknak lehetne adni.

Az ifjú gróf ispitályt még sohasem látott. A kapitányt tehát arra kérte, hogy vezesse el másnap a betegekhez; az atyjától pedig ismét pénzt kért.

— Hallod-e Laczi! te engemet koldussá teszel, ha oly bőven adakozol.

Az ifjú grófnak könnybe borultak szemei s atyjától a pénzt szinte félve vette el.

Mályvásit kéz alatt arra kérte a gróf, hogy ismertesse meg fiával minden tartóztatás nélkül a városi nyomorúságot és hogy könyörületes adakozásának semmi akadályt ne vessen. A ki, úgymond, maga szerencsétlen nem volt, vagy legalább az idegen szerencsétlenségnek keserű következéseit saját szemeivel nem látta, másokon könyörülni nem tud. Remélem azonkívül, hogy fiamat a városi nyomorúságnak rettenetes képei hamar visszaűzik örökös jószágába, hol, Istennek hála, a csendes boldogság uralkodik.

Az ifjú gróf megjárván az ispitályban a nagy szobákat, a hol a betegek fekszenek, elosztogatta ezeknek ismét az egész sommát, melyet atyjától vett. A gyógyulók szobájában meglátott végtére egy halavány ifjú embert egy kesergő menyecskével. Mind a ketten kopott ruhában és gondolatokba merülve ültek egymás mellett. A férfi könyökére támasztván fejét, meredt szemmel nézett maga elejébe; az asszony pedig sírdogálni látszott. Az ifjú grófnak irántuk való kérdezősködésére az ispitálynak lelkipásztora imígy felelt: Ez egy szerencsétlen asztalos mester, úgymond, feleségestől. A ház, melyben mint kezdő zsellérkedett, a házigazda kocsisának gondatlansága által meggyúlván, ennek a szegény embernek is fája, deszkája, szerszáma, egyszóval minden vagyona elégett. Ezt ő úgy szívére vette, hogy halálos nyavalyába esett, mely egy ideig még eszétől is megfosztotta. Felesége kézimunkájával eleinte mind beteg férjét, mind magát két kis gyermekével együtt tartogatta, de hosszas lévén a nyavalya, végtére a keresztény irgalmassághoz folyamodott, csak azt kérvén a

várostól, hogy míg ő magát gyermekeivel együtt mosással és varrással, a mint lehet táplálgatja, nyavalyás férjének gondját viseltetni méltóztasson. Most már veszedelmes nyavalyájából kigyógyult ugyan, de a búbánat és szorgalom jövendőbéli kenyere iránt oly nagyon epeszti, hogy eszét újra féltjük.

Erre a gróf az asztaloshoz közelítvén, könyörületes tekintettel kezet nyújtott neki, mondván: Szegény szerencsétlen ember! ne aggódj olyanynyira szomorú sorsodon. Bízz az Istenben! Atyja ő minden ügyefogyott embernek.

Az asztalos felemelkedvén üléséről, kezet fogott az ismeretlen gróffal. Csak ez a gondolat is egyedül, mondá bágyadt szózattal, mely bennem a lelket feltartja. Mert a mennyei Atya nem lehet oly irgalmatlan, hogy engemet a veszedelmes nyavalyából csak azért segített volna ki, hogy ártatlan gyermekeimmel együtt koldulni járjak. De oh! mitévő legyek? hova forduljak segítségért? mindeddig nem tudom.

— Mennyi pénz kell neked arra, hogy magadnak szerszámokat és fát szerezhess? — kérdezé a gróf.

Az asztalos nyomozó szemmel nézvén reá, könynyen kitanulta tekintetéből, hogy e kérdést neki nem csupa mulatságnak okáért, hanem oly szivvel teszi, mely rajta, hacsak lehet, minden bizonynyal segít. A bizodalom tehát gyenge szivében véletlenül feléledvén, erőtlen inait oly hathatósan megillette, hogy a székre le kellett dőlnie. Felesége sírva fakadt félénk örömében, melyet benne a grófnak reménytámasztó kérdése okozott s férjének orrát és halántékait eczettel mosogatta. Magához térvén az asztalos, oh uram! úgymond, sok kell ahhoz, felette sok! Nem hiszem, hogy e szűk időkben jó ismerőseimtől csak negyedrészét is

összeszedhessem. Az ismeretlen emberektől pedig mit várjak?

A gróf azalatt nem tudta könyörülésében, mit tévő legyen? Már a kapitánytól akart pénzt kölcsön kérni, már a lelkipásztornál tanácsért esedezni, már meg zsebébe nyult s üresnek találván, elkeseredett. Az asztalos feleletét hallván, még egyszer kérte, hogy mondja meg, mennyivel lehetne rajta bizonyosan segíteni?

— Legénykoromban, mondá az asztalos, száz tallérkát szereztem magamnak össze. Feleségem szinte annyit gyüjtött leány korában kézimunkájából. Ezzel a sommával tettem meg a kezdetet.

A gróf ennél többet nem akarván tőle hallani: Légy jó reménységgel, úgymond, szegény ember! én neked ennyi pénzt azonnal szerzek. Kapitány! siessünk haza. Ha térden állva kell is az atyámat kérnem, ennyit még kikérek tőle. De azután, édes bácsim! azután bucsut veszek azonnal Pest városától és haza megyek. Én itt ezt a sok irtóztató nyomoruságot többé nem nézhetem.

Haza érkezvén, egyenesen az atyja szobájába szaladt, de üresen találta. Az inastól hallván, hogy az öreg gróf csak későn este fog haza érkezni, hol vegyek pénzt, édes bácsim! mondá a kapitánynak, hogy azt a szerencsétlent megvigasztalhassam?

Mályvási vállat vonván, csak azt felelte kérdésére, hogy az tőle, mint szegény legénytől, ki nem telik; egyébiránt tiszta szívből adna neki kölcsön, a mennyit kivánna.

Azalatt meggondolván magát a gróf, tegnap érkeztek el, úgymond, utánunk paripáink; én az enyimet eladom. Gyalog is eljárhatok én; az a szerencsétlen pedig e pénz nélkül mit csináljon?

A kapitány melléhez szorítván a grófot, a háznak gazdája talán megveszi, úgymond. Ehhez tehát a gróf a kapitánynyal együtt azonnal lement. Hal-

lod-e, házi gazda! adj te nekem a paripámért háromszáz forintot!

Nagyságos uram! nekem paripa nem kell. Én még szamáron sem tudnék ülni, nem hogy lovagoljak.

A kapitány szemeivel jelt adván a gazdának: De ha paripáját lezálogolja kelmednek a gróf, úgymond; még az atyja haza jön, csak ád kelmed neki annyi pénzt kölcsön?

— Kétszáz forintot adok érte, de többet nem.

— Adj, kérlek, háromszázat! Épen ennyire van szükségem, hogy egy szegényt megboldogíthassak. A gazda a kapitányt jól ismervén és jeladásait megértvén, oda adta neki a háromszáz forintot. Ezzel a sommával visszaszaladt ő az asztaloshoz. A kapitány alig győzött utána ügetni. Itt a háromszáz forint, mondá a gróf, amint az asztalost meglátta; végy magadnak rajta szerszámot és fát!

— Az Isten fizesse meg az Úrnak e különös jóakaratát. Én azonnal írást adok magamról, hogy mind az interest, mind pedig idővel a tőkepénzt is köszönettel visszafizetem.

— Nekem a te írásod, jó ember, nem kell. A pénzt pedig nem azért adom, hogy nekem visszafizesd, hanem hogy rajta szerszámot és fát végy. Isten hozzád!

— Boldog Isten! sóhajtá az asztalos, az égre emelvén szemeit; de azon szempillantásban sietni látván magától a grófot: Még egy kérésem van az Úrnál, kiáltja vala utána. A gróf visszafordult és megállott. Micsoda nevet nevezzek, folytatá szavait az asztalos, ártatlan gyermekeimmel az Istennek szine előtt, mikor jótévőmért velök imádkozni fogok?

— Én gróf Kaczajfalvi László vagyok, felelé a gróf könnybe borult szemmel. Ha ujra megszorulsz, Kaczajfalván feltalálhatsz.

A körülállók a gyógyuló szegényekkel együtt sírva fakadtak ezen érzékeny eseten; a városban pedig alig tudták magukkal az emberek elhitetni, hogy egy ismeretlen ifjú egy ilyen szegény emberen segített légyen, a nélkül, hogy tőle legkisebb hasznot várjon.

Az ifjú gróf mindeddig pazarlott! de a pénznek nagy becsét az efféle alkalmatosságokban ismerni megtanulván, fösvénykedni kezdett. Eljött az öreg grófhoz egy reggel különféle drága portékákkal egy kalmár. Ez a szép zsebóra gyönyörű emlékezet volna Manczinak, mondá az öreg gróf. Az ifjú gróf szinte elnyelte vizsgáló szemeivel az órát. Manczinak? úgymond s megkérdezte az árát. Azután kezében tartván és sokáig nézegetvén, még egyszer mondotta lassú szózattal: Manczinak? örök emlékezetül? és ezt mondván, mosolygott.

Azalatt Mályvási megpanaszolta rövid szókkal az öreg grófnak, hogy ma korán reggel házi gazdájának szerencsétlen vejét az ispitályba kellett vitetni.

— Az ispitályba? kérdezé az ifjú gróf s visszaadta a kalmárnak lassacskán az órát, a nélkül, hogy szemeit róla elvonta volna. A kalmár olcsón akarta neki odaadni, de ő nagyot sóhajtván, ah! úgymond, én meg nem vehetem.

Az öreg gróf elfordulván fiától, felemelte örömkönnyekbe borult szemeit az égre s hálát adott magában az Istennek. Mályvási pedig megnyomta kezét, e szókat súgván elejébe: szerencsés atya! Az ifjú gróf azonban megnézte a többi drágaságokat is, sóhajtozott s végtére semmit sem vásárolt.

Esténkint Manczinak irdogált leveleket, melyekben, a mit látott, hallott és tapasztalt, mind tudtára adta. Az óra, édes Manczim! szép, felette szép volt. Ah! mily örömest megvettem volna számodra! De ha meggondolom, hány szerencsét-

lenre akadhatok még e két nagy városban, még az atyámnak dolgai miatt itt kell mulatnunk? hány háladatos könnyhullajtást láthatok még azoknak bágyadt szemeiben, a kiken segíthetek? Oh bocsáss meg, édes Manczim! egy ilyen könnyhullajtás édesebb örömet, kellemetesebb elégedést okoz énnekem, mintsem ha száz órát adnék neked, ki az ilyen csecse nélkül, tudom, nem szükölködsz.

Igy mult el egy hónap. Az ifjú grófnak epekedése a városi élet ellen naponkint növekedett, mivel naponkint több és több szerencsétleneket, nyomorultakat és szegényeket látott, a kiken nem segíthetett. Ha valaha a pesti és budai szerencsétleneket elfelejthetem, mondá az atyjának, csak akkor lehetek egészen boldog. Vajha e városokat sohasem láttam volna. Fájni fog szivem, még élek, valahányszor az idevaló nyomorúság eszembe jut.

XVIII.

A dupla öröm.

A mint egyszer Mályvásival az ifjú gróf a Duna mellett sétálgatott, hozzá sompolyodván egy öreg asszony. Nagyságos uram! úgymond, legyen, kérem, oly kegyes és látogasson meg egy szegény asszonyságot, a ki nagyságoddal igen örömest megismerkedne.

Az ifjú gróf oldalvást Mályvásira tekintvén, szinte kérdezni akarta tőle, mit tévő legyen? De a kapitány az öreg asszonyra mosolyogván: Anyjuk! úgymond, most egyszer megcsalódtál. Ez a legény nem a te hálódba való ponty!

— Ha ezen úrfi gróf Kaczajfalvi László, minden bizonynyal meg nem csalódtam és ha tiszt uramnak az ifjú gróffal utánam jönni tetszik, saját szemeivel láthatja, hogy meglett és beteges asszonyság, a ki a gróffal szólani kíván.

Az öreg asszony elvezette őket egy házba s fölmenvén velük a garádicsokon, megnyitott egy ajtót s beeresztette őket a beteg asszonysághoz, ki egy karszékben ült. Halavány orczáját futékony pirosság borította el, amint a grófot meglátta. Fel akart kelni, de erőtlensége nem engedte. Megdőlvén könyökével a széknek karjára, könyező szemeit a keszkenővel eltakarta ugyan, de zokogásait el nem titkolhatta.

Egy-két szempillantásig tartó hallgatás után Mályvási megszólítván, az asszony, úgymond, ezen ifjúval szólani kívánt?

Igenis, mondá viszontag az asszony, szembetűnőképen azon iparkodván, hogy illetődését eltitkolja; de örömest négyszemközt szólanék vele egy-két szempillantásig. Az úr tehát engemet nagyon lekötelezne, ha vele magamat hagyna.

A kapitány meghajtván magát, kiment.

— Az úrfi gróf Kaczajfalvi Jánosnak a fia és a neve László?

— Az vagyok és Lászlónak hínak. Te, az asszony, látom, rosszul érzi magát.

— Hallod-e, Laczi! Nekem egy fiam volt, ezen egyetlen egy fiamat elvesztettem, Istenem, hová legyek? Cselekedje meg nekem, haldokló asszonynak, a gróf, azt a barátságot és látogasson meg némelykor! Óh Laczim, édes Laczim! A gróf nagyon eszembe hozza nekem az én kedves fiamat! Őtet is Laczinak hítták. Az atyád, a grófnak ura atyja mint van? Nem szomorkodik-e?

— Oh! ne grófozz te engemet, kérlek! Mondd nekem: Te! Én is örömestebb beszélek így veled. Te szerencsétlen vagy, úgy-e?

— Felette szerencsétlen! Az atyád boldog-e?

— Az atyám? Boldogabb nehezen lehetne. Segíthetek-e rajtad valamivel, jó asszony?

— Az édes anyádról sohasem hallottál semmit?

— Az édes anyámról? Nem hallottam. Te nekem rendesnek tetszel! Az atyám sohasem szólott nekem róla semmit. Ismerted talán? A gróf ezt mondván, közelebb lépett hozzá.

Az asszony oda nyujtotta neki kezét, ő pedig ezt ajakihoz nyomta. Amaz még közelebb vonván magához a grófot, megölelte és sírva fakadván: Fiam, úgymond, édes László fiam! Ezer hála neked, felséges Istenség! hogy halálom előtt nekem

Az úrfi gróf Kaczaifalvi Jánosnak a fia?

ezt a nagy kegyelmet megadtad! Laczi! én vagyok a te szerencsétlen anyád.

Az én anyám? az atyám hitvese? kérdezé hangos szóval és mély álmélkodással a gróf. De miért nem laksz tehát férjeddel? Vagy talán csak tréfálsz? De igazat kell mondanod, amint látom, mert sírsz!

— A te szíved, édes fiam! semmit sem mond neked?

— Az én szívem? Semmit sem. De mit is mondhatna? Én téged nem ismertelek és azt sohasem hallottam, hogy velem valaha jót tettél volna.

Az asszony az égre emelvén töredelmességgel s bűnének megvallásával teljes tekintetét: Ennél, úgymond, egyebet, Istenem! nem érdemlettem.

A gróf átvizsgálván az asszonyt, megrázta vagy kétszer bizalmatlanul fejét s még egyszer azt kérdezte tőle, miért nem laksz tehát az atyámmal? Második kérdésére sem vévén feleletet, egyszersmind pedig a szerencsétlennek sírása által nagyon megilletődvén, egyszerre megfordult és a szobából kiszaladt. Az asszony fel akart kelni, de a fájdalom a székre visszavonta. Laczi! úgymond fennszóval, Laczi! ne hadd el szegény édes anyádat! Az ifjú gróf magán kívül lévén, a szerencsétlennek kiáltását nem hallotta.

— Hová oly sietve? kérdezé Mályvási.

— Az atyámhoz, felelé a gróf, ide hívom az anyámhoz.

A kapitány utána sietett, de semmikép el nem érhette.

Az atyjához berohanván a gróf, igaz-e? atyám! úgymond, hogy nekem van még anyám?

Az öreg gróf megijedvén: Mit kérdezel te, úgymond, boldogtalan fiú! mikép jutsz e kérdéshez?

Felette természetesen, mert szinte magától az anyámtól jövök. Ő nekem nem akarta megmon-

dani, miért nem lakik veled? E mellett pedig sír és azt mondja, hogy szerencsétlen. Te csak nem vagy talán az oka, hogy szerencsétlen?

Nagy illetődéssel felkelvén üléséről az öreg gróf: Az anyád ugyan él még, fiam! úgymond, de meg nem érdemli, hogy te az ő fia légy. Erre elbeszélte fiának oly kiméléssel, amint csak lehetett, a mit az olvasó e könyvnek elejéből már tud. Egynéhány rövid fejtegetés után átlátta végtére az ifjú gróf, hogy az édes anyja férjét elhagyván, nagyot vétett. De annyival állhatatosabban megmaradt annál, hogy már most könyörülést érdemel, mivel szerencsétlen.

— Ő boldogtalan, mondá az atyjának, a nélkül, hogy ellenkezésének okaira figyelt volna, te férje vagy, én pedig fia vagyok. Jer velem hozzá! Hányszor mondtad te azt nekem, mikor oktattál, hogy a szerencsétlennek nincs egyéb neve, hanem szerencsétlen és hogy e név szent just ád néki, akárki és akármi legyen, a mi segedelmünkre. Óh atyám! mondá végtére, amint vonakodását látta, te legjobb vagy amaz emberek között, a kiket ismerek! Ha az indulatok a te szívedet is elzárhatják a boldogtalanok elől, ne gúnyold nekem többé a nagyokat, kiknek szívét a büszkeség úgy megedzi, hogy az idegen nyomorúságot hidegvérrel nézhetik. Jer velem, édes atyám! jer, kérlek, velem! Lám! mondom, hogy szerencsétlen.

Az atyja tovább ellent nem állhatott. Egy fertály óra mulva kinyitotta neki az ifjú gróf amaz ajtót, mely szerencsétlen anyjának szobájába nyílt. Az öreg gróf megállott a küszöbön, az asszony pedig felemelvén karjait az égre, irgalmas Isten! kiáltja vala szüszorulással, hát még sem elég? Azután pedig képét a keszkenővel eltakarta.

Az ifjú gróf hozzá sietvén: Anyám! úgymond, édes anyám! Én ugyan még nem szeretlek, de

látom, hogy kevés idő alatt szeretni foglak, mert bánod, hogy férjedet elhagytad. Megfogván azután kezét, megcsókolta és szívéhez szorítgatta.

Gróf uram! mondá az asszony az öreg Kaczajfalvinak nagy illetődéssel, ha talán azért jön hozzám. Zokogásában többet nem szólhatott.

Az asszony, reménylem, bocsánatot én tőlem nem vár, mondá komoran az öreg gróf.

Dehogy nem vár, kiáltá viszontag az ifjú gróf. Atyám! e kebel adta nekem az életet, ezen emlők tartották azt fenn bennem. E kezek hordoztak engemet, e kezek ápoltak. Édes szülőim! tik énbennem együtt éltek; miért nem akartok egyébiránt is együtt élni? Ime atyám! ez az én édes Anyám! bocsáss meg neki, fiadnak és az ő fiának kedvéért!

Mindenható Isten! mit hallok? mondá az aszszony, álmélkodó tekintetet vetvén az ifjú grófra s azon szempillantásban fiának lábaihoz borulván és térdeit átfogván, ne bocsáss meg nekem, úgymond, méltán bosszankodó férjem! A te bocsánatod nélkül is szerencsés vagyok én, mert e nemesszivű ifjú az én fiam! Az ifjú gróf felemelte és megölelte az anyját, ez pedig vállára bocsátván fejét, könyekkel áztatta fiának orczáját. Az ifjú gróf férfias tekintetet vetvén atyjára. Atyám! úgymond fontos szózattal, az én anyám jó! Én a Mindenhatónak hálákat adok, hogy rá akadtam. Megátkozzam-e ezen órát, mivel a te szíved a nemes erkölcshöz, a magába térő szerencsétlenhez hideg?

Az öreg gróf az égre tekintvén, odament hitveséhez, megfogta kezét, egy darabig ránézett, azután reszketni kezdett s orczáját fiának másik vállára bocsátván: Veronka! úgymond, én neked megbocsátok.

Az ifjú gróf az atyját egyik karjával, az anyját

pedig a másikával magához szorítván, ártatlan mellén találkoztak össze szülőinek ajkai a békecsókra. Azután az öreg gróf karjai közé vevén hitvesét: Menj fiam! úgymond és rendeld ide a hintómat. Az ifjú gróf nyíl gyanánt szaladt haza a hintóért, a szolgát szülőinél hagyván. Azalatt az öreg gróf még egyszer bizonyossá tévén bocsánatjáról hitvesét, lerajzolta neki rövidesen fiuknak nevelését, érzékeny szívét, ártatlanságát és nemes erkölcsét a végből, hogy édes anyja iránta való itéletében meg ne tévedjen.

A hintó elérkezvén, haza vitték a háladatos öröm és az anyai szeretet között édesen habzó asszonyságot. Az ifjú grófnál nem volt széles e világon szerencsésebb ember. Lángoló szemmel nézegette szülőinek már egyikét, már másikát s valahányszor édes atyját édes anyjára barátságosan tekinteni vagy mosolyogni látta, mindannyiszor édes atyjának nyilván vagy legalább szívében mély tisztelettel hódolt.

De még egy másik öröm várakozott e nemesszívű fiúra, szinte mintha az eset meg akarta volna nagy tettét jutalmazni, mely által szülőit egymással kibékítette.

Mályvásival ki akart ő menni a városnak erdőcskéjébe, amint a külső városnak egyik utczájában a kocsiból meglátta, hogy egy felső ház előtt a nép összegyül. Közelebb jutván, értelmesebben látta, hogy a városnak egyik hajdúja kezénél fogva húz maga után egy tisztességes öltözetű leányt, a másik pedig szitkok között bottal fenyegeti, ha vezetőjét jó szerével követni nem akarja. A leány eleinte viaskodott, azután pedig szívreható sírásra és jajgatásra fakadt. Egyszerre az utczának tulsó végéről a sereghez látszott nyargalni egy ifjú ember. A lovat, melyről sebesen leugrott, a lovásznak adván, a szerencsétlen leányhoz tolakodott.

Ah! segítsen nagyságod rajtam, mondá hangos és keseredett szózattal a leány, amint meglátta, az Istenre kérem, segítsen rajtam!

Ereszszétek el! mondá az ifjú ember a hajdúknak, kik azonnal szót fogadtak. Kivévén azután zsebéből pénztartóját, a leány fülébe valamit sugott. Az ifjú gróf azalatt a kocsival közelebb érkezett a sereghez, de a leányt, ki hozzá háttal volt fordulva, szemébe nem vehette. A leány egybekulcsolván kezeit, a mellére homorítván bús fejét, gondolatokba merült, mintha magával tusakodott volna. De kevés szempillantások után fölemelvén kezeit az égre, kétségbeeséshez hasonló indulatossággal felkiáltott: Mindenható Isten! ments meg te engemet; egyébiránt elveszek.

Lányka! ne vonakodj, mondá az ifjú ember. Öt minutum után késő lesz minden segítség.

Gonosz lelkű ördög! kiáltá viszontag a leány, szeme közé köpvén; te vagy az, a ki engemet szerencsétlennek teszel! Azt gondolod talán, hogy nem tudom? Utálatos szívű gazember!

Hurczoljátok el, mondá erre az ifjú ember mosolyogva; majd maglátjuk, ha nem szelídülsz-e meg? A hajdú a leányt újra megragadta; ez pedig teli torokkal felkiáltott: Segítsetek, jó emberek! az Istenre kérlek benneteket, segítsetek! Én ártatlan vagyok!

Szilaj szózatjának iszonyú hangja nyíl gyanánt hatott be a mi grófunknak érzékeny szívébe, ki a kocsiból kiugorván, mint a villanat a roppant épületnek falait, úgy hasította szét a népet s a hajdúkhoz áttörvén, álljatok meg! úgymond. Kicsoda ez a személy?

A leány rá vetvén tekintetét: Gróf László! úgymond hangos szózattal, gróf László! s karjai közé omlott. Hadasi Veronka volt a szerencsétlen leány. A gróf elsikította magát örömében, megölelte a

leányt, megcsókolta, nem győzvén e szókat kiáltani: Veronkám! kedves jó Veronkám!

A hajdú ki akarta a leányt a grófnak karjai közül ragadni, de ez megfogván melyruhájánál, úgy ellökte, hogy hanyatt esett. Azon szempillantásban amaz ifjú ember vonta magához a leányt, kit ez imént összegazemberezett. A gróf a hajdút lelökvén, Veronkához lépett és újra megölelte. Az ifjú emberrel is minden bizonynyal megverekedett volna, ha őket Mályvási, mint közbenjáró, le nem csillapította volna. Hallván a gróf, hogy Veronka semmit sem vétett egyebet, hanem hogy házi gazdasszonyának, ki őtet Peste csalta s mindeddig ingyen tartotta, most pedig rajta a tartásért való költséget követi, meg nem fizethetett; oda vetett a hajdúknak egynéhány forintot borra és azt mondotta nekik, hogy a házi gazdasszonyt küldjék hozzá; ő neki, ha igazsága van, a leánynak tartásáért megfizet. Megmondotta nekik azután mind nevét, mind szállását. A leány a grófnak nyakába borulván, szinte magán kívül kiáltotta diadalmas szózattal: szabadítóm, őrző angyalom, mindenem!

A nép, mely körülöttük állott, tapsolni kezdett, azután pedig hangos szitkokra fakadt amaz ifjú ember ellen, kit a leány leszidott, s ki most a leányra és a grófra együgyű tekintettel és csak messziről nézett. Csak egy hajszálon állott, hogy a nép sárral meg nem hajigálta.

A gróf ezzel legkisebbet sem gondolván, Veronkát a kocsiba emelte, melybe Mályvásival együtt maga is beült. A kocsiban a leányt nem engedte szabadon ülni, hanem ölébe vette és magához szorította, mintha attól félt volna, hogy valaki el ne ragadja. Haza érkezvén, egyenesen bevezette az atyjához, s megállván előtte: atyám, úgymond nagy örömmel, az én Veronkámat is feltaláltam. Ez az! Már most mind a kettőnknek van Veronkája.

Eleinte az öreg gróf ki nem tanúlhatta, micsoda új Veronka az, a kit neki a fia hozott? mert az ifjú párral sokáig csak egy okos szót sem lehetett szólani, oly nagy volt örömük! Az ifjú gróf azon örvendezett, hogy Veronkáját feltalálta, a leány pedig azon, hogy a gonoszságnak körmei közül megmenekedett. Csak lassan-lassan lehetett Veronkának következendő esetét kitanúlni.

Veronka az atyjánál lakott abban a faluban, melybe őket Potrohosi számkivetette s mely Kaczajfalva és Pest között oldalvást feküdt. Közel volt a helységhez gróf Bujafi jószága. Ennek fia Veronkát meglátta és megszerette. Nagyon utána járt, s már igéretekkel és ajándékokkal, már hitetésekkel és apolásokkal ostromolta, hogy valamikép megejthesse. A leány akár állhatatosságból, akár ártatlanságból Bujafinak minden igyekezetét sokáig megjátszotta; de mivel incselkedéseit a gróf még sem szakasztotta félbe, végre az atyjának a dolgot megpanaszolta. Az öreg Hadasi bottal fenyegette az ifjú Bujafit és fenyegetéseit katonás merészségével és szörnyű esküvéseivel oly hihetősöknek is tette, hogy Bujafi a leánynak nyilvánvaló üldözésétől elállott. De hozzá lévén kicsinységétől fogva ahhoz szokva, hogy rendetlen kivánságától semmit se tagadjon meg, kéz alatt annyival buzgóbban folytatta fortélykodásait, hogy e szeplőtlen virágot meghervaszsza.

Egy nagy nemű és gazdag dáma megáll egyszer valamely színfogás alatt Hadasi háza előtt, leszáll a hintóból, bemegy Hadasiékhoz, meglátja Veronkát, beszélget vele, megszereti és szülőitől elkéri, szentül igérvén, hogy édes anyja helyett édes anyja lesz. A szülők rá állanak és Veronkát erővel rábírják, hogy ő Excellentiájával Pestre menjen. Pesten a nagy nemű és gazdag dáma leveti az álarczát és Veronka egyszerre Bujafi kerítőjének ismeri.

A leány minden segítség és ismeretség nélkül lévén, noha még ifjú és félénk volt, elegendő bátorsággal bírt mégis arra, hogy e két nyomorúlt embernek mindennemű fortélykodásait semmivé tegye. Minekutánna egynehányszor már el is akart szökni, elvégezték maguk közt e földi ördögök, hogy a végső ostromlásra minden erejöket megvetik. A kerítő asszony Veronka szobájába sompolyodik egy reggel és azt mondja neki: Veronka! én a veled való bajlódást elúntam. Ha teneked oly kevés eszed és oly balgatag lelkiismereted van, hogy tulajdon szerencsédet lábaiddal taposod, menj, a hová tetszik!

Veronka lábaihoz borúlván, megköszöni jó akaratját, egy-két nyalábba ruháit összerakja és el akar menni. Nem úgy, édes angyalom! mondá az asszony. Fizess te nekem előbb a szállásért és a tartásért száz tallért, azután elmehetsz. A leány megijedt, pénze nincs, esedezik, igéreteket tesz; az asszony pedig hidegvérűséggel ott hagyja és a szobát rázárja. Alig múlik el egy fertály óra, ott termenek a hajdúk s fogadott bérért lerajzolják a leánynak előre a fogságnak rettenetességét. A leány állhatatoskodott s az asszonynak súgásaira megvetéssel felelt. Ennek intésére tehát a hajdúk a házból kihurczolták. Bujafi a kerítő asszonynyal elvégezte volt előre, hogy Veronkára, ha inkább árestomba vitetné magát, hogysem akaratjokra álljon, még tolvajságokat is fogjon. Az együtt koholt plánumhoz tartozott az is, mint fődolog, hogy mikor a hajdúk a házból kiviszik, Bujafi véletlenűl oda érkezzen és Veronkának segedelmet igérjen, ha arra rááll, a mit az utcán, a mint már feljebb megírtam, fülébe súgott.

Ennek az esetnek elbeszélésénél senki sem csodálkozott úgy, mint a mi ifjú gróf Kaczajfalvink. Az neki nem tudott fejébe menni, hogy Veronkát

gróf Bujafi szereti és mégis szerencsétlenné akarta tenni.

Csak szeretőjének kívánta, mondá Mályvási, nem pedig hitvessének.

— S ezzel ő vétett volna? — kérdezé az ifjú gróf.

— Kétségkívül, mondá az atyja, mert ez nemcsak a leányt, hanem még a gyermekeket is megbecsteleníti, melyek tőle, mint puszta szeretőtől, születnek.

— De hiszen ha Veronka anya akar lenni, előbb asszonynak, ha pedig asszony akar lenni, előbb szeretőnek kell neki lenni, mondá az ifjú gróf. — Ti nekem csodálatos embereknek látszotok lenni! Egyszóval, meg nem tudta ő gróf Bujafi szándékát fogni, míg az atyja, minekutána Veronka a grófnéhoz hivatott volna, az egész dolgot értelmesebben elébe nem terjesztette, a nélkül mindazáltal, hogy szemérmetességét megsértette volna. Megértvén a dolognak alacsonyságát, úgy megharagudott gróf Bujafira, hogy helyben megverte volna.

Ezen esetet minden körülményeivel együtt megírta ő Manczinak, sőt nyíltszívűsége még azt a kimondhatatlan és majdnem az őrüléshez hasonló örömet sem hallgatta el, melyre fakadt, mikor Veronkát véletlenűl feltalálta. Egész levele csak Veronkáról szólott és arról a boldogságról, melyet érez, mióta ezt a jó leányt a gonoszságnak körmei közül megmentette. Manczi összegyűrte, gyötrötte kínjában a levelet s három egész napig tusakodott magában, hogy feleljen-e reá vagy nem?

Egynéhány nap múlva az öreg grófot originális fiával együtt ebédre hivatta a kertbe gróf Barnai. Ennek mulató házába felmenvén atyjával az ifjú gróf, az első tárgy, mely szemébe akadt, gróf Bujafi volt, Veronkának üldözője. Az ifjú gróf Kaczajfalvinak szemei semmit sem láttak többé az ártatlanságnak ezen utálatos ellenségén kívűl. Gróf

Bujafi elpirúlt egy keveset, nem ugyan szemérmetességből, hanem mivel ifjú grófunknak tekintetétől, melyben haragot és megvetést látott, egy keveset megdöbbent. Hogy színének változását elpalástolja, egy kisasszonyhoz fordult, kivel már Kaczajfalviéknak érkezésekor is beszélgetett és ezzel előbbeni értekezését nagy indulatossággal folytatta.

A mi ifjú grófunk a beszélgető párhoz menvén: Szép kisasszonykám, mondá barátságosan, őrizkedjen kérem ettől az alacsony szívű gonosz embertől. Könnyen meggondolhatja kiki, mily kellemetlen érzést okoztak e szavak az egész társaságban. Gróf Bujafi elhalványodván, mondani akart valamit, de ajkait meg nem nyithatta. Szomszédjához fordulván kiki, erről vagy arról a kicsinységről kezdett beszélni. Az érzékenyebbek még balgatagságokra is fakadtak, csak hogy elhitessék másokkal, hogy ők az ifjú gróf Kaczajfalvinak szavait nem hallották.

Gróf Bujafi az öreg gróf Kaczajfalvihoz osonván: Gróf uram, úgymond, a bolondokat be kell záratni, nem pedig úri társaságba hozni.

— Az én fiam, mondá viszontag az öreg gróf, ész nélkül nem szűkölködik, hanem egy keveset egyenes szívű, a mint a gróf csak imént is tapasztalhatta.

— Hagyja tehát gróf uram a parasztok között, a kik közé egyenes szívűsége miatt tartozik.

— Ha a gróf megengedi, felelé az öreg gróf, hogy az én fiam a társaságnak azt az esetet elbeszélje, mely néhány nap előtt a külső városban Hadasi Veronkával történt, meglátja a gróf, hogy ő a dolgot korántsem parasztosan, hanem úgy fogja előadni, a mint illik.

Gróf Bujafi elhalványodván, elhallgatott; az öreg gróf pedig fia helyett bocsánatot kért tőle és így a közmegelégedés az egész társaságban éledni kezdett.

Gróf Bujafi ezzel meg nem elégedvén, ifjú

grófunkat ebéd után egy ablakba vonta, hol fülébe valamit súgott. Az ifjú gróf Kaczajfalvi fennszóval felelvén: a város erdejébe? úgymond; és ott azután mit csináljak?

— Engemet lőjjön agyon, ha végbe viheti, mondá fennszóval gróf Bujafi, ellenségének hidegvérűsége által nagy boszankodásra gerjedvén.

— Az úrnak nincs esze, mondá viszontag az ifjú gróf. Azt ugyan, hogy az urat agyonlőjjék, megérdemlette, de én hóhér nem vagyok. Zárassa be magát az úr.

— Már ez sok! már ez tűrhetetlen! — mondá gróf Bujafi, szemeit és ökleit az égre emelvén, s reszkető ajakit idestova vonogatván. Az egész társaság úgy tetette megint magát, mintha semmit sem hallott volna. Gróf Bujafi lement a kertbe, hogy könnyebben magához térhessen. Az öreg gróf Kaczajfalvi látván az ablakból, hogy ezen ifjú ember fel s alá sétálván, magába dühösködik, a beszédet a pisztolylyal való lövöldözésre csavarta s egy gróffal felfogadott, hogy bizonyos számú lépésekre pisztolylyal a czélt eltalálja.

Lemenvén azonnal a társaság a kertbe, pisztolyokkal kezdettek a kitett czélra lövöldözni. Némelyek eltalálták, némelyek elvétették. Végre az ifjú gróf Kaczajfalvit is megkinálták a lövéssel. Hatszor egymás után úgy eltalálta a czélt gróf Bujafinak álmélkodására, a mint kellett.

Az öreg gróf hozzá közelítvén: Én a grófnak, úgymond, azt tanácslom, hogy fiamat ne vigye magával a város erdejébe. Látja a gróf, hogy ő a czélt pisztolylyal szinte oly bizonyosan eltalálja, mint szóval. Gróf Bujafi haza ment és a hol az ifjú grófot tudta, ott meg nem jelent. Az ifjú gróf Kaczajfalvi sem Pesten sem Budán vele többé össze nem akadt.

XIX.

A nyavalya megújúl.

Az ifjú gróf egynéhány napig Veronka társaságában kimondhatatlanúl boldog volt. Manczihoz írt levelei tömve voltak az érzékeny örömnek indulatos csevegéseivel; Manczi pedig mindenik levelénél mélyebb és mélyebb kesergésbe sülyedvén, vígasztalhatatlanúl síránkozott. Bizonyosnak tartotta szegény, hogy tőle az ifjú grófnak szíve e veszedelmes társaságban örökre elidegenedik. Veronkát keservesen átkozván, az öreg grófra kiváltkép boszankodott, hogy a leányt fiának karjai között a neki igért hűségnek rövidségével csüggedezni hagyja. Sőt sokszor még az ifjú gróf ellen is indulatos szítkokra fakadt.

Azalatt az ifjú gróf naponként udvariasabb lett és a te szóval csak legbizalmasabb barátjait illette. De tudományai is naponként gyarapodtak, mert a históriákat s kiváltkép a históriának filozófiáját és az utazásokat nagy buzgósággal olvasta. Magaviselése szemlátomást nemesedett, szavának hangja férfiasodott s valamint tekintetéből a rettenthetetlen bátorság, úgy minden mozdulásából a nagyság ragyogván ki, tiszteletre gerjesztette magához, valamerre ment, a férfiakat, a legnemesebb szívű és legszebb kisasszonyoknak szíveit pedig magához hódította. A természetes nevelésből, melyet atyjától a völgyben vett, semmit sem tartott meg magán

egyebet, mint a jóhoz való mély és indulatos hajlandóságot, a legkisebb rossznak vagy kényszerítésnek kimondhatatlan gyűlölését és az igazságnak oly buzgó szeretetét, mely vele még a legkisebb igazságtalanságot is azonnal megéreztette és megboszúltatta.

Egynéhány hét múlva Veronkát haza vitte. Ennek szülői nagyon megörültek, hogy leányuk a gonoszságnak körmei közül megmenekedett. Az ifjú grófot úgy nézték, mint házacskájuknak angyalát. Nagy volt a háladatosság, mély volt a tisztelet, melylyel hozzá viseltettek. Maga az öreg Hadasi sem tudott már vele oly barátságosan beszélni, mint azelőtt, a nélkül, hogy félénkségének okát átlátta volna.

Hadasiéktól elbúcsúzván a gróf, bizonyossá tette Veronkát, hogy hozzá való szeretete meg nem csökken, míg él s egyszersmind arra kérte, hogy akármily bajában és szükségében minden kétkedés nélkül hozzáfolyamodjon. Hidd el, Veronkám, mondá a leánynak, az, a mi az én tehetségemben áll, mind a tiéd.

Veronka Pesten az öreg grófnak házánál úgy tartatván, mint a familiának bármelyik tagja, hamar beletanult a finomabb társalkodásba s oly nemesen viselte magát, mintha valóban a familiához tartozott volna. Nem volt már ő ama természetes, tudatlan és ártatlan Veronka, ki a serdülő Laczit melléhez szorította. Szerencsétlensége által a világgal megismerkedvén, úgy megfinomodott, hogy még szabadítójának is szerelmet ajánlani illetlennek tartván, csak örökké tartandó tiszteletet igért. Veronka egy szóval finom városi leányka lett. Az ifjú gróf annyi jövedelmet rendelvén neki, a mennyi szükséges volt arra, hogy tisztességesen élhessen, visszatért Pestre, hol egész idejét a tanulás és a levélírás között felosztotta. Nevette ugyan még magában a világnak bolondságait, de a bevett szokásoknak

törvényei alól magát ki nem vette. Ebből látni, mondák az öreg grófnak ismerősei, miként formálja Pest az ifjú embert. Gróf László hasonló volt a nyers drágakőhöz. Egy esztendeig legyen még Pesten, egészen megfényesedik.

Így múlt el a hat hónap a fővárosban. Elvitte azután magával az atyja Bécsbe, hol egy-két hónapot töltvén, az ősznek végével Kaczajfalvára visszatértek. Az ifjú gróf azonnal lóra ülvén, Manczihoz nyargalt. Manczi az ablakból látja a lóról leszállani és meg nem ismeri; látja a szobába jönni és meg nem ismeri; látja magához sietni és meg nem ismeri. Édes Manczim, mondja végtére örvendetes szózattal. Az Istenért, az én Laczim, kiáltja Manczi s karjai közé omlik. Majd azután eltolván magától egy keveset a magán kívül elragadott kisasszony: nem győzök rajtad, úgymond, eleget álmélkodni, kedves Laczim, úgy megváltoztál s átnézvén tetőtől-talpig, újra karjai közé borúlt.

A gróf megköszönvén azután Manczi szülőit, Potrohosinak barátságosan kezet nyújtott. Erre Potrohosi egy tréfát mondott. A gróf férfias tekintetet vetvén reá, csak mosolygott és a tréfa csak fél tréfa lett. Nézzétek, mondá Potrohosi, micsoda felséges a termete, micsoda hódító a tekintete! Előtte még a nyájasság is elhal.

Manczi a grófot eddig szerette, most már tisztelte, majdnem imádta is. Szemeit róla el nem fordíthatván, ajkaira bámult, mikor beszélt és bámulásában elfelejtkezett arra vigyázni, a mit mondott. Ha a gróf rá talált beszédje között tekinteni, lebocsátotta szűz szemeit, melyekkel rá bámult volt. Érzette egyszóval, hogy a grófra nézve egész belseje megváltozott. Szinte nem is mert már vele oly bizalmasan enyelegni, oly gyermekesen nyájaskodni, mint azelőtt, mivel feljebbvalóságát látta és tisztelte. Feltette volt ő magában, hogy Veronka miatt

jól megszidja, hogy vele legalább egy-két óráig truczol és hogy meg nem bocsát neki mindaddig, míg meg nem fogadja, hogy Veronkával egészen felhágy; de most már e leánynak csak nevét sem merte említeni. Mikor a gróf megcsókolta kezét, ezt ő oly nagy tiszteletnek tartotta, hogy szinte körülnézte magát büszkén, hogy látják-e mások is azt a nagy becsületet, melyben őtet e különös úri legény tartja? Nagyobb társaság gyűlvén össze, egybehasonlította vele a többi ifjakat és seméből értelmesen kiragyogott ama diadalom, hogy az ő kedvese valamennyiök között a legszebbik, a legnemesebbik, mind termetére, mind szívére nézve.

Másnap a régi bizalom megújult ugyan köztük, de bizalmas játékaikban a személyeket felcserélték. Most már a gróf volt Manczinak oktatója és kalauza, valamint azelőtt az övé Manczi volt. Ha Veronkáról szó esett és a gróf e kedves barátnéjának magasztalására fakadt, Manczi ugyan ezt sajnosan hallgatta, de azért vele nyilván még sem mert ellenkezni, hanem elfordulván, csak titkon nyomogatta ki könnyeit kesergő szemeiből. Még egy levelet is mutatott neki Veronkától, mely módosan volt írva s mely Marczinak szívét hegyes tőr gyanánt átjárta. Az örök barátságnak oly forró fogadásait és a grófhoz való hajlandóságának oly bizalmas tónusát lelte ő benne, hogy olvasására szemei elhomályosodtak, tekintete pedig elkomorodott. Kimenvén, egy egész óráig sírt és mélyen epekedett.

Az öreg gróf elérkezvén, hogy fiát haza vigye, szó történt az ifjú párnak összeadásáról és ő már most maga is azt vélte, hogy veszedelem nélkül össze lehet őket adni, ha nekik még egy darab idő engedtetik arra, hogy egymást jobban megismerjék.

Én Manczit úgy szeretem, mint önönmagamat,

mondá az ifjú gróf és én reméllem, hogy megboldogítom. Jobban szeretem Laczimat saját életemnél, mondá Manczi, és én még akkor is tökéletesen boldog volnék, ha vele a legsúlyosabb nyomorúságot felosztanom kellene. Az öreg gróf mosolygott. Fia Manczi szivére bocsátván kezét: ha e szív, úgymond, csak a felét érzi annak, a mit e szép ajakok mondanak, én szerencsés ember leszek. Csak jó légy, édes Manczim, hogy szavadat megtarthasd. Ezzel búcsút vett kedvesétől s édes atyjával egy hónapra a bányákba ment, hogy ezekkel is bővebben megismerkedjen.

Manczi ennek a négy hétnek hosszú napjait szomorúan számlálgatván, nem győzte bevárni ama szerencsés szempillantást, mely őtet a gróffal örökre megegyesítse. Potrohosi álomképnek nevezte, mert a mint járt-kelt, szüntelen álmodozni látszott, olyannyira, hogy a kérdésekre fonákúl felelt s tréfáló bátyjára oly bámulással mosolygott, mintha tréfáját meg sem értette volna. Édes álmodozásaiban Veronka is többnyire fontos személyt játszott. Manczi őtet csábító szépségnek tette, ki a grófnak kelepczéket rak, s kinek mesterkedéseit az ő szépsége mind megjátsza. Veronka ezen álmokban mindig vesztett. A gróf végtére csábításait megutálván, elhagyta és boldogságát hű Manczijának karjai között kereste.

Ezen álmodozások arra a gondolatra vezették Manczit, hogy nem ártana talán Veronkát megkémleni. E gondolatból hamar forró kivánság lett. Potrohosi által tehát arra biratta szülőit, hogy édes atyjának testvéréhez abba a faluba induljanak, a hol Hadasiék laktak. Itt Manczi az első két nap hasztalan várakozott amaz esetre, mely Veronkát véletlenül elébe hozza és mivel harmadnapra délután szülői már hazafelé készültek, kénytelen volt Hadasiékhoz menni, hogy czélját elérhesse. Megcselekedte ő ezt ama színfogás alatt, hogy látni

akarja, ha új lakásuk jobb-e a réginél? Megnyitván a szobát, egy tisztességes öltözetű leányt látott az asztalnál írni. Veronka volt. Veronka felkelt, elébe ment és módos tisztelettel fogadta.

Veronkában Manczi többet talált, mintsem gondolta. Sorsához illendő ugyan, de felette jó izlésű ruhában úgy állott előtte, mint egy gráczia és Manczi a személyt, melyet Veronka előtt játszani akart, egészen elfelejtette. Egy kérdés jött nyelvére, melylyel Veronkát meg akarta alázni s bosszankodott magában, hogy Veronkának szép magaviselete e kérdéstől őtet elijesztette.

— Módos kis lakása van itt a lányasszonynak, mondá végtére Manczi kegyesen.

— Gróf Kaczajfalvi László úr oly kegyes hozzám, hogy tisztességesebb lakásomról és élelmemről gondoskodik. Ő engemet barátnéjának nevez.

— Úgy-e?

— És én e névre nem tartom magamat méltatlannak.

Én sem. A lányasszony elég szép arra, hogy e nevet viselhesse.

Elég szép? A gróf, amint én őtet ismerem, nem becsüli a szépséget oly nagyra, hogy egy puszta lárvát barátságával megtisztelhessen.

Így beszélgettek a leányok egy darabig, megmegbökvén egymást szóval s minden bökésre elpirulván. Manczi azonban átlátván, hogy az efféle beszélgetés, ha az ifjú grófnak füleibe megy, szívében kellemetlen indulatokat okozhatna, megfordította lassankint a köpönyeget és Veronkával oly barátságosan bánt, hogy ez vele tökéletesen megelégedett. A búcsúzás hasonlóképen barátságos volt.

Manczi haza utazván szülőivel, foglalatos képzésének sokat engedett, mely viszontag szívébe ezer meg ezer hegyes töviseket szúrt. A hintónak szögletébe megdőlvén, szinte teljes erővel igyekezett

azon, hogy magát kínozza. Meg találta ő Veronkának mondani, hogy ő nemsokára a grófnak hitvestársa lesz. Akkor neki úgy látszott, mintha Veronka mosolyogva és gúnyoló szózattal mondotta volna e kételkedő kérdést: úgy-e? Megemlékezett arról is, hogy Veronka azt mondotta, hogy a lakodalom előtt kívánna a gróffal még egyszer szólani. E kicsinységekből Manczi a következendő idomtalan rajzolatot alkotta össze: Veronka mosolygott, mikor én neki azt mondtam, hogy a gróf engem elvesz. Mintha azt akarta volna mondani: abból nehezen lesz valami. Minekutána pedig át kezdette látni, hogy egybekelésem a gróffal bizonyos, azt kívánta, hogy a gróffal lakodalmunk előtt még egyszer beszélhessen. Mi végből akar ő a gróffal beszélni? És miért épen lakodalmunk előtt? Ennek egyéb oka nem lehet, hanem hogy csábító fortélyaival meg akarja a grófot még egyszer tántorítani.

Igaz ugyan, hogy Veronka mosolygott és csupán csak e szóval: úgy-e? felelt, de koránt sem gúnyoló szózattal, hanem inkább szíves örömből. Elhihette ő magával, hogy őt a gróf szereti, mert ő is leány volt, valamint Manczi. Igaz ugyan, hogy magától a gróftól sokszor hallván, hogy Manczit elveszi, nem tudta, mit gondoljon a dologról? De ha ellenben látta, mely buzgó szeretetet mutat hozzá a gróf, mely hevesen ölelgeti, mely édesen spolja, ismét megerősödött vélekedésében, hogy őt a gróf szereti. Azt ő magában jól érzette, sőt szóval is megvallotta, hogy neki a grófnak szerelme nagy becsületére válik, de egy homályos érzés arra birta őt mégis, hogy a grófhoz hideg maradjon. Ha ennek okát magában nyomozgatta, végső gondolatja mindenkor csak az volt, hogy ő a grófnak szerelmére nem méltó. Ő azonban eltökélte magában, hogy kezét minden vonogatás nélkül oda nyújtja a grófnak, ha kívánni

fogja és e végből Pesten minden erejét megvetette, hogy magának oly tulajdonságokat szerezzen, melyek egy nemes asszonyságban megkívántatnak. Csak egy szempillantást sem hagyott elmúlni, a nélkül, hogy arra ne fordította volna, ami őt alkalmatossá tegye annak a nagy becsületnek elfogadására, melyet neki a gróf készíteni látszott. Egy szóval, rövid idő alatt oly nevelést adott maga magának, hogy mint Kaczajfalvi grófné akárhol megjelenhetett volna.

Vélekedésében e jó leányka még jobban megerősödött, mikor a gróf őt az atyja házához Pestről visszavitte s iránta oly rendeléseket tett, hogy kegyelméből kisasszony gyanánt élhetett. Azonban inkább háladatosság volt, mint szerelem, amit a grófhoz érzett és erről kevés idő mulva maga is tökéletesen meggyőződött. Meglátta ő tudniillik egyszer atyjának új lakóhelyében Szádnokit, az odavaló tiszttartónak a fiát s minekutána a legény is mindjárt az első alkalmatossággal értelmesen kinyilatkoztatta neki szerelmes tekintetei által, hogy szívét meghódította, másféle érzéseket tapasztalt ő szívében gerjedezni, mintsem azok voltak, melyek őt eddig a grófhoz ragadták. A tekinteteket nem sokára szerelmes szavak is követték. Szádnoki megvallotta neki sűrű fohászkodások és könnyhullajtások között, hogy birtoka nélkül nem élhet. Veronka semmit sem felelt ajánlására, hanem csak szemei borultak könnybe s mikor kezét Szádnoki kezéből kivonta, ezt véletlenül megnyomván, mélyen fohászkodott.

Szádnoki nyomában volt mindenütt s valahol vele szólhatott, mindenütt azt mondta neki, hogy hozzá való szerelme forróbb nem lehet. Veronka oda nem adhatta neki kezét, mivel erre úgy tekintett, mint a grófnak sajátjára; de érezte egyszersmind, hogy szíve viszontag Szádnoki sajátja

majdnem azon szempillantástól fogva, hogy legelőször meglátta. Manczitól tehát megértvén, hogy ő a grófnak jegyese és hogy egybekelésük minden órán ünnepeltetni fog, malomkő gyanánt esett le szívéről a bánat, melylyel Szádnoki miatt aggódott. Most már ennek szabadon megmondhatta, hogy szereti. E gondolat termesztette ajakán a mosolygást, melyet Manczi gyanusnak nézett; e gondolat foglalta úgy el egész eszét, hogy az úgy-e? szónál egyebet nem felelhetett.

Mikor Manczi búcsút vett tőle, meg találta ennek még azt a kívánságot is vallani, hogy a gróffal a lakodalom előtt örömest beszélne; mert most már egyenesen megmondhatta a grófnak is, hogy Szádnokit szereti, sőt még arra is kérhette, hogy szerezzen vagy adjon szeretőjének tisztességes hivatalt, melyből Veronkáját gyermekeivel együtt eltarthassa. A lakodalom előtt kívánta ezt a grófnak megmondani, mert Manczi férjétől nem tudott annyit reményleni, amennyit Manczi hüssétől várt.

Mihelyt Manczi hazament, Veronka azonnal kisétált, harisnyát kötvén, a szomszéd bokrosba, hol Szádnoki magányosan kesergeni szeretett. Elpirult, a mint a legényt meglátta. Szádnoki megcsókolta kezét, fohászkodott és kellemeit nedves szemmel vizsgálta. Veronka is fohászkodott és Szádnoki orczáján a szerelmes bánatnak vonásait mosolygással nézte. Szádnoki keseregve tekintett szemei közé. E tekintetnek Veronka ellent nem állhatott. Szádnoki! úgymond. Veronka! felelé Szádnoki s megölelvén egymást, örök frigyet kötöttek.

Míg Veronka Szádnoki karjai között a szerelemnek édességeiben gyönyörködött, addig Manczi szívét a dühös szerelemféltés irtóztatóképen szaggatta. Ezer plánumot csinált ő magában, mikép takaríthassa el útjából Veronkát? s ezer plánumai közül egyik sem volt lehetséges. Sírva szállott ki

Atyja Gazarit mint jövendőbeli férjét elejébe állította.

a hintóból és azon este tűrhetetlen volt. Potrohosi körülötte lappangván, már egyet, már mást kérdezett tőle és csak rövid feleleteket vett. Végre bizodalmát csakugyan feléleszttette. Higyje meg urambátyám! mondá Manczi könnyezve, az a leány engem még szerencsétlenné tesz. Egész vagyonomat odaadnám, ha azt hallhatnám felőle, hogy férjhez ment.

Édes hugom! mondá viszontag Potrohosi, ha csupán csak ez a bajod, a leányt én könnyen férjhez adom.

Bátyja nyakába borulván e szóra Manczi, háladatos csókjaival majd megfojtotta. A plánumot hamar megcsinálták. Potrohosinak egyik jószágát egy szép ifjú ember árendában birta, ki szinte házasodni akart. Ezt magához hivatván Potrohosi, hallod-e Gazari! úgymond; én tudok neked egy szép leányt, egy jó leányt, egy városi nevelésű leányt. Ha el akarod venni, én neked adok vele ötszáz forintot. Gazari azonnal kezet csapott és másnap el is indult Potrohosi levelével, melyben ez Hadasinak megigérte, hogy Veronkának ötszáz forintot ád, ha Gazarihoz megy.

Gazari a leányt meglátván, örömében majd megőrült. Az öreg Hadasi pedig, minekutána a levelet elolvasta volna, Gazari nyakába borult. Veronka e czeremóniákat látván, mosolygott; de mosolygását azonnal halálos halaványság követte, mikor az atyja Gazarit, mint jövendőbéli férjét, elejébe állította.

Meggondolom majd magamat, mondá rebegve Veronka.

Minek itt a meggondolás? mondá az atyja. Adj neki kezet és csókold meg. Gazari oda nyújtotta kezét, de Veronka meg sem moczczant. Az öreg Hadasi katonásan kezdett villogni és dörgeni, Gazari pedig gazdaságát és pénzeit számlálta ele-

jükbe, a mi amazt még katonásabb szitkokra és parancsolatokra ingerlette. Végre Veronka magához Gazarihoz folyamodott, hogy édes atyjánál szószólója legyen. Ez használt. Gazari azzal biztatta Hadasit, hogy Veronka meggondolja majd magát; Hadasi azt vitatta csattogó szitkokkal, hogy rá kell neki magát gondolnia, vagy akarja, vagy sem; a szegény Veronka pedig siránkozott.

Még aznap, amint Hadasi onnan hazulról el talált menni, Veronka egyenesen megmondta Gazarinak, hogy ő inkább meghal, mintsem hozzá menjen. Gazari ellenben Hadasi igéretéhez és Potrohosi ajánlásához tartotta magát és reménységével oly annyira fel nem hagyott, hogy a visszaérkező atyától a leányt újra megkérte. Hadasi esküvéssel igérte neki, hogy vele lesz és Veronkát iszonyúképen fenyegette.

Majd azután titkos tanácsot tartván Gazarival a katonás atya, elvégezték maguk közt, hogy a leányt szép szóval ostromolják. Hadasi négy szem közt kezdette leányát apolni, kérlelni, okokkal szorongatni. Veronka ellenben könyörületességre indító esedezésekkel, szívreható könyhullajtásokkal s koronkint közbe-közbe zokogó jajszókkal felelt és édes atyját annyira megtántorította, hogy egynéhányszor e szókkal: vigyen hát a tatár! az egész dolognak végét akarta szakasztani. Gazari azt remélvén, hogy Veronkának az álom jobb tanácsot fog talán adni, az öreg Hadasit végtére arra kérte, hogy a dolognak befejezését más napra hagyja. Azonban e várakozásában is megcsalatkozott.

Hadasi félbeszakasztván leányának ostromlását, elkisérte Gazarit, mint jövendőbeli vejét Potrohosihoz, hogy ezzel és az ötszáz forintról magával végezhessen. Amint Potrohosinak Hadasi megpanaszolta, hogy Veronka nem akar Gazarihoz menni, kell neki akarni! mondá fennszóval Manczi. Kel-

med az atyja, kényszerítse reá. Ha mához egy hétre a lakodalmat végbe viszi Kelmed, én az ötszáz forinthoz még kétszázat adok.

Egy szó, mint száz, kedves kisasszonykám! Hogy az a gaz leány ezt a nagy kegyelmet meg nem akarja ismerni!

De szégyen is volna kelmednek, mondá Manczi, ha katona létére még csak saját leányával sem birna. Azután hadi tetteit emlegetvén, mint indító okokat e gyáva harcznak serény végzésére, úgy fellázította Hadasit, hogy ez végre a következendő igékre fakadt: Szemembe mondja a kisasszony, hogy az ellenség előtt úgy szaladtam, mint az agár előtt a nyúl, hz mához egy hétre a lakodalom meg nem történik.

Ezzel haza ment. A szobába lépvén ránczolt homlokkal, oda vetette fegyverét a szögletbe. Veronka az ablakban ült és sírdogált. Hadasi azt várta, hogy Veronka kezdjen szólani; de Veronka hallgatott.

Megjött-e már az eszed, lányka? mondá végtére komor tekintettel.

Én hozzá nem mehetek és ha atyám uram kényszerít, tudom, mit cselekszek!

S még te, nyomorult pondró! fenyegetődzöl? Ezzel megfogta kezét, felvezette egy padlásszobának az ajtajához s bele taszítván haragosan, itt leszel, úgymond, zár alatt kenyéren és vizen mindaddig, míg azt nem mondod, hogy Gazariné akarsz lenni.

Veronka ledőlvén az ágyra, zokogott s mivel atyját jól ismerte, a kétségbeeséstől nem messze volt. Hadasi ritkán ment haragjában annyira, hogy kedves leányát megkeseritse; de szavát ellenben átalkodott szívvel megtartotta még akkor is, mikor igazsága nem volt. E nélkül, úgymond, az embernek tekintete nagy rövidséget szenved. Mintha az

ilyen rövidség az igazságtalanságnál gyalázatosabb volna!

Szádnoki Hadasiékat meglátogatván, bámulva hallgatta Veronka atyjától az egész esetet és ennek oly dühös haragját látta, hogy Veronkáért még csak esedezni sem mert. De minekutána beesteledett és a leánynak szülői lefeküdtek, a szép fogolynak ablaka alatt mindaddig köhögött, míg Veronka észre nem vette. Megnyitván az ablakot, arra kérte kedvesét, hogy hozzon neki papirost, kalamost, tintát, tűzszerszámot és gyertyát. Szádnoki a kívánt szereken kívül még eledelt is hozott, Veronka Potrohosinak levelet írt, melyben az Istenre kérte, hogy szerencsétlenné ne tegye. Szádnoki a levelet kéz alatt elküldötte, melyre feleletet harmadnapra maga Gazari hozott.

Hadasi a választ Veronkának beadván, innen, úgymond, ki nem szabadulsz, ha kilenczvenkilencz esztendeig itt ülsz is, míg Gazarihoz nem mégy. Gazari itt van. Mit mondjak neki?

Nem megyek hozzá, édes atyám! Inkább meghalok. Az atyja hangos szitkok közt elment s Veronkát bezárta; ez pedig a levelet, a félelem és a reménység között habozván, reszkető kézzel megnyitotta. Manczi ebben azt írta neki szárazan, hogy édes atyjának akaratjával ne ellenkezzen és hogy sem ő, sem bátyja soha oly rossz tanácsot az öreg Hadasinak nem fognak adni, mely átalkodott leányát e különös szerencsétől megfossza.

Laczim! szabadítóm! őrző angyalom! hol vagy? kiáltá keserűségében a leány s leülvén, a következendő levelet írta az ifjú gróf Kaczajfalvinak:

«Minden embertől elhagyva, az embereknek legjobbikához, gróf Kaczajfalvi Lászlóhoz, folyamodik a kétségbeeséssel küzködő szerencsétlen

Veronka. Kétszer már megmentettél, ments meg még harmadszor is a gonoszok kezéből, kik összeesküdtek, hogy engem örökre szerencsétlenné tegyenek. Hadasi Veronka.»

E czédulát lehajította Szádnokinak, ki azonnal bepecsételte és Kaczajfalvára küldötte.

XX.

Az irigység magának ás vermet.

Veronka levele nem találta otthon az ifjú grófot, ki egynéhány nap mulva édes atyjával haza érkezvén, a kocsiból ki sem szállott, hanem a nélkül, hogy Veronka levelét látta volna, egyenesen Manczihoz sietett. Karjai közé repülvén, enyém vagy Manczi! mondá diadalmas szózattal, enyém vagy, a mikor akarod. Ma, vagy holnap; a mikor akarod. Az atyám már rá állott. Oh én édes szép Manczim!

Manczi a grófnak mellén a leggyönyörűbb érzések között csüggedezvén, jövendő napjainak boldogságát e szorosabb ölelésben előre izlelte. A gróf szinte tántorgott gyönyörködésében. Elbeszélte ő a magán kívül elragadott leánynak, hogy édes atyjának engedelmét az egybekelésre megnyerte már egyszer és hogy holnap maga is eljön, hogy jövendőbeli menyére atyai áldást adjon. Igy tartott az öröm egész éjfélig, el nem tudván a szerelmes pár egymástól szakadni s jövendőbeli boldogságaikról ébren álmodozván. Másnap reggel a kisasszony édes atyjának karjai közül édes anyjának mellére borulván, óh! mily szerencsés vagyok édes atyám! óh mily boldogok lesznek életemnek napjai, édes anyám! mondá szülőinek kimondhatatlan érzékenykedéssel.

Az öreg gróf reggel tíz órakor megérkezvén, a

szerelmes pár nagy örömmel kocsijához szaladt. Átölelvén amaz mind a kettőt, édes gyermekeim! mondá könnyezve, a mindenható Isten áldjon meg benneteket s adjon nektek igaz bölcseséget és szent erkölcsöt. Manczi lányom! itt a mennyországnak szent bótja alatt még egyszer kérdezlek: van-e szíved Laczihoz? kegyes vagy-e? emberszerető vagy-e? Ha jó vagy, lányka! szerencsésebb aszszony náladnál nem lesz széles e világon; de ha....

Jó vagyok, édes atyám! jó leszek, az égnek szent boltja alatt fogadom! mondá viszontag Manczi, mélyen megilletődvén s az öreg grófnak mellén érzékenyen zokogván.

Azalatt az inas, a ki az öreg gróffal jött, kezébe adta az ifjú grófnak Veronka levelét. Kitől? kérdezé a gróf. Egy idegen ember hozta tegnap előtt a kastélyba, felelé az inas.

Az ifjú gróf megnyitván a levelet, elolvasta és elhalaványodott. Mi bajod? édes Laczim! kérdezé Manczi szorgalommal. Semmi egyéb, kedves Manczim! hanem hogy egy szerencsétlennek mentésére kell sietnem. Hozhatok-e neked ennél kellemetesebb nászajándékot? Atyám! add nekem egy-két napra kölcsön a kocsidat s maradj itt addig, míg visszajövök.

Laczi! hisz arra másszor is lesz idő, kiáltja vala Manczi.

A szerencsétlennek mentését csak egy szempillantásig is elhalasztani, alacsony embertelenség volna. Ezzel Manczit megölelvén és megcsókolván, mihelyt visszaérkeztek, úgymond, egyenesen az oltárhoz megyünk. Atyám! vigasztald addig Manczimat! Az öreg gróf Manczit bevezette, fia pedig a kocsira ült és Veronkához hajtatott.

Hadasi háza előtt a kocsi megállván, leszállott a gróf, beszaladt a házba s kinyitván a szoba ajtaját, hol van Veronka? úgymond. Hadasi, kinek belső

részeit e kérdés mennykő gyanánt átjárta, elő kezdette adni az egész dolgot. Hol van Veronka? mondom, megújította kérdését a gróf és Hadasi beszédjét meg sem hallgatta. Oda fenn van, mondá végtére Hadasi; a gróf pedig azonnal felszaladt. Veronka! hol vagy? E szózatot Veronka meghallván, Laczi! úgymond harsogó szóval, Istennek hála, ezer hála, hogy itt vagy.

Nyisd meg az ajtót, Veronka!

Nem nyithatom meg. Kívülről vagyok bezárva.

Bezárva? Egyszerre orczájába szökött egész vére. Szinte be akarta törni az ajtót, amint Hadasi a kulcscsal megérkezett. Az ajtó megnyílván, Veronka a grófnak karjai közé omlott. Magán kívül volt egy darabig mind a kettő. Veronka lement a gróffal, a nélkül, hogy atyja ellenezni merte volna.

És miért voltál te bezárva, édes Veronkám? Kicsoda zárt be? Hadasi! mit vétett neked a te leányod, az én Veronkám? Hadasi! Hadasi! én téged nagyon szeretlek; de mondd meg nekem, mivel bántott meg téged az én Veronkám?

Kedves grófom! az én Istenem tudja, hogy én ezt a leányt nagyon szeretem. De most egyszer bolondul megharagított.

De mit cselekedtél tehát, Veronka?

Veronka elbeszélte, mikép akarták őt arra kényszeríteni, hogy Gazarihoz menjen, mikép zárták be, mikor rá nem birhatta szívét, hogy olyanhoz menjen, a kit nem szeret, s mikép sirdogált e fogságban minden embertől elhagyva, a nélkül, hogy sűrű könyhullajtásai s keserves panaszai valakit könyörületességre indíthattak volna?

Könnyű meggondolni, hogy e panaszok kimondhatatlanul megillették a grófnak szívét, ki semmit oly iszonyúképen nem gyűlölt, mint a kényszerítést, kivált az ilyen dolgokban. Neki állott tehát az öreg Hadasinak s kegyetlenségét oly hevesség-

gel hányta szemére, a minőt magában mindeddig maga sem keresett volna. Hadasi mentegette magát, a hogy csak lehetett; de a gróf ellenben elővevén egyenkint mentegetéseit, oly világosan megmutatta azoknak helytelenségét, hogy Hadasinak el kellett némulnia. Hadasi! mondá neki végtére haragos tekintettel, te nem vagy méltó, hogy a világ Veronka atyjának nevezzen, mert úgy bántál vele, mintha nem édes atyja, hanem pogány török voltál volna.

Hadasi oda nyujtván kezét a grófhoz, Isten látja lelkemet, úgymond, hogy ezt a grófon kívül senkitől a világon el nem szenvedném. Adjon nekem kezet a gróf és valljon engem keresztténynek.

A gróf kezet adott neki és megcsókolta.

Meg kell azonban azt is vallanom, mondá tovább Hadasi, hogy csak nem bántam volna még is vele oly keményen, ha fel nem biztattak volna.

Ha fel nem biztattak volna? kérdezé álmélkodva a gróf. És ki volt az a kegyetlen ember, a ki tégedet felbiztatott?

Manczi kisasszony.

A gróf két lépésnyire hátralökődvén, rámeresztette szemeit s bosszankodva kérdezte tőle még egyszer: kicsoda? kérlek, kicsoda?

Rózsafi Manczi kisasszony.

Hadasi, te nem tudod, mit mondasz! Manczi biztatott volna fel tégedet arra, hogy Veronkát bezárd? Nagy csöppek verődtek ki a grófnak izzadó homlokából.

Hadasi erre az egész esetet elbeszélte. A gróf leült s kezeibe takarván arczát, sírni, zokogni kezdett. Majd azután felugorván: Lehetetlen, úgymond, hogy ezt Manczi cselekedhette volna. Akármikép van a dolog, te ő benne megcsalatkoztál.

Veronka erre odanyújtotta a grófnak a levelet, melyet Manczitól vett. A gróf elolvasta, megtüze-

sedett és reszkedni kezdett. És ezt tenéked Manczi írta? Ezt mondván, nagyot fohászkodott és szemeit az égre emelvén, kiment.

Szomorú gondolatokba merülve és Manczi levelét kezébe tartva, egy egész óráig sétált a szabad levegőben. Visszaérkezvén, leült Veronka mellé s melléhez szorítván kezét, szegény szerencsétlen leányka! úgymond. Ezentúl senki se üldözzön többé! E szempillantástól fogva úgy nézlek, mint sajátomat.

Szinte megnyitotta volt ajkait a leány, hogy szabadítójának Szádnokihoz való szerelmét megvallja, de a grófnak utolsó szavait hallván, megborzadott és ajkait meg-meg elzárta. A grófnak kérésére el kellett azután Veronkának az egész dolgot körülállásaival együtt azon renddel mondani, melylyel történt. Azalatt, hogy a leány ezt végbe vitte, a gróf egybekulcsolván kezeit, imígy kiáltgatott fel: Szegény leányka! mivel bántottad te meg Manczit? Szegény ártatlanka! mit vétettél neki? Hát csak nem találok jószívű embert e világon? Mit vétett neked Manczi, ez a szegény leányka, hogy úgy üldözted? Ah! vége van köztünk mindennek, Manczi! Nincs más mód benne, mindennek vége van.

Ilyen panaszok között múlt el az este. Veronka Manczit mentegetni kezdte. Ne mentegesd, kérlek, mondá viszont a gróf. Azután kezét szívére tévén, s egy pár nagy könnyhullatás arczán legörögvén: e szív őtet, úgymond, eleget mentegeti és sokkal buzgóbban, mint te, de haszontalanúl. Te neki semmit sem vétettél, te ártatlan voltál és ő tégedet örökre szerencsétlennek akart tenni. Pedig jól tudta, mily nagyon szeretlek.

Ugyanazért, mivel engemet szeretsz, mondá Veronka. Hozzád való szerelemből akart ő engemet arra kényszeríteni, hogy Gazarihoz menjek.

Hozzám való szerelemből az ártatlant akarta szerencsétlennek tenni? Ó te véghetetlen irgalmú felséges Isten, adj neki emberiebb szívet!

Könnyező szemmel ment az ágyba s egész éjszaka nem aludt. Másnap Veronkát még hajnalban felköltötte. Készülj fel az útra, mondá neki komor tekintettel; magammal viszlek s magamtól többé el sem eresztelek. Én leszek a bástya, melyet azoknak a gonosz embereknek le kell előbb rontaniok, hogysem üldözéseikkel tégedet érhessenek. Veronka elfordulván tőle, keservesen sírt. Egynéhányszor akart ő ama vallásával, hogy Szádnokit szereti, a grófhoz folyamodni. Kinyújtotta e végből a gróf felé karjait, hogy figyelmét megkérje; kinyitotta ajkait, hogy titkát elébe terjeszsze; meghajtotta térdét, hogy előtte leboruljon. De mivel a grófot az ablakon keresztül komoran az égre nézni, könynyeit pedig arczán sűrűen legörgeni látta, nem volt annyi bátorsága, hogy szívét e szempillantásban a grófnak megnyissa.

A lovakat azonban befogták. Veronka oly nyughatatlan lett, hogy majd az ablakhoz szaladt, majd az ajtóhoz, meg-megnyomván a grófnak kezét, a nélkül, hogy ez komor gondolatjaiból felébredt volna. Beülvén végtére Veronkával a kocsiba, az öreg Hadasi feleségestől szerencsés utat kívántak neki. Veronka a kocsiból szüntelen visszanézegetett szomorú szívvel Szádnokinak lakóhelyére; a gróf pedig meg-megrázván fejét, Manczinak gonoszságát morogva panaszolta.

Nem hiszem, hogy akármily félénk leányka úgy megijedhessen, mint Manczi megijedt, mikor a kocsihoz rohanván, a gróf mellett Veronkát ülni látta. Szinte a grófnak nevét akarta kiáltani, de tátva maradtak ajkai, a nélkül, hogy közülök legkisebb szózat hallatszott volna. Az inas megnyitotta a kocsit, de Veronka a kiszállással késedelmeske-

dett, a gróf pedig meredt szemmel nézett Manczira, a nélkül, hogy a kocsiban megmozdult volna. Az öregek, kik az ajtó előtt állottak, azt gondolták, hogy valami szerencsétlenség történt, s mindnyájan a kocsihoz siettek.

Manczi az ifjú grófnak szemeiben haragot látván, elhalványodott és reszkedni kezdett. Örömest szólott volna valamit, de csak egy szót sem tudott ajkai közül kihozni. Veronka a kocsiban sírt, a gróf pedig bizonyossá tette buzgó fogadások által mint oltalmáról, mint barátságáról.

Az öreg gróf elvégre kisegítette Veronkát a kocsiból és ezután az ifjú gróf is kiszállott. Manczi oly mereven állott, mint a bálvány; Potrohosi nem tudta, mit csináljon. Veronka fennszóval zokogott; az ifjú gróf pedig, míg Veronkát vígasztalta, oldalvást nézegetett Manczira nedves szemmel.

Az öreg gróf megrázván fejét és Mancziнak odanyújtván karját: jőjj leányom, úgymond. Manczi bámész szemmel nézvén rá, bement vele a szobába. Az ifjú gróf utánuk vonta Veronkát is.

Rózsafi viczispán Potrohosit meglátván, mi történt, úgymond, sógor, mi bajotok?

Ostobaságok történtek, mondá Potrohosi hevesen s pokolbeli zűrzavar a végük. Ezt a leányt minduntalan lábunk alá hozza az ördög szegény Mancziнak bosszúságára.

Mindnyájan bejutván a szobába, Manczi egy almáriomhoz dűlve mérgében reszketett s majd elpirulván, majd meg elhalványodván, szemeit a földre sütötte. Csak némelykor vetett orozva egy félénk tekintetet az ifjú grófra és ha ennek tekintetével összeakadt, szemeit azonnal ismét a földre szegezte. Az ifjú gróf Veronkát tartotta kezénél fogva és átható tekinteteket vetett majd Manczira, majd az égre. Veronka sírt és arczát a keszkenővel eltakarta. Potrohosi megrúgván legkedvesebb ku-

tyáját, mely körülötte ficzánkodott, eredj pokolba, úgymond, ostoba pára! Az öreg gróf az ablakba dűlvén, fiának indulatjait vizsgálta, Rózsafiék pedig egymásra tekintgettek. Kiki érezte, hogy nincs oly rendben minden, a minőben lennie kellene a nélkül, hogy tudta volna, mi van a dologban?

Az ifjú gróf elvégre, a mint Veronkát kezénél fogva tartotta, Manczihoz fordulván: Manczi, úgymond szelid szóval, én téged szerettelek, szeretlek még most is, mint önmagamat! Mondd meg nekem, mit vétett neked ezen ártatlan leányka, hogy örökre meg akartad rontani?

Veronka itt hangos zokogásra fakadt.

Ne sírj Veronka, mondá tovább az ifjú gróf, ne sírj édes szép Veronkám! A te Laczidnak oltalma el nem hágy.

A te Laczidnak? mondá böfögő szóval Manczi, skárlát veresre pirulván. A te Laczidnak. És te gaz leány! te csábító! még szemem elé mersz — —

Veronka az ifjú grófhoz szorúlt ijedtében, ez pedig felkiáltván: Ne félj Veronka! úgymond, legkisebbet se félj! Az én oltalmam alatt vagy!

Manczi az ajtóhoz sietett, de az ifjú gróf megfogván kezét: Ne menj el, úgymond, Manczi, hanem mondd meg nekem előbb, mit vétett neked ezen ártatlan lélek?

Manczi kiragadván a gróf kezéből kezét és dühös tekintetet vetvén rá: Hódoljak talán neki? kérdezé gúnyos szóval. Ennek a nyomorult alkotmánynak én hódoljak? Mit kivánsz tőlem?

Boldog Isten! mit látok? Ez volna az én szelid Manczim? mondá a gróf érzékeny irtózással s édes atyjához repülvén, lerogyott bánatjában előtte és térdeit könnyeivel áztatván, nem szólhatott zokogása miatt többet ezen igéknél: Oh atyám, mily iszonyúképen megcsalatkoztam.

Az öreg gróf felemelvén fiát és melléhez szo-

rítván: Édes fiam, úgymond, a birónak nyugodt elméjű embernek kell lenni. Térj magadhoz. Manczi talán ártatlan.

Ártatlan? mondá az ifjú gróf. Nézze, micsoda tekinteteket lökdös a jó Veronkára! Atyám! bezárták ezt a szegény ártatlan leánykát. Manczi az atyját, az öreg Hadasit, saját leánya ellen huszította fel. Gondold meg jól: az atyát saját gyermeke ellen! Felséges Isten! ezt Manczi cselekedhette! — Óh Manczi! érzed-e súlyát a bosszúságnak, melylyel az én kedves Veronkámat illetted?

Az én kedves Veronkámat? Ezen igék Manczit a haragnak legfőbb pontjára ragadták. Rettenetes tekintetet vetvén oldalvást Veronkára, egyszerre nekifordult s mérges szóval megriasztván: Takarodj, úgymond, szemem elől, te aláváló szemét! takarodj ki házamból tüstént!

Az ifjú gróf felemelvén egy hangos áh szó után karjait, oda ugrott Veronkához, ölbe vette, fölemelte és a szobából kivitte. Laczi! Laczi! kiáltának utána mindnyájan egyszerre. Laczim, édes Laczim! mondá Manczi rettenetes szívszorulással. De az ifjú gróf nem hallván szavukat, Veronkát a kocsiba tette. A lovak ki nem voltak fogva, mivel Veronkát Kaczajfalvára akarta küldeni. Felugrott azután a leányhoz a kocsiba maga is, s a zokogó szerencsétlent ölébe vevén, Kaczajfalvára! kiáltott a kocsisnak. Szinte megcsapta ez a lovakat és a kocsi repülni kezdett, mire Manczi kirohant, hogy Lacziját tartóztassa.

Manczi látván, hogy későn érkezett, visszaomlott a szobába s iszonyú jajgatásra fakadván: Óh, örökre elvesztettem szívét, úgymond, örökre oda vagyok! A többiek egymásra nézvén, azt kérdezgették, mi adhatott az ifjú grófnak okot arra, hogy Veronkát ide hozza? Potrohosi a szomszéd ebédlőben nagy lépésekkel fel s alá sétált, és haragjában egész

erejéből fütyült. Az öreg gróf megvallotta, hogy az egész esetnek csak felét sem érti és hogy legjobbnak itéli, ha fiának paripáján a lovászszal együtt haza megy és ott a dolgot bővebben kitanulja. Ezzel búcsút is vett Rózsafiéktól, megigérvén, hogy őket azonnal tudósítani fogja mindenről, mihelyt valami bizonyost kinyomozhat.

Azalatt az ifjú gróf Veronkával Kaczajfalvára érkezvén, szinte erőltette magát, hogy nyugodt elmével legyen és Veronkának egy szobát nyittatott. Nézd, Veronkám, itt neked szép lakásod és gyönyörű kilátásod lesz! Ezzel megnyitott egy ablakot s azonnal betette ismét, mielőtt azon Veronka kitekinthetett volna. Azután leomlott a szofára, s mély szomorúságát el akarván fojtani: Itt mi együtt boldogok leszünk, úgymond. Ott mindennek vége van.

Veronka hasonló szomorúságba merülvén, majd a grófot vizsgálta, majd meg szemeit a földre függesztette és gondolkodott. Szádnoki lebegvén fejében, tiszta szívből kivánta, hogy Manczival a gróf mennél hamarább kibéküljön. De látta, hogy most az ő fejében sokkal iszonyúabb a zavarodás, hogysem az ilyen dolognak csak említését is elviselhetné. Hallgatott tehát és magában a reménységet ez iránt hiven táplálgatta, míg a gróf a kétségbeesésnek mélysége felett lebegett.

Az öreg gróf hazaérkezvén, elővette egyenként, legelőször fiát, azután Veronkát, s kitudakozta tőlük az egész esetet, melyből látta, hogy Veronkának üldözésére Manczit a szerelemféltés bírta. Fiát tehát ezen alkalmatossággal megismerkedtette a szerelemnek e tulajdonságával is; de az ifjú gróf azt vitatta, hogy a jó embereknél még a szerelemféltésnek is mentnek kell lenni minden igazságtalanságtól. Örömest hallotta mindazonáltal mégis édes atyjának és Veronkának ama tanácsát, hogy Manczit ártatlanabb-

nak nézze, mintsem eddig tartotta; a mire szíve is felette nagyon hajlott.

Mennél jobban lecsillapodott az ifjú gróf s mennél beszédesebb lett Manczihoz való szeretete, annál vidámabb lett viszont Veronka is. A grófnak Manczival való egybekelése volt minden sóhajtásinak legfőbb czélja, olyannyira, hogy a grófnak már most Szádnokihoz való szerelmét is megvallotta volna, ha ettől őtet a következendő kis hiúság vissza nem tartóztatta volna. Pártját fogta ő tudni illik Manczinak, minden kigondolható módokkal azon igyekezvén, hogy a grófnak Manczihoz való hajlandóságát újra felgerjeszsze. Magasztalta szépségét, dicsérte nemes tulajdonságait, mély tisztelettel szólott szívének természetes jóságáról, megvallotta, hogy ő a szerelemféltésnek hasonló esetében a haragot és bosszúállást még tovább űzte volna s mindezeket minden erőltetés nélkül oly természetesen terjesztette a gróf elébe, hogy maga az öreg gróf nem győzött nagyszívűségén elegendőképpen álmélkodni. Fia pedig mind csak nemesszívű barátnéjának nevezte. Azt ugyan Veronka magában jól érezte, hogy az ő nagyszívűsége haszonra néz, de azt magától mégsem nyerhette meg, hogy ezt nyilván megvallja. Az öreg gróf nemesszívű leányának hítta, az ifjú gróf majdhogy nem imádta, a grófné pedig felőle azt vallotta, hogy ebben hozzáfogható leányt soha sem látott. Nem lehetett tehát azt kivánni tőle, hogy nagyszívűségének igaz okát megvallván, ennek a nemes gondolkozású és főnemű háznak magasztalásait elkoczkázza. Hallgatott inkább és békességes tűréssel viselte Szádnokitól való távollétét, kinek mindazáltal egy rövid levélben meghagyta, hogy hozzávaló szeretetének állandóságáról legkisebbet se kételkedjen.

Az ifjú gróf azonban a kibékülésre csak egy lépést sem tett és ha erre Veronka némelykor

késztette, egész felelete csak abból állott, hogy erre ő magának időt akar hagyni. Halkan kell ezt a dolgot vinni, kedves Veronkám! azt szokta volt mondani, hogy bizonyosan kitanulhassam, ha engemet Manczi igazán szeret-e, vagy sem? Feltette ő tudni illik magában, hogy az első lépést a kibékülésre meg nem teszi, hanem Manczitól várja. Ezzel én, édes atyám, mondá az öreg grófnak, Manczi szerelmét akarom próbakőre tenni, egyszersmind pedig szívét arra bírni, hogy jövendőben a hasonló indulatosságtól őrizkedjen.

Ez Veronkának nagyon sokáig tartott. Manczinak tehát alattomban egy levelet írt, melyben tudtára adta, hogy az ifjú gróf szinte oly buzgón szereti, mint azelőtt. Eltökélte ő magában, úgymond, hogy a kisasszonyt egészen saját szívének és szerelmének vezérlésére hagyja és erősen hiszi, hogy ezek a kisasszonyt az ő szívéhez visszavezetik. Ha a kisasszony csak egyszer látná e nemesszívű ifjat, miképp sóhajtja annak az órának érkezését, melyben e szókat: édes Laczim! kedves Manczijának ajkairól ismét hallhassa, elfelejtkezne minden kétkedésről s megsiettetné ama kivánt szempillantást, mely a kisasszonyt e jó és nemes lelkű ifjúval örökre megegyesítse.

Manczi nagyot kiáltott örömében, a mint e levelet elolvasta. Nyakába borult volna Veronkának, ha jelen lett volna. Reménységei egyszerre feléledtek és álmodozásait a szerelemnek és elragadtatásnak jelenéseivel újra megtöltötték. Azonban képzése lassanként lecsillapodván, fontolgatni kezdte a dolgot. A levelet Veronka írta. Kellemetlen állapot, úgymond, hogy az ily örvendetes hírt annak a gyűlöletes leánynak kell köszönnöm! De azonkívül még titkos szándékokról, tőrökről, kelepczékről is kezdett gyanakodni, mivel a levél Veronka kezéből érkezett.

Majd azután a levelet még egyszer átolvasván, másféle gondolatoknak eresztett zabolát. Nincs külömben! mondá végtére. Veronka kénytelen volt nekem e levelet írni. Laczi nálam nélkül nem élhet többé. Az a csalárd leány nekem ezt az örömet nem tette volna, ha kénytelen nem lett volna vele. A gróf tehát kivánna velem kibékülni, de az első lépést nem akarja megtenni. Mosolygott, mikor ezt magában meggondolta, s új álmodozásokba merült, melyekben a szegény grófot majdnem tántoríthatatlan engesztelhetetlenséggel kínozta. Térdein állott előtte és ő neki csak a hosszas esedezések után bocsátott meg. Majd azután arról gondolkodott, mikép lehetne jó módját ejteni annak, hogy a gróffal összejöhessen? Melléhez szorította gondolatjában ismét, megbocsátott neki, s édes Manczija volt ismét. De büntetést, egy kis büntetést csak érdemlett mégis, úgymond, noha ő az, a ki a kibékülésre az első lépést e levél által megtette.

Manczinak könnyei elállottak. Derült tekintettel jelent meg régtől fogva ma legelőször a társaságban s résztvett nemcsak a beszélgetésekben, hanem még a nyájaskodásokban is.

Azonban, mennél tovább vizsgálta a dolgot, annál bizonyosabbnak lelte, hogy a levél a gróftól származott. E gondolat hizelkedett neki és érzéseit csiklandozta. Nem csuda tehát, hogy annak életét meghosszabbítani kivánta. Óh, hogy az ember soha sem elégszik meg azzal a diadalommal, melyet neki az eset, vagy saját hiúsága szerez! Szegény Manczi! Eltökélte ő magában, hogy a visszatérő grófot előbb megbünteti. Drágán veszed meg, Laczi! mondá diadalmaskodó szózattal, most egyszer drágán veszed meg a békecsókot!

XXI.

Ebből a kisasszonyok felette hasznos tanuságot vonhatnak.

Hogy Manczinak plánumát helyesen elő adhassam, szükséges az olvasót egy külföldi emberrel megismerkedtetnem. Manczinak édes anyja, a viczispánné, Bécsben neveltetett. Volt ott neki egy szíves barátnéja, Berg Anyicska, egy bécsi tanácsbelinek gyönyörű leánya. Ezt az akkori angol követségnek Russel nevű Sekretáriusa megszerette, naponként látogatta s végtére el is vette. Russelnek volt Bécsben egy öcscse, kit magánál neveltetett, mivel szülőik Londonban elhaltak. Ez azután bátyjával együtt hazájába visszatérvén, hadi szolgálatba állott és regementjével együtt Indiába jutott, hol a honbeliek a jövevény ánglusokkal szinte hadakoztanak. Egynéhány esztendő múlva az öregebbik Russel ismét visszajött Bécsbe, mint angol követ s minekutánna Indiában az első lázulások elfojtattak, kapitány öcscse is kijött utána szabadsággal, kiváltkép a végből, hogy útjában ama országokat lássa, melyekkel még meg nem ismerkedhetett. Bécsből végtére Magyarországba jött s minekutánna egynéhány vármegyét megjárt volna, ángyának régi barátnéját, Rózsafinét is, felkereste.

Ezen alkalommal Manczit meglátta s közelebbről megismervén, meg is szerette. A mint Bécsbe visszaérkezett, ángyához folyamodott, hogy vegye ki jó móddal Manczinak szülőiből, ha leányukhoz

való szeretete nem volna-e ellenükre? Mancziból pedig, ha nem átallaná-e kezét és szívét egy oly férfiúnak adni, a ki emberséges ember és elég gazdag ugyan, de jövevény egyszersmind és valamivel meglettebb amaz ifjaknál, a kik Manczi körül forgolódnak. Ángya e fontos dolgot eleven szóval végezni jobbnak itélvén, mint levelek által, a kapitánynyal együtt elment Bécsből Rózsafiékhoz. Manczinak szülői e házasságot nem ellenezték, ha a leánynak szívét a kapitány arra bírhatja, hogy idegen embernek kezet adjon. Eleinte tehát az okos férfiú csak azon igyekezett, hogy a kisasszonynak barátságát megnyerhesse. Ez meglévén, haza kisértette ángyát s azonnal Londonba írt egynéhány jóakaróinak, hogy szerezzenek neki valamelyik angol regementnél óbester hivatalt. Volt eladó egynéhány s az egyiket közülök meg is vette.

Azalatt, míg ezek történtek, gróf Kaczajfalvi Lászlóval Manczi megismerkedett s a mint az olvasó már tudja, szerelmes szövetséget is kötött. Az obester szinte akkor érkezett Rósafiékhoz harmadszor, mikor Manczi a gróffal legnagyobb haragban volt. A mim van, édes kisassszonykám, mondá ő érzékeny nyiltszívűséggel, azt mind oda ajánlom. Ha több volna, szívesen feláldoznám a kisasszonynak azt is. Egyenes szívből áll mindenem, igaz szeretetből, annyi gazdagságból, hogy velem együtt tisztességesen elélhessen belőle, de kivált mindennemű kíméletből, mely életem fogytáig tartand, mivel jót átlátom és mélyen tisztelem én amaz áldozatot, melyet nekem az által tesz, hogy kezét negyven esztendős férfiúnak adja.

Manczi talán adott volna Russelnak egy kis reménységet, ha azt, hogy ez által a grófot megbosszantja, gyaníthatta volna. De a gróf a szomszéd faluban úgy élt, mintha Manczi a világon sem lett volna. Russelnek tehát akkor egyenesen azt

felelte, hogy kezére ne tartson számot. Most ellenben, mikor a grófot ismét lábainál feküdni és kegyelemért esedezni vélte, Russelt, mint bosszúállásának eszközét csalogatni kezdte. Barátságosabban beszélgetett vele, örömest hallgatta amaz indiai ütközeteknek rajzolását, melyekben jelen volt, az indiai szokásokról különféle kérdésekkel ostromolta, karján a kertben örömest sétálgatott, s végtére oly érthetetlenűl, a mint csak lehetett, arra a gondolatra vezette, hogy nem volna rossz az öreg Kaczajfalvi grófot vadászatnak okáért meglátogatni.

Ez megtörtént. Az ifjú grófnak Russel nagyon megtetszett, Russel pedig este Rósafiékhoz visszaérkezvén, nem győzte Manczinak az ifjú grófot elegendőképen dicsérni. E vadászatnak természetes következése az volt, hogy Rósafi viczispán is mulatságot adott viszont az öreg és ifjú Kaczajfalvi grófoknak. Elküldötte tehát hozzájuk másnap egyik íródeákját és ebédre hivatta őket. Manczi alig győzte a követnek visszaérkezését várni és estefelé jó messze elejébe ment. Eljönnek-e? kérdezé tőle, mihelyt vele szólhatott s megértvén feleletéből, hogy tiszteletére lesznek, szinte megtüzesedett örömében.

Azon este Manczi szüntelen az öltözetek között habzott, el nem tudván magában tökélleni, hogy másnap czifra ruhát vegyen-e magára, vagy csak olyan természetest, a minőt az ifjú gróf szeretett? Egész éjszaka nem tudott e miatt aludni és csak hajnalkor szenderedett el egy keveset. Másnap reggel még súlyosabb lett állapota. Haját legelőször fodrokra égette, felviszálta, s mivel a grófnak kedvéért már azelőtt nagyra nevelte volt, befonta; azután pedig ismét kifésülte, kiegyengette és vállain szabadon lebegtette, székein rendre függtek a selyemruhák s végtére mégis a legközönségesebb öltözetet választotta. Sok pántlikahurkot tűzött

azonban e ruhára; haja közé füzér gyöngyöket font és kalapjára sokféle tollakat és bokrétákat tett. Lássa! úgymond, hogy egészen elfelejtettem ő kigyelmét! s még egy ragyogó kőrózsácskát dugott a hajába. A tükör előtt azután különféle arczvonásokat próbálgatott, melyek hidegvérűségét vagy még megvetését is jelentsék és nagyon örült, hogy ezen indulatokat arczán oly érezhetőképen lerajzolják. Mikor lovakat hallott a ház felé jönni, oly piros lett, mint a rózsa és reszketett. Amazok közelebb érkezvén, felugrott a székről és a tükörtől az ablakhoz, az ablaktól ismét a tükörhöz szaladozott. A ruhákat az egyik székről a másikra hányta; a szobában idestova futkosott és mikor ismét lovakat hallott az ablak előtt menni, a tollakat hirtelen mind lerántotta fejéről és az asztal alá szórta.

Utazók voltak, kik a ház előtt ellovagoltak. A tollakat tehát ismét felszedte, hogy előbbeni helyeikre visszatűzze. Azonban mintha mély gondolkodásában elfelejtette volna magát, nemcsak a tollakat vissza nem tűzte, hanem még a gyöngyöket és a kőrózsát is kiszedegette hajából, mely már most vállain minden ékesség nélkül természetesen lebegett. Azon szempillantásban megpillantotta az öreg grófot paripájáról leszállani s visszaugrott az ablaktól a szoba közepére. Melle majd megszorult, majd felemelkedett. Majd azután az ajtóhoz szaladt és bezárta; onnan pedig visszasietett a tükörhöz, hol ruhájáról a pántlikákat mind leszaggatta és a földre hányta. Ez meglévén, hallgatózott, de semmit sem hallhatott.

Lemenjen-e, vagy sem? el nem tudta magában tökélleni. Tízszer is felnyitotta egymásután az ajtót és csendesen ismét betette. Ebéd előtt nehezen ment volna le, ha egy inas által le nem hivatták volna. Érezte, hogy arcza ég, mikor a lépcsőkön

A tükör előtt különféle arczvonásokat próbálgatott.

leandalgott. Reszketve fogta meg az alsó szobának ajtókilincsét, s a mint azt azon szempillantásban a szobaleány, a ki a kávét bevitte volt, belülről találta megnyitni, úgy megijedt, hogy majd hanyatt roskadt.

Belépvén, mély térdhajlást csinált, a nélkül, hogy szemeit fel merte volna vetni. Az én jó Manczim! mondá az öreg gróf. Manczi ráemelte szemeit, de az ifjú grófot mellette meg nem pillanthatta. Leült azután és szüntelen az ajtóra nézegetett. Kávét töltött a findzsákba és mindenik findzsánál elöntötte, mivel az ajtóra kacsingatott. Még ujjait is megégette, mivel az ajtón volt a szeme. Az ifjú grófot azonban nem láthatta bejönni, mivel otthon maradt.

Hadasi Kaczajfalvára érkezvén, hogy leányát meglátogassa, aznap, hogy az ifjú grófnak Rósafiékhoz kellett volna menni, reggel megbetegedett. Az ifjú gróf tehát otthon maradt, hogy Veronkát vigasztalja, ki édes atyját a haláltól szörnyen féltette.

Szegény Manczi! E hírre ő szobájába felrepült, a szófára ledőlt, zokogott és Veronkát a pokol mélyére átkozta. Veronka, úgymond és mind csak Veronka! Egy negyedórányi szörnyű tusakodása után pedig, várjatok! mondá, nem maradok adóstok. Ezzel lement. Az öreg gróf megszólította, de ő csak röviden felelvén, az óbesterhez fordult. Szemei csak Russel orczáján legeltek, fülei csak Russelt hallgatták. Ha némelykor az öreg gróffal beszédbe eredt, csak azért történt, hogy Russelt dicsérje. Oh az óbester egy nemes szívű és felette derék ember! momdá Laczi atyjának egynéhányszor. Ha ismerné gróf uram! mily természetes s egyszersmind mily finom nevelésű férfi ő! Hozzá hasonlót nem ismerek. Tökéletes mindenben, a mit a világ a férfiaktól kivánni szokott! A sétálásnál

úgy csüngött ő Russel karján, mintha hozzá volna kötve, s mikor az öreg gróf elbúcsúzott, akkor őt Manczi bizonyossá tette a felől, hogy magát mindaddig szerencsésnek tartja, míg Russel édes atyjának házánál marad.

E diadallal felment Manczi a szobájába, hogy ott magát kinevesse; de a nevetés helyett, melyre magát hasztalan erőltette, sűrű könnyhullajtásokra fakadt. Az öreg gróf míg Rósafiéknál volt, egynéhányszor megrázogatta fejét. Manczinak igyekezete, melylyel magát az óbesternek kellette, oly buzgó volt, hogy azt az öreg gróf igaznak vélte. Hazalovagolván, majdnem hálát adott az egeknek, hogy fiának és Manczinak szerelmes szövetsége félbeszakadt. Állhatatlan szívű és könnyen gondolkodó leánynak lelte ő Manczit, mert csak egyszer kérdezte tőle, mit csinál Laczi? és még akkor is azonnal Russelhez fordult, a nélkül, hogy a feleletet megvárta volna. Ha mindjárt csak tetetés volna is! mondotta magában az öreg gróf s megrázta fejét.

Haza érkezvén, az ifjú grófnak első heves kérdése az volt: Mit csinál Manczi? emlékezik-e még rólam? szeret-e? — Az öreg gróf elbeszélte fiának, a mit Manczitól látott és hallott és fia lesütvén fejét, egészen elnémult. Én azt tartom, mondá végtére az atyja, hogy Manczi tégedet sohasem szeretett. Én is azt tartom, felelé az ifjú és mosolyogni akart, de szeméből a könnyek erővel kiütöttek. Erre édes atyjának nyakába borulván, arczához nyomta könnyes arczát és a szobából kiment.

Veronka utána sietvén, érzékeny buzgósággal kérte, hogy legyen nyugodt elmével. Hidd el nekem Laczi, Manczi tégedet még szeret.

Engemet? kedves Veronkám! Engemet Manczi szeret?

Veronka alkalmasint kitalálta Manczi plánumát.

Nem! édes Veronkám, mondá erre az ifjú gróf. Inkább akarom én, hogy Manczi engemet többé ne szeressen, mintsem hogy megcsaljon. Azt mondod te, hogy ő engemet bosszantani és szerelemféltésre akar birni. Oh édes Veronkám! mily boldogtalan volnék én, ha az ő szíve ily csalárdságokra vetemedni képes volna. Hagyj magamat egy kevésig, Veronkám! Eredj az atyámhoz.

Kimondhatatlan nyughatatlansággal és tusakodással járkált fel s alá az érzékeny ifjú, meg nem tudván magát határozni, hogy édes atyjának higyjen-e vagy Veronkának? Másnap kora reggel, mikor még az egész ház nyugodott, lóra ült és Manczihoz nyargalt. Potrohosi hangos örömkiáltással fogadta: Isten hozott, édes Laczim! Isten hozott hozzánk!

Manczi elvetvén magáról a paplant, kiugrott az ágyból és az ablakhoz szaladt. Füle meg nem csalta. Laczi volt, a kinek szavát hallotta. Vizsgálódva tekintett le az ablaknak majd egyik, majd másik üvegtábláján, de Laczit nem láthatta, mert Potrohosi előtte állott és vastag derekával az ifjút egészen eltakarta. Csak egyik karja tünt egyszer szemébe és szíve azonnal dobogni kezdett. Felöltözött hamar, a nélkül, hogy tudta volna mit csinál. Aztán kirepült a szobából és a lépcsőkön le akart menni Laczinak karjai közé; de a harmadik lépcsőn észrevette, hogy melltakaróját a szobában felejtette. Visszasietett tehát, bezárta az ajtót és jobban felöltözött.

Az öltözködés alatt szinte észrevétlenül tértek vissza emlékezetébe a tegnapi napnak, Laczi elmaradásának és Veronkának képei s azonnal érezte azt is, hogy szerelmét a bosszúállás után való esdeklés fojtogatni kezdi. Egészen felöltözködvén, le akart menni. Maga sem tudta még,

mikép viselje magát? Szinte be akart lépni a szobába, a hol Laczit beszélgetni hallotta, a mint a kertnek nyilt ajtaján megpillantotta Russelt, a legszélesebb fasorok között sétálgatni. Hozzá szaladt tehát a kertbe, karjába kapaszkodott és szörnyű szívdobogással fel s alá kezdett vele járni.

Az ifjú grófnak első kérdésére, hol volna Manczi? azt felelte Potrohosi, hogy még minden bizonnyal az ágyban. Minekutána Rósafiékat megköszöntötte, megújította kérdését; Potrohosi pedig kiintette a szobából és felvezette magával a lépcsőkön azzal a reménységgel, hogy húgát az ágyban találja. Ott nem lelvén, az ágyra tette kezét, mely még meleg volt. Gyere ide Laczi! úgymond és tapasztald, hogy nemrég kellett neki felkelnie. Laczi az ágyra tette kezét s gondolatokba merülvén, vissza sem vonta egy ideig. Mi a tatárt csinálsz? kérdezé tőle végtére Potrohosi.

Az ágyat nézem, hogy meleg-e még? felelé a gróf bizalmas szózattal.

Potrohosi elkaczagván magát, jöszte velem, úgymond, keressük fel.

A lépcsőkön lemenvén, megpillantotta Manczit a gróf, a kertben és Russel karján. Amott van, úgymond, ujjal mutatván a kertbe és elhalványodván: Russellel sétál a kertben.

Manczi maga mögött beszédet hallván, erőltetett kaczagással nevetett valamin, a mit neki Russel mondott és ennek karjához még jobban odakulcsolta magát. A mint megfordultak, meglátták Potrohosit, ki a grófot hurczolta inkább feléjök, hogysem vezette.

Manczi! kiáltá Potrohosi, Laczi van itt. Manczi el nem pirulhatott, mert a nélkül is olyan volt már az orczája, mint a tűz, mióta a grófnak szavát maga mögött meghallotta. Örömest sietett volna bátyja elébe, de Russel karján kellett maradnia,

mivel reszketett. Így az ő sétálása hasonló lett a félénk tapogáshoz. Azalatt a gróf és Potrohosi a kertnek harántlépcsőin lejutottak és Manczihoz elérkeztek.

Mint van a gróf? kérdezé Manczi felette nagy háborodással s a nélkül, hogy a feleletet megvárta volna, azonnal Potrohositól kérdezett valami kicsinységet. A gróf elkomorodott és nem ok nélkül; mert a mint a házhoz érkezett, ő is felnézett Manczi ablakára és csak egyik karját pillantotta meg, mivel arczát szemei elől Potrohosi eltakarta. Azt gondolta tehát, mikor Potrohosival felment, hogy szobájában leli. De Manczi a helyett, hogy a grófot megvárta volna, lement Russelhez a kertbe, noha tudta, hogy a gróf már a háznál van. Nem kellett tehát a grófnak több ennél, hogy édes atyjának mondását igaznak találja.

Russelt szereti! így szólott magában és az egész dologról semmi egyéb gondolat nem tűnt eszébe. Így állottak egy ideig egymásnak átellenében e szerelmesek, a nélkül, hogy egymáshoz csak egy szót szólottak volna, még őket Potrohosinak hangos kaczagása álmukból fel nem verte. Erre bementek. A gróf fontos dolgokról beszélgetett Russellel és az öreg viczispánnal; Potrohosi pedig azonban Manczit hidegsége miatt jól megleczkézte.

Legyen bátyám uram nyugodt elmével, mondá Manczi, fogadom, hogy az egész dolognak jó vége lesz.

Lányka! az ifjú gróf olyan legény, a kit orránál fogva hurczolni nem lehet. Ne rontsd el nála dolgodat; hanem azon igyekezz inkább, hogy homloka felderüljön.

Hagyjon nekem békét bátyám uram. Fogadom, hogy meg fog velem elégedni.

Ezzel Russelhez és a grófhoz fordult. Amarra édes mosolygással nézett; mikor pedig a grófra

tekintett, szemének e kis fordulásával édes mosolygásának legalább fele elenyészett. A gróf komor volt ugyan, de egyszersmind oly nyugodt szívű is, hogy arczán a belső háborodásnak legkisebb jelét sem lehetett látni. E hidegvérűsége Manczit nagyon bosszantotta. A beszéd között kezét Russel kezére tette és a grófnak mégsem változott meg színe, sem tekintete. Sőt Russelt szinte oly érzékenyen játszott ő szeretni, mint Manczit, kit a figyelmetességben, melylyel az óbesternek beszédeit hallgatta, még messze túl is haladott.

Manczi elvégre egypár szót ejtett, melyekből a gróf könnyen észrevehette, hogy a kertbe megy. Odavárta ő maga után a grófot és reménységében meg nem csalatkozott. Manczi azonnal azt kérdezte tőle, miért nem jött el tegnap ebédre az öreg gróffal? A gróf pedig minden tartózkodás nélkűl azt felelte, hogy neki otthon kellett maradni a végből, hogy Veronkát vigasztalja.

Veronka kedvéért tehát? mondá erre Manczi s meggörbítvén ajkait, sétálni kezdett. Mikép tetszik a grófnak az óbester?

Én őt úgy szeretem, felelé a gróf, mint az édes atyámat. Higyje el nekem a kisasszony, hogy megtanulván az embereket ismerni, igen keveset találtam köztük, kiket örökre magamhoz kapcsolni kivánnék; de e kevesek közé tartozik Russel is.

És Russelen kívül kicsoda még? kérdezé Manczi.

Az atyám, Veronka, anyám, Mályvási, az én öreg Istókom és — itt egy csepp könnyecske gördült ki komor szeméből — de most már ennek vége van.

Manczi elhallgatott és reszketni kezdett. Egynéhány szempillantás után ismét megszólítván a grófot s azt gondolja talán a gróf, úgymond, hogy Veronka a grófot valóban szereti?

A gróf mellére tévén kezét: Hidd el nekem

Manczi, úgymond, hogy Veronka engem szeret, mert én is viszont őt szívemből szeretem. Oh! ha te tudnád, mily jó lányka ő s mily tüzesen védelmez tégedet!

Engemet? Hm! az ő védelmezésére nekem semmi szükségem sincsen, mondá Manczi hetykén. És ki ellen védelmez ő engemet? A gróf ellen talán csak nem? Ezzel a fáradsággal magát megkimélheti. Az olyan emberektől én semmit sem kivánok, a kiknél nekem Veronka védelmezésére van szükségem.

Manczi! mondá erre a gróf intő szóval.

Manczi a beszédet félbeszakítván, Russelre fordította. Én őt szívből kedvelem, úgymond és ő engemet minden bizonynyal hiven szeret. A gróf erre nyughatatlanságot mutatott, Manczi pedig diadalmaskodott. Ő engemet, úgymond, szülőimtől megkért.

És te Manczi? kérdezé a gróf szomorúan; mit mondasz hozzá?

Most már kezemben vagy! gondolá magában Manczi. Russel nagyon nemes szívű férfiú, mondá a Grófnak kérdésére.

Az ő minden bizonynyal! felelé a gróf, Manczitól egy keveset félre fordulván.

Én szerencsés asszony lennék, ha hozzá mennék. Őnála legalább Veronkának közbenjárására semmi szükségem sem volna.

Minden bizonynyal nem! mondá a gróf az égre emelvén szemeit, és a kisasszony kiváltkép azért lenne általa szerencsés asszony, mert, a mint látom, szereti. Ezt mondván, a kertnek ajtaja felé fordult és Manczitól elsietett.

Laczi! mondá erre Manczi, de hirtelen ijedése miatt oly halk szóval, hogy a gróf nem hallhatta, ki gyors lépésekkel a kastélyba visszament. Egymást érő könnyek görgöttek le arczán és zokogá-

sát még Manczi is meghallotta. Utána sietvén és karjait utána terjesztvén, Laczim! úgymond, kedves Laczim! A gróf megfordulván, megcsókolta tüzesen kezét és szelid s egyszersmind indulatos szavakkal imígy szólott hozzá: Hagyj fel, édes Manczim, az én szerelmemmel! Sokkal jobb Russel énnálamnál. Az én feleségem Hadasi Veronka legyen.

Manczi elmerevedett. Veronka? kérdezé fulékonyan szólva, Veronka a te feleséged? Eredj tehát hitszegő! a hová indultál.

A gróf elment; Manczi pedig még egy darabig a kertben maradt, hol kezeit kulcsolgatta és zokogott. Végre egy inast akart a grófhoz küldeni, hogy jöjjön hozzá mégegyszer a kertbe; de a büszkeség és harag ismét elcsábította e gondolattól, úgy hogy el nem tudta magában tökélleni, mitévő legyen? Tízszer is rálehelt keszkenőjére, hogy szemeit vele megszárítsa és szinte annyiszor újra megindult szeméből a könnyhullajtás. Ily kisírt szemmel be nem mehetett, sőt még inassal sem szólhatott, hacsak az egész dolgot el nem akarta árulni. E mellett pedig kimondhatatlan szorongatásokat érzett a miatt, hogy a gróf haza ne menjen.

Azalatt a gróf bement a szobába. Szemei nedvesek voltak. Rátekintettek mindnyájan és elhallgattak. Potrohosi mosolygott és suttogva azt mondta vagy kétszer magában: óh asszonyok! mennyire viszitek még rajtunk való hatalmatokat!

A gróf odasompolygott Russel mellé s alkalmat várván arra, hogy vele magányosan szólhasson: Óbester uram, úgymond, az úr Manczit szereti, úgy-e?

Russel nagy szemeket vetvén reá: Igenis, úgymond, kedves gróf uram! én Manczi kisasszonyt tiszta szívemből szeretem.

Az úr őt már meg is kérte?

Szülőitől jó ideje már, hogy megkértem.

Édes óbester uram! tegye Manczit boldoggá, kérem és legyen vele szerencsés maga is. Ezt mondván, sírva fakadt és Russelt megölelte.

Russel rábámulván: Én tegyem, úgymond, Manczit boldoggá? Mi jut, kérem, eszébe a grófnak? Hisz én azt hallottam, hogy Manczi el van már igérve. De mikép jön a gróf vajjon e gondolatra?

Csak imént mondta nekem maga Manczi, hogy az úrnak karjai között szerencsés asszony leend.

Ezt a grófnak Manczi mondotta volna? Laczi! te minden emberhez nyilt szívű vagy! Én legyek-e a világon egyedül, a kivel csalárdul bánhatnál? S Manczi mondotta volna ezt a grófnak? Hisz én azt gondoltam, hogy a gróf maga veszi el!

Én? Kedves óbester uram! Én Hadasi Veronkát veszem el. A mit én elébb mondottam, azt nekem, higyje meg az úr, maga Manczi vallotta meg imént. Édes Russelem! kérlek, tedd Manczit boldoggá.

Russel megölelte az ifjút és kirepült a kertbe. Manczi még fel s alá sétálgatott, minekutána éppen annyira hozta volna szívének nyugodalmát, hogy egy-két szempillantás múlva bemehetett volna. Russel hozzá sietvén: Óh kedves Manczim! úgy mond, ajkaihoz nyomván a kisasszonynak kezét és megcsókolván, óh drága kisasszonykám! bocsásson meg, hogy kimondhatatlan örömömet el nem titkolhatom. Szinte egy tudósítás, melyet a grófnak ajkairól vettem, oly boldog emberré tett engemet, hogy meg nem cserélnék széles e világon senkivel. A kisasszony azt reméli, hogy az én karjaim között szerencsés asszony leend? A mi szent találtatik az égben és a földön, arra igérem, hogy egyetlenegy igyekezetem lesz, míg élek, a kisasszonynak minden legkisebb kivánságait teljesíteni.

Csak a kisasszonynak boldogsága legyen az enyém egyedül.

Manczi e beszéd alatt úgy elhalványodott, mint a holttest. Szólani akart, de egyáltalában csak egy szót sem ejthetett. Térdei nem győzvén testét viselni, remegni kezdettek. Russel ezt észre nem vévén, nagy örömmel vezette be a kastélyba. Manczi magánkívül volt, úgy hogy Russelnek egyéb szavait nem hallotta, vagy legalább nem értette és a körülötte levő tárgyakat meg nem ismerte.

Viczispán uram! mondá Russel Manczi atyjának könnybeborult szemmel, ide vezetem az úrhoz Manczi kisasszonyt. Csak imént tett engemet bizonyossá a felől, hogy ő általa boldog férfiú leendek. Áldjon meg bennünket, kedves atyám!

Kiki rámeresztette álmélkodó szemeit. Potrohosi majd a grófra tekintett, ki az ablakban állott és oly halvány volt, mint a fal, majd meg Manczira, ki Russel karján csüggvén és háborodott szemeit a földre szegezvén, magán kívül látszott lenni. A gróf, a mint Potrohosi még egyszer rátekintett, kezet nyújtott neki, a szobából sebesen kiment, lóra ült és haza nyargalt.

A gróf haza nyargal, kiáltja egyszerre Potrohosi; mire Manczi az egész jelenést egy iszonyú kiáltással végezvén, Russel karjára leroskadt és az ágyba vitetett. Itt ő szegényke, mintha semmivé tiporták volna, meredt szemmel nézte a szobának boltozatát, a nélkül, hogy tudta volna, mit akarjon? Bátyjának ezer kérdéseire, mi történt vele, hogy erre vetemedett? csak egy szót sem felelt. Egyetlen egy kérése az volt, hogy magára hagyják. Potrohosi elvégre e kérésének engedvén: Akaratos lélek! úgymond. Csak úgy van, mikor a gyermekek engedelmeskedni nem akarnak.

XXII.

Ezt egy okos kisasszonytól nem vártuk volna.

A grófnak állapota szinte oly rettenetes volt, mint Manczié. Hazaérkezvén, egyenesen az atyja szobájába szaladt, ki Veronkával sétálni volt. Innen azután a kertbe ment, hol nagy lépésekkel fel s alá járkált, s egész veszteségét átfontolván, érzékenyen epekedett. Mellén keresztül voltak fonva karjai, feje lecsüggött és szemeiből könnyek gördültek. Manczi! mondá egynehányszor, meg-megállván, vajjon mit vétettem én neked? Semmit sem tartott ő tudni illik bizonyosabbnak annál, hogy Manczi Russelt szereti. Vizsgálni kezdte tehát magában, miért szereti Manczi Russelt jobban, mint őt? és az óbesterben sok szép tulajdonságot talált, melyek nélkül ő még szűkölködött. Csak azt érezte tehát, hogy ő szerencsétlen, a nélkül, hogy benne Manczi vagy Russel ellen legkisebb gyűlölség támadt volna. Sőt még a levegőben kastélyokat is épített, ébren álmodozván a jövendőségről, melyben ő Manczi szerelmét ismét megérdemelvén, szívéért a nemes lelkű óbesterrel szép erkölcsök és buzgó szeretet által versengeni fog. Ezen álmodozásokat ő oly édeseknek lelte, hogy az öreg grófnak szavát hallván, a kertnek hátulsó ajtaján a mezőre kiosont, csakhogy azokat félbeszakítás nélkül folytathassa. Mindhiába! mondá végtére;

én őt örökre elvesztettem! s ezt mondván, észrevette, hogy a nedves fűben egy bokor mellett ül és az esténak mély homályától már körülvétetik. Alig tudott haza akadni.

Atyjához szaladván, mellére bocsátotta fejét és átölelvén mind a két karjával, oda van, úgymond, minden örömöm! Manczi Russelhez megy férjhez.

Russelhez? Laczi! ez lehetetlen.

Óh édes atyám! mikor leszek én boldog? Édes Veronkám! én szerencsétlen vagyok, felette szerencsétlen! Manczi azt nekem maga mondotta.

Maga mondotta? kérdezé az öreg gróf mély álmélkodással. Ha téged így megcsalhatott, képes ő mindennemű gonoszra.

Megcsalhatott? Hiszen mondom neked, hogy ő ezt nekem maga megvallotta. Erre az ifjú gróf az egész esetet felette indulatos panaszkodással elmondotta.

Szerelemféltés! csupádon csupa szerelemféltés, mondá Veronka. Nyugodj meg, Laczi! Manczi téged szeret. Rossz ember! mily szörnyen megijesztetted Veronkádat!

Veronkának vélekedését helybenhagyta mind az öreg gróf, mind a grófné.

De mikor nektek mondom, kezdé ismét az ifjú gróf, hogy nekem maga Manczi világosan megvallotta, hogy Russel karjai között szerencsés asszony lesz.

De mind haszontalan volt ellenkezése s minekutána vélekedésétől mindnyájan elállottak, no majd meglássuk, úgymond mosolyogva. Kivánom, hogy meg ne csalatkozzatok, jóllehet meg nem foghatom, mi végből csalna meg Manczi engemet? Ezen igéknél mély gondolatokba merülvén, de meg kell-e, úgymond, annak lenni, hogy Manczi engemet megcsaljon? és hogy e szívből, mely őt oly híven, oly igazán szereti, csúfot űzzön?

Veronka azt vitatta, hogy az ilyen csalárdságot könnyen meg lehet bocsátani.

Ah, édes atyám! mondá azután az ifjú gróf, mily nagyon fáj az énnekem, hogy Manczi kénytelen engemet megcsalni. És ha én most őt elvesztem, hol találok én olyan embert, a ki engemet nevelésének, melylyel ismerős nem vagyok és erkölcseinek, melyeket meg nem foghatok, kegyetlenül fel ne áldozzon? Ki tudja, édes atyám! ha te e szívet inségre nem nevelted-e? Mert azon, hogy Manczi kénytelen engemet megcsalni, én kimondhatatlanul epekedek. E szóknál könnyek nyomultak ki szomorú szemeiből. Kiment azután s egynéhány szempillantás múlva ismét visszatért komor tekintettel. Megvárom a végét, úgymond féltörött szózattal. Russel nagyon nemes szívű férfiú! Azután megölelte Veronkát s érzékeny tekintettel nézvén szeme közé: Nemde Veronka! úgymond, te engemet meg nem csalnál, ha szeretnél?

Manczi azalatt magában egész éjszaka tusakodott. Majd az óbesternek akarta oda nyújtani kezét, hogy Laczin bosszút álljon, majd meg Kaczajfalvára akart repülni, hogy a megbántott ifjúnak lábaihoz boruljon. Mint a hajót a habok, úgy hányták ide s tova szívét az állhatatlan gondolatok. Russel előtt szégyenlett megjelenni. Mert mit is mondhatott volna ő ennek a férfiúnak, a ki tőle határtalan tiszteletet érdemlett? Elpirult, valahányszor erről csak gondolkodott is. Azt mondja-e neki, hogy Laczival csak tréfált, mikor neki azt mondotta, hogy Russel karjai között szerencsés asszony lesz? vagy azt, hogy Laczit Russelnek szerelmével csak bosszantani és szerelemféltésre akarta gerjeszteni? Ah, mit mondjak én ennek a nemes szívű férfiúnak, kiáltott fel végtére s azonnal utána vetette szívének legmélyebb rejtekében: vajha Indiának közepén volna inkább nemes szívével együtt.

Másnap tudakozódtak egészségéről és ő azt felelte, hogy ma még meg nem jelenhet. Átlátván azután, hogy e dolognak sebes véget kell vetni, az ifjú grófnak ilyen levelet írt:

Ha Manczit valaha igazán szerette a gróf és ha szívében megvannak még e Manczihoz amaz érzelmek, melyekről a gróf több ízben azt vallotta, hogy örökké fennmaradnak! — óh Laczim! Russel abban a boldogtalan vélekedésben van, hogy én őt szeretem. Ebből a tévelygésből, melyre őt te vezetted, ki nem lehet őt egyébkép vonni, hanemha te neki világosan megmondod, hogy engemet szeretsz. Ezt én szeretetedtől remélem, jó szívedtől pedig még meg is várom. Szeretlek viszont tégedet én is! Ismerd meg nagy érdemét amaz áldozatnak, melyet neked e vallomástétellel egy leányzó tesz és jőjj el még ma. Még bizonyosan elvárlak, vagyok örökké a te Rózsafi Manczid.

Az ifjú gróf e levelet vévén, lekiáltott az ablakon egy inasnak, hogy nyergeltessen. Azalatt ő a szobában fel és alá sétált s a levélnek szavait egyenként fontolgatta. Elment azután a levéllel az atyjához. Jól mondtad, édes atyám! úgymond, hogy Manczi engemet tegnapelőtt megcsalt. Ihol a levele, olvasd el. Az öreg gróf átfontolván az írást, azt kérdezte fiától, mit akar e levélre cselekedni?

Én a levelet nem értem, felelé az ifjú gróf; talán ismét új csalárdság van benne. Azt a vallomástételt, hogy ő engemet szeret, áldozatnak nevezi, melyet ő nekem tesz. Édes atyám! én Manczit szeretem és nagyobb gyönyörűségem nincsen, mintsem ha én neki és az egész világnak azt mondhatom, hogy őt szeretem.

Eredj tehát oda, mondd meg ezt neki s mondd meg Russelnek is, hogy Manczit szereted és hogy Manczi viszont téged is szeret.

Úgy de tegnap én neki azt mondottam, hogy Veronkát veszem el. Így hát Russel engemet is csalárd embernek tartana. Atyám! nekem valami jut eszembe. Kivánnám, hogy Manczit ne szeressem! mondá egyszerre, félbeszakasztván előbbeni szavait és hogy Manczi Russelt szeresse!

De mi jutott tehát eszedbe?

Atyám! én Manczit kimondhatatlanul szeretem. A mult éjszaka és tegnap szerencsétlenebb ember nálamnál széles e világon nem volt. De mégis, ha engemet Manczi viszont nem szeretne, inkább gróf Bujafival élnék, mintsem az ő karjai között. Mikép tudhatnám én azt meg bizonyosan, hogy ő engemet szeret-e vagy sem? O ugyan nekem azt írja, hogy szeret; de vajjon igaz-e? vajjon nem új hazugság-e, a mit ír? Ezt én tehát próbakőre akarnám tenni. Russel őtet szereti, Russel már szülőitől meg is kérte és Russel nemes szívű férfiú. Ha Manczi engemet szeret, lehetetlen, hogy ő ezt Russelnek meg ne vallja, bátor oda nem megyek is.

Hátha Russelnek oda adná kezét?

De lám-e mondom, hogy ha engemet szeret.

Ezt én hallom; de ha csakugyan mégis — —

Atyám! mondá erre meredt tekintettel az ifjú gróf, te Manczit rosszabbnak tartod, mintsem a minő. Ő Russelnek minden bizonynyal azt mondaná: én Laczit szeretem. És ha ő képes volna azt cselekedni, a mitől te tartasz, óh édes atyám! akkor csak egy ideig volnék szerencsétlen; egyébként pedig akkor lennék az, mikor már a dolgot meg nem orvosolhatnám. De nem! Manczi azt a nemes szívű férfiút meg nem csalhatja. Ha engemet igazán szeret, oda nem adja kezét Russelnek és akkor boldogabb ember nálamnál nem lesz e földön. Akkor azután bizonyosan tudom, hogy engemet szeret és akkor még azt is elfelejtem neki, hogy

az én jó Veronkámat megbánthatta. Ezt cselekszem, édes atyám! Ez legyen az ő szerelmének próbaköve. Én oda nem megyek és ha ő e próbát kiállja, óh atyám! mily kimondhatatlanul boldog lesz a te szerencsétlen fiad!

Az öreg gróf mosolyogván, mit felelsz tehát, úgymond, neki?

Fia homlokára szegezvén egyik ujját, azt tartom, úgymond, hogy semmit sem.

Édes fiam! az illendőség azt kivánja, hogy a kérdésre feleletet adjunk. Írd meg neki azt, a mit nekem imént mondottál.

Azt meg nem írhatom. Vajha kénytelen ne volnék vele, hogy szívét próbakőre tegyem. Édes atyám! az nekem sokszor jut eszembe, hogy neked, Veronkának és nekem egy tulajdon világ kellene, melyben éljünk. Minek csalt meg engemet legelőször Manczi? Mi szüksége volt neki arra, hogy szívét előlem elzárja? Ezt én neki sohasem felejthetem el. Én neki egyenesen megírom, hogy Russelhez való szerelméről, mivel maga megvallotta, legkisebbet sem kételkedhettem.

És ha Russelhez azért talál férjhez menni, mivel azt gondolja, hogy tégedet örökre elvesztett?

Russelhez miként mehetne, ha nem szereti? Nem, édes atyám! ezen alacsonyságra ő teljességgel nem képes.

Azonban az öreg grófnak e végső ellenvetése arra birta őt mégis, hogy e próbának balra fordulását megelőzze. Leült tehát és Manczinak ilyen levelet írt.

Kedves Manczim! Kötelességedet tudod a nélkül, hogy reá emlékeztesselek. Eltökéltem magamban, hogy hozzád nem megyek, mivel megcsaltál s mivel a csalásnak még legkisebb látszatja is, ha tovább tartana, nekem felette nagy és tűrhetetlen kellemetlenséget okozna. Russelnek azonkívül azt mondottam, hogy Veronkát veszem el; és én azt

el nem viselhetem, hogy egy oly nemes szívű férfiúnak, mint Russel, legkisebb oka legyen, azt gyanítani, hogy meg akartam csalni. Laczi.

Kitetszik e czédulából, hogy az ifjú gróf Manczinak hozzá való szeretetében és egyenesszívűségében tökéletesen bízott. Az ő szíve szerint, mely gyanakodni nem tudott s mely soha sem érzett mást, hanem a mit ajkai mondottak, Manczinak magyarábban nem írhatott volna. Ismered kötelességedet, azaz: Russelnek köteles vagy megmondani, hogy őt nem szereted, mivel engemet szeretsz. Engemet megcsaltál és így ama vallomás által, melyet Russelnek teendesz, az én habozásomat is le kell csillapítanod, mely szívemben hozzád való szerelmed iránt támadt Én semmit sem tehetek, mivel Russelnek azt mondtam, hogy Veronkát veszem el; mert ha én most neki azt mondanám, hogy szeretlek, azt gondolhatná, hogy őt vagy a minap akartam, vagy most akarom megcsalni.

Hogy Manczi e czédulát rosszul értse és megijedvén, még hathatósabb szerelemféltésre gerjedjen, azt az ifjú gróf meg sem álmodta volna.

Kötelességedet tudod! Ez annyit tesz, mondá Manczi bosszankodva, hogy Russelhez menjek férjhez. Ó te háládatlan! te gonosz szívű! te alacsony lelkű! Én Russelhez menjek? És ezt te még kötelességnek is mondod? oly hideg vérrel, oly csúfolódva mondod? Nem akar eljönni, mivel megcsaltam! Veronkát akarja elvenni!

Erre összegyűrte a levelet és ha most hevenyében elébe akadt volna Russel, egyenesen oda nyújtotta volna neki kezét haragjában. Ah, csak egy felette picziny reménység tartóztatta még attól vissza, hogy Russelt önként fel ne keresse! Hihetőnek találta tudni illik, hogy a gróf őt még szereti és hogy e szerelem minden bizonynyal visszahozza még egyszer szívét karjai közé.

De ellenben lángoló és felette mérges gyűlölségre lobbant Veronka ellen, kit vele a grófnak szerelméért versengeni gondolt. Ah, most ő van, úgymond körülötte! Ő oltogatja el szegény Manczijához való szerelmének utolsó szikráit könnyen elcsábítható szívében! Ő öli meg minden legkisebb rügyecskéjét ama hajlandóságnak, mely talán még mellében hozzám újra kizsengene! Így gyanakodott ő Veronkáról abban a szempillantásban, mikor e jó leányka egész igyekezettel azon volt, hogy a grófnak Manczihoz való szerelmét eloltatatlan lángra lobbantsa.

Manczi azután az asztalra könyökölvén s fejét karjára támasztván, sírni s végtére zokogni kezdett. Ezen szempillantásban meglepte őtet Russel. Kedves kisasszonykám! úgymond, az én tegnapi heveskedésem a kisasszonyt, a mint látom, kellemetlen állapotba helyeztette. Én férfi vagyok. Ama szavát, melylyel nekem tegnap, nem tudom, mikép? oly nagy örömet okozott, a kisasszonynak ismét visszaadom. Szívének e miatt csak egy ellenes gondolattal se legyen terhére. Az én szerencsém felette drága volna, ha csak egy könnyecskéjében telne is. Ezzel Manczinak kezét megcsókolta és kesergését nagyon megkönnyebbítette.

Nemes szívű férfiú! mondá viszont Manczi és szemeit leütötte. Az én szívem oly tele van, hogy csak az Isten a megmondhatója. Az úrnak mindent megmondhatok.

Nem! kedves kisasszonykám! felelé Russel. Ha elegendő emberségem van is arra, hogy szavának megtartására ne kénytelenítsem, arra mindazonáltal, hogy bizalmasa legyek, nem vagyok elég hideg. Ezzel Manczinak kezét még egyszer megcsókolta és elment.

Manczi e levelet mégegyszer elővette s átolvasván, azt találta, hogy lehet neki jobb értelmet is

adni. Óh Laczi! mondá azután lágy szózattal, ha tudnád, micsoda szorongatásokat okozol te nekem, régen megbocsátottad volna már szerencsétlen vakmerőségemet, melylyel kinozni akartalak. Érzékeny mosolygás vegyült e szavainál könnyhullatásai közé.

Kaczajfalván is jobb látszatot kezdett nyerni a dolog. Veronka végtére meggyőzte a grófot a felől, hogy ő Manczitól ezen áldozatot igazsággal nem kivánhatja. A gróf tehát eltökélte magában, hogy ebéd után Manczihoz megy és ott a zavarodást határozottabb feleletével szétoszlatja. Veronka vele ment, hogy az úton szükséges oktatásokat adjon még neki a felől, mit kelljen ezen esetben szólania, mit cselekednie? A kocsi és a paripa távolról mentek utánok.

Beszéd között oly messze gyalogoltak együtt, hogy az útnak már felét meghaladták. Itt tehát leültek együtt a gyöpre, míg a szolgák hozzájok érkezhetnek. Veronka buzgón kérte a grófot, hogy Manczit még csak meg se emlékeztesse ama kis csalárdságra, melyet rajta elkövetett. E kérését még könnyhullatásokkal is támogatta. A gróf meg nem igérte ugyan neki, de meg sem tagadta tőle egészen. Azután egy darabig némán ültek egymás mellett. A gróf az ő szép Manczijáról gondolkodott, Veronka pedig Szádnokiról.

Ah kedves barátném! mondá egyszerre a gróf, átölelvén az álmodozásba merült leányt, ha Manczinak oly jó szíve volna, mint neked!

Édes jó Laczim! felelé Veronka és lebocsátotta fejét a grófnak mellére, hogy csókjait elkerülje.

Azon szempillantásban kiugrott nagy és szitkos kiáltással egy bokor megül Manczi s eléjök állván, dühös tekintetével szegény Veronkát majd hogy el nem rémítette.

Ebéd után ő is a kaczajfalvi útra ment s mély

álmodozásba és a gróf után való esdeklésbe merülvén, messzebb andalodott. Egyszerre meglátta a grófot Veronkával egy bokornak árnyékában ülni és szerelemféltése új lángokra lobbant. Látta, mikép hízelkedett az ifjú a leánynak s mögéjük lopódzkodott. Akkor történt, hogy Mancziról való tanácskozásaik után elhallgattak. Erre a gróf a leányt megölelvén, ama boldogtalan szókat találta ejteni, melyekre Manczi a bokor mögül dühös oroszlán gyanánt kiütött.

Gyalázatos csábítóné, szemtelen gaz leány! mondá végtére Veronkának, minekutána lélekzethez jutott. Veronka elhalványodván, szinte megmeredt. A gróf erre megfogta Manczinak kezét, Manczi pedig kirántván a gróf kezéből a magáét: Eredj szemem elől, úgymond, te alacsonyszívű, semmirevaló rossz ember! Inkább kígyónak adnám kezemet, mint neked!

Manczi kisasszony, az Istenre kérem! mondá Veronka félénk és könyörgő szózattal.

Hallgass te szörnyeteg! különben — Ezt mondván, neki szökött rettenetes indulatossággal s mind a két öklét ráemelte.

A gróf mindeddig meredt szemmel nézte Manczit; most pedig közéje és Veronka közé szökvén, újra megfogta kezét és azt kérdezte tőle, hogy meg akarja-e csendesen hallgatni?

Én hallgassalak meg tégedet? kiáltá Manczi dühösen. Hűtelen bolond gyanánt gyűlöltelek mindeddig, most pedig még a pokolnál is jobban gyűlöllek.

Gyűlöltél és gyűlölsz? kérdezé a gróf, s az égre tekintvén: Boldog Isten! úgymond, mivel bántottalak én meg tégedet, hogy engemet gyűlölsz?

Mancziban a legfőbb dühösség a legfőbb ájúlással tusakodott. Majd elhalaványodott, majd meg

Egyszerre meglátta a grófot Veronkával egy bokornak árnyékában ülni.

elpirúlt. Takarodjatok boldogtalanok! mondá végtére, takarodjatok szemeim elől! s ezt mondván, elfordúlt tőlük és menni akart.

A gróf megfogta karját, hogy el ne essen, mert alig járhatott. Vagy ötven lépésnyire mentek, a mint elejökbe jött a viczispán inasa. Menjen a gróf, úgymond törött szózattal Manczi, menjen Isten hírével haza és soha magát többé szemeim előtt ne mutassa. Az inas vezessen engem haza. Ezzel az inas karjába kapaszkodott. A gróf utána nézett, még láthatta; azután pedig visszatért Veronkához, s nyakába borulván: Istenem! úgymond, Manczi volt-e ez igazán? Ah Veronkám! bárcsak én ezen szempillantásban kisérteteket tudnék hinni, mint a mi parasztjaink! Azután visszaindultak Kaczajfalva felé, s előtalálván a kocsit, beültek mind a ketten. Halovány arczczal zokogott a gróf. Némán ült mellette Veronka, és zokogását hallván, érzékenyen sírdogált.

XXIII.

Most már Veronkán van a sor.

Az ifjú gróf bemenvén szobájába, összekulcsolta kezeit, s fel alá sétált. Mázsa gyanánt feküdt szívén a búbánat. Az egész esetből ő semmit sem értett. Azt tudta egyedül, hogy Manczi ezen alkalommal a legrettenetesebb fúriához hasonlított. Veronka azonban az öreg grófhoz szaladt sírva, s elbeszélte neki az egész esetet. A gondos atya nagyon tartott attól, hogy fiában e történet valamely bal változást ne okozzon. Oda osont tehát ajtajához, s minekutána sétálni és sóhajtozni hallotta volna, bement hozzá. Az ifjú gróf nyakába borulván, óh! úgymond, édes atyám! mi lett az én szegény Manczimból? Mily kimondhatatlanul fáj az énnekem, hogy Manczi oly gonosz!

Az öreg gróf őt csak általában vígasztalgatta, a nélkül, hogy a jövendőt megillette volna. Sőt Manczit még mentegetni is kezdette. De fia semmit sem felelt reá, hanem az ablakhoz fordult és sírdogált. Másnap már csendesebb és magába merült volt és keveset szólott. Még ebéd előtt lement a kertbe, hogy szomorú gondolatának szabadabb szárnyat engedhessen. A sétálás közt észre sem vette, hogy eső esik, míg egészen át nem ázott.

Délután megfogván kezét az öreg gróf, édes fiam! úgymond, én csak abban a hiszemben vagyok

mégis, hogy Manczi tégedet buzgón, felette buzgón szeret.

Az ifjú gróf komor mosolygásra fakadván, de én viszont Manczit, úgymond, nem szeretem többé.

Te is, édes fiam! te is jobban szereted még, hogysem gondolnád.

Nem, édes atyám! A mit én magamban érzek, abból áll, hogy szeretném, ha Veronkának olyan termete volna, mint Manczinak. De még ezt sem! mert csak láttad volna őt tegnap! Egyszóval, édes atyám! én Manczit többé nem szeretem. Kívánom, hogy megjobbuljon és szerencsés legyen.

Hátha töredelmesen lábaidhoz borul?

Felemelem és azt mondom neki: Manczi! én tégedet többé nem szeretlek! Hidd el atyám! hogy köztem és közte mindennek vége van.

És valóban vége is volt. Manczi ugyan helyre akarta téríteni a dolgot; de mind haszontalan volt. Az ifjú gróf, mihelyt összetalálkozott vele, egyenesen azt mondta neki komor tekintettel: Manczi! én tégedet többé nem szeretlek! A jó Isten jobbítson és boldogítson meg! Veronka hasztalanul próbálgatta szívét Manczihoz visszatéríteni. Foganatlan igyekezetére mind csak azt felelte: Manczinak szíve nem jó; én őt nem szeretem.

Egynéhány haszontalan próba után oda nyújtotta végtére kezét Manczi Russelnek és egybekelésüknek napján az ifjú gróf egészen magába merült. Tudta ő az órát, melyben Manczi Russellel össze fog adatni. Ennek elfolyása után édes atyjához ment, megölelte, melléhez szorította s orczáját ezen igék között: Manczi már szerencsés! Russel a férje! forró könnyeivel megharmatozta.

Víg ugyan nem volt, de nem is epekedett. Úgy látszott, mintha gondolatai felváltva hol érzékenyek, hol kiesek voltak volna; mert majd mosolygott, majd meg szelíden könyezett.

Másnap reggel Veronkát arra kérte, hogy menjen vele sétálni. Édes Veronkám! mondá neki bizalmasan, én Manczit szerettem, és hihetőleg csak azért, mivel ő volt az első leány, a ki szemembe tünt. Ha tégedet láttalak volna előbb, tégedet szerettelek volna. Manczi már most Russel felesége, és én — ezt mondván, orczáját Veronka orczájához értette — én, Veronka! tégedet szeretlek, mert szintolyan jó vagy, mint én. Azt ugyan még nem mondhatom, hogy feleségem légy, mert mellem tele van még Manczival; de kevés idő múlva, reménylem, egészen rendben leszek.

Veronka úgy megijedt, hogy egészen elhalványodott. Magához szorította tehát a grófot, hogy háborodását eltitkolja. Ezt ő valóban észre nem vette. Mihelyt Veronka maga maradt, ezerféle képek repültek fején keresztül. Érezte ő, mennyivel tartozik ezen ifjúnak! Átlátta, hogy kezére és szerelmére neki, mint jótevőjének, tagadhatatlanul legfőbb jussa van. De egyszersmind érezte azt is, hogy csak Szádnokit szereti és hogy csak Szádnoki karjai között boldogulhat. Azonban nagy szívvel azt tökélte el magában, hogy a grófnak oda nyújtja kezét, sőt hogy hű szerelmével még boldoggá is teszi, ha talán a grófnak barátságából szerelem válna. Reménylette ugyan, hogy lát talán a gróf még valahol oly leányt, a ki szívét megbájolja; de azonban kész volt, háladatosságból kezét oda ajánlani. Dicséretére pedig ezen alacsony születésű leánykának azt mondhatom, hogy mikor erre magát eltökélte, a grófnénak ragyogó neve még csak eszébe sem jutott.

Látta ő azonban, hogy az ifjú vele naponkint barátságosabban társalkodik. Egész órákat töltött nála; vele sétált, vele járt ki kocsin, vele mulatott egész nap. E mellett pedig óránkint derültebb lett, és belső nyugodalma óránkint gyarapodott.

Veronka egyszóval közelíteni látta azt a szempillantást, melyben neki a gróf azt fogja mondani: Veronka! én tégedet szeretlek, én tégedet elveszlek.

Az ifjú grófnak még egy szomorú napja volt. Meghallotta tudniillik, hogy Russel nejével együtt Angliába és innen Indiába költözik. E hírre ő sokáig tusakodott magában, fel s alá sétálván. Végre lóra ült, és villám gyanánt Rósafiéknál termett. Bejelentés nélkül rohant be a szobába és Manczi, a mint hirt len megsejtette, szörnyen elsikoltotta magát. Odasietvén Manczihoz, megcsókolta mély tisztelettel kezét, s nyughatatlan tekintettel nézvén reá: Édes Manczim! úgymond, te Russellel innen elköltözöl? Óh Russel! én a te Manczidat szerettem, kimondhatatlanul szerettem. Ezt mondván, bal kezét szívére tette, jobbját pedig oda nyújtotta a reá bámult Óbesternek. Russel! szeresd, kérlek, Manczidat és tedd őt boldoggá. Ha pedig ezt magad meg nem tehetnéd, parancsolj vagyonommal. Fele nem csak mindenemnek, hanem még életemnek is Manczié.

Manczinak szemei könybe borultak. Istenem! óh Istenem! mondá akaratján kívül törött ugyan, de mégis elég értelmes szózattal. Azután hozzá fordulván az ifjú gróf: Manczi! úgymond, lehetetlen volt, hogy még egyszer ne lássalak, és arról bizonyossá ne tegyelek, hogy az örök Istenségnél csak azért esedezek, hogy tégedet áldjon és boldogítson meg. Isten hozzád, szeretett Manczim! Ezzel megölelte. Manczi magán kívül ragadtatván, fejét a grófnak mellére homorította. A gróf lebocsátotta karjai közül egy karszékre, s Russelt megölelvén: Isten hozzád, úgymond, édes Russelem! Tedd Manczit szerencséssé!

Ezt mondván, megfordult s Manczira függesztette még egyszer tekintetét. Szemei megteltek

forró könyeivel. Feltekintvén azután az égre és egybekulcsolt kezeit felemelvén: Ki tudja, úgymond fúlékony szózattal, talán csak jó volt mégis! Én pedig — — Itt szemeit kezével eltakarta. De most már késő! mondá azután bágyadt szózattal. Isten hozzátok! Ezzel a szobából kiandalgott, lóra ült, és képzeletének álmodozásai között hazament.

Három nap andalgott ő ide s tova magányosan és szemei szüntelen nedvesek voltak. Veronka örült, mivel ebből világosan látta, hogy a grófnak hozzá való szerelme gyökeret még nem vert. De harmad nap múlva ismét derülni kezdett és egy beszélgetésben a szerelemről azt mondta Veronkának: Bocsáss meg édes Veronkám! Manczi lakik még ebben a szívben, de nemsokára egészen a tiéd lesz.

Kedves Laczim! mondá erre Veronka komoran, vizsgáld meg előbb jól, ha engemet igazán szeretsz-e? Boldogtalannak tennéd magadat Veronkáddal együtt, ha nem szeretnél, és én feleséged lennék. Tedd előbb szorgalmatos próbakőre hozzám való szerelmedet.

A gróf elbocsátván karjai közül: Helyesen szólasz Veronkám! úgymond. Szoros próbák alá vetem előbb indulatomat. Boldognak kell lenned, akárhogy teszem szerét. Próba nélkül tudom azt, hogy sokkal jobban tisztellek és szeretlek, hogysem csak egy könyhullatásodnak oka lehetnék. De engemet, Veronka! szeretsz-e viszont?

Veronka megszorította kezét. Egy mély sóhajtás, mely a jövendőt illette, elfojtotta ajkai között e szócskát: szeretlek! melylyel a grófnak felelni akart. Lebocsátotta azután fejét a gróf mellére és gondolatokba merült, melyeknek tárgya Szádnoki volt.

Manczinak képe elenyészett lassankint a grófnak szívéből; Veronka pedig bájoló termetű leányka

volt, kinek szépségét Szádnoki után való titkos búja a grófnak szemeiben még ingerlővé is tette. Az öreg gróf is nagyra kezdette a leányt becsülni. Látta ő fiával való társalkodását. Látta, mily nagy bennük az egymáshoz való bizodalom, mely tisztességes barátkozásukat felette kellemetessé tette. Látta ezerféle alkalmatosságban a leánynak érzékeny gondoskodását, melylyel az ifjú gróf hoz viseltetett, s mindezeket szíves szerelemnek tartotta, noha csak a puszta háladatosságnak gyümölcsei voltak. Látta továbbá azt is, mily nyugodt szívvel nézte Veronka, ha Laczinak figyelmetességét valamelyik kisasszony magára vonta. Látta még azt is, hogy maga a leány az ifjút a vidéknek legkellemesebb szépségeire minden tartózkodás nélkül figyelmessé tette. Azt gondolta ő, hogy ez által Veronka az ifjú grófnak szerelmét próbálni és állandó lábra akarja állítani, és így lehetetlen volt, hogy a leányt ily előre látó okossága miatt nagyra ne becsülje.

Most már maga is beszélgetett olykor vele amaz időkről, mikor kedves fiának felesége lesz; Veronka pedig elpirulván, sohasem felelt neki egyebet, mint hogy ő nem méltó arra a szerencsére, hogy az ifjú grófnak szívét bírja. Édes alázatos Veronkám! mondá végtére neki egyszer az öreg gróf belső megelégedéssel, e vallomástételed még királyi kézre is méltónak tesz tégedet.

Lassankint a távollét miatt Veronkának Szádnokihoz való szerelme is valami kevéssel hidegecskébb lett. Sokszor, a mint az ifjú grófot lopva vizsgálgatta, vállára homorítván fejét, de miért nem szeretem én őt, mondá magában, ki a szerelemre oly annyira méltó? Miért kell az én háládatlan szívemnek tele lenni egy olyan legénynyel, kit felényire sem ismerek oly jól, felényire sem becsülök úgy, mint ezen ifjú grófot? Mily boldog lehet-

nék, ha őt úgy szeretném, mint Szádnokit szeretem!

Így beszélgetett ő sokszor önnönmagával, mindenik beszélgetése után el akarván szívével hitetni, hogy az ifjú grófhoz való hajlandósága növekedik, Szádnokihoz való szerelme pedig fogy. Azonban, ha az Indiai fővárosnak, Madrásznak rajzolata mellett az ifjú grófot ülni és azon az utczákat tüzes tekintettel vizsgálni látta, vállára bocsátván kezét: Mutasd meg nekem, Laczi! mondá mosolyogva, hol lakik Manczi? Az ifjú gróf rábocsátván mutatóujját az utczára, itt, úgymond, ebben az utczában lakik. Russel adta a grófnak e rajzolatot, megmutatván neki az utczát és a házat, melyet magának Madrászban szerzett.

Veronka azután leült a gróf mellé. A rajzolat köztük feküdt. Elkezdett ő a grófnak Mancziról különféle esetecskéket beszélni, melyek még gyermekkorában történtek; a gróf pedig az asztalra könyökölvén, édesdeden hallgatta. A könyecskék lopva gördültek le arczáról. Azután gondolatával megjárta Rósafi viczispánnak kertjét, oda ült, a hol Manczival sokszor üldögélt, és a kertből mindig ama szókkal tért mindig haza: óh! ki tudja? talán csak ártatlan volt ő mégis!

Manczi Russellel Madrászba ment; és ez a grófot nagy erővel vonta arra, hogy Indiával megismerkedjék. Elolvasta ő az utazóknak írásait, kik e tartományt látták, és így az odavaló népnek tulajdonságait egészen kitanulta.

Valahányszor az atyja amaz utazásokról szólott, melyeket fiának még tennie kellett volna, a beszélgetés mindenkor Indiával végződött. Ezt az ifjú gróf a földnek tartományai között a figyelemre legméltóbbnak tartotta. De miért? kérdezé az atyja. Mert a többi nemzeteknek bölcsője volt, felelé az ifjú gróf. S mivel Manczi Indiában lakik,

függeszté hozzá Veronka. Én valóban szerencsés volnék, mondá erre az ifjú gróf, ha Manczit még egyszer megláthatnám; s ezt mondván, úgy mosolygott egész tekintete, mint a tavaszi ég.

Kedves barátom! így szólott azután Veronka, nagyon messze vagy még te a hozzám való szerelemtől. Egész szíved még Manczié.

Nem az övé, Veronkám! felelé a gróf, hanem csak a Manczi nevet szeretem oly különösen. Ha tégedet Manczinak hínának, azt tartom, még önnönmagamnál is jobban szeretnélek.

Egyszer őket a szomszédságból meglátogatta Ő Excellentiája Balky grófné, kinél büszkébb asszonyság egész Magyarországban nem volt. Férje kétszer volt Párisban és itthon nagy tisztségeket viselt; magát pedig Lehel familiájából tartotta eredni, ki ama hét vezérnek volt egyike, kik Magyarországot Árpád alatt felosztották.

E dáma mindjárt eleinte kegyelmébe vette Veronkát, maga mellé ültette, szép gyermekének, kedves ifjú barátnéjának nevezte, ruházatát magasztalta, s tetteinek mindenikét felette nagyon dicsérte, mivel Kaczajfalviék rokonának vélte. Végtére megkérdezte egyszer az ifjú grófot, mily közelről való atyafi legyen e szép és jó leányka a Kaczajfalvi házhoz?

Veronka nekünk nem rokonunk, felelé a gróf.

Nem-e? Kicsoda tehát az atyja? úgymond. Valóban szép és nemes magaviseletű kisasszonyka!

Nagyon nemes, mondá a gróf. Az atyja Hadasi György, egy paraszt ember.

Micsoda? paraszt ember? E leánynak az atyja paraszt ember? A dáma elfintorította az orrát, s a mint Veronka a szobába jött, nemcsak hidegen bánt vele, hanem még gorombaságokkal is illette. Szemére hányta neki a többi között azt, hogy magát úri társaságokba fúrja. Veronka, kinek szemei

könnybe borultak, ki akart a szobából menni; de az ifjú gróf megfogta s mély tisztelettel megcsókolta kezét, imígy szólván Balkynéhoz: grófné asszonyom! mindeddig e leány, kit a grófné meg akar alázni, nem akarta elfogadni kezemet. Ihol Veronka! még egyszer megkínállak itt nyilván mind kezemmel, mind szívemmel. És így remélem, grófné asszonyom! hogy ezentúl gróf Kaczajfalvi László hitveséhez illendő tisztelettel fog viseltetni.

Balkyné felvetette fejét, s egy-két szót mondott az öreg grófnak, úgy tettetvén magát, mintha az ifjúnak szavait nem is hallotta volna. Folyamatba jött ismét a társaságos beszélgetés. Egyszerre Balkyné rosszul lett, és szempillantásonkint jobban és jobban halaványodott. Végtére ágyba kérezkedett és maga mellé komornát kívánt. Komorna a háznál nem lévén, Balkyné pedig kívánságától el nem állván, Kaczajfalviék nem tudtak hirtelenében mit csinálni.

Hát a bolondok háza oly tele van már, mondá az ifjú gróf, hogy ez a dáma helyt benne nem találhat? s ezzel elment. Másnap reggel e dámának előszobájában egy tisztán felöltözött komornát talált. Maga Veronka volt. Egy komornának piperétlen házi öltözetébe rejtvén magát, bement e büszke dámához és arra kérte, hogy ezen éjszaka szolgálatával élni ne átalljon. Fél pirulással csak elfogadta mégis végtére a grófné Veronkának nemes ajánlatát. Az ifjú gróf ezt hallván, térdre esett előtte, s átfogván lábait, óh! te megfoghatatlanul jó leányka, úgymond; jobb vagy te, látom, sokkal jobb vagy még nálamnál is.

Veronka elmosolyogta magát; az ifjú gróf pedig erővel elvezette ezen öltözetben az öreg grófhoz, a ki ezen esetről hasonlóképpen semmitsem tudott. Melléhez szorítván ezen érzékeny atya a leányt, az Isten áldása szálljon rád bőven, édes leányom! úgymond, és boldogítson meg érdemed szerint.

E szempillantástól fogva az ifjú gróf szüntelen Veronka mellett forgott. Felette érzékeny tekintettel nézegetett szeme közé, meg-megcsókolta kezét, lábaihoz borult, a nélkül, hogy egy szót ejtett volna, csak mosolygó kérleléssel nézvén fel térdeiről arczára. Veronkának szemei, mikor őt maga előtt így látta, elhomályosodtak. Óh! ama szempillantást érezte ő közelíteni, melyben neki az ifjú gróf azt fogja mondani: Veronka! én tégedet szeretlek!

És e szempillantás valóban hamar elérkezett. Egy reggel Veronkához menvén, Veronkám! úgymond, Manczit már elfelejtettem. Én tégedet szeretlek. Légy hitvesem és tégy engemet boldoggá. Ezzel oda nyújtotta kezét. Veronka rátette a magáét e szókkal: Laczi! én a tied vagyok! Ezen áldozat mindazonáltal keserű könnyhullatásaiban telt, melyeknek gátat semmikép sem vethetett.

Az ifjú gróf szinte tántorgott szívragadó örömében. Elszaladt az atyjához és hírül vitte neki, hogy Veronka az övé. Veronka utána lappangott és a szobának küszöbében bűnösi alázatossággal megállván, méltóságos gróf uram! úgymond.

Kedves fiamnak drága jegyese! mondá viszont az öreg gróf, s hozzásietvén, melléhez akarta szorítani. Veronka térdre esett előtte. A könnyező atya megáldotta. A leány azután az ifjú grófnak karjai közé borult, titkos búbánatját csendesen görgő könnyekkel enyhítvén.

Az ifjú gróf azonnal egy embert küldött az öreg Hadasihoz; megüzente neki, hogy leányával kezet fogott és arra kérette, hogy jönne Kaczajfalvára. Örüljön velünk, mondá a követnek és legyen tanúja összeadásunknak. Harmadnapra az öreg Hadasi leányának karjai között volt. Százszor is megesküdött napjában katonásan, hogy sohasem hitte volna, hogy egy gróf oly nemes szívű lehessen, a

milyennek jövendőbeli vejét látja. Lehetetlen, úgymond, hogy az ifjú grófnál széles e világon jobb ember legyen.

Az öröm közönséges lett. Szívragadó vigasság terjedt el az egész falunak lakosaira. A jobbágyok egy pár követet küldöttek az ifjú grófhoz és sok szerencsét kívánván házasságához, azt üzenték neki, hogy az Isten meghallgatta könyörgéseiket, mikor Veronkát falujokban földes asszonynak választotta. Veronka sírt örömében. Látod-e Veronka! mondá neki az ifjú gróf, hogy te királynénak termettél. Neked minden bizonynyal az egész föld hódolna, ha tégedet az emberek úgy ismernének, mint én.

Közelített már a lakodalomnak napja. Veronkának szíve felettébb dobogott, valahányszor ez neki eszébe jutott. Öklét tette sokszor szívére, hogy ennek lázulását fenyegetésével lecsillapítsa. Nyughatatlansága szempillantásonként növekedett. Éjjelenként sírdogált, hogy nappal mosolyoghasson. Édes atyjától még csak azt sem merte kérdezni, hogy él-e az ő kedves Szádnokia, vagy sem? Ezerszer jött neki nyelvére napjában e kérdés; de azonnal ismét elfojtotta. Nem! úgymond végtére egy csendes éjszakának közepén; eleget teszek és egész szívvel teszek eleget kötelességemnek! Ezzel vánkosába rejtette nedves szemeit s erővel azon volt, hogy esze az ifjú grófról való elmélkedésben foglalatoskodjon Képzése a gróf helyett Szádnokit állítván elébe, minden igyekezetét meghiusította.

XXIV.

A természetes embernek nagyszívűsége.

A lakodalom előtt egynéhány nappal hamarább egy ember levelet hozott, mely Veronkának szólott. Az ifjú gróf elveszi tőle s a mint be akar vele repülni jegyeséhez, ama kérdés tűnik eszébe, ki lehet az, a ki Veronkának ír? Az én barátnémnak, az én jegyesemnek nincs titka, melyet velem ne közlene. Ezt mondván, feltöri a levelet és elolvassa.

«Kedves Veronkám! Lehetetlen, hogy szívemnek szorongásait valakinek e világon meg ne panaszoljam; valakinek, a ki úgy tudjon érezni, mint én. Hol találjak pedig hamarjában ily könyörű szívet, ha csak nem Veronkában, ki minden búbánatomnak egyetlen egy oka? Kedves Veronkám! mikép volt lehetséges, azt a tiszta és égő szerelmet elfelejtened, melylyel szívem hozzád viseltetik?»

Az ifjú gróf a levélnek ezen szavaira reszketni kezdett és következendő sorain sebesen átrepűlt.

«Nem ajánlhattam én jószágokat, sem pompás grófnevet, mint vőlegényed. Buzgón szerető szívből, tisztelettel teljes szerelemből állott minden, a mivel Veronkámat, az én elfelejthetetlen Veronkámat megkínálhattam. Oh Veronka! nem dobogott-e erősebben szíved, mikor kezedet más férfiúnak adtad? Mikép enyészhettek el emlékezetedből

amaz esküvések, melyekkel nekem örök szerelmedet ama gyönyörű órákban megigérted, melyek örökre eltüntek?»

«Nem azért írom én ezeket, hogy szívemhez visszaédesítselek. Látod, hogy akkor írok, mikor már reménységem egészen elenyészett. Csak fájdalmamat akartam érzékeny szívednek panaszolni, hogy meg ne öljön.»

«Az ifjú gróf Kaczajfalvit felette nemes szívű embernek hallom lenni és így vele minden bizonynyal szerencsés leszel. De bármily nagylelkű és nemes szívű legyen is, Veronkát buzgóbban és tisztábban nem szeretheti, mint én, ki halálosan megsebesedett szívvel ugyan, de mégis indulatos buzgósággal azt kérem az Istentől, hogy tégedet vőlegényeddel együtt bőven megáldjon.»

«Élj szerencsésen, elfelejthetetlen drága Veronkám! Adják meg neked az egek azt a boldogságot, melyhez szívednek birtoka által én jutottam volna és szerencsésebb asszonyi személy náladnál széles e világon nem lesz. — Szádnoki.»

E levelet a gróf elolvasván, olyan lett, mint az élettelen bálvány. Végre kezét homlokara tévén, a kertben fél óráig fel s alá sétált. Egyszerre letörülvén arczáról a búnak komor fellegét, szemeiből pedig a születő könnyet hevesen kinyomván, megállott, keresztül kulcsolta karjait, feltekintett az égre és Veronkához indult.

Édes Veronkám! mondá ennek, hadd kérdezzek én tőled valamit. A mint most a kertben sétáltam, egyszerre nekem az jutott eszembe, ha te vajjon engemet igazán szeretsz-e?

Kedves Laczim! felelé Veronka; te nekem szabadítóm, te nekem jótevőm vagy.

De ha úgy szeretsz-e, mint Manczi? Ha én neked szabadítód, ha neked jótevőd nem volnék, ha e helyett tégedet megbántottalak volna, szeret-

nél-e mégis? Manczi engemet nagy bosszúsággal illetett és én őtet mégis szerettem.

Veronka e kérdésre elkomorodott.

Kérlek, édes Veronkám! nyisd meg nekem szívedet! Szeretsz-e e világon más valakit nálamnál jobban?

Veronka hangos zokogással karjai közé omlott. A gróf megcsókolta s egynehány kérdés után, melyek e dologhoz nem tartoztak, egész beszédét félbeszította. Az asztalnál majd nyájaskodott, majd meg komoran ült és gondolatokba sülyedt. Holnapután, édesatyám! Veronka férje vagyok. Veronka tányérjára sütötte szemét.

Hát Veronkának édesanyja, így folytatta szavait a gróf, nem áldja meg a lakodalomnál gyermekeit? Örömem nem volna teljes, ha egybekelésünk olyas valakinek hijával menne végbe, kit Veronkám szeret.

Veronka elpirult.

Átrándulok érte. Holnap estére ismét itt termek. Veronka örülni fog, ha édes anyját meglátja. Nem igaz? Veronkám!

Veronka az asztalon keresztül oda nyujtotta kezét; az ifjú gróf pedig megcsókolta.

Étel után befogatott és elment. Hadasinénak öröme kimondhatatlan volt, mikor hallotta, hogy a gróf a lakodalomra magával elviszi. Még ő legszebb ruháit összerakta, addig a gróf a faluban egynéhány meglett emberektől Szádnoki iránt tudakozódott. Senki sem tudott róla rosszat mondani. Dicsérte kiki és magasztalta.

Végre a gróf magához Szádnokihoz ment. A kertben találván, Szádnoki uram! úgymond igen barátságos tekintettel, az úrnak, a mint hallom, egy szeretője volt?

Szádnoki, egy halavány és búbánattal teljes ifjú, rászögezvén tekintetét és nagyot sóhajtván: Az úrban, úgymond, kit tisztelek?

Én gróf Kaczajfalvi László vagyok, úgymond.

Szádnoki úgy megijedt, hogy reszketni kezdett.

Ne ijedjen meg, Szádnoki uram! így folytatta szavait a gróf. Az úr Veronkát szereti; szeretem én is. Veronkát én szerencsétlenné nem tehetem. Ha engemet az úr becsületes embernek tartott, miért nem fordult már régen hozzám? Édes Szádnokim! ha Veronka tégedet szeret, Veronka a tiéd. Nem vagyok én oly gonosz lelkű, hogy két embert, kik egymást szeretik, szerencsétlenné tehessek. Én Veronkát szívemből szeretem; de szinte azért rajta is leszek, hogy szerencsés legyen. Férfi létemre elég erőm van nekem arra, hogy fájdalmamban meg ne haljak, ha Veronka tégedet választ. Nagyon hihető pedig előttem, hogy inkább neked adja kezét, mint nekem.

A gróf még egy egész óráig beszélhetett volna, mert Szádnoki úgy állott előtte, mintha kővé vált volna. A grófnak szeme közé meresztvén egy darabig tekintetét, végre térdre esett előtte és rebegő szózattal csak azt mondhatta: Oh nagylelkű, óh felérthetetlen szívű ember, kinek párja széles e világon nem találtatik!

Nagylelkű? kérdezé a gróf, felemelvén az ifjút. Micsoda nagylelküség kívántatik ahhoz, hogy az ember egy leányt annak a férfiúnak engedjen, a kit szeret? Ez valóban szinte oly természetes dolog, mint az életben hagyni, a ki az úton elénkbe akad. Jőjj, Szádnoki! jőjj te velem! Veronka nagyot vétett, hogy nekem e dologról semmit sem szólott, mihelyt látta, hogy mind a hármunknak szerencsétlenségén kezdek tudtom nélkül munkálkodni. De te, édes Szádnokim! lóra ülsz és úgy jösz utánunk lopva Kaczajfalvára. Menj ott a lelki pásztorhoz, és ne mutasd magadat mindaddig, míg én nem mondom.

Szádnoki magán kívül ragadtatván, nem talált

szavakat jótevőjéhez való háladatosságának kifejezésére. Köszönet gyanánt csak fejét és testét hajtogatta. Hallod-e édes Szádnokim! idegeneknek én is csinálok már most ilyen komplementumot. De Veronkának szeretőjében én jó barátomat akarnám lelni. Jőjj! Ezt mondván, csókot függesztett ajakára, és Hadasinéhoz visszament, kivel másnap reggel Kaczajfalvára indult. Szádnoki utánuk lovagolt. Szerencsésen oda érkezvén mind a hárman, Szádnoki a prédikátorhoz, Hadasiné pedig a kastélyba szállott.

Más nap szegény Veronkának lakadalomnapja volt. Egész éjszaka be nem húnyta szemeit, melyek veresek, valamint ellenben arczai halaványak voltak. Tekintete olyan volt, mintha az nap halálra akarták volna vezetni. Ha valaki rátekintett, lesütötte szemét, orczáján pedig könnyek gördültek le. Az ifjú gróf hozzá érkezvén, a jelenlévőket arra kérte, hogy Veronkával egy ideig magára hagyják.

Hallod-e, édes Veronkám! te olyan halavány vagy, mint a halál, és szemeid a könyezéstől még most is nedvesek. Én tégedet szerencsétlenné tenni nem akarlak. Ha rád tekintek, lehetetlen, hogy rajtad ne szánakodjak. Édes Veronkám! te engem nem szeretsz.

Laczim! felelé a leány, a gróf kezére támaszkodván.

Én kívülem nem szeretsz te más férfiút e világon?

Édes Laczim! mondá Veronka csüggedt szózattal, ne kínozd, kérlek, Veronkádat.

Szádnokit sem?

Veronka megborzadván s halavány orczája még jobban elhalaványodván, a gróf felé ki akarta terjeszteni karjait; de ezek lesülyedtek, maga pedig a gróf mellére roskadt és elájult. Minekutána ma-

gához tért volna, a gróf megsimogatván arczait, édes Veronkám! úgymond, légy hozzám igaz! Te Szádnokit szereted. Mivel érdemlettem meg bizalmatlanságodat?

Veronka átkulcsolván a grófot: Nem titkolhatom el tovább előled, úgymond, hogy Szádnokit szeretem.

A gróf ránczba vonván egy keveset homlokát, édes Veronkám! úgymond, miért titkoltad te ezt mindeddig előttem? De ma nincs a szemrehányásoknak ideje. Az én Veronkám boldogtalan ne legyen! Ezzel kirepült az ajtón, és öt percz után lélekszakadva visszaérkezvén Szádnokival, kit Veronkához maga után erővel behurczolt: Tégedet választott! úgymond; légy boldog vele együtt.

Veronka elkiáltotta magát, s egy székre ledűlt. Szádnoki némán állott meg előtte, s már kétkedő, már gyönyörködő tekintettel vizsgálgatta. A gróf megfogván Veronkának egyik kezét és könnyeivel megáztatván: Térj magadhoz, Veronkám! úgymond; ez a te Szádnokid, az én barátom. Te az ő felesége leszel.

Veronka, Szádnoki és a gróf a szégyennek, félelemnek, háladatosságnak, szeretetnek és elragadtatásnak különféle érzésein áthabozván, végre megnyugodtak. Óh te mennynek angyala, te nagy lelkű ember, kinek párja széles e világon nem lehet, mondá végtére Veronka, s a grófnak lábaihoz borúlván, kezét forró könyhullajtásokkal áztatta, tüzes csókokkal apolgatta.

Az öreg gróf álmélkodott, Hadasi haragosan rázogatta fejét, Hadasiné pedig morgott, majd ostobának, majd esztelennek nevezvén foga között leányát. Az ifjú grófnak egész tekintete nem volt elegendő arra, hogy őket a templomba indítsa; erőszakosan kellett neki őket oda űznie. Egy óra alatt Szádnoki és Veronka össze voltak adva.

Lélekszakadva visszaérkezett Szádnokival.

Az ifjú gróf este Szádnokinak egy marok bankó czédúlát adott. Veronka fel nem vidúlhatott. Szomorú szemeit alig merte felemelni. Soha menyasszony vőlegényének ölébe szomorúabban nem alkonyodott. Laczi! mondá zokogva este, te nekem egy tövist szúrtál szívembe. Áh! tartok tőle, hogy ki nem vonhatom belőle mindaddig, még boldognak nem tudlak. Boldog pedig a te szíveddel mikor lehetsz? Sehol sem találsz te oly szívet, melyet végtére megvetni kénytelen ne lennél.

Az ifjú gróf mosolyogván: Boldog vagyok én, édes Veronkám! úgymond, ha tégedet boldognak látlak.

Az új pár Kaczajfalván mulatott még két nap, azután pedig Hadasiékkal haza ment. Veronka az ifjú gróftól el nem tudott válni. Alig feslett ki karjai közül, ismét nyakába borúlt. Erővel kellett a kocsiba vinni. Az ifjú gróf utánok nézett, a meddig lehetett. Mihelyt szemeiből a kocsi eltünt, ő is azonnal sötét álmodozásokba merült, bármely jó kedvű volt is, minekelőtte Veronka elment.

Szomorú vagy te Laczi! a mint látom, mondá az atyja.

Jó cselekedetben foglalatoskodtam, édes atyám! és még is — itt egy keveset elhallgatott — és még is sok könnyhullajtásomban telik. Veronka már boldog; de én! Óh atyám! ha ő talán e világon amaz egyetlen egy leány, a kinek hozzám szíve van! Szádnokihoz való szerelmét akarta ő nekem feláldozni! Ez nem volt tőle igazságos! De vajjon az igazságtalanság lehet-e egyszersmind nagylelküség? Gondold meg csak atyám! azt a két leányt, a kiket én szerettem! Manczi engemet szeretett és kezét még is másnak adta. Veronka pedig engemet nem szeretett, és kezét még is nekem adta. Mikor szokhatok már én egyszer ezekhez az emberekhez? mikor fogom őket csak ismerni is? Ér-

zem én magamban, hogy korán vagy későn csak kénytelen leszek végtére, völgyembe zárkózni és ott magányosan élni, magányosan meghalni.

Most már felette szomorú képzelődéseknek eredt. Szíve fel volt osztva Manczi és Veronka között. Azonban sebét az idő, ifjú kora, egészsége, természetes vidámsága és kivált szívének szép kegyessége ismét meggyógyították. Azután az utazás jutott eszébe. Elment édes atyjával Magyarországnak különféle megyéibe. Sok kisasszonyra akadt, kik neki tetszettek; de minekutána őket közelebbről megismerte volna, az volt mindenikről utólsó szava: csak nem Manczi! csak nem Veronka! Egyiktől a hiúság taszította el szívét, a másiktól a büszkeség, ettől a piperéskedés, amattól pedig a kaczérság. Atyám! mondá végtére ránczos és felette komor homlokkal, emberi forma van rajtok és egyéb semmi. Nem szeretnek ők egyebet szép ruhánál és hízelkedésnél. A legasszonyosabb és leglágyabb férfiú ő előttük legkedvesebb.

Ezzel haza mentek. Az ifjú gróf meglátogatta Veronkát és szívében egy tövissel többet hozott haza. Ők oly boldogok, úgymond, e szív pedig hasztalan érez. Hol találok végtére embert?

Az atyja mindent elkövetett, hogy kedvét felderítse; de ő nyugtát sehol sem találta. Különféle munkákat űzött, a nélkül, hogy valamelyikéhez különösebben ragaszkodott volna. Jobbágyainak különféle mulatságokat adott, melyeknél csak ő volt egyedül, a ki vidám nem lehetett. Nagy szorgalommal nyomozta ő ki a szerencsétleneket, hogy rajtok tehetsége szerint segítsen, és ha ezek lábaihoz borúlván, hálákat zokogtak elejébe, megilletődött ugyan, sőt érzékeny könnyhullajtásokra is fakadt, de egy óra múlva magában, vagy édes atyjához ilyformán szóllott: Mi ez énnekem? Csak ezt a kevés jót sem cselekedhettem volna, ha nekem

az eset sok pénzt nem adott volna. Jőjjön rám egy másik eset, mely szegénynek tegyen, boldog Isten! jobbnál jobb szívemmel csak egy könnyecskét sem száríthatok meg a szerencsétlenek orczáján.

Édes fiam! mondá az atyja, embereket a veszélyből kiragadni, te kicsinységnek tartod?

A pénzt kell előbb becsülni tanúlnom, kedves atyám! felelé az ifjú gróf, ha olyan cselekedeteknek akarok érdemet tulajdonítani, melyek csupán csak pénzben telnek. Az emberek pénzemet imádják, szívemet pedig magoktól eltaszítják. Atyám! én csak az én völgyembe való ember vagyok. A többi világgal nem tudok megegyezni. Manczi és Veronka, kiket legjobb embereknek tartottam, megcsaltak. A többiektől mit várhatok?

XXV.

Az első szerelem el nem hűl.

Az Etna hegyének költeményes rajzolása, melyet egy este olvasott, egészen elragadta az ifjú grófnak képzelését. Olaszországot akarnám megnézni, mondá más nap reggel édes atyjának. Az egek engedjék, felelé az öreg gróf, hogy ott szívednek nyugodalmát feltaláljad. Egy nehány nap múlva, minekutána édes atyja megáldotta és pénzváltó levelekkel megrakta volna, búcsút vett Kaczajfalvától. Tele volt szíve, mikor honát elhagyta, amaz édes kívánsággal, hogy legalább hazáján kívül akadjon olyan emberre, a kinek szívét oda adhassa.

Azonban valamerre ment, zártszívűsége mindenütt nevekedett. Az embert mindenütt az előítéleteknek hódolni lelte, melyek szívét megkeményítették, természetének szép érzeményeit pedig elfojtották. Olaszországban Signáni grófot a haláltól megmentette. Signáni nagy ragaszkodást mutatott e nagy szívű magyarhoz és barátságáért buzgón esedezett.

Mikép lehessek én barátod, mondá gróf Kaczajfalvi, mikor még nem ösmerlek?

Signáni meg nem szünt esedezni, még grófunknak bizodalmát és szeretetét meg nem nyerte. Hamar átlátta ő gróf Kaczajfalvinak fellengő ideáit az erkölcsről és így saját vélekedéseit előle szorgal-

matosan eltitkolta. Majd azután a mi grófunk megmentett Signáni kezéből egy ártatlan leányt, kit amaz szeretőjének karjai közül elragadott. Visszavezetvén mátkájához a leányt, iszonyodással hallotta tőle ama rettenetes módokat, melyekkel ártatlanságát e buja olasz ostromlotta.

Megneheztelvén Signánira, kit még barátjának tartott, házához repült és a nála lévő társaság előtt gonoszságát könnyező szemmel és hathatós intésekkel szemére hányta. Signáni nevetett és azt akarta vele elhitetni, hogy a világ e kis galanteriákat vétkeknek nem tartja. Kaczajfalvi ellenben azt mondta neki, hogy ő azt, a ki így gondolkozik, gonosz lelkű gazembernek tartja. E vetekedésnek vége az volt, hogy Signáni őtet kardra vagy egy pár pisztolyra kihítta. Kaczajfalvi könyörületes mosolygással oda nyújtván neki kezét: Isten hozzád, Signáni! úgymond; mink, látom, egymásnak barátjai nem lehetünk.

A Pedemontiumi tartományban egy földművest a szükségnek és nyomorúságnak mélységéből kiragadván, cselédjeihez haza vezette. Egész háza lábaihoz borúlt, leánya pedig, egy tizenöt esztendős és gyönyörű szűzecske, nem győzte jótevőjének kezeit csókolni. E helyeztetés hasonló volt amaz esethez, mely őtet Veronkával megösmerkedtette. A szép olasz Julis tehát az ő szemében Veronka volt. Szívének titkos indulatjától ösztönöztetvén, e földművesnek házánál megmaradt. Julissal való társalkodása naponkint bizodalmasabb lett. Kősziklákra mászott vele, megjárta vele az erdőt, s a forró nyári napoknak legnagyobb részét a falu mellett lévő hűs barlangokban vele töltötte. A leánynak szülői mosolyogtak, mikor sétálásaikról éjfél tájban érkeztek haza. Nyoszolyáik között csak deszkafal volt és a grófot a felkelő nap többnyire Julis ágya mellett a széken és nyájas beszélgetésbe

merülve lelte. Julis őtet szerette; ő pedig magát mennyországban vélte lenni.

Veronkát ismét feltaláltam, így írt végtére Szádnokinénak; a Pedemontiumi hegyek között találtam fel őt. Ő engem szeret. Ő az enyém lesz nemsokára és engemet minden bizonynyal boldog embernek tesz.

Szülőitől végtére Julist megkérte. Ezek elbámulván, lábaihoz borultak: Julis pedig megállott előtte s nevetve azt mondta neki: László! én téged szeretlek. A gróf a leányt melléhez szorítván, az öregeket már most arra is kérte, hogy vele és menyasszonyával Magyarországba költözzenek.

Magyarországba? kérdezé az asszony. Magyarországot pápisták lakják-e?

Pápisták is, protestánsok is, ráczok is, zsidók is, felelé a gróf.

Az asszony keresztet vetvén magára, fejét rázta; férje pedig gyanakodó tekintetet vetvén a grófra, de a gróf, úgymond, talán csak pápista?

Nem vagyok, felelé a gróf mosolyogva.

Az elszomorodott atya az égre emelte szemeit, felesége új keresztet vetvén magára, Julis pedig könnybe borult szemmel vizsgálván szeretőjét: Boldog Isten! úgymond, hogy lehet az, hogy ő nem pápista?

A gróf minden erejét megvetette, hogy a jó embereket a nem pápistáknak gyűlölségéből kigyógyítsa; de igyekezete mind haszontalan volt. Ő az ő szemeikben utálatos eretnek maradt és Julis a gróffhoz való forró szerelmét a belégyökerezett előitéletnek feláldozta. A gróf mély komorsággal hagyta el e völgyet, melyben oly kimondhatatlanul boldog volt.

Bement azután Francziaországba s ott is valóság, igazság és emberszeretet helyett mind csak előitéleteket talált. Visszamegyek az én szerencsés

völgyembe, így írt ő végtére Veronkának. Sehol sem találok szívet, mely úgy érezzen, mint emberhez illik. Bárhová megyek, az ember az emberhez mindenütt hideg, mindenütt érzéketlen. Pénzen ugyan vehettem volna szerelmet eleget, de szívemen nem. Veronka! te voltál egyedül, a ki e szívet becsülted. Te és Manczi! Most már egyedül magam vagyok széles e világon. Sírok, foganatlanul sírok ebben a képtelen nagy sírban, hol eleven bálványok emberi formában lappanganak és egymást kínozzák. Isten hozzád, Veronkám! Én ama kellemetes völgybe térek vissza, melyben nevelkedtem. Abban akarok élni és halni.

E levelet Bresztiából írta, mely városnál Francziaországnak leghíresebb révpartja fekszik. Este vacsorázni menvén, összetalálkozott a kávéházban egy angol katonatiszttel, kinek arczán egynéhány ismeretes vonást látszott észrevenni. Megszólítván, nevét kérdezi.

Engemet, úgymond a tiszt, Russelnek hívnak.

Russelnek? kérdezé a gróf hevesen és szemeit komoran leüti. Én, úgymond tovább, mélyen fohászkodván, egy Russelt ismertem, a ki most Indiában van.

Az nekem rokonom, feleli a tiszt; az édes atyámnak az öcscse. Ha írni akar neki az úr, én most őt felkeresem. A hadifogságból kiváltatván, Londonba megyek és onnan Indiába. Ott talán szerencsésebb leszek, mint Európában.

Szerencsésebb? kérdezé a gróf csudálkozva és arra kérte, hogy őt szállásán másnap látogatná meg. Indiába megy! Manczit meglátja! E két gondolat volt, mely képzeletét egész éjszaka lefoglalta. Russel helyett álmában ő ment Indiába. Indiának partjait úgy látta, mintha minden egyéb ország homályban feküdt volna előtte és a nap csak Indiát világította volna meg.

Russel másnap hozzáérkezvén, India volt az egész beszélgetésnek tárgya. A grófnak kedvét észrevevén a tiszt, az utazást oly könnyűnek és Indiát oly szépnek rajzolta, hogy amannak képzelete egészen felhevült. Egynéhány szempillantásig könyökére támaszkodván a gróf, egyszerre felugrott. Én az úrral, úgymond, Indiába megyek. Azt a boldogságot ugyan ott fel nem találom, mely után esdeklek, de csak elmegyek az úrral mégis.

Harmadnapra hajóra ült Russellel s Angliába átevezvén, Londonba ment. Itt egynéhány nap alatt beszerezvén mindent, a mi az indiai utazásra megkívántatott, Russellel együtt a hajóra költözött. Mikor édes atyja Kaczajfalván levelét olvasta, melyben tudtára adta, hogy Indiába megy, már akkor ő Afrikának csúcsát megkerülte volt és szemeit arrá szögezte, a hol Indiát feküdni tudta. Egész nap a hajó födelén ült s magában előre ama jelenetet rajzolgatta, melylyel őt Manczi fogadni fogja.

A tengeren az utazás szép volna, mondá neki egyszer Russel, ha oly felette unalmas nem volna. Én magamat el nem unom, felelé a gróf, ismét India felé fordítván tekintetét, hol már gondolatában a partra kiszökvén, Manczit egy pálmafa alatt állani, azután kiterjesztett karjaival elejébe szaladni látta.

Végtére a nemzeteknek bölcsőjéhez és Manczinak hazájához elérkezvén, a gróf alig várhatta, hogy kikössenek. Beszaladt azonnal Madrász városába. Hol lakik Russel úr? kérdezé egy angol katonától, kit az utczán előtalált.

Az én óbesterem? úgymond ez. Mindjárt elvezetem az urat hozzá.

A grófnak szíve felette nagy dobogásnak eredt. A katona nem győzött mellette szaladni, oly sebesen ment Itt a háza, mondá amaz. A gróf meg-

ajándékozván, bement, kinyitott egy szobaajtót és Manczit ott találta. Szinte egy széken ült és gyönyörű fiacskájával, kit ölében tartott, mosolyogva játszadozott.

A gróf lélekszakadva megállott előtte, a nélkül, hogy egy szót szólhatott volna. Csak kezeivel csinált egynéhány mozdulatot, melyeket Manczi nem érthetett. Megijedvén a gróftól, felugrott a székről és gyermekét a szőnyegre letevén, szemeit az ismeretlen vendégre meresztette. Szinte cselédjét akarta az óbesterné kiáltani, a mint a gróf szívreható és érzékenységgel teljes szóval a Manczi nevet elejébe zengte. Szaváról Manczi megismervén: Laczi! úgymond a belső megilletődésnek hasonló hangjával. Idegen hallgató e két szóban a legforróbb szerelemnek szózatát könnyen megismerhette volna.

A gróf azután odarepült hozzá, lábaihoz borult, térdeit átkulcsolta, szók helyett czikkelyezetlen hangokat rebegett, sírt, sóhajtozott, szemei közé felnézett, felugrott, karcsú testét átölelte, melléhez szorította. Manczinak szemei örömkönnyekbe borultak, míg a grófnak karjai között csüggött. Szemeit nem mervén a grófra vetni, idestova tekintett hevesen, mintha ölelései ellen segítséget keresett volna. Csak karjai árulták el szívének indulatát, melyek a grófnak derekát átfogván, szinte tudta nélkül melléhez szorították.

Ismét az enyém vagy egyszer, mondá végtére a gróf; ismét megölelnek annyi idő után egyszer utánad esdeklő karjaim! Az indulatnak szélvésze helyt adott azután a a szelidebb örömnek. Kezeiket tartván s egymás szemébe érzékenyen nézvén, tízszer is tették egymásnak egy végben e kérdéseket: Csak megemlékeztél végtére mégis rólam? édes jó Laczim! — Szereted-e még Laczidat? édes szép Manczim!

E kérdésekre egyik sem felelt; csak mosolyogva nézték egymást, csak kezeiket szorították. Szemeiket egymásról elfordítaniok lehetetlen volt. Az óbesterné e szempillantásokban minden egyéb szövetségeiről elfelejtkezett és tudta nélkül Manczi kisasszony lett. Mellének indulatos érzései elborították benne a multnak emlékezetét és csak akkor jutott eszébe, hogy Russel hitvese, mikor a szőnyegen mászkáló fiacskája ruhájába kapaszkodott és nyöszörgő sírással ölébe kérezkedett.

Szinte megint karjai közé akarta a gróf szorítani. Manczi elpirulván, öléből magát kifejtette. Az Istenért, gróf uram! úgymond egy mély fohászkodással. Tessék, kérem, leülni. Ezt mondván, leült és a gyermeket ölébe vette. A gróf melléje telepedvén, elbeszélte neki, hogy széles e világon nem talált még szívet, mely az övének megfelelne. Ah Manczi! csak a tiéd, a tiéd egyedül! Manczi lesütötte szemét és fiának arczára egypár forró könnyecskét ejtett. Hallgassunk erről, mondá végtére, kezét odanyujtván neki, szemeit pedig fiára függesztvén.

Most már Russelt szereted. Engem szeretned nem szabad! Így fejezte be beszédét a gróf s felkelvén székéről, az ablakhoz ment. Manczi semmit sem felelt, s míg a gróf az ablaknál állott, fiát csókolgatta, hogy könnyeit elnyomhassa vagy legalább eltitkolhassa. Édes Manczim! kezdte ismét a gróf, megfogván és megcsókolván kezét, szeretsz-e még engemet?

Laczi! mondá erre az óbesterné, felkelvén és karjain gyermekét a gróf elébe tartván, te még az én fiamat meg sem csókoltad!

A te fiadat? felkiáltott a gróf, a te fiadat? Szemei sebesen és tüzesen odaestek a gyermekre, kit karjaira vett. Nem győzte nézni, és a mint nézte, arcza szempillantásonkint felderült. Manczinak a

fia! mondá ismét és a gyermeknek arczát csókjaival és örömkönnyeivel egészen elborította. Manczinak a fia! mondá még egyszer belső elragadtatással. De igaz-e, Manczi, hogy ez a te fiad? Az óbesterné bizonyítását hallván, a gyermekkel a szobában tánczolni kezdett.

Szinte akkor megnyílt az ajtó s az óbester a szobába lépett. Isten hozott, édes Kaczajfalvim! úgymond; Isten hozott, édes jó Laczink! s ezzel a grófot megölelte.

Oh nézd, nézd Russel! mondá a gróf; ez Manczinak a fia. Istenem! mily boldog ember vagyok én! Manczinak a fiát látom! Sok fáradságba telt, míg őt ama részegítő örömből észre hozhatták, melybe őt a Manczi fiáról való gondolat helyezte. Átvizsgálta azután a gyermeket és arczvonásait Mancziéval összehasonlította. Könnyek gördültek ki e foglalatosságnál vidám szemeiből. Most már te anya vagy Manczi! mondá végtére; azután pedig az óbesternét sokáig vizsgálgatta, mintha a leány Manczival az anya Manczit akarta volna összehasonlítani. Anya vagy! mondá még egyszer s megcsókolta Manczi kezét, térdre esett előtte és kezét még egyszer megcsókolta. Azután a gyermeket anyjának karjaira adván, e képre érzékenyen mosolygott s meg-meg amaz igékre fakadt: anya vagy!

Erre sebesen Russelhez fordult s melléhez szorítván: Karjaim között vagy egyszer megint, úgymond, édes Russelem! Annyi idő mulva ismét látlak! Manczi anya lett azóta, te atya lettél, én pedig — én szerencsétlen vagyok. Szerencsétlen? Nem vagyok! szerencsétlen valóban nem vagyok! Én veletek együtt szerencsés vagyok.

Russel mosolygott. Te a mi jó és drága Laczink vagy. Manczi a te húgod; én pedig bátyád vagyok.

A gróf rámeresztette szemeit; azután pedig

odanyujtván lassacskán kezét: Russel, úgymond, az én bátyám! Manczi, te az én húgom vagy! Erre kezet fogott Manczival is, ki Russelre mosolyodott.

Most már az óbester tudakozni kezdette tőle indiai utazásának okát; ő pedig egyenesen megmondotta neki, hogy Manczit kívánta látni. Manczi hamar felkapván gyermekét, játszani kezdett vele, hogy a pirulást eltitkolja, mely szép arczát a grófnak e vallomására elborította. Russel azután elvitte magával a révparthoz, s a nélkül, hogy odamenetelük okáról csak egy szót ejtettek volna, házához vitette a grófnak jószágát a hajóról. Otthon a grófot az óbester ama szobába szállásolta, mely Manczinak nappali szobájába nyílt. Itt, úgymond, a te húgodat minden szempillantásban láthatod s akkor beszélhetsz vele, a mikor akarsz. A háladatos gróf ezen ajánlatra az óbester nyakába borult.

XXVI.

A ki a tilalmas szerelmen győzedelmeskedni akar, tanuljon futni.

Egy-két nap mulva a gróf, minekutána Russel engedelméből egész idejét Manczival töltötte volna, maga volt egyszer az óbesterrel. Hallod-e, Laczi! mondá neki az óbester bizalmasan, te Manczit szeretted?

A gróf erre a figyelmes óbesternek ellenállhatatlan nyiltszívűséggel, érzékeny könnyhullatások között, indulatosan és oly tűzzel, mely minden tekintetét, minden mozdulatát, sőt még szavának hangját is átjárta, elbeszélte Manczival volt egész esetét. És még most is, édes Russelem! még most is oly hathatósan szeretem, hogy lehetetlen kimondanom. Szeretem még azokat is, a kik hozzá tartoznak. Szeretleg téged is, mivel férje vagy. Szeretem a fiát, óh! a te fiadat — Oh Istenem! add meg nekem azt a boldogságot, hogy én e gyermeknek szeretetét megnyerhessem!

Russel megölelte, de oly nyughatatlan tekintettel, hogy még a grófnak is szemébe tünt. Hallod-e, Laczi! úgymond; szeresd te Manczit, szeresd fiamat, szeress engemet; csak egyet igérj meg nekem, csak egyetlen egyet!

A gróf rámeresztette szemét.

Légy hozzám nyiltszívű, így folytatta beszédét az óbester; ne titkolj el én előlem semmit! Ezt az egyet meg akarod-e nekem cselekedni?

Megcselekszem, Russel! felelé a gróf.

Ha majd némelykor megkérdezlek: mikép mulatod Manczival magadat? meg fogod-e nekem az igazságot tökéletesen vallani?

Szívesen megvallom.

Mulasd tehát vele magadat, a mint tetszik. Ha valami olyast cselekszel, a mi ellenemre volna, azt én neked meg fogom mondani. Gonosztévő az én Laczim nem lehet.

Gonosztévő az én Laczim nem lehet! Ezen igék az ártatlan grófnak nagyon szemébe tűntek s mihelyt lehetett, egy magányos gallyasba ment, hogy azoknak értelméről elmélkedjen. Megvizsgálta szívének minden legkisebb rejtekét és semmit sem talált egyebet, hanem csak Russelhez és Manczihoz való buzgó és tiszta szeretetet. Jól mondottad Russel! így szólott elvégre magában: a te Laczid gonosztévő nem lehet.

Ezzel visszament Manczi szobájába s átvizsgálván forró tekintetekkel ezen asszonyságnak kellemetes szépségét, azt érzette magában, hogy mégsem kiván tőle semmi egyebet barátságnál. Bizalmasan ült mellette, vigan nyájaskodott vele, örömest játszadozott fiacskájával és ha Russel véletlenül bedobbant, barátságosan odanyujtotta neki kezét. Így multak el a napok, így a hetek, így a hónapok. Russel a grófot Manczival barátkozni gyanu nélkül nézte, s mikor hazaérkezvén, hitvese mellett ülni, egyik karjával ezt átölelni, a másikkal pedig fiacskáját ápolgatni szemlélte, odaült mosolyogva Manczinak másik oldalára, tréfálgatott velök, nevetett, beszélgetett. Kellemetesebb napokat és estéket nem lehet gondolni, mint az övék voltak.

Mily szerencsés vagyok, édes Russelem! mondá a gróf sokszor. Manczi engemet szeret, te is szeretsz, én pedig titeket szeretlek. Máskép lehetne ugyan sorsom, de így is jó. Russel őt viszont

megölelvén, az Isten adja, úgymond, hogy boldogságunk állandó legyen!

Mancziban Russel kimondhatatlanul bízott. Elbeszélte neki mindazokat, a miket a gróftól hajdani szerelmök iránt hallott. Tudom én, édes Manczim, hogy te a grófot még most is szereted. És kicsoda ne szeresse e nagylelkű, szép erkölcsű és jószívű ifjút? Szeresd őt, mint testvéredet; de kérlek, ne legyen előttem semmi titkod. Légy hozzám nyilt szívű! Képes volnék én neked mindent megbocsátani, azt az egyet kivévén, ha meg akarnál csalni.

Manczi a gróffal barátságosan társalkodott; de azért férjét mégis kimondhatatlanul szerette, mert anya volt. Mellében oly nyugalmat érzett, mely miatt magá méltán nagynak tarthatta. Férjére mosolyogván, én a grófot, úgymond, szeretem, de szívemet előled el nem zárom.

Egynéhány hónapot töltöttek ily boldogságban e jó emberek, a mint Manczinak szemei egyszerre borulni kezdettek. Sóhajtozott és ő lopva tekintgetett a grófra, mikor vele maga volt; reszketett, mikor ez megölelte; elpirult, mikor apolgatta. Mi bajod? édes Manczim! kérdezé a gróf.

Manczi ráemelte csendesen szemeit s azonnal meg-meg lesütötte, a nélkül, hogy kérdésére megfelelt volna.

Van Indiában egy gyönyörű fa, melynél szebb talán az egész világon nincsen s mely pagódafának vagy a bániánok fájának is neveztetik. Agai szinte miként a szőlővesszők, lehomorodván, gyökeret vernek és a földből ismét kinőnek. Egy ilyen fa, körülötte növekedő fiaival együtt több lombos ernyőt formálván, egész sereg embernek képes árnyékkal kedveskedni. Ilyen fa alatt feküdt egy este Manczi a hűsben és szendergett. A szomszéd lomb alatt ült Manczi fiával a gróf és mugri nevű virá-

gokból, melyek fölötte gyönyörű illatúak, Manczi számára nyakravalót font. A kis gyermek adogatta kezébe e virágokat. Mindenik mugrinál, melyet a gróf a koszorúba kötött, Manczira is tekintett egyszersmind, mosolygott és munkáját tovább folytatta. Egyszerre szilaj tekintettel felugrott, Manczihoz röpült, megragadott egy kobrakígyót, mely a fűben szinte Manczi felé lappangott s elvetette. Egy indiai leányzó, ki Manczi mellett ébren ült ugyan és asszonyát legyezte, de a nagy fű miatt a kígyót észre nem vette, meglátván a grófnak tettét, felkiáltott, odaszaladt hozzá és rettegéssel kérdezte, hogy nem harapta-e meg a kígyó? Szerencsére mindjárt a feje mögött ragadta meg a gróf, kinek tehát semmit sem árthatott.

Erről bizonyossá tevén a leányzót a gróf és arra kérvén, hogy e miatt lármát ne üssön, elment a kertnek legtávolabb fekvő gallyasába. Azon szempillantásban felébredt Manczi. Kérdésére, mi történt légyen? elbeszélte neki a megijedt leányzó a grófnak bajnoki cselekedetét s megmutatta neki a kobrakígyót, melyet a gróf oly erővel hajított a bambuszsövénynek, hogy azonnal megdöglött.

Boldog Isten! kiáltá Manczi; a kígyót a kezével fogta meg? és semmi baja sem lett?

Legkisebb baja sincs, felelé a leányzó. Ah asszonyom! mily boldog az, a kinek oly bátyja van, ki hugáért életét adja!

Manczinak szemei könnybe borultak. A gróf után sietvén, meglátta messziről, hogy egy bokor mellett összetett kézzel s az égre emelt szemmel térdepel. Érettem imádkozik, mondá Manczi csendes hangon s hasonlóképen térdreesvén és arczczal a földre borulván, óh! miért nem kellett néki, úgymond, az enyémnek lenni!

Ezzel visszatért és szobájába bezárkózott. Ezen estétől fogva magaviselete a grófra nézve egészen

Csak egyszer csókolta meg orozva kezét.

megváltozott. Semmit sem szólott ő a grófnak a kígyóról, valamint a gróf sem neki. Könnyező szemmel vizsgálgatta e nagy szívű ifjút, valahányszor lopva lehetett és csak egyszer csókolta meg orozva ama kezét, melylyel a kígyót megfogta, mikor véletlenül a háznak erkélyén szenderegni lelte.

Bármennyiszer kérdezte tőle baját a gróf, Manczi neki csak néma sohajtással felelt; e mellett pedig nyughatatlansága a helyett, hogy fogyott volna, naponkint növekedett inkább s naponként szembetünőbb lett.

Eleinte, mikor a gróf Madrászba érkezett, elhajlott tőle Manczi, valahányszor apolta; visszavonta kezét, valahányszor megfogta; a földre sütötte komor szemeit, valahányszor édes Manczijának nevezte. Még egy tíz esztendős leánykát is vett maga mellé a szobába, valahányszor előre tudta, hogy férje egész délután haza nem fog jönni. Most pedig nagyon habozó és állhatatlan lett a grófra nézve Manczinak magaviselése. Majd kiragadta magát hevesen a grófnak karjai közül, a szobának túlsó részére vonulván; majd meg a grófot szinte oly hevesen melléhez szorította. A bizalmas beszélgetések, melyeket a gróffal azelőtt tartott, egészen elenyésztek. Óránként ültek már most némán együtt. Ha a gróf beszélgetni kezdett, Manczi lesütötte szemeit és nem felelt. Mi bajod? édes Manczim! kérdezé ilyenkor a gróf! de Manczi bizonytalan, félénk, szomorú és rövid tekintetet vetvén reá, elfohászkodta magát, szemeit az égre vetette és semmit sem felelt.

A gróf ezt látván, szomorúan ült mellette, megmegnyomván itt időnkint kezét. Manczi ezt az övéből kiragadta ugyan, de a grófnak kezét viszontag egy-két szempillantás után ismét megragadta, melléhez szorította, megcsókolta. Manczi

mellében szinte forrott a szerelem ama háládatossággal együtt, mely jótévőjének mindent feláldoz. Áttört ő a tengereken, hogy Mancziját lássa; életét a legrettenetesebb veszedelembe ejtette, hogy Mancziét megmentse. Manczi egy szóval boldogtalan volt és magányosságot kezdett keresni, hogy magát kisírhassa. És ah! a mi az ő szivének legelviselhetetlenebb terhére vált, az volt, hogy e szeretetre méltó ifiú, e nagyszívű jótevője, e gyönyörű legény, szüntelen körülötte forgott. Manczija mellett ült ő egész nap, hogy tekinteteiből szivének indulatjait kitanulhassa. Manczinak legkisebb komorsága neki szorgalmat, legkisebb mosolygása részegítő örömet okozott. Ő, egy szóval, Manczi lélekzetéből élt. Jaj nekem, óh jaj nekem! mondá Manczi, hogy az övé nem vagyok.

Állhatatos változása alatt a grófhoz való keserű hidegségének és indulatos szerelmének csak becsúsztak mégis a gróffal való társalkodásába némely felette mély barátkozások. Meg-meglátogatta őtet a gróf még akkor is, mikor az indiai szokás szerint délután a sátor alatt aludt, hol ágya mellett egész órákat azzal töltött, bogy Manczit legyezte. Este összeülvén, majd egész éjfélig mulattak sokszor együtt a pagodafának ernye alatt s a mint az esteli hajnal alkonyodott, úgy Manczi is csendesebb, de egyszersmind barátságosabb és érzékenyebb is lett.

Sokszor hevesen ragadta meg a grófot és sírva szorította melléhez, azon szempillantásban ismét eltaszítván magától és az ernyeken keresztül hazafelé szaladván. A gróf utána ment s még homályosabb lomb alatt és sírva találta.

Egyik este megfogván a grófnak karjait: Hallod-e Laczi! úgymond; nem látod te könnyhullajtásimat? nem látod a búbánatot, mely szivemet emészti? Nekünk, édes Laczim: el kell válnunk!

El kell válnunk? kérdezé a gróf. Te talán engemet már nem szeretsz?

Manczi lesütvén szemeit: Szeretlek! úgymond, de el kell mégis válnunk. Ha azt akarod, hogy boldog legyek, menj, édes Laczim! menj el házamtól mennél hamarább.

A gróf nagyra meredt szemmel ránézvén: Én tehát tégedet azért hagyjalak el, úgymond, hogy te boldog lehess? A te boldogságod kívánja, hogy elváljunk?

A mindenható Isten a bizonyságom, hogy úgy van a dolog, mondá Manczi hevesen.

A gróf megborzadván, megölelte, a nélkül, hogy legkisebbet szólott volna s bement könnyező szemmel a házba. Manczi utána sompolygott és hallotta, hogy embereinek az utazásra való készületek iránt parancsolatot adott. El kell mennem! oda vetette parancsolatjához érzékeny szózattal.

El kell mennie? mondá magában Manczi s kimenvén a háznak erkére, leült és sírt. Látta innen a grófot még egyszer a kertben, hová a parancsolat után visszatért; látta nagy lépésekkel fel s alá sétálni s magában tusakodni. Lerepült tehát hozzá s karjai közé omolván: Ne menj el, úgymond, tőlem, édes Laczim! ah! kérlek, ne menj el. Meg kell a te szegény Manczidnak halnia, ha elhagyod.

A gróf szinte megmeredt álmélkodásában. A mint Manczit karjai között tartotta, leereszkedett a mögötte lévő hantülésre. Szavát az indulatoknak küzködése elfojtotta. Azon szempillantásban, hogy Manczitól e hirtelen változásnak okát akarta kérdezni, a szél a hajlékony gallyakba megütközvén, elsuhogott előttük. Manczi felijedvén, kiragadta magát karjai közül és elsietett; de azonnal ismét visszatérvén: Te tehát, édes Laczim! nálunk maradsz, mondá neki súgó szózattal s a kertnek gallyasai közé eltünt.

A gróf elmélkedésekbe sülyedvén, át kezdte homályosan látni, hogy mostani állapotjával szövetségben lehetne Russelnek ama mondása: gonosztévő az én Laczim nem lehet. — Nem lehet! mondá e gondolatra magában, valóban nem lehet! Azután különféle képzelésekbe merült, különféle indulatokkal tusakodott, míg el nem szenderedett. A felkelő nap a kertben találta. Felébredvén, még egyszer mondta magában: Laczi gonosztévő nem lehet!

Manczi e jelenet után egészen megváltozott. Ránézegetett ugyan a grófra, de szemei semmit sem mondottak neki. Arra kérte majd naponkint, hogy maradna szobájában, mivel neki különös dolgai volnának. Felkereste Russelt és karjába akaszkodott, valahol csak lehetett s egyáltalában úgy viselte magát, mintha a grófot egészen elfelejtette volna. Kerülte a vele való magányos sétálgatást, magányos beszélgetést, olyannyira, hogy egy szép indiai leányzót mindenütt magával hordozott. Úgy látszott, mintha belőle egészen más asszony vált volna.

A gróf ezt meg nem foghatván, gyötrődni kezdett. Egyszer csakugyan magát lelvén, lábaihoz borult s ama kérésével: mondaná meg neki, mivel bántotta meg? sokáig kínozta. Édes Manczim! mondá neki több ízben, küldj el magadtól, ha tetszik; cselekedj velem, a mit tetszik; csak szivedet ne vond el tőlem.

Manczi egy darabig habzott, ha feleljen-e, vagy sem? már jobbra, már balra nézett, csakhogy a grófra ne kelljen tekintenie; azután mosolygásra fakadt, végtére pedig zokogó sírásnak eredt. A grófnak karjait megfogván: Mind haszontalan, úgymond, édes Laczim! tusakodásom mind haszontalan, melylyel indulatomon győzedelmeskedni akarok. Halljad bajomat és ne utálj meg. Szeretlek!

sokkal jobban, buzgóbban és hevesebben szeretlek, mint akárkit e világon. Könyörülj meg tehát rajtam és hagyj magamat, hogy valaki bennünket itt együtt meg ne lásson. Ezzel kitolta a gallyasból és Nákit, az indiai leányzót, fennszóval kiáltotta.

A gróf úgy hagyván el a gallyast, mintha álmodott volna: Mi lehet ez? úgymond magában; mit akar Manczi ezzel mondani? Egész nap elmélkedett Manczinak szavain, a nélkül, hogy azoknak értelmét megfoghatta volna.

Manczi szinte oly hideg volt a gróf hoz azután is, mint e jelenés előtt, kivévén, hogy lopva, ahol csak lehetett, már érzékeny tekinteteket vetett reá, már szemeivel integetett neki, már meg szerelmének oly különös jeleit adta, a minőket tőle még eddig a gróf sohasem látott. Ha Russel kiment és Náki talán elfordult, csüggedő tekintettel adta a grófnak értésére, hogy szívét az indulat dühösen szaggatja.

Egynéhány nap mulva egy gyönyörű reggeltől fogva egész estig Russellel sokkal barátságosabb volt, mint egyébkor s a gróffal magányosan csak szót sem szólott. Estefelé a grófnak megsúgta, hogy a jövő éjszaka jelenjen meg a kertnek legtávolabb fekvő gallyasában. A gróf úgy megijedt, hogy szinte reszketett, a nélkül, hogy okát tudta volna. Éjszaka? mondá magában. Oly különféle és többnyire nyughatatlanító gondolatokba merült erre a gróf, hogy egész estig szinte csak ébren álmodozott. Az éjszaka meglepte, minekelőtte magát meggondolhatta volna. Elment ő a kirendelt gallyasba, hol kevés szempillantások után Manczi is megjelent reszketve. Óh Manczim! óh édes Manczim! mondá a gróf fennszóval. Lassabban beszélj, mondá susogva Manczi, hogy valaki bennünket meg ne halljon. Boldog Isten! ha ezt Russel megtudná!

Russel? kérdezé a gróf komoran. Mondd meg nekem, Manczi! minek rendeltél te engemet ide?

Manczi szemérmetesen a grófnak karjai közé omolván: Oda vagyok, úgymond, mély sóhajtással. Édes Laczim! én örökre oda vagyok!

Oda vagy? kérdezé a gróf. Még az én karjaim között vagy, ne félj te, édes Manczim! semminemű veszedelemtől. Jöjj velem! Itt nekünk nem szabad együtt lennünk, mihelyt Russel róla semmit sem tud, semmit se tudjon.

Erre Manczi hevesen kiragadván magát a grófnak karjai közül, térdre esett előtte és zokogva így szólott hozzá: Jól mondod. Laczi! itt nekünk Russel tudta nélkül lennünk nem szabad. Isten hozzád, édes Laczim! Itt lennünk nem szabad. Isten hozzád! Óh! ha tudnád, micsoda mélységtől mentetted meg Manczidat! Köszönöm és köszönni fogom ezt neked, még élek! Ezzel a házba szaladt és a grófot magát hagyta. Ez a kertben megvárván a napnak keltét, Russelhez ment s megölelvén őt hevesen: Hallod-e Russel! úgymond, te azt jól mondtad, hogy Laczi gonosztévő nem lehet. Nekem tőletek el kell válnom. Russel! szeretsz-e még engemet?

Szeretlek, Laczi! Testvéremet jobban nem szerethetném. Az Isten látja lelkemet, hogy én a te nemes szívedben mindenkor bíztam, bíztam még akkor is, mikor Manczinak hozzád való buzgó és majdnem lángoló szerelmét láttam. Te engemet el akarsz hagyni? Az Isten engedje, hogy te és Manczi a belső nyugodalmat ismét feltaláljátok, melyre nemes szíveitek oly annyira érdemesek. Ezt én tiszta szívemből kívánom s reménylem is. Én a te szívedet ismertem és így csak egy szempillantásig sem voltam nyughatatlan. Hova akarsz menni?

Egy ideig Indiában akarnék még mulatni; ah!

édes Russelem! talán csak azért, hogy benneteket még egyszer láthassalak. Tedd boldoggá szegény Manczimat s légy boldog vele magad is. Ezzel kiragadta magát Russelnek karjai közül s a nélkül, hogy Manczitól búcsút vett volna, egy hű indiai emberrel, kit melléje inas gyanánt Russel ajánlott volt, elment Madrászból, hol eleinte oly boldog volt s végtére oly boldogtalan lett.

XXVII.

A Kaczajfalvi völgynek mása Indiában

Russel azonnal Manczihoz sietett s érzékenyen megölelvén: A mi Laczink, úgymond, édes Hitvesem! házunktól búcsút vett. Az egek vigasztalják meg nemes szívedet és adják vissza neki mennél hamarább előbbi nyugodalmát. Szomorúságodban csak arra kérlek egyedül, hogy tőlem barátságodat és bizodalmadat meg ne vond. Manczi előtte térdre esett; de ő azonnal ismét felemelte, fiát ölébe vette, megcsókolta. E gyermek, úgymond, a te szívednek egyik részét nekem visszanyeri. Manczi erre férjét fiával együtt átkulcsolta. Szóllani akart, de szózatját elfojtotta a sírás, melylyel szemlátomást küzködött. Ne gátold könnyeidet, mondá neki Russel; sírd ki magadat, hogy szíved megkönnyebbedjen. Sirt vele maga Russel is, sőt csak egy napot sem hagyott elmulni, hogy Manczival a grófról nem beszélgetett volna. Egynéhány hónap mulva férjének karjai között hálákat adott az Istennek Manczi, hogy a gróf elment.

A gróf azonban megjárta Indiának nagy részét s érzékeny sebének fájdalma türhetőbb lett. A kies természetnek vizsgálása, mely Indiának szelíd ege alatt annyiféle gyönyörködtető kellemetességekkel kedveskedik, érzékeny örömökre ingerlette szívét, melyek tekintetét földerítették s nyílt homlokát a komor ránczokból kisimították.

Most már Delhi városából lefelé ereszkedett s elég erősnek itélte magát arra, hogy Manczit ismét láthassa. Mély beszélgetésbe merülve gyalogolt indiai szolgájával, kit szinte arra akart birni, hogy vele Európába költözzön. Egy nagy folyónak partján vitte őket az út, melynek másik szélén bambusznádból nőtt eleven sövény folyt. Egyszerre a tengerről nagy forgószél érkezett, mely Indiában szörnyen uralkodik. A viznek habjai fel-fel emelkedvén, rettenetes zajjal rohantak a bambusz sövényre. A szélnek zuhogó ütközései egész homokfellegeket ragadtak fel falevelekkel megvegyítve az égbe, melyek innen meg-meg lezuhanván, a víznek egész partját elborították. A bambusznád lehomorodván s egymásba ütődvén, a rettenetes zajt még rettenetesebbnek tette. A folyó azután kiöntött, a mennydörgés iszonyúképen csattogott, a szél az égnek morgásai közé sivítván, félelmesen háborgott. Erre az égből egy sötét felleg fekete éj gyanánt leereszkedvén, az egész tartományt homályba borította. Csak a villanások világosították meg olykor e fénytelen zavart, utat mutatván a grófnak, hogy a tajtékzó haboknak veszedelemmel fenyegető árjaitól megmenekedhessen. Úgy látszott, mintha az egész természet felháborodott volna s lakosait végső veszélylyel fenyegette volna.

A gróf az inassal együtt a magasabb helyekre igyekezett, melyekről a hegyek felé meg-meg beljebb sietett azzal a reménységgel, hogy ott talán valahol helységre akad. Nemsokára egy völgyhöz jutottak, mely magas kősziklákkal körül volt véve s melynek mélyeiből az ég felé magas és vastag fák emelkedtek. A szél, mely a völgy felett keresztül zuhogott, meghomorítgatta ugyan e fáknak hegyeit, de törzsökeik szinte oly mozdíthatatlanok voltak, mint ama kőszirtek, melyek körülöttük függnek. A völgy az örök nyugodalom lakásának, a hábo-

ríthatatlan békesség templomának látszott lenni. Az egymásba kapaszkodó különféle csemeték átszőtték magukat a vastag fáknak sorain és gallyaikból áthathatatlan falat csináltak. Itt bátorságban vagyunk, mondá a gróf s kivonván kardját, átvagdalta a fák között összenőtt gallyakat s a völgynek belsejébe nagynehezen behatolt. A gallyszövevények nem messze tartottak ugyan, de alig jutottak utazóink a völgynek mélyére, a kősziklákról azonnal egész patakok zuhogtak le, melyek a rettenetes záporesőből támadtak. Utazóink tehát kénytelenek voltak, a völgynek túlsó és magasabban fekvő oldalára feliparkodni, hol messziről egy gunyhót és ebben világosságot láttak.

Istennek hála! kimenekedtünk, mondá a gróf s a gunyhó felé sietett. Hű szolgája visszatartóztatván: Maradj! úgymond. Te idegen vagy. Hadd menjek én oda magam. Ki tudja, micsoda emberek laknak benne? Ezzel az indiánus bement a gunyhóba s egy szempillantás után ismét kitört belőle, fennszóval kiáltván a grófnak: szaladj, messze szaladj! itt Pária lakik.

A gróf kirántotta öve mellől a pisztolyt. Azt gondolta, hogy a gunyhóban vadállat tartózkodik. E helyett megjelent az ajtóban egy öreg ember, kinek tekintete nemcsak nem rémítő, hanem inkább kegyes volt. A gróf feléje indult; szolgája pedig teljes erejéből tartóztatta. Ne közelíts hozzá, úgymond, mert Pária.

Pária? kérdezé a gróf. Mit értesz te vajjon e név alatt?

Olyan embert, a kinek semmi hite sincsen s a ki erre való nézve nem is ember, hanem még az oktalan állatnál is alábbvaló. Akarod-e, hogy megöljem? Ezzel a szolga előrántotta a pisztolyt, melyet kezéből a gróf azonnal kiragadott. Van-e eszed? úgymond, egy fegyvertelen öreg embertől

félni! Nem bánt ő minket, abban bizonyos lehetsz. Jöjj, szólítsuk meg!

Én őhozzá az egész világért nem megyek, mert az én törvényem szerint kilencz egész hónapig volnék tisztátalan, ha vele készakarva csak egynéhány szempillantásig is egy hajlékban mulatnék. Még a Pagódba sem volna szabad mennem. A templomot az Indiabéliek Pagódnak nevezik.

Hiszen látod, mondá viszontag a gróf, hogy ember; nekünk pedig segítségre van szükségünk. De mind haszontalan volt a grófnak beszédje. A szolga megmaradt a mellett, hogy neki Páriához menni nem szabad.

Nekem pedig szabad! mondá a gróf s a gunyhó felé indult.

Élj tehát szerencsésen! felelé a szolga, mert azután teveled sem szabad társalkodnom.

Isten hozzád! mondá a gróf, ki el nem tudta magával hitetni, hogy őtet e szolga, ki egyébiránt jámbor ember és hozzá nagyon hű volt, a puszta erdőnek közepén e miatt elhagyhassa. A szolga azonban sebesen elszaladt, a nélkül, hogy a grófnak kiáltására figyelt volna, melylyel még egyszer marasztalta. Egy pár percz után a fák közt eltünt.

A gróf azután a gunyhóhoz közelített. Az öreg ember mély tisztelettel hátrább lépvén: Én, úgymond, csak egy szegény Pária és arra érdemetlen vagyok, hogy lakásomba lépj. De ha hozzám magadat megalázod, tiéd a gunyhóm, tiéd mindenem, tiéd vagyok még önnön magam is.

A gróf az öreg embernek orczáját, mely a kezében lévő fáklyától megvilágosíttatott, közelebbről vizsgálván, vonásaiban oly szelídséget, jámborságot és nyugodalmat talált, hogy lehetetlen volt hajlandóságot hozzá nem éreznie. Oda nyujtotta neki kezét, melyet az öreg szemeiben nyilván ragyogó és kimondhatatlan jószivűséggel melléhez szorított.

Te, amint látom, ember vagy, mondá a gróf; az vagyok én is. Engedd meg, hogy ezen éjszakát hajlékodban töltsem. Az öreg keresztül tévén mellére kezeit, mélyen meghajtotta magát; a gróf pedig a gunyhóba bement.

Erre a gazda egy nyaláb vágott fát hóna alá, egy kosár gyümölcsöt egyik kezébe, a fáklyát pedig a másikba vévén, az erdőbe sietett. De minekutána itt egynéhányszor nagyokat kiáltott volna, kosarával s fájával együtt komoran visszajött.

A grófnak kérdésére, kit kiáltott légyen: Uti társadat, felelé a Pária. Eledelt akartam neki vinni és fát, hogy a vadállatok ellen tüzet rakhasson. Az én hajlékomba be nem mer jönni, mivel Pária vagyok.

Jószívű öreg, mondá a gróf, még egyszer odanyújtván neki kezét; te azokkal jót teszel, a kik tégedet gyűlölnek s megbántanak! Ezt mondván, illetődéssel teljes szemeit az égre emelte.

Orczádnak szinéről és ruházatodról látom, hogy te indiánus nem vagy, mondá az öreg. Reménylem tehát, hogy hajlékomban éhségedet sem átallod megenyhíteni. Ezzel az asztalt bambusznádből font gyékénynyel megterítvén, megrakta különféle kosarakra osztott kókuszdióval, indiai fügével, mandulával, narancscsal, ananászszal és egy tál rizskásával kókusztejben, maga pedig mély alázatossággal félre ült.

A gróf az asztalhoz vonta maga mellé és kérte, hogy vele egyen. Az öregnek könnybe borultak szemei. Istenem! úgymond, nem hittem volna, hogy életemben még egyszer ember lehessek!

A szélvész még háborgott és a gróf egynéhányszor kinézett az ajtón, ha szolgája nem tért-e talán vissza? De a szolga valóban eltünt. A gróf csak a Páriának szavára nyugodott meg, a ki őtet bizonyossá tette a felől, hogy a völgyön kívül nem

messze egy falura akad, a hol minden veszedelmen kívül lesz.

A gunyhó rezzenthetetlen volt. Ott állott ez, a hol a völgy legszűkebb volt. Egy pagodafa alatt volt építve, melynek fiútörzsökeiből a gunyhónak négy szöglete állott. E fának ágai és levelei oly sűrűek voltak, hogy csak egy csöpp eső nem hathatott át rajtok. Azonkívül a gunyhónak oldalai bambusznáddal voltak beszőve, teteje pedig indiai fügefalevéllel befödve. Jóllehet a szélvész a mennydörgéssel együtt még nagyon háborgott, a lámpás mégis a gunyhóban minden lebegés nélkül égett. A gróf nem győzött az öregnek nyugodalmán e rettenetes mennydörgésnél álmélkodni. Csendesebb volt ő még gunyhójánál is. Azalatt az öreg ember egy cseréphűtőben, mely Indiában garpulettának neveztetik, két edényt hozott, melyek kókuszdióból voltak készítve s melyeknek egyikében pálmavíz, a másikában pedig kókusztej volt. Kérte a grófot, hogy italait ne vesse meg; a gróf pedig jobb kedvű volt asztalánál, mintsem ha pompás vendégségnél ült volna.

Mondd meg nekem öreg, mondá a gróf mosolyogva, minekutána a Páriának homlokát megcsókolta volna, mondd meg nekem, mikép lehetsz te ennél a rettenetes égi háborúnál oly nyugodt elmével. Csak egy fa föd be tégedet ágaival; a fák pedig a mennykövet magukhoz vonják.

Pagódafába a menykő még soha sem ütött, felelé az öreg. E fák alatt az ember nincs veszedelemben.

A gróf megvizsgálván a fát, hihető, úgymond lassúbb szózattal, mintha csak magával szólott volna, hihető, mivel gyantássága fogyatkozó.

Ezt én nem értem, mondá az öreg. Hitvesem azt mondja, hogy Bráma, az indiánusoknak Istene, mikor e földön járt, a mennydörgés elől egyszer

pagódafa alá vonódott. Én pedig azt tartom, hogy az Isten a pagódafáknak azért adott oly sűrű és leveles ágakat, hogy az emberek ebben a tartományban, hol a rettenetes mennydörgések oly szörnyen uralkodnak, az égi háborúk elől alájok vonódhassanak és hogy erre való nézve nem engedi meg, hogy azokat a mennykő megüthesse.

Tégedet tehát az Istenben való bizodalom tesz nyugodt szívünek?

Az Istenben való bizodalom és jó lelkiismeretem.

Mond meg nekem, édes jó apám! melyik indiai felekezethez tartozol te? Hol van a Páriáknak a temploma?

Mindenütt, felelé az öreg. A mi templomunk az egész természet. Mikor a napot völgyemre támadni látom, térgyre esek és a napnak alkotóját mély alázatossággal imádom; utolsó sugarának alkonyodásánál pedig mennyei jótevőmet áldom. A szerencsétlentől soha sem tagadom meg segedelmemet. Feleségemet és leányomat oly boldogoknak teszem, a minőknek tehetem. Még ebemet sem hagyom el szükségében. Így éldegélvén napról-napra, életemnek végén úgy várom halálomat, mint esténkint az álmot.

A gróf érzékeny és tisztelettel teljes tekintettel vizsgálta az öreget. Majd azután felkelt, s a gunyhóban vagy kétszer fel s alá sétált. Ki volt a te oktatód? kérdezé egyszerre hirtelen.

A természet, felelé az öreg.

A grófnak azonnal eszébe tünt ama szent mondás: hogy az egek az Isten dicsőségét értelmesen beszélik, remek munkáit nyilván hirdetik. De kicsoda tanított tégedet arra, úgymond tovább, hogy a természetnek szavát megértsed?

Szerencsétlenségem, boldogtalan sorsom, felelé az öreg. A Páriáknak útálatos és megvetett nemé-

ből származván, Indiánus nem lehettem. Kénytelen voltam tehát, ember maradni. A társaság, mely az indiai népekből áll, számkivetett. Mit tehettem tehát egyebet, hanem hogy a természethez folyamodtam?

Áldott jó öregem! felkiáltott a gróf érzékeny szózattal. Mondd meg nekem kérlek, micsoda könyveket olvastál?

A teremtőnek ama nyílt könyvét, a természetet, melynek betüit minden ember ismeri. Más könyveket nem olvashattam; mert én sem írni nem tudok, sem olvasni.

Óh kedves Atyám! mondá a gróf. Látom én, hogy itt a természetnek és az erkölcsnek lakóhelyébe jutottam. Ha valahol, itt valóban az igazságot legkönnyebb feltalálni!

Én legalább tiszta és egyenes szívvel kerestem, mondá az öreg, mellére bocsátván kezét.

S feltaláltad-e? kérdezé a gróf. Nincs e világon, nem mondom, két nemzet, vagy két familia, hanem csak két ember is, a ki egy dologról egészen egyformán gondolkozna. Érzékenységeink elcsábítanak bennünket; eszünket pedig az érzékenységek vezérlik. Mikép keressem tehát az igazságot?

Azt tartom én, hogy azt egyenes és tiszta szívvel kell keresni, mondá az öreg. Az érzékenységek megcsalhatnak bennünket, valamint az ész is; de az egyenes és jámbor szív csalárd nem lehet, és így minket el nem csábíthat.

A gróf egybe kúlcsolván kezeit: Igaz! úgymond. Az emberek mind egyformán éreznek, a mellett, hogy kiki közülök, a mint különös haszna kívánja, külön-különféleképen okoskodik. Az egyenes tiszta és jámbor szív soha sem mondja, hogy valamit így ért, a mit máskép ért, vagy hogy azt hiszi, a mit nem hisz, sőt nem is hihet. A jámbor szív képes

egyedül arra, hogy az igazságot illendőképen keresse és voltaképen feltalálja.

Az igazság, mondá az öreg, hasonló az égnek harmatjához. Ha azt akarjuk, hogy tisztán maradjon, tiszta edénybe kell azt felfognunk.

Nekem egyenes, jámbor és tiszta szívem van, mondá a gróf; de mivel az igazságot emberektől kell tanulnom, mikép ösmerhetem én ki e sok mester közül azokat, a kiknek hasonló szíveik vannak? Az embereket nem vakítják-e el többnyire különféle előitéleteik? nem vesztegetik-e meg haszonkereső vágyakodásaik? Én a földnek nagy részét megjártam, de az embereknek vélekedései között nagyobb különbséget leltem, mint még nyelveik között is. Mirevaló tehát nekem e két színű és csalárd nemzetségnél jó szívem? Azt te nekem már megmondottad, mikép kerested az igazságot; mondd meg most azt is, hol találtad azt fel?

Saját szívemben és a természetben: az embereknél ritkán. A természetnek nyelve változhatatlan; az embereké pedig vagy több értelmű vagy érthetetlen.

A természetben? mondá a gróf. Hisz ebben az állatok egymással szüntelen harczolnak. A természet tele van öldökléssel, háborúsággal, viszálykodással. Még az elementumok is szüntelen küzködnek egymás közt. Ezeknek példáját kövesse tehát az ember?

Nem! nem! mondá az öreg undorodással. Kérdezd meg szívedet és ha jámbor, tiszta és egyenes, azt fogja neked mondani: hogy te másoknak azt cselekedd, a mit tőllök magad kívánsz és hogy azt rajtok el ne kövesd, a mit te tőlük nem örömest szenvedsz. Szívünk tanít minket kötelességeinkre, a természet pedig nekünk az Istent olyannak mutatja, a minőnek gyengeségünk ismerheti és sorsunk kivánhatja, hatalmasnak, jónak és bölcsnek.

Imádom én őtet, szeretem és már könyörgésemmel kérlelem, már meg háladásimmal tisztelem, a nélkül, hogy azt nyomozzam, mikép lehet ő az, a minek a természet lenni kiáltja.

A gróf könyökére támasztván fejét és szemeiből a könnyek kigördülvén, az igazságot tehát, úgymond, nem csak egyenes és tiszta szívvel, hanem benne is kell keresni. De mi vezérelheti, mi birhatja még a jó szívű embert is arra, hogy ezen igazságokat saját szívében és a természetben keresse?

A szerencsétlenség, a viszontagságok, felelé az öreg.

Ezek az embert lenyomják, elméjét meghomályosítják, szívét lealázzák.

Csak egy bizonyos pontig, mondá az öreg; de azután, ha egyszer a szerencsétlenség felette nagyon megsúlyosodik, az ember összeragadja minden erejét, az elmehomálynak köteleit lerázza magáról, s a hol eddig sötétséget és tévelygést tapasztalt, ott egyszerre világosságot és igazságot lát.

Egész nemzeteknél ez talán megtörténhet, mondá a gróf, homlokára szögezvén újját; de magányos embereken nem hiszem.

Én magányos ember vagyok, mondá az öreg és én így találtam fel nyugtomat.

De te talán ebben ritka jelenés is vagy? Hány Páriát találni, a ki úgy gondolkodjon, mint te? És hány ezer indiánus van, a kiket a szerencsétlenség arra nem bir, hogy sziveiket meghallgassák. Amaz igazságokat pedig és kötelességeket, melyekkel tégedet szíved és szerencsétlen sorsod megismerkedtetett, minden embernek kellene tudni.

Az öreg Pária vállat vonva elhallgatott.

A gróf e különös öreg embert sokáig vizsgálván, végre lesütötte szemeit, s az isteni kinyilat-

koztatásnak szükségéről, mely az embereket kötelességeikkel megismertesse, mély gondolatokba merült.

Ezekből végtére felserkenvén, hallod-e öreg! úgymond; a mely igazságokat te a természetnek és a szerencsétlenségnek iskolájában tanúltál, azokra van építve az én keresztény hitem is, melyet édes atyámtól tanultam. Az embernek fő kötelessége minálunk is, hogy másoknak azt megtegye, a mit tőlük kiván és hogy azzal őket meg ne bántsa, a mit tőlük nem örömest szenved.

Tinálatok tehát mind jámborok az emberek? kérdezé az öreg.

Azok volnának, ha a keresztény hitnek törvényeit megtartanák.

Egyik szó a másikat adván, elbeszélte az öregnek röviden a gróf a religiónak történeteit. Lerajzolta neki az emberi nemzetnek gyermekkorát a világ teremtésétől fogva Mózesig, ki előtt az emberek az Istent a természeti religiónak törvényei szerint szolgálták. Leírta azután az ó testamentomnak szolgákhoz illő törvényeit; végtére pedig Krisztusnak új testamentomát, melyben a fiúi szeretetnek törvénye alatt az Isten, mint köz atya tiszteltetik.

Az öreg ember csupa fül volt, s minekutána egy nehány kérdéseire a gróf szelid és elégítő feleleteket adott volna, kikérte magának, hogy ezeket neki más nap még egyszer elbeszélje.

Szívesen, felelé a gróf. De mondd el nekem, édes apám! te is a te életedet; mert neked felette szerencsétlennek kellett lenned.

Elmondom holnap; mert ma már késő volna bele kezdeni. Az éjfél közelget. A nyugodalomra szükségünk van mind a kettőnknek.

Ezzel ágyat vetett a grófnak pálmalevelekből és jó illatú füvekből, kezet fogott vele, s nyugodal-

mas éjszakát kívánván, bement egy bambusnád ajtón a hátulsó kunyhóba.

A gróf lefeküdt. Álomképnek látszott neki, a mi vele történt. Az öreghez mély tiszteletet érzett magában. A kunyhót az Istenség templomának nézte, s a legderültebb gondolatok között nyugodt elmével édesen elaludt.

XXVIII.

Az indiai-völgynek gazdája elbeszéli életét.

Más nap korán reggel felébredt a gróf a madaraknak csevegésére, melyeknek fészkei a kunyhó felett és körülötte függtek. Felugorván ágyából, hallgatódzott a szomszéd kunyhónak ajtajánál; de csendes volt még nem csak ebben, hanem körülötte is minden. Azt gondolván, hogy az öreg még legjobb álmában van, kilappangott a kunyhóból a szabad ég alá. Itt egy darabig az öregre várakozott; de mivel ez meg nem jelent, meg akarta kerülni a kunyhót, s egy áthathatatlan eleven sövényre akadt. Ennek ágait szétvonván, belátott egy kellemetes kertbe, hol mindenféle gyümölcsfák és vetemények részint virágoztak, részint már értek. Tovább ment a sövény mellett és ágai között a kertbe egynehányszor betekintett. Bő áldást látott benne mindenütt, melyel az ég az öregnek munkáját szembetünőképen megjutalmazta.

Most egy szózatot hallott. Hamar széthajtotta a galyakat, s a kertben tíz lépésnyire a sövénytől egy leányzót látott, ki a kosárkába, mely karján függött, narancsot szedett. Orczáját nem láthatta, mert háttal állott hozzá; de termete karcsú, súgár és nemes volt. Testéhez fehér patyolat ruháját, mely csípői körül tele volt ránczokkal, világoskék övecske szorította. Most már a fának túlsó részére ment narancsot szedni, s a grófnak szemébe egy

Egy leányzót látott, ki narancsot szedett.

gyönyörű orcza tűnt, tele mennyei kegyességgel, tele bájoló ártatlansággal. Kosárkája megtelvén, egy bokorhoz ment igen lassú, csendes és gondos lépésekkel s virágot szedett. Egy madárka a bokorból kirepült. A leány egyet vissza lépvén, s a madárka után nézvén: Csak felvertelek mégis, szegény kis anya! úgymond. Lám! három egész nap éltem virág nélkül, mivel te a tojáson ültél. Jőjj vissza szegény állatocska! A jövevény elégedjen meg másféle virágokkal. Ő teneked nyughatatlanságot ne okozzon. Eltávozván a bokortól, kegyesen mosolygott, mikor látta, hogy a madárka fészkébe ismét becsúszott.

A grófnak érzeményeit megírni lehetetlen. A leánynak szava tiszta és szelid volt, mint egy távol zengő sípnak a hangja. Mikor ez magát a kertben a pamutfák megé vette, a gróf is visszatért a kunyhóba. Ennek ajtajában lelvén az öreget, ki már reá várakozott volt, megcsókolta derült homlokát, s beszédbe ereszkedett vele, melyet azonnal familiájára fordított. Megfogván a grófnak kezét az öreg, elvezette a hátulsó kunyhón keresztül a kertbe. Két sor pálmafa között egy illatozó galyasba jutottak, hol az öregnek felesége és leánya együtt ülvén, patyolatot szőttek. Felkeltek mind a ketten, a mint a grófot jönni látták, s egynehány lépésnyire elejébe mentek.

Ez a feleségem! mondá az öreg, kezénél fogva oda vezetvén a grófhoz az asszonyt. Ez pedig a leányod? kérdezé a gróf. A leány elpirulván, lesütötte, s ismét azonnal felemelvén, a grófra vetette egy szempillantásig szemeit. Nahida leányom, mondá az öreg mosolyogya, s kezével a leánynak szép homlokához ért.

A gróf nem győzte a szép Nahidát nézni. Szép Nahida! én tégedet már ismerlek, mondá a gróf szelid szózattal és érzékeny bizodalommal.

Engemet? kérdezé a leány mosolyogva.

Egy mugribokornál állottál és egy madárkát fészkétől el nem akartál űzni; inkább engemet hagytál mugrivirág nélkül.

Ha ezért reám nem neheztelsz, én neked szedek még ma mugrivirágot. Édes atyámnak van még egy mugribokra, de csak egy! mondá Nahida szeliden s fejével a grófra kellemetesen hunyorítván.

A gróf erre megfogta kezét és melléhez szorította, szívragadó kéjjel nézvén szeme közé. Nahida is megnyomta viszontag kezét és elpirult.

Szerencsés férj! boldog atya! mondá a gróf, a Páriának karjai közé omolván. Mondd meg nekem, mikép jutottál te ily boldogsághoz? Most, drága öregem! most beszéld el nekem életedet.

Leültek a galyasban mind a négyen. Az asszony szőtt. Nahida a grófnak egy kosárka narancsot hozott, kikereste közülök a legszebbeket, s oda nyújtotta neki mosolygó tekintettel. Magam szedtem, mondá a grófnak, ki a narancsokat néma, de érzékeny köszönettel vévén, jó ízűen megette.

Erre a Pária elkezdette életét beszélleni. Az asszony azonban a szövőszékre támasztotta karját. Nahida a galyasnak nyílásába ült a grófnak átellenében, s pamutból övet kötött, de a munka közt fel-fel vetette szemét, s már atyjának beszédjére figyelmezvén, ölébe bocsátotta le munkáját, már meg elővevén a kötést, erről a grófra salygatott.

Én a Páriáknak neméből születtem, elkezdette az öreg, mely Indiában a legalább való nem, s mely minden embertől utáltatik.

Utáltatik? kérdezé a gróf és mi okra nézve?

A Braminusok azt mondják, hogy ők a Bráma Istennek fejéből, a Páriák pedig lábaiból származtak, és hogy a mint Bráma e földön egyszer egy hosszas utazása után elfáradván, egy Páriától eledelt kért, ez őtet emberhússal kínálta meg. Bráma

e miatt a Páriáknak nemét megátkozta, kiknek azóta a városokhoz még csak közelíteniök sem szabad. Akármelyik Náirnak szabad bennünket megölni, ha hozzá úgy közelítünk, hogy őket lélekzetünk elérhesse.

Óh vélekedések, mondá erre a gróf hevesen, mily boldogtalanokká teszitek tik az embereket! De mikép is vehetik a Braminusok egész Indiát arra, hogy e mesét higyje?

Az oktatás által, melylyel az embereknek szívét gyermekkoraikban elfoglalják, s az ilyen állításoknak mindennapi emlegetése által. Az emberek hasonlók a szajkókhoz. A mit sokszor hallanak, azt végre csak elhiszik.

Hát te mikép tudtál e közönséges megvetésnek bilincseiből kimenekedni, melyekkel tégedet a Braminusok még születésedkor lelánczoltak? mert — ezt mondván, felkelt — mert az embert rettenetesebb balság az egész természetben nem érheti, mint sem ha úgy lealáztatik, hogy önnön magát utálni kényteleníttessen.

Jól mondod! folytatá beszédjét az öreg. Én magam magamat a természet szemetjének néztem. A többi polgári rendeknek hozzám való gyűlölségét igazságosnak tartván, elhitettem magammal, hogy Bráma haragjának súlya fejemen fekszik. Szemeimet fel nem mertem az égre emelni, mivel erre magamat méltatlannak véltem. Így éltem én tizennyolcz esztendeig a halálnak állhatatos veszedelmében, mivel életemet akármelyik Náir szabadon elvehette. Táplálékomnak szűke azután arra birt, hogy magamat egy puszta vidékbe vonjam. Itt egy elhagyott omlékony kunyhóban lakván, a gyümölcsből éltem, mellyel a fák kedveskedni szoktak. A kunyhó mellett riskásának való kertecske volt, melyben a haszontalan gyomok és kórók elhatalmasodtak. Összeszedvén egy néhány marok

riskásamagot, felástam a kertnek egyik szögletét és bele vetettem. Unalomból történt ez inkább, mint sem eltökélt szándékból; mert én Bráma haragjával terhelt embernek tartván magamat, nem remélhettem, hogy a tőlem elvetett riskásamag kizsenghessen. Azonban kizsengett mégis, felnőtt, kivirágzott és bő gyümölcsöt hozott.

Lehetséges-e? mondám, mikor riskásámmal legelőször álmélkodva jól laktam, lehetséges-e, hogy engemet Bráma szeressen? Azon naptól fogva fákat ültettem, riskása ágyamra vizet vezettem, kerti veteményeket plántáltam, s kertemben a gyümölcs oly szépen megérett, mint akármelyik Braminuséban. Ez bennem a legelső kételkedést szülte ama mondának igazságáról, mely a Páriáknak nemét oly utálatosnak tette. Ha Bráma engemet gyűlölne, lehetetlen volna, hogy éljek. A nap, a helyett, hogy engemet melegít, sugarával megölne. Szintúgy látok, hallok, ízlelek és érzek, mint a Braminusok. A nap, a hold, a csillagok nekem szintúgy világosítanak, mint nekik. A természet hozzám nem mostohább, mint hozzájok. És Bráma engemet gyűlöljön?

Bráma énvelem jót tesz, mondám önnön magamnak fenszóval, az ég felé terjesztvén ki kezeimet; azon leszek tehát, hogy szeretetét, ha mindjárt gyűlölne is, megérdemeljem. Az ő példája szerint jót akarok azokkal tenni, kiket gyűlölnöm kellene.

Most már kunyhómban nem volt nyugtom. Ama gondolat, hogy Bráma szeretetét jóságos cselekedetek által megérdemeljem, éjjel-nappal ösztönözött. Kunyhómat elhagyván, hová menjek? kérdezém magamtól. Az emberek közé, kik halálos ellenségeid? Áh! ha ők ellenségeim, én legalább önnön magamnak hű barátja leszek. E végső tökélléssel elmentem az erdőkbe, a folyóvizeknek partjaira és gyümölcsből éltem. De kevés idő múlva

azt tapasztaltam, hogy a természet a magányos ember számára igen keveset, a társaságban élőknek számára pedig felette sokat tesz és hogy létemet azoknak létéhez kapcsolta, kik engemet számkivetettek. A természet pedig önnön magával, így okoskodtam magamban, ily szembetűnőképen nem ellenkezhet.

Mikép jöttél te e gondolatra?

Sokszor még csak ennivaló gyökerekre sem akadtam. Csak bajjal tudtam a vad állatoknak gyilkos incselkedéseit elkerülni. Ebből azt következtettem, hogy csak a társaságos élet adhat nekünk elegendő táplálékot, csak a társaságos élet óvhat meg minket a ragadó állatoknak dühösségétől, csak a társaságos élet elégítheti meg mindennemű szükségünket. E gondolattal tartományról tartományra tébolyogtam, csak abból élvén, a mit a természetnek nagy tárházában leltem, e mellett pedig a földbe, valamerre mentem, mindenütt hasznos palántamagokat vetvén és a faluknak riskásaföldjeiből az állatokat kikergetvén. Ezek voltak ama kis jóságos cselekedetek, melyekkel ellenségeimnek szolgálhattam és már ezek is, bármily csekélyek voltak, azt okozták bennem, hogy nem éreztem magamat oly nyomorúltnak, mint azelőtt.

Az éhségtől kényszeríttetvén, bekullogtam egyszer egy hajlékba, hol egy ifjú Náir lakott. Nem szóval, nehogy talán lélekzetem elérje, hanem csak arczvonásokkal és karjaimnak mozgatásával kértem tőle egy kevés gyümölcsöt: ő pedig hajító nyilat lökött reám és megsebesített. Kiragadván testemből bosszankodással a nyilat, a szomszéd ligetbe osontam, hol ezen embertelen szív ellen felette dühös haragra gerjedtem. Három nap gyakoroltam magamat a nyílvetésben a végből, hogy e kegyetlen Náirt meglessem s mihelyt magát találom, ugyanazon nyíllal megöljem, melylyel engemet megsebesített.

A lesben feküdtem már hajlékától nem messze egy bokor mögött, kezemben tartván az ölni kész nyilat. Egy hat esztendős gyermek, a Náirnak fia, a ház előtt játszdogálván, ama bokor felé futott, mely mögött feküdtem. Egyszerre kiszökik oldalról egy másik bokor mögül egy tigris és egyenesen a gyermeknek szalad. Hallottam én ellenségemnek, a Náirnak kiáltását, hallottam a gyermek anyjának hathatós sírását s kiugorván lesemből, átütöttem nyilammal a tigrisnek oldalát, szinte mikor a gyermekhez ért. A tigris elesett, a gyermek haza szaladt, én pedig a nyilat kirántván a tigris beléből, ismét visszasiettem a bokor mögé, hogy onnan a Náirt meglessem. De ezen szempillantástól fogva nem éreztem már hozzá gyűlölséget. Még segíthettem volna is rajta inségében. Mélyebben bemenvén a ligetbe, érzeményimnek ezen változása iránt mély gondolatokba merültem. A jótétemény kedvesnek teszi előttünk azt, a kivel jót cselekszünk. A gyermekhez, kit a haláltól megmentettem, oly nagy hajlandóságot éreztem magamban, hogy még atyját is szeretni kezdettem. El nem hagyhattam e vidéket, a nélkül, hogy a gyermeket még egyszer meg ne lássam. Magát találván, megcsókoltam s az erdőbe tüntem azzal a belső meggyőződéssel, hogy én az Istenség gyűlölésének tárgya nem lehetek.

Igy jutottam én gondolatról gondolatra, így emelkedtem fel az egyik igazságról a másikhoz. A Braminusok állítása előttem naponkint kétségesebb, naponkint kétségesebb, naponkint bizonytalanabb s végtére puszta mese lett, melyet ők csak a végből hirdetnek, hogy általa nemeknek isteni származását megmutatván, maguknak egész Indiában tiszteletet és legfőbb tekintetet szerezzenek.

Lassankint egészen megjött belső nyugodalmam s már el is tökéltem volt magamban, hogy régi

kunyhómat ismét felkeresem, melyben élni és halni kívántam. Csak egy dolog volt még szívemen. Várost még sohasem láttam. Minekelőtte tehát magányosságomba vonódtam volna, föltettem magamban, hogy valamelyikbe beosontok. Már messziről álmélkodásra ragadtak engemet sánczai, bástyái, magas házai és pompás tornyai. Bámulva néztem a sok ezer embert, kik a városba be, vagy a városból kitódultak és a tevéknek különféle nyájait, melyek ide Indiának minden kincseit összehurczolták. Vizsgaságomnak ellent nem állhattam. Itt, mondám magamban, itt az emberek ezrenkint szövetkeztek össze, hogy egymást boldogítsák és hogy egymásnak örömeket tegyenek. A város, lehetetlen, hogy a boldogító gyönyörűségeknek honja ne legyen.

Delhi városa volt, mely előttem feküdt s melybe este beorozkodtam. Egynéhány utczán átlappangván, a nagyoknak palotáin és a sok boltokból álló pompás piaczokon nem győztem elegendőképen álmélkodni. Elmentem azután a városnak ama vidékébe, hol az Omrák, az indiai nagy Mógolnak udvarnokjai laknak s mely a Gemma vize mellett palotákkal és gyönyörű kertekkel tele van. Muzsikát hallván, bementem egy kertbe s álmélkodással néztem a Bajadár nevű asszonyoknak tánczát. Sirtam búbánatomban, hogy én az ilyen örömökben nem részesülhetek.

Az Omra egy puha szófán feküdt és szolgáitól körülvéve a tánczosnéknak mesterséges mozgásaiban gyönyörködött. Irigylettem neki kellemetes örömeit. Egyszerre katonák rohantak a kertbe. A muzsika elnémult, a tánczosnék remegő galambok gyanánt szétszaladtak, az Omra elhalaványodott s a katonák vezére fejét kívánta. Az Omra fegyvert rántott, de saját emberei voltak az elsők, kik rá rohanván, lefegyverkeztették. Fél fertály óra mulva a küldött katonáknak kezében láttam már a

fejét, kik után búcsúztam a nagy Mógolnak palotájába. A katonák még más öt Omrának a fejét is vitték, kik, a mint beszédjükből megértettem, fölötte gazdagok voltak. A Mógol palotájából engemet azonban kikergettek, a nélkül, hogy abban valamit láthattam volna. Elmentem tehát új utczákba, hol a paloták előtt sok koldust találtam, kiket a szerecseny szolgák foganat nélkül űztek, kergettek, míg ellenük botokat nem emeltek, vagy fegyvert nem vontak.

Egy nagy és erős épületben lánczokat hallottam csörgeni. Benézvén a vasrostélyos ablakon, egy egész sereg szerencsétlent láttam a lámpásnak halavány világossága mellett bilincsekben sínleni. Ki sírt, ki sóhajtozott, ki meg átkozódott, úgy hogy halálos veríték ütött ki homlokomon.

Éjfél után tolvajokra akadtam, kik épen egy házba törtek. Hallottam lakosainak panaszkiáltásait, hallottam egy haldoklónak végső hörgéseit. A strázsa oda sietett. A tolvajok erősen védelmezték magukat. Mind a két részről elestek egynéhányan. Szaladtam én a város kapujához, amint szaladhattam, hogy a pompának és a nyomorúságnak e veszedelmes honából kimenekedhessek.

A gróf e rajzolásokra egynéhányszor megborzadott. Minálunk, mondá végre, csak nem látni mégis a városokban ily iszonyú rendetlenségeket. Nyomorúság bennök elég van ugyan; a rossz emberek is sokszor nagyon megkárosítják lakosaikat; de egyébiránt nagy Mógol helyett kegyes atyák uralkodván rajtunk, a méltatlan haláltól, a jószágoknak elragadásától s akármely egyéb erőszaktól sem nagyjainknak, sem közembereinknek nincs mit félniök. Elbeszélte azután röviden az európai városoknak rendtartásait és jussait, azokkal a rendetlenségekkel együtt, melyek mindeddig orvoslást kívánnak.

XXIX.

Az előbbeninek folytatása.

A grófnak rövid értekezése után imígy folytatta beszédjét az öreg Pária. Kijutván e veszedelmes helyből, térdre estem s könnyező szemmel ily szókra fakadtam: Köszönöm neked, óh Bráma! hogy engemet oly nyomorúsággal méltóztattál megösmerkedtetni, mely az enyimnél sokkal nagyobb. Megtanultam én ebből, békeségesebb tűréssel viselni boldogtalan sorsomat, mint eddig viseltem. A Páriák valóban nem oly boldogtalanok, mint e gazdag városnak lakosai. Én az Istennek, Pária létemre, úgy szolgálhatok, amint lelkiismeretem legjobbnak találja és ha önnön magamnak barátja vagyok, senkitől sincsen mit tartanom.

Egy darabig még a város vidékében maradtam. Legalább éjszakánkint boldog voltam és csak ez s amaz ételekből éltem, melyeket a gyermekek vagy a szülők boldogult rokonaiknak sírhalmaira tenni szoktak. A sírok közt lakván, megtanultam, kevésre becsülni a földet, szeretni az embert. Legalább éjszakánkint boldog voltam és csak ez is már felette sok volt.

De végre csak érzettem mégis és fájdalmasan érzettem, hogy magam vagyok. A Páriák között kerestem tehát magamnak jó barátot, kivel inségemet örömeimmel együtt felosszam. A balgatag vélekedések oktalan állatokká tették őket; elég

szerencsétlenek pedig nem voltak még arra, hogy belőlük emberek válhassanak.

Azonban találtam mégis nemsokára egy érzékeny, háladatos, hű és tántoríthatatlan jó barátot, nem az emberek között, hanem az oktalan állatok között. Ezen ebecskét értem. Ezt mondván, ölébe vette kutyáját és megczirógatta. Az asszony és a leány is magukhoz hítták és megsimogatták, mintha e kegyességgel hálálni akarták volna urához való hűségét. Kicsinyke volt, míkor az úton találtam, mondá tovább az öreg; s mivel urát elvesztette, az éhség már majd agyon kínozta volt. Fölneveltem és ő engemet ezért szeretett és tőlem többé el nem vált.

Nagy nyereség volt nekem, eleven valót találni, mely szeretett; de szívem vele meg nem elégedhetett, mivel emberi társaság után sóhajtozott. A kegyes Istenség többet adott, mintsem reményleni mertem; egy jó feleséget.

Itt az asszony fölkelt, oda ment férjéhez, megnyomta kezét és rámosolygott.

Szavait folytatván az öreg, egy éjszaka, úgymond, ismét a Bráminusoknak temetőjében voltam. Egy sóhajtást hallván, körültekintettem magamat s a holdvilágnál egy ifjú Braminát láttam lángszinű fátyollal félig betakarva. Tekintetére ily aszszonyságnak, ki halálos ellenségeimnek neméből való volt, két lépésnyire szöktem vissza ijedtemben. Ételeket rakott ő édes anyjának sírjára, ki magát egynéhány nap előtt meghalt férjével elevenen elégettette. Leborult azután zokogva a sírra s könnyhullajtásival megáztatta és karjaival megölelte a földet, mely édes anyjának hamvait befödte.

Borzadásom elenyészett, mihelyt sírni hallottam. Boldogtalanabb volt ő nálamnál. Én legalább nyugodalomban élek síromnak szélén, mondám magamban, de te! — Sorsa jutott eszembe, ha talán férj-

nél volna és férje meghalna. Ah! én csak akkor halok meg, mondám ismét magamban, mikor saját órám elérkezik; de tégedet, ha tulajdon halálod a sírba nem dönt is, férjednek halála fog ifjú létedre a lángok közé lökni. E gondolatra könyörületességből sírni, zokogni kezdtem. Rám vetvén szemeit s Páriát látván bennem, elfordult s a fátyollal egészen betakarván magát, elment.

Más éjszakára ismét oda mentem. Ő is elérkezett és édes anyjának sírjára még több eledelt rakott, azt gondolván, hogy azokra szükségem lesz. Mivel pedig a Braminusok amaz eledeleket, melyekkel rokonaiknak sírjait megrakják, méreggel szokták vegyíteni, hogy azoktúl a Páriákat elijeszszék; ő csupán csak különféle gyümölcsöt hozott, melyeket méreggel megrontani nem lehet; értésemre akarván ez által adni, hogy azokat nekem szánta.

Hozzám való könyörületessége nagyon megilletett. Ez volt az első emberi szív, melynek hozzám való hajlandóságát láttam. A gyümölcs mellett térdre estem s megáztattam azokat könnyhullajtásimmal. Háladatosságomat akárván viszontag mutatni, oly virágokat szedtem, melyek minálunk háladatos szívet jelentenek s a gyümölcsre tettem, a nélkül, hogy ezt megillettem volna.

A következendő éjszaka szívragadó örömmel és reszketve láttam, hogy háladatosságomat meg nem vetette. A virágok még frissek voltak, mivel vízzel meghintette; a sírtól pedig távolabb egy új kosár gyümölcs állott. A háladatosság felbátorított. Szólani vele nem mertem, nehogy megbántsam. Hogy tehát szivemnek érzeményeit mégis tudtára adjam, oly virágokat szedtem, melyek minálunk mély tiszteletet jelentenek s a kosárba tettem.

A virágok másnap reggel frissek voltak, mert vízzel meghintette. Szinte tántorogtam örömöm-

ben, hogy tiszteletemet kedvesen fogadta s merészebb lettem. Reszkető kézzel tettem a következendő éjszaka a kosárba Mugri virágot, a szerelemnek jelét, ama virágokhoz, melyek tiszteletet jelentenek. Áttekertem pedig fekete virágokkal, értésére akarván adni, hogy hozzá való szerelmem szerencsétlen. A hajnalnak első sugarával oda szaladtam a sírhoz. Szivem képtelenül dobogott, kezeim reszkettek. A Mugri virág elhervadt, mert vízzel meg nem hintette. A többiek frissek voltak. Hangos kiáltással borultam a sírra és szívemet a búbánat egészen elfogta.

Az alkonyodó nappal reménységem nevekedni kezdett. Fekete kelyhű és lángszinű tulipánt tettem a gyümölcsre, mint jelenségét ama lángnak, mely szívemet emésztette. Majd azután magamat a sírhalmok mögé vontam. A Bramina elérkezvén, körülnézte magát. A tulipánt sokáig vizsgálván, nagyot fohászkodott. A többi virágokat vízzel meghintette, de a tulipánt nem; jóllehet azt még az öntözés alatt is sokáig nézegette. Egyszer még vissza is tért, hogy a tulipánt megöntözze; de útjában megállván, az égre vetette szemeit, nagyot fohászkodott és kezét szívére tévén, elment.

Szebb gyümölcsöt nem hozhatott volna, mintsem nekem azon éjszaka hozott, de ah! a fájdalommal és reménységgel oly tele volt szívem, hogy ajándékát meg sem kóstolhattam. A reménység bennem este felé ismét elhatalmasodott. A gyümölcsre tövises rózsát tettem, mely reménységemet kínommal együtt jelentse. Ah! mely nagy volt másnap keserüségem, mikor elhervadott rózsámat a sírtól távolabb a földön találtam. Kevés híja volt, hogy eszemet a fájdalom meg nem zavarta. Eltökéltem tehát magamban, hogy megszólítom.

Az éjszakával ő is elérkezett. A sírhalom mögül kiosontván, letérdepeltem előtte. Nyelvemen el-

haltak az igék. Reszkedtem, zokogtam s a nélkül, hogy egy szót ejtettem volna, ismét rózsát ajánlottam neki.

Ő el akart menni; én pedig előtte a porba borulván, átfogtam lábait. Körülnézvén magát, azután pedig reám tekintvén, nagyot fohászkodott s végtére így szólott hozzám: Szerencsétlen! te nekem szerelemről szólasz, én pedig nemsokára megszünök lenni!

Erre én az égre emelvén karjaimat. Megszünsz lenni? mondám, tele rémüléssel; te, életemnek egy istápja! te szünsz meg lenni?

Férjem meghalálozott, mondá a Bramina. Gyermekkoromban adtak neki szülőim feleségül. A mely farakás az ő holttestét megemészti, az engemet is hamuvá teend. Isten hozzád! Eredj és felejts el! Harmadnap mulva sírj itt, ha hozzám jó vagy, hamvaimon.

Nyelvem még sem lévén képes szólani, átfogtam térdeit és könnyeimmel megáztattam. Végre imigy szólítottam meg: Boldogtalan Bramina! te halni akarsz? És kicsoda kényszerít tégedet erre szépségednek virágjában? A te nemed? Óh! szaggasd el ama köteleket, melyek tégedet hozzá és irtóztató törvényéhez lecsatolnak. Ezt te megteheted. Légy feleségem! Semmim sincs, a mivel megkínálhatnálak, szívemet kivévén, mely tégedet soha el nem felejt.

Rám függesztvén egy darabig szemeit, melyek illetődéssel tele voltak, ah! a halált én elkerüljem, úgymond, hogy gyalázatba essek? Ha szeretsz, hagyj engem inkább meghalni.

Hogy gyalázatba ess? Szép Bramina! nem azért akarlak én tégedet keserűségedtől megmenteni, hogy az enyémmel megterheljelek. Ha te a gyalázattól félsz, siess velem a legmélyebb erdőbe, hol magunkat könnyen elrejthetjük. Az emberekben

nincs irgalmasság; menjünk a tigrisek közé; az egek bennünket el nem hagynak. Siess, kérlek és ne kétkedj. A szerelem, az éj, sőt még szerencsétlenséged és ártatlanságod is, mind részeden állanak, menekedésedre e jó alkalmatossággal szemlátomást kedvezvén. Ne mulassz, szerencsétlen özvegy! Férjednek holtteste várakozik már reád és a farakás készen áll, mely férjeddel együtt fölemésszen.

Nagyot fohászkodván, érzékeny tekintetet vetett édes anyjának sírjára, azután pedig szemeit az égre emelte. Én térden állva a rózsát még akkor is elejébe tartottam. Rám nézvén, jobbját jobb kezembe bocsátotta, baljával pedig a rózsát tőlem elvette. Felszökvén térdeimről, szívragadó örömmel karjai közé rohantam. Megfogván azután kezét, elsiettem vele. Fátyolát a Ganges vizébe vetettem, azt akarván ez által rokonaival elhitetni, hogy a vízbe ugrott. Éjszakánkint a víz mellett mentünk, nappal pedig a bambusznád között tartózkodtunk.

E vidékbe értünk végtére, melyet a hadakozás megnéptelenített. Behatoltunk e völgybe, melyet a szomszédságnak előbbeni lakosai egy rossz lélek hajlékának tartottak. Itt építettem magamnak e kunyhót, itt neveltem magamnak e kertet. Hitvesemet úgy tiszteltem, mint a napot, úgy szerettem, mint a holdat. Ő nekem mindenem volt, én neki mindene voltam. Az emberek számkivetettek bennünket társaságokból, de mink magunknak elegendők voltunk. Ő engemet szeretett, mert a haláltól megmentettem. Én őtet szerettem, mert engemet megboldogított és még most is boldogít.

Itt az öreg felkelvén, megölelte hitvesét, kinek szemei örömkönnyekbe borultak.

Azután anya lett, így folytatá beszédjét az öreg. Nahida leányomat szülvén, boldogságunkat nagyon

megöregbítette. Azóta semmi hijával sem vagyunk. Világunk és a mi több, édes és ártatlan örömökkel teljes világunk e völgy. Itt valóban semmi hijával sem vagyunk. Van mindenünk, a mit kívánunk.

Nahida ezt hallván, mélyen fohászkodott s a grófra tekintvén, elpirult. Az öreg ölében tartván hitvesét, bizonyossá tette a felől, hogy szerelme és barátsága által kimondhatatlanul boldog. Azután a grófhoz fordulván: Te, úgymond, jó ifjú! csodálkozni látszol azon, hogy magamat boldognak tartom. De hidd el, hogy valóban boldog is vagyok; boldogabb, mint Indiának akármelyik lakosa. Én itt magányosan élek, a nélkül, hogy engemet valaki ismerjen. Valamennyi Indiánusok között nekem egyedül szabad az, hogy egyenes szivű, könyörületes, igazságszerető, istenfélő és vendégszerető legyek. Alacsonyságom által elkerülöm nemcsak a sorsnak csapásait, hanem még az emberi vélekedéseknek üldözéseit is. Mi hijával vagyunk? Én hitvesemet szeretem. Nahida itt ismét nagyot sóhajtott. Gyermekem van, ki engemet anyjával együtt szeret. Még a madarak is szeretnek, melyek ágaimon laknak, mivel őket legkisebbel sem bántom.

A gróf megölelte néma tisztelettel az öreg embert. Soha embert érzékenyebb szívvel még nem ölelt. Melle nagyon tele volt illetődéssel. Kiment a galyasból s gondolatokba merülvén, a narancsfák alatt fel s alá sétált. A madarak százféle gyönyörű dalszózattal fogadták ezen új vendéget az ártatlanságnak honában. A gróf eleinte szomorú volt, de szomorúsága kevés szempillantások mulva tiszta örömre derült. Leült egy hantpadra s fejét könyökére támasztván, örömkönnyek görgöttek ki érzékeny szemeiből.

XXX.

A természetes szerelem.

A mint a gróf ezen ülésen ama galyas felé fordította történetből szemeit, melyben Nahidát hagyta, maga mellett látta ezen ártatlan leányt állani és mosolyogni. Óh! ne sírj, szép ifjú! mondá Nahida édes és bizodalmas szózattal, mely a gróf szívébe mélyen behatott; ne sírj, kérlek! Oly vidám vagyok én, mióta te itt vagy, hogy ki nem mondhatom: mert én azóta, hogy nálunk mulatsz, semmi hijával sem vagyok. Fátyolának szélét kezébe vévén a gróf, megtörlötte vele szemeit. Nahida melléje ülvén és szeme közé mosolyogván: Nézd, úgymond, kezével a környékre mutatván, mily szép itt körülöttünk minden! Légy jó kedvű, mert én tégedet szeretlek.

Te engemet szeretsz? jó Nahida! kérdezé a gróf, kezei közé vevén és megnyomván kezét. A te kedvedért nem szomorkodok többé.

Jösz-e velem, mondá Nahida, a mugribokorhoz? Én neked mugrit igértem.

Kezet fogván, elsétáltak a fáknak illatozó virági és a madaraknak kellemetes dallai között a mugribokorhoz. Nahidának szeme a grófnak szemén függött.

A kert szép, de kicsiny, édes Nahidám! mondá a gróf. Ha én az atyádnak volnék, az egész völgyet kertnek csinálnám.

Maga mellett látta ezen ártatlan leányt állani.

Kicsiny? kérdezé Nahida, áttekintvén az egész kertet. Hisz a sétálásra nekünk elég helyünk van, s azonkívül nézd! mennyi gyümölcsfák és virágok elférnek benne! Mirevaló volna nekünk a nagyobb kert? A kolibri madárkának elég egy falevél. Erre rak fészket, ezen költi ki tojásait.

Óh! te kevéssel megelégedő lélek! Te tehát semmit sem kívánsz?

Mit kívánjak? felelé Nahida, lesütvén, s azonnal ismét felemelvén, s pirúlva a grófra vetvén szemeit. Hallott ő már édes atyjától valamit a keresztény hitről, melyet ennek a gróf még az első éjszaka rövideden lerajzolt. Erről tehát a grófnak különféle kérdéseket tett, kinek feleletei nem csak mulattatták, hanem meg is illették.

Az ebédnek ideje elérkezvén, Nahida fügefaleveleket terített egy galyasban a gyepre. Itt ettek mind a négyen. Bizodalom és belső nyugodalom ragyogott ki szemeikből. Nahida a legszebb gyümölcsöt rakta a gróf elejébe. Édes anyjától tanúlta ő ezt, ki férjének a legjobb gyümölcsöt szokta volt minden ebédnél kiválasztani. Míg az öreg beszélgetett, addig Nahida a grófnak hajával vagy ruhájával játszdogált s a beszédnek közepén egyszerre megszólítván a grófot: Mi neked, úgymond a neved?

Laczi, felelé a gróf.

Laczi? mondá mosolyogva a leány. Óh Laczi! maradj te, kérlek nálunk!

A gróf rá mosolyogván, alig tudta az öreg beszédjének fonalát megtalálni.

Ebéd után nem győzött a gróf már Nahidának, már az öregnek, már meg az asszonynak kérdéseire felelni, kik az európai tartományokról és szokásokról különféleképen tudakozódtak.

Vannak-e Európában is Páriák? kérdezé egyszerre az asszony.

Nincsenek, Isten kegyelméből, felelé a gróf. A polgári rendek ugyan minálunk is különfélék, mert ezt az embernek társaságos életében maga a természet szükségesnek tette; de mindenikének közülök van saját becse, saját érdeme.

A természet tette volna azokat szükségeseknek? kérdezé a Pária.

Minden bizonynyal, mondá a gróf. A természet teszi az emberi nemzetet képesnek ama különféle tökéletességekre, melyekhez a világ kezdetétől fogva lassankint feljutott. Ezeket pedig meg nem lehetne eszközölni, ha valamennyi emberek mind csak egyféle igyekezetekben foglalatoskodnának. Némelyeknek tehát észszel és okossággal kell a társaságot kormányozni, némelyeknek fegyveres kézzel oltalmazni, némelyeknek oktatás által a jó erkölcsökre vezérleni, némelyeknek táplálni, némelyeknek pedig mesterséges műdarabokkal gyönyörködtetni, vagy szükségeit enyhíteni.

Ezt helyesen mondod, felelé neki az öreg. A méheknek társaságos szövetkezésében is észrevettem én azt, hogy a természet különféle méhnemekre osztotta fel az egész társaságnak különféle munkáit. Némelyek csak nemzenek, némelyek pedig mézet gyűjtenek.

Olyformán van a dolog a hernyóknak nemében is, melyekből a lepkék támadnak.

Ily beszélgetések között hamarább beesteledett, mintsem reméllették. Nahida a grófnak oldalától el nem szakadhatott. Elfelejtette ő virágjait megöntözni, madárfészkeit meglátogatni, az öreg madaraknak a szokott eledelt kihinteni. Ma Nahida csak a grófnak élt.

Éjszakára Nahida neki puha ágyat készített és virágokkal meghintette. Tízszer is adtak egymásnak kezet, minekelőtte elválhattak. Ezen éjszaka volt az első, melyet Nahida egész életében nyug-

hatatlanúl töltött. Sóhajtásait hallván az atyja, mi bajod? úgymond, Nahida! — Laczitól nem alhatok, felelé a leány, s megfordúlván, ismét a szép jövevényről kezdett álmodozni.

Más nap korán reggel vitt már neki egy kosár virágot és gyümölcsöt. A gróf még aludt. Nahida virággal csendesen meghintette, azután térdeire bocsátkozván, arczvonásait mind átvizsgálta.

A gróf felébredvén, az én szép Nahidám! úgymond. Nahida megmaradt térdein az ágy mellett és mosolygott. Te oly édesen aludtál, Laczi! úgymond; de én nem alhattam. Képedet láttam szüntelen előttem lebegni. Az éjnek árnyékában, s a felkelő napnak sugarában, mely a sűrű leveleken keresztül ágyamhoz osont, mind csak a te képedet láttam. Én semmit sem aludtam.

A gróf felkelvén megölelte és kezét megcsókolta. Nahidának szemei könnybe borúltak. Szép Nahida! te sírsz? kérdezé a gróf.

Nem tudom, felelé Nahida, mit tartsak e sírásról? Könnyeim nem fájdalmasak. A mellett, hogy sírok, szívemet az öröm bájolja. Laczim! édes jó Laczim! mondá azután, melléhez szorítván a grófot.

Azon szempillantásban belépett hozzájuk az öreg Pária. Te már itt vagy? Nahida!

Már hajnaltól fogva, felelé a leány. Csak imént ébredt fel. Virágokkal hintettem meg, mikor még aludt.

Engem pedig ma elfelejtettél, úgy-e?

Nem felejtettelek. A te ágyadat is meg akartam hinteni; de mivel Laczi oly édesen aludt, elkéstem. Míg édes atyjával így beszélt, a grófnak kezét szüntelen melléhez szorítgatta, és szemeit róla el nem fordította.

Kimentek azután mindnyájan a kertbe, hol egy asztalt az asszony gyümölcscsel már előre megrakott. Az asszony gyümölcsöt nyújtott a grófnak;

de ő abból evett, melyet neki Nahida adott. Nahida örömében ugrált és tapsolt, szüntelen azt hajtván: Anyám! az enyémből eszik. Nézdsze! az enyémből eszik.

S hát talán megharagudnál, kérdezé az anyja, ha az enyémből enne?

Nem haragudnék, édes anyám! felelé Nahida, egyszerre elkomorodván; hanem — — emlékezel-e még róla, hogy én az atyámnak sokszor gyümölcsöt hoztam; szedtél neki te is; ő pedig a tiédből evett, mert tégedet jobban szeretett. Laczi tehát az enyémből eszik.

A grófnak szíve örömében szinte lebegett, mikor az ártatlanságnak és a természetes szívnek ezen együgyű nyelvét hallotta.

A reggeli étel után elment a gróf a kertből, hogy a kunyhó előtt fekvő szép völgyet megtekintse. Nahidát arra kérte, hogy a kertben maradjon. Elkísértette mégis egész a kunyhónak ajtajáig, s komor szemmel nézett utána, mikor a fák közé eltünt.

A gróf egy fának árnyékában leült, és Nahidáról gondolkodott. A galyak közt még innen is látta fehér köntösét átragyogni; a mi őt bizonyossá tette a felől, hogy még most is ott áll, a hol hagyta és hogy visszaérkezésére várakozik. A gróf felette nagy szívességet érzett magában ezen ártatlan emberekhez, és nem örömest gondolkodott amaz óráról, melyben őket elhagyni kénytelen lészen. Nahida sorsán kiváltkép sajnálkodott. Óh mily iszonyú dolog, mondá magában, a szerencsétlen szerelemnek kesergései között a magányosságban elsínleni! Ez pedig az ő sorsa! Nagy vonzást érzett ő magában e leányhoz: de egyszersmind azt is érzette, hogy szíve tele van még Manczinak képével és kellemetességével. Ha Nahidának ártatlanságát és szépségét meggondolta,

azt kívánta, hogy bár csak vele hamarább megismerkedett volna, mint Manczival. Azután nyughatatlanító álmodozásokba merült. Már el akarta hagyni Nahidát, a nélkül, hogy tőle búcsút vegyen, már meg arra hajlott, hogy ezen ártatlan szépségnél maradjon. Végtére maga sem tudta, mit akar? A völgyet akarta volt megnézni; de most már elfelejtkezett róla s egy órányi elmefuttatás után a kunyhóba visszatért. A mint a fák közül kiérkezett, Nahida el nem türhette tovább, hanem elejébe szaladt, megölelte és hosszas elmaradását érzékeny szemrehányással fedte. Leült azután vele a kunyhó előtt a gyepre, rá függesztette tekintetét, a nélkül hogy csak egy szót is ejtett volna, s már kezét nyomta meg, már szeme közé mosolygott, már meg szívére tette kezét és dobogásában gyönyörködött. A gróf megcsókolván végtére kezét, belső nyughatatlansággal vizsgálta e kellemetes leánykát, kinek szemeiből mennyei kegyességet és érzékeny szerelmet látott tündökleni. Elmeneteléről ma még nem gondolkodhatott. Felkelvén a gyepről, Nahida! úgymond szelid komorsággal, menjünk az atyádhoz!

Nahida felkelvén és magát körültekintvén, mely kellemetes itt, úgymond, a környék. Halk szózattal mondotta ő ezt, mintha érzékenységeit, melyek szívét e helyen elfogták, még csak saját szavának hangjával sem akarta volna háborgatni. A gróffal azután a kertbe ment.

Nahida! a palántákat kellene megöntöznöd, mondá neki az atyja. Nahida szomorúan a grófra tekintett. Segítselek-e? Nahida! kérdezé a gróf. Nahida minden egyéb felelet helyett a nyakába borúlt és könnyezett. Elmentek együtt a palántakhoz. Nahida az árnyékban ülést csinálván a grófnak, ide ülj, úgymond, drága Laczim! Most már a palántákat örömest öntözöm. Oda vezetvén az-

után a grófot az üléshez, áh! úgymond, ha csak látlak is, már is könnyebb a szívem. A gróf segíteni akart neki. Azt nem engedhetem meg, mondá Nahida, mert elfáradnál. A gróf ellenben ajánlásától el nem állott. Együtt hordottak tehát vizet a forrásból, mely a kertnek végén egy kősziklából csurgott. Nahida neki a kisebb edényt adta és nagyon örült, hogy ezt a gróf észre nem vette. Útjokban kezet adtak egymásnak. Nahida sokszor letette az edényt a földre, s a gróf mellére homorítván fejét, óh Laczim! mondá érzékenyen! óh édes Laczim!

A nap ismét elrepült. Mosolyogva nézte Nahida a napot, mikor a narancsfák mögé elalkonyodott. Mily gyorsan fut ma a nap, atyám! úgymond. Nézdsze! már amott van.

Nekem is oly gyorsan futott valaha, mondá mosolyogva az öreg, az első esztendőkben e völgynek kellemetességei között.

A gróf lesütvén szemeit, homlokára szögezte kezét, mely alól Nahidára lopva tekintgetett, ki a napot nézvén, fejét rázogatta. Szegény leányka! mondá magában. El kell nekem, látom, innen sietnem, minekelőtte szép szívéből a nyugodalom el nem enyészik. Atyám! mondá este az öregnek, merre kell nekem innen menni, hogy a víz partjához jussak?

Nahida e szóra sebesen hozzájuk fordúlt. Hát csak el akarsz már bennünket hagyni? jó ifjú! mondá az öreg. Nahida elkiáltván magát, a grófnak karjai közé omlott. Kérlek Laczi! az Istenre kérlek, ne menj még el! Földi Istenség gyanánt foglak szeretni. Maradj nálunk! Én neked szövök, palántákat ültetek, mindent a világon örömest megteszek, csak maradj nálunk!

A gróf lesütötte szemeit, nem tudván, mire tökélje el magát? Nahidának kezét nem merte megszorítani.

Az öreg erre a grófnak egyik karját megfogván, melléhez szorította, a másikat az asszony emelte fel ajakihoz, Nahida pedig oly tekintettel állott előtte, melyből a legérzékenyebb keserűség és kérlelés szólott. Maradj nálunk! mondá az öreg. Tedd még legalább egynehány napig boldoggá házamat, mely tégedet kimondhatatlanúl szeret. Gyarapítsd csak ezzel is örömünket, melynek virágzása oly annyira tőled függ.

Nahidának arczain sűrűen folytak le a könnyek. Zokogva közelítvén a gróf hoz, s mellére bocsátván fejét, Laczim! édes Laczim! mondá keseregve, ne hagyj el bennünket! Ha te elmégy, én minden bizonnyal meghalok.

Itt maradok még egynehány napig, mondá a gróf mély illetődéssel. Nahida e szóra megölelte, melléhez szorította, s az örömtől magán kívül elragadtatván, a grófnak karjai között elcsüggedt. Óh édes Laczim! mondá csendes szózattal, maradj nálunk! Életemet adom érted, csak maradj nálunk. Mindent elkövetek, hogy megboldogítsalak. Az árnyékba fektetlek, s míg ott nyugszol, hűs levegőt legyezek reád. Saját munkámon kívül még a tiédet is mind elvégzem. Óh édes Laczim! maradj nálunk.

A gróf megigérte, hogy még egy ideig nálok marad; mire mind a hárman versengve mutatták neki mindennémű móddal háladatosságukat és szívragadó örömüket. Semmi azonban a grófot úgy meg nem illette, mint ama mód, melylyel örömét Nahida mutatta. Felugorván üléséről, elment a nyílt helyre, mely a kert közepén volt, s a porba borúlt. A gróf őt beszélni és zokogni hallotta. Mit csinál amott Nahida? kérdezé a gróf az öregtől. Imádkozik, felelé az öreg, felvetvén nagy illetődéssel nedves szemeit az égre. Nahida visszatérvén, a grófnak kezét megcsókolta. Nahida imádkozott? kérdezé tőle az anyja. Megköszöntem a

jó Istennek, felelé Nahida sivánkozva, hogy Laczi nálunk marad; mert ha ő elmegy, nekem meg kell halnom.

És te jó szívű ifjú! mondá a grófnak az asszony, képes volnál-e arra, hogy e szegény leányt megöljed?

A gróf megölelte Nahidát és szívéhez szorította. Erre én képes nem vagyok, úgymond. Nahida! te az én húgom vagy; én pedig, öregek! a ti fiatok vagyok.

Nahida ezt hallván, nagy örömre fakadt és sírva szökdösvén egyiktől a másikhoz, Laczi nekem bátyám, mondá, én pedig húga vagyok!

Ismeretlen indulatok lobbantak fel a grófnak mellében, a legderültebb öröm és a kéjjel teljes megelégedés össze olvadván a fájdalmas nyughatatlansággal. Nagyot sóhajtván, mi lesz ebből? úgymond magában, s minekutána még egyszer sóhajtott volna, Nahidának szökdöséseire elmosolyodott.

Korábban akarván a gróf lefeküdni, panaszkodott, hogy nagyon elfáradt. Nahida bevezette a kunyhóba s megvetvén az ágyát. De csak nem vagy, úgymond, mégis mindennap ily fáradt? Nézz csak engem, mily friss vagyok! Mintha most keltem volna fel az ágyból. Egész éjszaka melletted ülhetnék és szemeim, tudom, egész reggelig nyitva maradnának, csak tégedet láthassanak. Majd ha másszor oly nagyon meg nem fáradsz, mint ma, akkor az öregek menjenek bár feküdni, ha tetszik; mi a galyasban együtt maradunk. Áh édes Laczim! mikor te karjaim között vagy, akkor nekem oly könnyű a szívem, hogy ki nem mondhatom. Mellem ugyan olyankor nagyon szoros, úgy hogy sóhajtoznom kell és mégis vidám vagyok mellette. Sírnom kell, mintha valamim fájna és mégis azt érzem magamban, hogy ily boldog még soha sem

voltam. De te elfáradtál, édes Laczim? Aludj édesen! Jó éjszakát!

A gróf még karjánál fogva tartván, érzékeny lélek! úgymond. Maradj még, ha kedved tartja.

Nálad maradjak? kérdezé Nahida örvendezve. Óh! szivesen itt maradok. Karomon aludj el, míg másik kezemmel reád hűs levegőt legyezek. Óh Laczi! ha te engem elhagynál! De te ezt nem cselekszed. Te itt maradsz nálunk, vagy ha elmégy, elviszed magaddal Nahidát is.

És te eljönnél velem? kérdezé eleven figyelemmel a gróf.

Valahová neked tetszik, felelé Nahida. Áh! de ha téged valahol az úton a tigris szétszaggatna! Ezt mondván, megborzadott, s a grófot magához szorította, mintha ölébe akarta volna a tigris elől rejteni. Akkor azután a tigris a szegény Nahidát is elszaggatná. Óh! maradj te inkább nálunk, édes Laczim! A mi kunyhónkhoz és a mi kertünkbe a tigrisek nem hathatnak.

A gróf nagyot sóhajtván, megigérte, hogy el nem hagyja; azután pedig megölelvén: Most már, úgymond, édes Nahidám! eredj feküdni. Én álmos vagyok. Holnap korán felkeljünk, és e dologról bővebben szóljunk.

Óh! ne űzz el magadtól, édes Laczim! mondá Nahida esedezve. De hiszen ma elfáradtál; én tehát elmegyek, hogy kialhasd magadat. De Nahidát el nem hagyod, úgy-e? Jó éjszakát! Holnap korán felkeljünk. Nemde? Felkeltselek-e? Jó éjszakát!

Az ajtóban még egyszer megállott és a grófnak erőszakot kellett magán tenni, hogy vissza ne híja. Végre eltünt s a kertbe ment, hol még egy darabig sírt és álmodozott. Visszatérvén, a grófnak ajtaján hallgatódzott és sóhajtozni hallván, vele együtt sóhajtozott, de háborgatni mégis nem merészelte.

XXXI.

A természetes szerelemnek örömei

Más nap reggel, a napnak első sugarával a grófnál termett Nahida. Fel akarta költeni, a mint megigérte; de a gróf szintén oly keveset aludt, mint Nahida. Abban forrott az ő esze egész éjszaka, mikép egyesíthetné össze boldogságát Nahidáéval, a nélkül hogy ennek szülőit, vagy az öreg grófot megszomorítsa. Hogy Nahida vele Európába elköltözik és hozzá való szeretetből meg is keresztelkedik, arról legkisebbet sem kételkedett. Az öreg Pária mindenkor nagy örömet mutatott, mikor neki az európai törvényeket és szokásokat a keresztény religiónak szelid rendtartásával együtt lerajzolta, de kiváltkép mikor a felől bizonyossá tette, hogy Európában Páriák nincsenek. Az asszony a nélkül is állhatatos veszedelemben volt a Braminusoknak üldözései miatt. A grófnak tehát könnyű volt még az öregektől is azt reményleni, hogy Nahida kedvéért Indiát elhagyják.

Azonban ha ezt végbe nem vihetné, feltette magában, hogy Russel által édes atyjának hírt adat, kitől még azt is merte reményleni, hogy Európában mindenét eladván, fiának indiai völgyébe költözik.

Képzelése e plánumokat nem csak könnyűeknek rajzolta, hanem még fel is ékesítette. Esze pedig végképen szívének azt mondotta, hogy azon esetre,

ha a Pária gyönyörű völgyéből ki nem akarna mozdúlni, megvárhatja legalább ennek elalvását, azután pedig Nahidával és ennek anyjával együtt haza költözhet.

Ily gondolatokkal mulattata ő magát még akkor is, mikor Nahida reggel hozzá érkezett. Te vagy? Nahida! mondá mosolyogva, és ágyából vidám orczával felugrott. Elmentek együtt a kertbe, hol a gróf azon szempillantásban elkezdett szándékának végrehajtásán munkálkodni, a nélkül hogy azt Nahidával nyilván közölte volna. Nahida a grófnak oldalától el nem válhatott. Együtt dolgoztak a kertben, együtt ettek, egy pohárból ittak. Nahidának kellemetes képe naponkint mélyebben és mélyebben beférkezett a grófnak szívébe, kinek világa ez által naponkint szűkebb lett. Nahida volt az egyetlen egy tárgy, mely őt illett, s mely szívét megelégítette.

Nem szólott már ő az elmenetelről, hanem valahányszor Nahidával az öregeknek társaságában lehetett, mindannyiszor a beszédet Európára fordította. Nahida volt az első, a ki Európának religióját és szokásait megtanulta, megszerette és dicsőitette. Hallod-e? Laczi! mondá egyszer víg arczczal szülői előtt, messze van-e ide Európa?

Nagyon messze, felelé a gróf, az öregre tekintvén.

De hogyha te onnan ide jöhettél, mink is csak elmehetnénk talán innen oda, úgy-e? kérdezé tovább Nahida.

Minden bizonynyal, mondá a gróf.

Nahida édes atyjára vetvén szemeit, szinte kérni akarta, hogy vele és Laczival Európába költözzék; de komorságát látván, elhallgatott és szemeit lesütötte.

Nahida! mondá erre édes atyja, a szülők sokkal többet képesek tenni gyermekeiknek kedvéért,

mint a gyermekek az övékért. Ha itt egészen boldog nem lehetsz, én az én boldogságomnak egyik részét a tiédnek könnyen feláldozom.

Nahida édes atyját megölelte s arczát könnyeivel megáztatván, kezét mély érzékenységgel megcsókolta.

A gróf a beszédet más tárgyakra fordította, nehogy a dolgot megerőltesse. De más alkalmatossággal rajzolásait megint megújította, melyeknek foganatja az volt, hogy reménységei plánumának szerencsés végrehajtása iránt naponkint növekedtek.

Igy mult el egynéhány hét, melyeknek végével egy reggel felébredvén, saját ruhái helyett egy indiai köntöst talált ágya mellett fehér patyolatból, egy kék övvel. Ebbe tehát felöltözködött. Régtől fogva látta ő Nahidát e köntösön titkos örömmel munkálkodni. Óh Nahida! mondá magában, tehát csak egészen a tiéd legyek én? s körül tekintvén magát, maga magának megtetszett.

Elment a kertbe. Örömkiáltásokkal szökdösött elébe Nahida. Laczim! óh gyönyörű Laczim! Az öreg megölelte, az asszony mosolygott, Nahida pedig nyakába kapaszkodott. Érzékenyebb és vidámabb mindeddig Nahida nem volt; érzékenyebb és csendesebb mindeddig a gróf sem volt. Most már egészen a tiétek vagyok, mondá végtére, megölelvén az öreget; de engedjétek meg, hogy én is kérjek viszont valamit tőletek. Én az első lépést megtettem. E ruházat által hasonló lettem hozzátok. Engedjétek meg, hogy Nahida is hozzám egy lépéssel közelebb jőjjön. Holnap elvezetem a szomszéd faluba, hol az angoloknak egy lelki pásztora lakik és megkereszteltetem.

Óh engedjétek meg, édes szülőim! mondá Nahida. Hadd legyen neki is énbennem olyan öröme, mint nekem ma ő benne van.

Az öregek legkisebbet sem ellenkeztek. Az volt

egyetlen egy gondjuk, hogy, mivel maguk a Bráminusoknak és a Náiroknak incselkedései miatt gyermekeiket a faluba el nem kisérhetik, ezeket az úton valami szerencsétlenség ne érje.

Még ezen ellenvetésre a gróf azt felelte, hogy ő az angoloktól Nahidát, Nahida pedig őt az indiánusoknak bosszuságaitól megóvja, Nahida addig rajta a hosszú köntöst ránczba szedte és az övet szebben megkötötte. A grófot Nahida e köntösben sokkal szebbnek tartotta, mint európai öltözetében.

Majdnem az egész napot azzal töltötték ők, hogy Nahida keresztelkedéséről tudakozódtak; a gróf pedig kérdéseikre megfelelvén, Nahidát azokra oktatta egyszersmind, a miket annak, a ki keresztény akar lenni, tudnia kell. Az este már az eget elhomályosította, a csillagok ragyogtak, az öregek a hüsből bevonultak a kunyhóba, a gróf pedig és Nahida a gallyasban maradtak s egymásra egy darabig némán néztek. Menjünk aludni mink is, mondá végtére Nahida; menjünk! mondá a gróf is; s a gallyasból mégsem indultak ki. Jőjj már egyszer Laczi! jöjj Nahida! mondák egymásnak ismét és útnak eredtek, de a szomszéd galyak alatt ismét megállottak. Végtére csak elértek mégis a kunyhóhoz.

Nahidának az ajtaja amarra nyílt, a grófé pedig erre. Nahida már megnyitotta volt az ajtót. Jó éjszakát Laczi! Jó éjszakát Nahida! Nahida! mondd meg nekem, szeretsz-e te engemet igazán? Jobban, mint önnönmagamat, mondá Nahida.

Oh lányka! ha ez igaz volna! Istenem! ha ez igaz volna!

Szinte azon szempillantásban csúszott be Nahida az ajtón, mikor a gróf ezen igéket ejtette. Ha ez igaz volna? mondá magában Nahida; és ezt ő oly különös szózattal ejtette, mintha sírt volna. E gon-

dolatba merülvén, az övet magáról leoldotta. Óh Laczi! így folytatá magában az elmélkedést, mily kimondhatatlanul szeretlek én tégedet! Istenem! te tudod, mily igaz e mondásom! Ő pedig sóhajtva, sőt még sírva is, épen mikor ide beosontam, azt mondotta: Istenem! ha ez igaz volna! Mi dolog lehet ez? Micsoda oka lehet annak, hogy ő az én szerelmemről kételkedik?

Ily gondolatok közt elejtvén kezéből az övet, a kunyhóból kiment s a grófnak ajtajához lappangott. Oh Nahida! mondá ez épen akkor fennszóval, mily kimondhatatlanul szeretlek én tégedet! Ha te engemet úgy szeretnél, mily véghetetlenül boldogok lehetnénk!

Nahida ezt hallván, megnyitotta az ajtót s bement a grófhoz. Laczi! úgymond, a mindenható Isten látja lelkemet, hogy jobban szeretlek, mint önnönmagamat. Rajtad áll, hogy véghetetlenül boldogok legyünk. A gróf fölkelvén s érzékenyen megölelvén: Azok leszünk, édes Nahidám! Itt a kezem! azok leszünk. Most ment, aludj békével. Holnap boldogok leszünk.

Másnap levezette őket az öreg Pária feleségestől a víz partjáig. A folyó mellett menjetek felfelé, úgymond; a falu a víz partján fekszik. Este felé itt várlak meg benneteket.

A gróf elvitte magával mind írásait, mind pénzeit, mind fegyvereit. A lelkipásztor őket kimondhatatlan örömmel fogadta, a mi Nahidába új életet öntött. A keresztség után azt kívánta a gróf, hogy adja őt össze Nahidával, kit hitvesének választott. Megcselekedte a prédikátor ezt is és az új párt megvendégelte.

Az úton, amint az öregekhez visszasiettek, megfogván Nahidának kezét a gróf, boldogok vagyunk-e már? édes hitvesem! boldogok vagyunk-e? szép Nahidám!

Oh Laczi! tégedet az én őrző angyalom küldött hozzám, mondá Nahida. Én tehát a te hitvesed vagyok? Oh! nevezz engemet még egyszer annak: Én a te hitvesed? Az vagyok-e igazán?

A gróf egy forró csókkal tette őt erről bizonyossá.

És te már mindig az én férjem leszel?

Az leszek örökké, édes ártatlan Nahidám!

Sohasem hagysz el többé?

Csak a halál választhat el bennünket.

Ily beszélgetések között elértek szerencsésen ama bokroshoz, melyben reájuk az öregek kimondhatatlan nyughatatlansággal várakoztak. Megölelvén egymást, besiettek a völgybe és innen a kertbe, mintha nem akarták volna, hogy örömüket ama tárgyak lássák, melyek boldog kunyhójokhoz nem tartoztak. A kertbe érkezvén, Nahida oly felséges tekintettel, mint egy királyné s örömkönnyekbe borult szemmel, mint egy földi Istenség, megszorította édes atyjának kezét és ajkára egy tüzes csókot tűzött, azután pedig édes anyjának nyakába borult. Nahidának öröme oly nagy volt, hogy alig szólhatott. Az öregeknek kérdéseire, melyek csak a keresztelkedést illették, mivel az összeadásról semmit sem tudtak, csak röviden tudott felelni, a bővebb magyarázásokat Laczijára bízván.

Amint a nap lealkonyodott, hozzá osonván a gróf: Nahida! úgymond, neki súgva, te nekem hitvesem vagy. Hozd el az ágyadat az enyém mellé. Nahida elpirult és szemeit szemérmesen lesütvén, megszorította a grófnak kezét.

Édes atyám! mondá azután a gróf az öreg Páriának, én szivemnek indulatját követvén, Nahidát feleségemnek választottam.

Feleségednek? kérdezé az öreg mosolyogva. E nemesszívűsegedért áldjon meg tégedet vele együtt az Isten! Ezt mondván, a grófnak homlo-

kát kezével megillette. Az ő kegyelme által legyetek oly boldogok, mint felségemmel én vagyok!

Az öreg ember oda kiáltván feleségét, tudtára adta, hogy Nahida a gróffal házas szövetségre lépett. Megölelték egymást rendre s az öröm közönséges és magyarázhatatlan lett. Az Isten áldjon meg Nahida! Laczinak hitvese! férjeddel együtt! mondá az anyja.

Erre mindnyájan összesegítvén, Nahida ágyát átvitték a grófého z nagy örömmel; és ebből állott egyedül az egész nászpompa.

Kicsoda rajzolhatná le méltóképen e két pár embernek boldogságát? kicsoda ama gyorsaságot, melylyel egész hónapok elfolytak? Nahida kedves férjének lábaihoz ülvén a gyöpre, nem győzte csókolni kezeit, vizsgálni arczvonásait. Azt gondolta reggelenkint, hogy szerelme nagyobbra többé nem növekedhet és a bizodalmas társalkodásban mégis naponkint új okokat talált a forróbb szerelemre. A gróf elfelejtette Manczit férjével együtt, elfelejtette Veronkát és csak édes atyja jutott olyankor eszébe, mikor az öreg Páriát Nahidára függesztett tekintettel érzékenyen mosolyogni látta. Oh édes atyám! mondá magában, ha tudnád, mily boldog a te fiad, a te örömed is ily érzékeny volna.

Igy mult el egynéhány hónap. Egy reggel Nahida az anyjával sokáig beszélgetett. A gróf azonban az öreggel egy gallyasban ült. Egyszerre meglátván Nahidát, örömkiáltások között feléjek szaladni, felugrott és elejébe sietett. Karjai közé omolván Nahida: Oh édes Laczim! úgymond, mily boldogok vagyunk! Kevés idő mulva anya leszek. A gróf érzékenyebben és erősebben szorította magához, mint egyébkor.

Az örömök és az édes reménységek naponkint növekedvén, felderítették jelenvaló boldogságukat,

megújították mult szerencséjüket s új kéjeket készítettek számukra a jövendőségben. A képzelet előre megkóstoltatván velük az atyai és anyai örömöket, napjaik még egyszer oly édesek voltak, még egyszer oly gyorsan folytak, mint ezelőtt. Ölében tartván Nahidát a gróf, édesen mosolygott reá. Mosolygással felelt neki Nahida és szemeik örömkönnyekbe borultak. A gróf, mikor magát Nahidától súgó szózattal atyának nevezni hallotta, majdnem megőrült örömében. Nahidának lábaihoz borulván, átfogta térdeit és csüggedő tekintettel nézett szeme közé, alig várván a napot, mely atyává tegye.

E nap is végtére szerencsésen elérkezett. Nahidának mellén egy gyönyörű fiú függött. A gróf szinte tántorgott örömében. Fia miatt majd elfelejtette Nahidát, Nahida penig őt, azalatt hogy e gyermek erősebb és kellemesebb kötelékkel kapcsolta össze szíveiket. A gróf elment a szomszéd faluba és a lelkipásztort, ki szíves barátja lett, a völgybe vezette. Nahida azt kívánta, hogy a gyermek a keresztségben Laczinak neveztessék.

Oh édes atyám! oh Manczi! mondá már most többször magában a gróf, ha ti tudnátok, mily boldog vagyok!

XXXII.

A véres harcz.

Egy reggel Nahida és a gróf egy gallyasban mulattak. A gyermek előttük ült és virágokkal játszott. A szülők, kik egymást kezüknél fogva tartották, szinte előre hajlottak volt a gyermekhez, hogy a virágot, melyet elejtett, kezébe visszaadják; a mint az öreg Páriát felkiáltani hallották. Kiáltása ijedést, veszedelmet, rémülést hirdetett. Nahida felugorván, ölébe vette a gyermeket; a gróf pedig kirohant a kertből a kunyhóba.

Itt ő az öreg Páriát egynéhány angol katona között találta, kik épen azon voltak, hogy kezeit hátra kötözzék. Az asszony a földön ájulásban feküdt A mint a gróf a kunyhóba belépett, két katonától azonnal megragadtatott. Valld meg, mondá neki az egyik, egyébként a halált el nem kerülöd, valld meg, hol vannak a Marátok, a kik tőlünk ide szöktek?

Két más angol katona elsietett a gróf mellett a kertbe, melyből az elrémült Nahidát gyermekével együtt a kunyhóba vezették.

Tik itt Marátokot kerestek? kérdezé a gróf angol nyelven. És tik kik vagytok?

Beszédjének hangjából európai embernek ismervén a grófot, az öreg Páriának kezeit azonnal feloldották. Nahida a grófnak karjai közé omlott gyermekével együtt.

Az angolok azután a gróffal beszédbe eredtek. Egy esztendeje már elmult volt, hogy Indiában a hadakozás dühösködött. Ily sokáig oltalmazta meg szent hajlékát az ártatlanság és a szerelem a hadakozásnak még csak hírétől is. Az angolok Hider Allival harczoltak. Egy osztály angol katonaság a völgy mellé telepedett és azon éjszaka az elfogott Marátok a táborból elszöktek. Az angolok ezeket keresvén, a völgyhöz jutottak és ebbe egész a kunyhóig behatoltak.

A gróf bizonyosakká tette őket a felől, hogy ő e völgyben, legalább a kunyhónak és a kertnek környékében, senkit sem látott. Ő maga elvezette őket a völgynek minden zugaiba, hol még csak embernyomokat sem leltek. Visszatérvén a kunyhóba, rakva találták abban az asztalt különféle gyümölcscsel, melyekkel őket az asszonyok és az öreg Pária megkínálták. Míg a katonák szomjuságukat enyhítették, a hadi tiszt a gróftól tudakozta, ki légyen? és micsoda eset vetette légyen őt ide e völgybe? A gróf megnevezvén magát, elbeszélte neki röviden ama rettenetes szélvészt, mely őt e völgybe űzte, valamint Nahidához való szerelmét is következéseivel együtt.

A tiszt rá akarta beszélni a grófot, hogy e völgyet hagyja el. Mikép élhet itt gróf uram, úgymond, jövedelem nélkül, tisztelet nélkül s az életnek örömei nélkül?

A gróf megfogván Nahidának kezét, ki gyermekét épen szoptatta, nézze meg hadnagy uram, úgymond, e kellemetes menyecskét. Ez nekem gazdagságom, becsületem, dicsőségem, örömem és mindenem!

A tiszt legalább arra akarta birni a grófot, hogy Indiában valamelyik angol városba költözzék; de igyekezete mind haszontalan volt. Elvezette a gróf a tisztet a kertbe s azt mondotta

neki: Tud-e az úr széles e világon ennél a völgynél kellemetesebbet, árnyékosabbat, hűsebbet? Itt nekem mindenem van, a mi az embernek szükséges arra, hogy boldog lehessen. A király haszontalanul kínálna meg engemet e völgyért trónusával!

A tiszt megölelvén a grófot, teljes boldogságot kívánt neki és katonáival együtt elhagyta a völgyet, melyben a kevéssel megelégedő ártatlanságot oly boldognak lelte.

Helyreállott volt már a völgynek lakosainál a nyugodalom, éledezett az öröm s épen egy pagódafa alatt ebédeltek, a mint a kertben ismét angolokat láttak. A gróf felugorván, elejükbe ment. Laczi! kiáltá messziről az egyik; Russel! mondá viszont örvendetes szózattal a gróf s egymásnak ölébe rohantak.

Russel volt a vezére a feljebb említett hadi osztálynak, mely ide a végből küldetett, hogy az angol seregnek a óisszavonulást megkönnyebbítse, mely az előre nyomuló indiai seregnek ellent nem állhatott. Sírtak örömükben mind a ketten.

Az angol tiszt hírt adván az óbesternek ama haszontalan nyomozásról, melylyel a Marátokat keresték, elbeszélte neki a völgyben történt kis esetet is.

Mi a neve ennek a különös ifjú embernek? kérdezé Russel.

Kaczajfalvi grófnak nevezte magát, felelé a hadnagy.

Russel azonnal lóra ült és a grófhoz sietett.

Russel elejébe vezette azután a gróf Nahidát fiával együtt. Az óbester Laczi hitvesét megölelvén, örömkönnyekre fakadt. Oh édes Laczim! mondá azután, mily buzgón köszöni szívem a felséges Istennek, hogy megboldogított. De itt, kedves barátom! nem hagyhatlak. Jőjj velem! Hadd lássa

meg Manczink az ő kedves bátyját, kit holtnak sirat! Hadd lássa Nahidát és gyönyörű fiadat!

Ezen ajánlás a grófnak nagy tusakodást okozott; de végre csak azt felelte Russelnek mégis, hogy ő e völgyet még most el nem hagyja.

Erre őt Russel félrevonván: Hallod-e, drága Laczim! Hider a győzedelmeskedő indiai seregekkel előrenyomul. Valahová lép, mindenütt vérrel, kegyetlenséggel és zabolátlansággal jegyzi meg a nyomait. Seregei szintolyanok, mint maga. Egyenesen e völgynek jön. A hegyek és a folyóvíz, mely innen nem messze van, arra birják majd őtet, hogy itt megállapodjék. Az angoloknak generálisa e környéken akarja megvárni, hogy vele megütközzék. Az indiai vad katonák kikutatják majd e gyönyörű völgyet, hitvesedet megmocskolják, fiadat megölik és tégedet az európai népekhez való gyűlölségből agyonkínoznak. A mindenható Isten a bizonyságom, hogy nyugodalmad, boldogságod, életed, mindened oda van, ha még egy órát mulasztasz. Én még csak óraperczeket sem veszthetek. Ezt mondván, zsebórájára tekintett.

A gróf szinte megmeredt, a nélkül, hogy képes lett volna magát eltökélni.

Russel a gróf előtt térdre esvén, az Istenre kérlek, úgymond, fogadd szavamat. Tedd meg, a mit javaslok, nem az én kedvemért, nem Manczi kedvéért, hanem azon ártatlanoknak kedvéért, kik rokonaid lettek.

Azon szempillantásban hírt hozott Russelnek egy tiszt, hogy Hider seregei érkeznek. A porát már, úgymond, e dühös hadnak látjuk.

A gróf ezekről az öreg Páriát tudósítván, könnyen arra birta, hogy a völgyet elhagyja.

Az öreg ember imádkozott még, mikor a gróf már indulván, megintette, hogy siessen. Az asszony elrémült férjének agg nyakán csüggvén,

reszketett, nem annyira az ellenségről irtózván, mint a braminusoktól. Nahida a grófnak kezét megfogván: Veled megyek, úgymond, a hová neked tetszik. A gróf a gyermeket ölébe vévén, előre ment. Az öreg Pária a grófnak karjába fogódzkodván, mellette ballagott. Utánuk az öreg asszony ment. Hátul pedig Russel Nahidát vezette. Igy hagyták el ama völgyet, hol a boldogságnak, a szerelemnek és az ártatlanságnak ölében oly gyönyörű napokat töltöttek.

A gróf egynéhányszor visszatekintett kies paradicsomára. Az öreg Páriának szemein nagy könnyek függtek. Kiterjesztvén még egyszer a völgy felé karjait, megölelte utána ballagó feleségét. Légy nyugodt elmével, úgymond a sirdogáló asszonynak. A nagy Bráma mindenütt van és minket, akárhová menjünk, boldogokká tehet. Hisz ártatlanságunkat nem hagyjuk ott a völgyben. Ez szíveinkben van. Az ártatlanság pedig nem jár boldogság nélkül.

Alig menekedtek fel a hegyre, azonnal meglátták a túlsó hegyeken kutatni Hider katonáit, kik a fő seregnek útját és ennek mellékeit előre kivizsgálták. Térdre esvén a völgynek lakosai, hálát adtak röviden az Istennek, hogy őket a haláltól megmentette. Az angol táborba érkezvén, parancsot adott azonnal Russel, hogy az ott fekvő osztály magát visszavonja.

Nahida nem győzte vizsgálni az ezernyi ezer új tárgyakat, melyek körülötte voltak. Egyik kérdése a másikat érte, melyekre a gróf mosolyogva megfelelt. A hadi tisztek egymás után siettek a grófnak tiszteletére, nem annyira, hogy e különös ifjú embert, mintsem hogy szép feleségét lássák. Nahida megnézte őket rendre és nyájasan beszélgetett velük. Kiki irígyelte a grófnak e gyönyörű menyecskét, kinek némelyek még hízelkedéseket is

mondottak. Nahida elmosolyodván, kegyesen és bizalmasan felelt szép mondásaikra, egyszersmind pedig tüzes szemeivel a grófot kereste fel közöttük.

A hadi sereg a folyóvíznek partja felé vonódott. Az első szekerekkel tehát, melyek ezen osztálytól a fővárosba küldettek, a gróf és a szerencsés völgynek többi lakosai Madrászba költöztek, hol reájuk új örömek várakoztak. Manczi meghallván a grófnak ajakából saját nevét, karjai közé omlott. A gróf után Nahida belépvén a szobába és gyermekét ölében tartván, megállott és mosolygott, mikor férjét Manczinak karjai között és ajakin csüggni látta.

Manczi megsejtvén Nahidát, kicsoda ez? kérdezé a gróftól.

Az én Nahidám, az én hitvesem, felelé a gróf szép ölében pedig a fiam.

Manczi egy szempillantásig Nahidát áttekintvén, nyughatatlan szívvel oda közelített hozzá s kezet nyujtván neki, megcsókolta. Azután pedig a grófnak fiát karjai közé vevén, könnyhullajtásival és tüzes csókjaival elborította Úgy látszott, mintha ezen gyermeknek vissza akarta volna adni mindamaz érzékeny apolásokat, melyekkel az ő fiát a gróf fogadta volt, mikor Európából érkezett.

Kicsoda e leányzó, kérdezé már most Nahida a gróftól, a ki az én fiamat oly nagyon szereti?

Manczi! úgymond a gróf.

Manczi? kérdezé még egyszer hangosabb szóval Nahida. Ezzel Manczihoz sietett, átölelte és csókjaival majd elfojtotta. Óh édes Manczim, mondá azután, óh te Laczimnak első szeretője! Mikép kívántalak én tégedet látni, hogy szeretetedet megnyerhessem! Ők az én egész szívem, az én egész lelkem a tiéd, édes Manczim!

Manczi nagy szemeket vetett Nahidára, melyek könnyekkel azonnal megteltek. Nahidának vállára

bocsátván azután fejét, óh te szerencsés asszonyság! úgymond; minek neked az én szeretetem? E nélkül is oly boldog vagy te, hogy boldogabb nem lehetsz. De mégis, légy öcsém, jó Nahida! légy bátyám, édes Laczim!

A könnyek és apolások megkönnyebbítették végtére e három szerencsés személynek szivét.

A gróf Manczinál vett szállást. Nahidát Manczi naponkint méltóbbnak lelte mind barátságára, mind szeretetére. Manczinak kis leánykája Nahida fiával egyidős volt. Leülvén ezen anyák s egymással beszélgetvén, Manczi a kis Laczit vette ölébe, Nahida pedig Manczi leánykáját. A gróf szinte sírt és szökdösött örömében, mikor látta, hogy az egyik anya a másiknak gyermekét szoptatja. Megölelte mind a kettőt. Sokszor még azt sem tudta, kit szeret jobban, Nahidát-e vagy Manczit? Manczi leánykáját-e, vagy saját gyermekét? Lehetséges volt-e, mondá egynéhányszor az öreg Páriának, hogy boldogságom meggyarapodjon? és mégis, ime! mily kimondhatatlanul megöregbedett!

Az öreg Pária ezekre komoran mosolygott. Russel kertjében választott ő magának feleségével lakást egy pagodafa alatt. Itt ő úgy élt, mint valaha völgyében. De homlokáról a derült vidámság elenyészett. Feleségét tudniillik büszke nemének üldözésétől féltette és nem ok nélkül; mert Manczinak egész tekintete megkívántatott arra, hogy e szegény Páriát és kivált feleségét a Braminusoknak bosszúkereső incselkedéseitől és erőszakos fortélykodásaitól megoltalmazhassa.

Nahidának szeretete tartóztatta őket vissza egyedül, hogy maguknak az emberségesebb tigrisek között új pusztaságot ne keressenek. E kedves leányuk és unokájuk volt csak képes a kedvetlenségnek fellegeit homlokaikról olykor eloszlatni és keblükben a búbánatot elfojtani.

Végtére Russel is megérkezett. Veszedelmes sebe, melyet az ütközetben kapott, alkalmatlanná tette őtet a további szolgálatra. Vele az új örömek érkeztek a házhoz. A gróf el nem nézhetvén többé Nahida szülőinek rettegését, eltökélte magában, hogy Európába visszatér. Russel pedig megemlékezvén amaz igéretről, melyet Manczinak még házassága előtt tett, hogy mihelyt a hadi szolgálatot elhagyja, Manczi jószágában letelepedik és az ő kedvéért mint magyar hal meg; kezet adott a grófnak és megfogadta neki, hogy vele Magyarországba, Kaczajfalva mellékére költözik. Az öreg Páriának nagy volt az öröme, mikor ezeket meghallotta, részint kedves felesége miatt, részint mivel a grófnak rajzolásából a kaczajfalvi völgyet már régen ismerte és szerette. Az első hajóra felültek és Angliába szerencsésen elérkeztek.

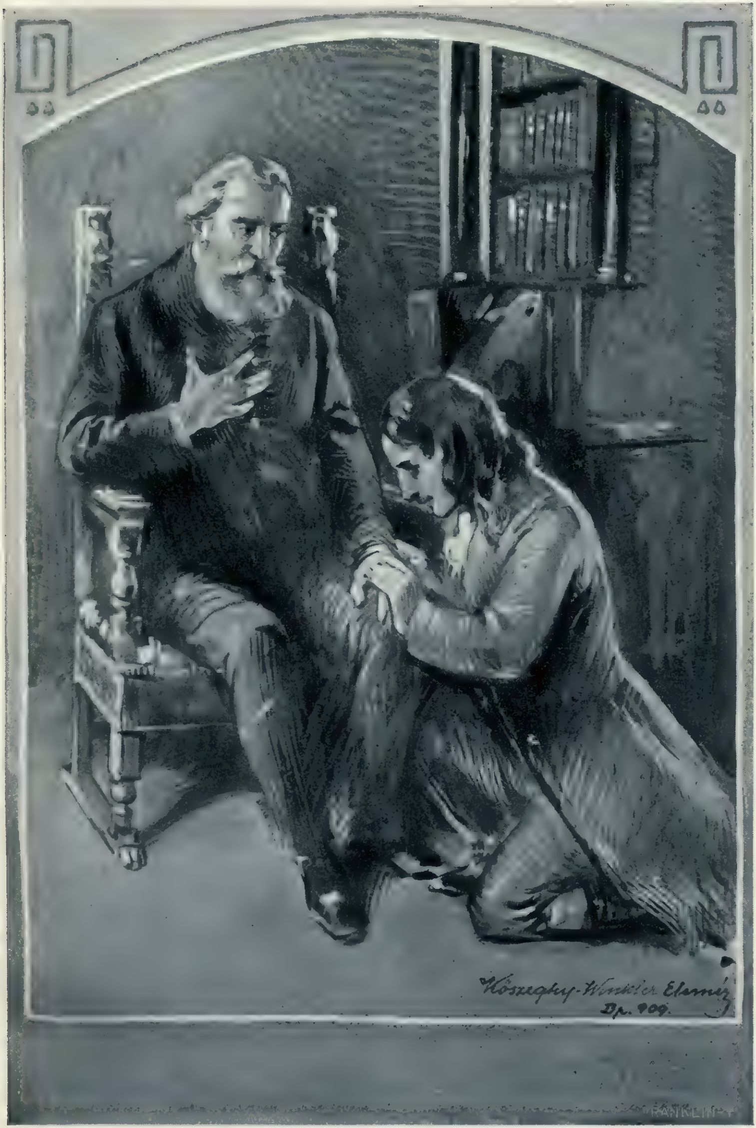
XXXIII.

A közönséges öröm.

Minekutána Russel minden jószágát eladta volna Angliában, ismét hajóra ült uti társaival együtt és Francziaországba átszállott. Itt két kocsit szerezvén, először Bécsbe, innen pedig Kaczajfalvára postán szerencsésen elérkeztek. Az öreg gróf Kaczajfalvit a faluban nem találták. Hitvesének halála után az öreg Istókkal ismét a völgybe költözött, hol kedves fiának, kit holtnak gondolt, korán történt halálát siratta.

A kocsikat a kaczajfalvi jobbágyok körülvették és hangos örömkiáltások között az öreg grófhoz a völgybe vezették. Nahida szinte olvadozott örömében, mikor a jobbágyoknak vidámságát látta. Öreg szülői örömkönnyekben úsztak. Már messziről meghallotta az öreg gróf a sokféle szavaknak vegyült zúgását, melyek neki a völgyhöz közelíteni látszottak. Eredj Istók! úgymond, nézd meg, micsoda kiáltások ezek?

Az öreg Istók kinyitván az ajtót, Laczinak karjai közé omlott. Gróf László! Gróf László! kiáltá Istók kétszer teli torokkal. Az öreg gróf e nevet hallván és a jobbágyoknak örömkiáltásait megértvén, felugrott a székről, de szivét elfogván hirtelen az öröm, a székre ismét visszadőlt. Reszketett még, anélkül, hogy tudta volna, mi történik körülötte? mikor már lábainál feküdt kedves fia és zokogva kiáltotta fel hozzá: atyám! édes atyám!

Már lábainál feküdt kedves fia.

Az öreg gróf fiára függesztvén szemeit, nyakába borult. Nem szólhatott. Csak forró könnyek görgöttek le tiszteletre méltó arczain, melyekről amazokat érzékeny szivű fia lecsókolta. Szent csendesség támadt körülöttük. A jobbágyok levett kalappal úgy állottak, mintha előttük oltár lett volna. Russel Manczi vállára tette kezét. Nahida zokogott és ölében fekvő fiát csókolgatta. Az öreg Pária megfogván feleségének kezét, nagy illetődéssel az égre tekintett.

Végtére az öreg grófnak ama győzedelmeskedő szava: Az én fiam! az én Laczim! ac sendességen áttörvén, örömsírásra fakadtak mindnyájan, kik körülötte állottak.

Csak akkor vévén észre Russeléket az öreg gróf, az én Manczim! úgymond és Russel úr! Óh Istenem! mily boldog leszek én még halálom előtt!

És az én hitvesem fiammal együtt, mondá az ifjú gróf hangos szóval.

A te hitvesed? a te fiad? Az öreg gróf Nahidára függesztett eszemeit, ki előtte térdre esvén, alig hallható szavakkal mondá: Laczinak hitvese. Az öreg gróf megölelvén: Fiamnak drága hitvese! úgymond. Azután szeme közé nézvén és orczáját gyorsan átvizsgálván, homlokára tűzött egy csókot, anélkül, hogy valamit szólott volna. Ehelyett szemeit az égre emelte.

Nahida a neve! mondá az ifjú gróf.

Nahida? kérdezé az atya, nagyot sóhajtván. Óh! engedjétek meg, hogy egy keveset magamhoz jöhessek. Örömem oly nagy, oly sokféle, hogy megölhetne. Csak egy szempillantásig megnyugodván, kedves Nahidám! úgymond, édes leányom! Isten hozott! Ezzel fiának karjára borulván, óh! édes fiam, úgymond, mennyi örömet hozol te nekem egyszerre! Fiad is van, mondád?

Az ifjú gróf elvette a kis Laczit Nahida öléből

s atyjának adta. Az öreg gróf felemelvén. Sok egyszerre, én Istenem! úgymond, sok egyszerre. Visszaadta azután a gyermeket s megsejtvén az öreg Páriát feleségestől, hát ezek, fiam! kicsodák? úgymond.

Nahidámnak szülői! Isten hozott benneteket, úgymond az öreg gróf, kezet nyujtván nekik. Lebocsátotta azután bágyadt tagjait egy karszékbe s a jelenvalókat egymás után mind átvizsgálta.

Lassan-lassan visszatérvén ereje és belső nyugodalma, örömét végtére szabad szárnyára eresztette. Nahidát melléhez szorítván, a gyermekkel, kit amattól elvett, tánczolni kezdett. Azután ennek arczát megnézvén, majd Nahidának, majd Laczinak arcza vonásait összehasonlitotta. Egészen elfelejtette ő e foglalatosságnál, hogy Nahidán, Laczin és unokáján kívül még más emberek is jelen vannak.

De Laczira még egy nagy öröm várakozott. Nagy kiáltással tört be a völgyön keresztül Veronka. Hol van? úgymond reszketve; mondjátok meg, kérlek, hol van? Csak félig volt felöltözve. Épen öltözködött, mikor meghallotta, hogy Laczi elérkezett. Közel lakván Kaczajfalvához, ő volt egyedül, a ki az öreg grófnál a völgyben egész napokat töltött, ő egyedül, a ki szomorú szivét vigasztalni tudta. Hallván, hogy Laczi megjött, félbeszakitotta öltözködését s a nélkül, hogy otthon valamit szólott volna, elrepült Kaczajfalvára és innen a völgybe. Lélekszakadva, repülő hajjal és reszketve rohanván be, csak azt mondhatta még: Laczi! s az ifjú grófnak karjai között elájult.

Még Veronka magához sem tért volt egészen, elérkezett a szomszéd helységből Potrohosi is és Manczinak karjai közé rohant. Megölelte azután Russelt és az ifjú grófot is. Nahidát látván, neki esett és megcsókolta. Nahida, úgymond, te az én leányom vagy. Manczi meg nem haragszik, ha az

övéből egy részecskét neked adok. Osztályos testvér légy Manczival. Meg nem halhatnék jóízűen, ha az én édes Laczimnak boldogságát legalább valami kevéssel meg nem gyarapítanám.

Az este elérkezett és senki sem tudta, hová enyészett légyen a nap? Későn ültek le az asztalhoz. Az öreg gróf Nahida és Laczi közé ült, ölébe pedig unokáját vette. Örömében alig evett valamit.

Egynéhány nap mulva a szükséges rendelések megtétettek. Nahidának szülői a völgyben választottak maguknak lakást, melyet az öreg gróf, a mennyire lehetett, hasonlónak tétetett az indiai völgyhöz. A jövevény öreg pár megmenekedvén a Braminusok üldözésétől, szinte ifjadni látszott.

Az öreg gróf fiával, menyével és unokájával Kaczajfalván lakott, Manczi és Russel Potrohosinál, Veronka pedig, kivel Manczi egészen kibékült, a szomszéd helységben.

Jóllehet e három felekezet külön élt, ritkán mult el mégis oly nap, hogy össze ne jött volna. A gyülekezetnek helye a völgy volt. Az öreg Pária gyermekeinek és unokáinak ölelései között hazájának szelidebb egét, pagodafáit és különféle kellemetes gyümölcseit elfelejtette. Az öreg gróf boldog volt kedves fiában, kinek kimondhatatlan boldogságát látta. Nahidát eleinte a Magyar Dámák ártatlansága miatt csúfolták, de azután boldogságát irígylették. A jobbágyok e jótévő asszonyi lelket áldották, szerették, majdnem imádásig tisztelték. Manczi és Veronka sokszor megvallották egymásnak, hogy Lacziban és Nahidában oly házaspárt látnak, melynek mása e földön nincsen. A kölcsönös szeretet, az együgyü erkölcsök, a kegyesség és önnön maguknak természetes kelletése voltak a tulajdonságok, melyekkel magát e pár a többiektől megkülönböztette. Valljuk meg, édes Veronkám! mondá Manczi, megölelvén Szádnokinét, vall-

juk meg, hogy mink ily férjre érdemesek nem voltunk.

Az ifjú gróf, e szerető és szeretett férj, e szerencsés atya, e jó fiú, az öreg Páriának karjai közé omolván sokszor: Megtaláltuk mink, mondá, édes Apám! az igazságot és ezzel együtt a boldogságot. Mind a kettő oly szívben mulat, mely embertársát szeretni tudja.

E három familiának gyermekei úgy neveltettek, mint akármily egyéb jámbor szülőknek magzatjai, a jó embereknek jámbor példái szerint; és ha némelykor Manczi azt kívánta Laczitól, hogy gyermekeit úgy nevelje, mint őtet az öreg gróf nevelte, Laczi azt felelte neki mosolyogva: neveljük őket jó erkölcsű magyaroknak, nehogy a szerelemnek esztendeiben kénytelenek legyenek férjekért és feleségekért Indiába menni, hol, Isten tudja! van-e még több Nahida, vagy sem?

A völgyben ők lassankint kicsiny és pompátlan, de tiszta és szép lakásokat építettek. Itt sokszor együtt egész hónapokat töltöttek és ha valamely idegen őket a szives bizodalomban élni, együgyű és természetes öltözetben járni, a munkát a játékkal és egyéb mulatságokkal felváltani; ha gyermekeiket, a nélkül, hogy az öregektől tartottak volna, együtt játszani és szülőikhez mégis tisztelettel viseltetni, egyszersmind pedig valamint a szépségben, úgy az ártatlanságban is naponkint magasabbra emelkedni látta volna, meg kellett volna vallania, hogy a régi poétáknak arany kora nem álom, nem mese. A völgynek ajtaján ezen igék olvastattak:

A természetnek, a szeretetnek
és a boldogságnak lakóbelye!

TARTALOMJEGYZÉK.

KÉPJEGYZÉK.